BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
6 A
23

5.10-C.13-

R. II ed. To. II p. 54 n. 12

TERENTIVS,

A M. ANTONIO MVRETO
locis prope innumerabilibus
emendatus.

Eiuſdem Mureti argumenta in ſingulas
comoedias, & annotationes,

*quibus tum correctionum, magna ex parte,
ratio redditur, tum loci obſcu-
riores explicantur.*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

AL DVS

VENETIIS, M. D. LXV.

M. ANTONIVS MVRETVS IACOBO SVRIANO, PATRICIO VENETO, S. D.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

QVIDNAM *eſſe cauſſae dicemus, Iacobe Suriane, cur, cum omnium uoluntas, ipſa duce atque impellente natura, dirigatur ad bonum, tam pauci tamen ex hominibus ea, quae uere bona ſunt, conſequantur? tibi quidem in primis facile id ad explicandum fuerit; qui cum ceterarum artium ſcientia perpolitus es, tum in philoſophiae ſtudio ita excellis, vt cetera quidem tibi communia cum multis, huius tua quodam modo propria poſſeſſio uideatur. ſed tamen, quia nos quoque neque umquam alieni a philoſophia fuimus, & nunc maxime, uel uoluntate noſtra, uel rebus ita ferentibus, philoſophamur, quae nobis hac de re cogitantibus, ueniebant in mentem, ea breuiter hoc loco, & ſtrictim aperiemus. Quoniã igitur, quae naturalia ſunt, in toto genere ſunt; & haec boni appetitio naturalis eſt: ſit, nullius vt hominis ita ſit deprauatus animus, quin vel ad id, quod bonum eſt, uel ad id, quod ipſe bonum putat, conſilia, cogitationesq. omnes dirigat ſuas. quibus autem impediuntur plerique a magnarum praeclararumq. rerum adeptione, ea quattuor fere eſſe animaduerto. alij enim iudicio labuntur, idq. dupliciter; vt aut, prauis opinionibus impediti, praetermiſſis rebus uere bonis, inanes quaſdam, minusq. fructuoſas amplexentur; aut, cum recte ſtatuerint,*

quid ſequi debeant, alijs tamen id, quam quibus opor tet, quaerere inſiſtant uijs: alij conſtantiam, perſeuerantiamq. non retinent; ſed cum & ad ea, quae bona ſunt, initio animum adiecerint, & eas ingreſſi ſint uias, quae, quo ipſi tendunt, ferant; poſtea tamen uel difficultate rerum deterriti, uel ſua leuitate diſtracti, conuertuntur alio, & uel ignauiae ſeſe dant, uel certe urgere id, quod principio ſibi propoſuerant, deſinunt: alij denique, cum & uere iudicent, & ſatis conſtanter in eo quod inſtituere, pertendant, uirium tamen imbecillitate & inopia, conſequi ea, quae uolunt, non queunt. harum omnium rerum grauiora exẽpla ex omnibus uitae partibus ſumere eſt: ſed ego nunc illud exponam, quod me hoc tempore in hanc cogitationem deduxit; ut in eo explicando, ad id, quod mihi proprie propoſitum eſt, mea paullatim delabatur oratio. cum enim mecum Suriane in animo reputo, qui fiat, ut hac tempeſtate tam pauci ſint, in quorum aut ſermone, aut ſcriptis liceat imaginem aliquã antiquae illius Romanae orationis agnoſcere; reperio huic quoque malo eas, quas ante dixi, ſubeſſe cauſſas. Primum ita agreſti aliquot ingenio reperias, ut, quae in facienda, excolendaq. oratione ſumitur, omnem perire operam putent: alios, qui, quamuis in ornate loquendi ratione ſtudium ponendum nõ negent; nõ in Latina id tamen, Graeca ue lingua, ſed in ea, qua uulgo utimur, fieri cenſeant oportere. atque illos quidem merito poſſit quilibet, ut amentes aliquos, ſtupidosque, contemnere: horũ uero peruerſa opinio

ita

ita iam per omnem Italiam peruagata, quaſiq. proſeminata eſt, ut innumeros praeclaro iuuenes ingenio, a ſtudio earum linguarum, quibus omnis humanitas, omnis doctrina elegans, omnis antiquitatis memoria continetur, abduxerit; periculumq. porro ſit, ne, ſi hoc malum radices agat, quae ſemper propria Italorum laus fuit, ut ſoli ex omnibus Latina oratione perite ac ſcienter uterentur, eam qui ſuſtineant, non multi in Italia reperiantur. Alterum uitium eſt, quo tranſalpini multi (fatendum enim eſt) laboramus: quod, cum in Latini ſermonis elegantia excellere pulchrum putemus, non tamen fere callemus, quo ad eam itinere contendere oporteat: itaque de noſtris pauciores adhuc, quam uellem, extiterunt, qui ſe ad Ciceronis, Terentij, Caeſaris imitationem componerent, peruolutabant ſine ullo diſcrimine omnes omnium ſcriptorum libros, & ex omnium commixtione uarium quoddam & multiforme pro ſuo quiſque ingenio dicendi genus effingebant: pulchriq. ſibi ac beati uidebantur, ſi eam conſequerentur facultatem, ut de rebus propoſitis uerba fundere, animiq. ſui ſenſus qualicunque orationis genere ad alios perferre poſſent. ergo in Gallia, Germaniaque, qui celeriter & expedite Latine loquerentur, (ſi hoc modo eſt Latine loqui) innumeros; qui bene ac diſerte, uix unum aut alterum, haud ita pridem reperire potuiſſes. Nam illud quoque, quod tertio loco poſui, noſtrum non paucis impedimento eſt. Semel rectam uiam ingreſſi, uel relangueſcimus, uel, mutabilitate quadam, minimis pleruмque

rumque momentis ab ea deducimur. Indecorum eſſet, de me ipſo praedicare me: ſed hoc ſine ulla uanitate af firmare poſſum; quo minus aliquam loquendi ſcriben diq. facultatem conſequerer, horum mihi trium nihil obſtitiſſe. ſemper Latini ſermonis puritatem magnum quoddam & praeclarum bonum eſſe duxi: ſemper eam ex illorum, quos ſupra nominaui, eisq. finitimorum ſcriptis, uelut e puriſſimis fontibus, hauriendam ſum ratus, neque me uel debilitauit laboris metus, uel a ſuſcepto ſtudio ingenij mobilitas auocauit. vires mihi, ne id, ad quod toto pectore ferebar, conſequerer, defuerunt. quod potui, in eo me continui, ut illorum, qui hac laude floruerant, libros diligenter euoluerem: quo uirtutes illorum aliqua ex parte, ſi minus exprimere imitando, at certe intelligendo conſequi, & commonſtrare olim adoleſcentibus meliori natis ingenio poſſem. ac, quoniam Ciceronem ſummo tot aetatum conſenſu primas ſine controuerſia tenere, ab ipſo autem Cicerone Terentium optimum latinitatis auctorem nominari uidebam, incredibile ſtudium in eius poetae fabulis collocaui, ut etiam, crebro repetita lectione, ad uerbum ediſcerem. nuper igitur, cum eas Paulus Manutius, uir eruditiſſimus, & in hac latine loquendi facultate omnium iudicio ſingularis, denuo typis ſuis deſcriptas emittere pararet; egit mecum pro familiaritate noſtra, ut eas accurate recognoſcerem, adhibitisq. ueteribus libris, iudicioq. etiam meo, perpurgarem ab ijs mendis, quibus illas aliorum quorundam negligentia, inſcitia,

auda-

dacia cõtaminaſſet. feci libens; tum vt obtemperarem auctoritati hominis de me optime meriti; tum vt aliquid nauarem aſſidue, quo ſtudioſorum labor minueretur. non auderem hoc dicere, niſi mihi conſcius eſſem, uera loqui. tantum effeci, quantum ſi alius poſt me quiſpiam effecerit; erit, cur ſibi ſerio, qui huius poetae ſtudioſi ſunt, gratulentur. Hunc meum laborem ad te potiſſimum, Iacobe Suriane, mitto, tibiq. dedico, tum eximia tua praeſtántiq. uirtute ac eruditione commotus, tum, quoniam, ex quo in hac urbe ueterum ſcripta interpretari, conſtituto mihi publice ſtipendio, coepi, tota me veſtra domus admirabili quodam amoris ardore complexa eſt. erit autem hoc munus tibi fortaſſe minus utile; qui iam dudum in philoſophiae penetralia receptus, non ita ſaepe demittis animum ad haec leuioris operae ſtudia: Hermolao quidem, & Georgio, fratribus tuis, modeſtiſſimis, ſtudioſiſſimisq. adoleſcentibus, non inutile fore confido. Vale.

TERENTII VITA,

& de tragoedia, ac comoedia non pauca, ex Aelio Donato, & aliis.

P VBLIVS *Terentius Afer, Carthagine natus, ſeruiuit Romæ Terentio Lucano ſenatori: a quo ob ingenium, & formam non inſtitutus modo liberaliter, ſed & mature manumiſſus. quidam captum eſſe exiſtimant. quod fieri nullo modo potuiſſe, Feneſtella docet, cum in fine ſecundi belli Punici & ante initium tertij natus ſit, & mortuus; nec, ſi a Numidis aut Getulis captus ſit, ad ducem Romanum peruenire potuiſſe, nullo commercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, coepto. hic cum multis nobilibus familiariter uixit, ſed maxime cum Scipione Africano, & cum Laelio: quibus etiam corporis gratia conciliatus exiſtimatur. quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens vtroque maiorem natu fuiſſe. qnamuis Cornelius Nepos aequales omnes fuiſſe tradit, & Porcius ſuſpicionem de conſuetudine per haec faciat:*

Dum laſciuiam nobilium & fucoſas laudes petit;
Dũ Africani uocem diuinam inhiat auidis auribus;
Dum, ad Furium ſe cenitare, & Laelium, pulchrum putat;
Dũ ſe amari ab hiſce credit, crebro in Albanũ rapi
Ob florẽ aetatis ſuae; ad ſummã inopiã redactus eſt.
Itaque e conſpectu omnium abijt Graeciam in terrã ultimam:

Mortuus

Mortuus eſt in Stymphalo Arcadiae opido. nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Laelius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabãt nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam;
Saltem ut eſſet, quo referret obitum domini ſeruulus.

ſcripſit comoedias ſex, ex quibus primam Andriam eam aedilibus daret, iuſſus ante Caecilio recitare, ad cenantem cũ ueniſſet, dictus eſt initium quidem fabulae, quod erat contemptiore ueſtitu, ſubſellio iuxta lectulum reſidens legiſſe; poſt paucos uero uerſus, inuitatus ut accumberet, cenaſſe una; deinde cetera percurriſſe non ſine magna Caecilij admiratione. et hanc autẽ, et quinque reliquas aequaliter populo probauit. quãuis Volcatius de enumeratione omniũ ita ſcribit:

Sumetur Hecyra ſexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt, meruitq. pretium, quantum nulla antea cuiuſquam comoedia, id eſt, octo millia nummum: propterea ſumma quoque titulo adſcribitur. nam Adelphorum principium Varro etiam praefert principio Menandri. Non obſcura fama eſt, adiutum Terentium in ſcriptis a Laelio, & Scipione: quibuſcum familiariter uixit. eandem ipſe auxit. numquam enim, niſi leuiter, ſe tutari conatur, ut in prologo Adelphorum.

Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, aſſidueq. una ſcribere:
Quod illi maledictum uehemens exiſtimant,

Eam

Eam laudem hic ducit maxumam: cum illis placet,
Qui vobis vniuerſis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore vſu' eſt ſine ſuperbia.

Videtur autem ſe leuius defendiſſe, quia ſciebat, Laelio et Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem: quae tamen magis, & uſque ad poſteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro ſe ait. P. Africanus, qui a Terentio perſonam mutuatus, quae domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos auctore certo comperiſſe ſe ait: C. Laelium quondam in Puteolano Kal. Martij, admonitum ab uxore, temporius vt diſcumberet, petijſſe ab ea, ne interpellaretur: ſerius tandem ingreſſum triclinium, dixiſſe, non ſaepe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum vt ſcripta illa proferret, pronunciaſſe verſus, qui ſunt in Heautontimorumeno, Satis pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt. Santra Terentiũ exiſtimat, ſi modo in ſcribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Laelio vti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuere, quam Sulpicio Gallo, homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum; vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, conſulari vtroque, ac poeta: ideo ipſum non iuuenes deſignaſſe, qui ſe adiuuiſſe dicerentur; ſed uiros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas comoedias nondũ quinctũ atque trigeſimum egreſſus annum, cauſſa euitandae opinionis, quia videbatur aliena pro ſuis edere; ſeu

perci-

percipiendi Graecorum inſtituta,moresque quos perinde exprimeret in ſcriptis;egreſſus vrbe eſt, neque amplius rediÿt. de morte eius Volcatius tradit.

Sed vt Afer ſex populo edidit comoedias,
Iter hinc in Aſiam fecit: nauim cum ſemel
Conſcendit, uiſus numquam eſt. ſic uita vacat.

Q. Conſetius redeuntem e Graecia periÿſſe in mari dicit cum centum & octo fabulis conuerſis a Menãdro. ceteri,mortuũ eſſe in Arcadiae Stymphalo, tradunt. Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore cos. morbo implicitum acri,dolore ac taedio amiſſarum fabularum,quas in naui praemiſerat, ac ſimul fabularum, quas nouas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtatura,gracili corpore,colore fuſco. reliquit filiam; quae equiti R. nupſit; item hortulos xx iugerum,uia Appia ad Martis uillã.quo magis miror Porciũ ſcribere.

- nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Laelius, nil Furius,
Tres per idẽ tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidẽ habuit cõducticiã:
Saltem vt eſſet, quo referret obitum domini ſeruulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis praefert, ſcribens in Compitalibus,

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolum Naeuio, & Plauto, & Caecilio, ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat.

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone Terenti
Conuerſum expreſſumq. Latina uoce Menandrum

In

In medio populi ſedatis uocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.
Item C. Caeſar.
Tu quoque tu in ſummis, o dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri ſermonis amator.
Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret uis
Comica; vt aequato uirtus polleret honore
Cum Graecis, neque in hac deſpectus parte iaceres.
Unum hoc maceror & doleo tibi deeſſe Terenti.

Haec Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios poetas fuiſſe ſcribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium, Valgius in Actaeone ait,

Hae quae uocantur fabulae, cuiu' ſunt?
Non has, qui iura populis recenſentibus dabat
Honore ſummo affectus, fecit fabulas?

Duae ab Apollodoro translatae eſſe dicũtur comicó, Phormio, et Hecyra; quattuor reliquae a Menandro: ex quibus magno ſucceſſu, & pretio ſtetit Eunuchus; Hecyra ſaepe excluſa, uix acta eſt.

I NITIVM *tragoediae & comoediae a rebus diuinis eſt inchoatum: quibus pro fructibus uota ſoluentes, operabantur antiqui. nam incenſis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod ſacer chorus reddebat Libero patri, tragoedia dicebatur: uel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc eſt ab hirco, hoſte uinearum, & a cantilena: (eius ipſius rei apud Virgilium plena fit mentio) uel quod hirco*

dona-

donabatur eius carminis poeta: uel quod uter eius mu ſti plenus ſollemne praemium cantoribus fuerat: uel quod ora ſua faecibus perlinebant ſcenici ante uſum perſonarum ab Aeſchylo repertum: faeces enim di cũtur graece τρύγες. et his quidem cauſſis tragoediae nomen eſt inuentum. At uero, nondum coactis in urbem Athenienſibus, cum Apollini Nomio, ideſt, paſtorum uicinorumq. praeſidi deo, conſtructis aris, in honorem diuinae rei circum Atticae uicos, uillas, pagos, & compita feſtum carmen ſollemniter cantarent: orta eſt comoedia ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ἄδειν; quod eſt, comeſſatam ire cantantes. quod a poetis ſollemni die, uel amatorie laſciuientibus choris comicis non abſurdum eſt. itaque ut rerum, ita etiam temporum ipſorum coepto ordine tragoedia primo prolata eſſe cognoſcitur. nam ut ab incultis & feris moribus paullatim peruentum eſt ad manſuetudinem, urbesq. ſunt conditae, & vita mitior atque otioſior proceſſit: ita res tragicae lõge ante comicas inuentae. quamuis autem retro priſca uoluẽtibus reperiatur Theſpis tragoediae primus inuentor; & comoediae ueteris pater Eupolis, cum Cratino, Ariſtophaneq. eſſe dicatur: Homerus tamen, qui fere omnis poeticae largiſſimus fons eſt, etiam his carminibus exempla praebuit, & uelut quadam ſuorum operum lege praeſcripſit: qui Iliadem inſtar tragoediae, Odyſſeã ad imaginem comoediae feciſſe monſtratur: nam poſt illius tale, tantumq. documentum, ab ingenioſiſſimis imitatoribus & digeſta in ordinem, & diuiſa ſunt ea, quae etiam

tum

tum temere ſcribebantur adhuc impolita, atque in ipſis rudimentis haudquaquam, vt poſtea facta ſunt, decora, atque leuia. at nos ea, quae proprie de tragoedia dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus eſt. Poſtquam demonſtrandae originis cauſſa de vtriuſque generis initio diximus; quod neceſſe eſt, iam dicemus. Comoedia fere vetus, vt ipſa quoque olim tragoedia, ſimplex carmen, quemadmodum iam diximus, fuit: quod chorus circa aras fumantes, nunc ſpatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. ſed primo vna perſona ſubſtituta eſt cantoribus: quae reſpondens alternis choro, locupletauit, variauitq. rem muſicam: tum altera, tum tertia: & ad poſtremum creſcente numero, per auctores diuerſos perſonae, pallae, cothurni, ſocci, & ceteri ornatus, atque inſignia ſcenicorum reperta, & ad hoc vnicuique ſuus habitus: & ad ultimum, qui primarum partium, qui ſecundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quinctarum actores eſſent, diſtributa & diuiſa quinquepartito tota eſt fabula. quae tamen in ipſis ortus ſui velut quibuſdam incunabulis, & uix dum incipiens, κωμῳδία dicta eſt ἀρχαία; iccirco quia nobis parum cognitis initiis nata eſt; aut quia ineſt in ea uelut hiſtorica fides uerae narrationis, et denominatio omnium, de quibus libere deſcribebatur. etenim per priſcos poetas, non, vt nunc, penitus ficta argumenta, ſed res geſtae a ciuibus, palam cum eorum ſaepe, qui geſſerant,

rant, nomine decantabantur, ideo ipſa ſuo tempore moribus multum profuit ciuitatis; cum vnuſquiſque caueret culpa, ne ſpectaculo ceteris eſſet, & domeſtico probro. ſed cum poetae abuti licentius ſtylo, paſſim laedere ex libidine coepiſſent plures bonos; ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, ſiluere. & hinc deinde aliud genus fabulae, id eſt ſatyra, ſumpſit exordium: quae a ſatyris, quos illotos ſemper ac petulantes deos ſcimus eſſe, vocitata eſt. etſi aliunde nomen traxiſſe praue putant alij. haec, quae ſatyra dicitur, eiuſmodi fuit, vt in ea, quamuis duro & veluti agreſti modo, de uitijs ciuium, tamen ſine ullo proprij nominis titulo carmen eſſet. quod item genus comoediae multis obfuit poetis; cum in ſuſpicionem potentibus ciuibus ueniſſent, illorum facta deſcripſiſſe in peius, ac deformaſſe genus ſtylo carminis. quod primo Lucilius nouo conſcripſit modo, vt poeſim inde faceret, ideſt, vnius carminis plures libros. hoc igitur, quo ſupra diximus, modo coacti omittere ſatyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc eſt, nouam comoediam, reperere poetae; quae argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis ſpectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, conſuetudine congrua, utilis ſententijs, grata ſalibus, apta metro. vt igitur ſuperiores illae ſuis quaeque celebrantur auctoribus, ita haec νέα κωμῳδία cum multorum ante, ac poſtea, tum praecipue Menandri Terentijq.

rentijq. eſt. de qua cum multa dicenda ſint; ſat erit tamen, velut admonendi lectoris cauſſa, quod de arte comica veterum chartis continetur, exponere. Comoedia vetus vt ab initio chorus fuit, paullatimq. per ſonarum numero in quinque actus proceſſit.; ita paullatim, velut attrito atque extenuato choro, ad nouam comoediam ſic peruenit, vt in ea non modo non indicatur chorus, ſed ne locus quidem ullus iam relinquatur choro. nam poſtquam otioſo tempore faſtidioſior ſpectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula tranſibat, conſurgere, & abire coepiſſet; admonuit poetas primo quidem choros praetermittere, locum eius relinquentes; vt Menander fecit, hac de cauſſa, non, vt alij exiſtimant, alia. poſtremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt comici: unde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile eſt. tum etiam Graeci prologos non habent more noſtrorum, quos Latini habent. deinde θεοὺς ἀπὸ μηχάνης, *id eſt deos argumentis narrandis machinatos, ceteri Latini inſtar Graecorum habent, Terẽtius nõ habet. ad hoc* προτακτικὰ πρόσωπα, *id eſt, perſonas extra argumentum accerſitas, non facile ceteri habent: quibus Terẽtius ſaepe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres etſi ipſi quoque in metris neglıgẽtius egerunt iambici uerſus dumtaxat in ſecundo & quarto loco, tamẽ a Terentio uincuntur reſolutione huius metri, quantum poteſt comminuti ad imaginem prorſae orationis. tum perſonarum leges circa habitum, aetatem, officium, partes agendi.*

agendi, nemo diligentius Terentio cuſtodiuit. quin etiam ſolus auſus eſt in fictis argumentis, cum fidem veritatis aſſequeretur, etiã contra praeſcripta comica meretrices interdum non malas introducere; quibus tamen, cur bonae ſint, & uoluptas per ipſum, & cauſſa non deſit. haec cum artificioſiſſima Terentius fecerit, tum illud eſt admirandum, quod & morem retinuit, ut comoediam ſcriberet, & temperauit affectum ne in tragoediam tranſiliret. quod cum alijs rebus minime obtentũ & a Plauto, & ab Afranio, & Attio, es multis fere magnis comicis inuenimus. Illud quoque inter Terẽtianas uirtutes mirabile, quod eius fabulae eo ſunt temperamento, ut neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem, neque abijciantur ad hiſtrionicam. adde, quod nihil abſtruſum ab eo ponitur, aut quod ab hiſtoricis requirendum ſit: quod ſaepius Plautus facit, & eo eſt obſcurior in pluribus locis. adde, quod argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt, ut nuſquam non cauerit, aut curauerit ea, quae obeſſe potuerunt: tum, quod media primis atque poſtremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, ſed aptum ex ſe totum, & uno corpore uideatur eſſe compoſitum. illud quoque mirabile in eo: primo, quod non ita miſcet perſonas quattuor, ut obſcura ſit earum diſtinctio, & item, quod nihil ad populum facit actorem uelut ex tragoedia loqui. quod uitium Plauti frequentiſſimum eſt. illud etiam inter cetera eius laude dignum uidetur, quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotijs delegerit ad ſcribendum.

*nam, excepta Hecyra, in qua ſcribit Pamphili amo rem, ceterae quinque binos adoleſcentulos habent. Illud uero tenendum eſt, poſt νέαν κωμῳδίαν, Latinos multa fabularum genera protuliſſe, ut Togatas a ſce nicis, atque argumentis latinis; Praetextatas ab di gnitate perſonarum, & latina hiſtoria; Attellanas a ciuitate Cāpaniae, ubi actitatae sūt plurimae; Rhyn tonicas ab actoris nomine; Tabernarias ab humilita te argumenti, & ſtyli; Mimos ab diuturna imitatio ne uilium rerum, & leuium perſonarum. Inter tragoediam autem, & comoediam cum multa, tum in primis hoc diſtat; quod in comoedia mediocris for tunae hominum parui impetus, periculaque, laetique ſunt exitus actionum: at in tragoedia omnia contra ria, ingentes perſonae, magni timores, exitus funeſti habentur. & illic turbulenta prima, tranquilla ulti ma, in tragoedia contrario ordine res aguntur: tum quod in tragoedia fugienda uita, in comoedia capeſſen da exprimitur: poſtremo quod omnis comoedia de fi ctis eſt argumētis, tragoedia ſaepe de hiſtorica fide pe titur. Latinae fabulae primo a Liuio Andronico ſcriptae * ſunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta & actor fabularum ſuarum fuiſſet. Co moediae autem aut motoriae ſunt, aut ſtatariae, aut mixtae. motoriae, turbulentae; ſtatariae, quietiores; mixtae, ex utroque actu conſiſtentes. Comoediae per quattuor partes diuiditur, prologum, protaſin, epi taſin, cataſtrophen. Prologus eſt uelut praefatio quae dam fabulae, in quo ſolo licet praeter argumentum*

aliquid

aliquid ad populū uel ex poetae, uel ex ipſius fabulae, uel ex actoris commodo loqui. Protaſis primus eſt actus, initiumq. dramatis. Epitaſis, incrementum, proceſſusq. turbarum, ac totius, vt ita dixerim, nodus eroris. Cataſtrophe, conuerſio rerum eſt ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum. Comoedia eſt fabula, diuerſa inſtituta continens affectuum ciuilium, ac priuatarum rerum: qua diſcitur, quid ſit in uita vtile, quid contra euitandum. hanc Graeci ſic definiere: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comoediam eſſe Cicero ait, imitationem uitae, ſpeculum conſuetudinis, imaginem ueritatis. Comoediae autem a more antiquo dictae, quia in uicis huiuſmodi carmina initio agebantur apud Graecos, ut in Italia compitalicijs ludicris admixto pronunciationis modulo: quo, dum actus commutantur, populus detinebatur: aut ἀπὸ τῶν κώμων, hoc eſt, ab actu uitae hominum, qui in uicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regijs, vt ſunt perſonae tragicae. Comoedia uero, quia poema ſub imitatione uitae atque ſimilitudine compoſitum eſt, in geſtu & pronunciatione conſiſtit. Comoediam apud Graecos dubium eſt quis inuenerit primus: apud Latinos, certum eſt, & comoediam togatam, & tragoediam primo Liuium Andronicum reperiſſe: * qui ait, comoediam eſſe quotidianae uitae ſpeculum: nec iniuria. nā ut intenti ſpeculo, ueritatis lineamenta facile per imagines colligimus; ita lectione comoediae imitationem uitae, cõſu-

tudiniſq. non aegerrime animaduertimus. huius autem originis ratio ab exteres ciuitatibus, moribusq. prouenit. Athenienſes namque, Atticam cuſtodientes elegantiam, cum uellent male uiuentes notare, in uicos & compita ex omnibus locis laeti, alacresq. ueniebant, ibiq. cum nominibus ſingulorum uitam publicabant, unde nomen compoſitum ut comoedia uocaretur. haec autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur. nec deerant praemia, quibus ad ſcribendum doctorum prouocarentur ingenia. ſed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo uocis fluxu ad dulcedinem commẽdationis uterentur. caper namque pro dono his dabatur, quia uitibus noxium animal habebatur, a quo etiam tragoediae nomen exortum eſt. Nonnulli autem ex amurca, olei faece, quae eſt humor aquatilis, tragoediam dici, uocariq. maluerunt. qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipſi comoediarũ, tragoediarumq. ſcriptores huius dei uelut praeſens numen colere uenerariq. coeperunt. cuius rei probabilis ratio exſtitit. ita enim carmina inchoata praeferebã tur, ut per ea laudes eius, & facta glorioſa celebrari, proferriq. conſtaret. tum paullatim fama huius artis increbuit. Theſpis autem primus haec ſcripta omnium notitiam protulit. poſtea Aeſchylus ſecutus exemplum publicauit. de quibus ita Horatius in Arte poetica loquitur.

Ignotum tragicae genus inueniſſe camoenae
Dicitur, & plauſtris uexiſſe poemata Theſpis.

Quae

Quae canerent, agerentq. peruncti faecibus ora.
Poſt hunc perſonae, pallaeq. repertor honeſtae
Aeſchylus & modicis inſtrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq. loqui, nitiq. cothurno.
Succeſſit vetus his comoedia, non ſine multa
Laude: ſed in uitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusque
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poetae:
Nec minimum meruere decus, ueſtigia graeca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui praetextas, uel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen eſt. eius duae primae partes ſunt, tragoedia, & comoedia. ſi Latina argumentatio ſit, praetextata dicitur. comoedia autem multas ſpecies habet. aut enim Palliata eſt, aut Togata, aut Tabernaria, aut Attellana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius, ac uilitatem actorum: qui non cothurno, aut ſocco utuntur in ſcena aut pulpito, ſed plano pede: uel ideo, quod non ea negotia continet, quae perſonarum in turribus aut in cenaculis habitantium ſunt, ſed in plano & humili loco. Perſonati primi egiſſe dicuntur comoediam Cincius, & Faliſcus: tragoediam Minucius, & Prothonius. Omnium autem comoediarum ſcripta eſt quattuor rebus omnino ſumuntur, nomine, loco, facto, euentu: nomine, vt Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus; loco, vt Andria, Leucadia, Brundiſina; fa-

cto, ut Eunuchus, Aſinaria, Captiui; euentu, ut Commorientes, Crimen, Heautontimorumenos. Comoediarum formae ſunt tres: Palliatae, Graecum habitum referentes; quas non nulli tabernarias uocant: Togatae, iuxta formam perſonarum habitum togarum deſiderantes: Attellanae ſalibus & iocis compoſitae; quae in ſe non habent niſi uenuſtam elegãtiam. Comoedia autem diuiditur in quattuor partes, Prologum, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus eſt prima dictio a Graecis dicta πρόλογος, *ideſt antecedens ueram fabulae compoſitionem elocutio. eius ſpecies quattuor ſunt,* συςατικὸς, *commendaticius; quo fabula uel poeta commendatur:* ἀναφορικὸς, *relatiuus; quo aut aduerſario maledicta, aut gratiae populo referuntur:* ὑποθετικὸς, *argumentatiuus, fabulae argumentum exponens:* μικτὸς, *mixtus, omnia haec in ſe continens. Inter prologum, & prologium quidam hoc intereſſe uoluerunt: quia prologus eſt ubi poeta excuſatur, aut fabula commendatur; prologium autem eſt, cum tantum de argumento dicitur. Protaſis eſt primus actus fabulae, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi exſpectationem tenendam. Epitaſis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Cataſtrophe explicatio fabulae, per quam euentus eius approbatur. In pleriſque fabulis ipſarum nomina priora ponebantur, quam poetarum; in non nullis poetarum, quam fabularum. cuius moris diuerſitatem antiquitas probat. nam cum primum aliqui fabulas ederent,*

rent, ipſarum nomina pronunciabantur ante, quam poetae pronunciarentur. ne aliqua inuidia a ſcribendo deterreri poſſent. cum autem per editionem multarum poetae iam eſſet auctoritas acquiſita; rurſus priora poetarum nomina proferebantur, ut per ipſorum uocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuerſis ludis manifeſtum eſt inſcribi. nam ludorum quattuor ſunt ſpecies, quos curules aediles munere publico curant: Megalenſes, magnis dijs conſecrati, quos Graeci μεγάλους θεοὺς appellant; Funebres, ad retinendum populum inſtituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri plene inſtruitur; Plebeij, qui pro ſalute plebis eduntur; Apollinares, Apollini conſecrati. In ſcena duae arae poni ſolebãt, dextera Liberi, ſiniſtra eius dei, cui ludi fiebant. unde Terentius in Andria ait,

*Ex ara hinc ſume uerbenas. * multa deſunt.*

hinc Vlyſſem palliatum ſemper inducunt: ſiue quod aliquando inſaniam ſimulauit, quo tempore tectum ſe eſſe uoluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: ſeu ob ſingularem ſapientiam, qua tectus, munitusq. plurimum ſocijs profuit. huius enim uirtutis erat animi ſemper decipientis ingenium. non nulli Ithacae incolas, ſicut Locros, palliatos fuiſſe commemorant. Achillis, & Neoptolemi perſonae diademata habent, quamuis regalia ſceptra numquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quod numquã cum reliqua Graeciae iuuentute ad gerenda cum Troianis bella ſacramenta coniurationis inie-

runt, nec umquam ſub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis ſenibus candidus veſtitus inducitur, quod is antiquiſſimus fuiſſe memoratur. adoleſcentibus diſcolor attributur. ſerui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquae gratia, uel quo expeditiores agant. paraſiti cum intortis pallijs eueniunt. laeto ueſtitus candidus, aerumnoſo obſoletus, purpureus diuiti, pauperi phoeniceus datur, militi chlamys paupere a, puellae habitus peregrinus inducitur. leno pallio uarij coloris vtitur. meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quod trahuntur: quae res ab ſcenica luxuria inſtituta eſt. eadem in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificat. Aulaea quoque in ſcena in terra ſternuntur, quod pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam uſque perlatus: pro quibus ſiparia aetas poſterior accepit. eſt autem minutum uelum, quod populo obſiſtit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia hiſtriones pronunciabant. cantica uero temperabantur modis, non a poeta, ſed aperito artis muſicae factis. neque enim omnia iiſdem modis in uno cantico agebantur, ſed ſaepe mutatis, vt ſignificant qui tres numeros in comoedijs ponunt: qui tres continent mutatos modos cantici illius. qui huiuſmodi modos faciebant, nomen in principio fabulae & ſcriptoris, & actoris ſuperponebant. huiuſmodi adeo carmina ad tibias fiebant; vt, his auditis, multi ex populo ante dicerent, quam fabulam acturi ſcenici eſſent, quam omnino

ſpecta-

Spectatoribus ipſis antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibijs paribus, aut imparibus; & dextris, aut ſiniſtris. dextrae autem tibiae ſua grauitate ſeriam comoediae dictionem praenunciabant: ſiniſtrae & Sarranae acuminis leuitate iocum in comoedia oſtendebant. ubi autem dextra & ſiniſtra acta fabula inſcribebatur: mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

AELII DONATI IN ANDRIAM TERENTII
PRAEFATIO.

COMOEDIA *Andria, cum palliata ſit, de loco nomen accepit, & a Menãdro prius, & nunc ab ipſo Terentio: qui cum de Chryſide loqueretur, ſic ait:*
Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
& hoc cõmune uocabulum eſt & in Graeca, & in Latina lingua. haec maiori ex parte motoria eſt, continetque actus amatorum adoleſcentium, & patrum piorum. callidi ſerui, aſtutae ancillae, ſeueri ſenes, adoleſcentuli liberales. in hac primae partes ſenes Simonis ſunt, ſecundae Daui, tertiae Chremetis, & deinceps reliquorum. prologus in hac acer inducitur, & in aduerſarios non mediocriter exaſperatur; ſed tamen id ſubtiliter, ut omnia laceſſitus facere uideatur, ac dicere. hic protaſis ſubtilis, epitaſis tumultuoſa, cataſtrophe paene tragica: & tamen repente ex his turbis in tranquillum peruenit. Haec prima acta eſt, ludis Megalenſibus, M. Fuluio et M'. Glabrione aedilibus curulibus. egerunt L. Atilius Latinus Praeneſtinus, & L. Ambiuius Turpio, modos fecit Flaccus Claudij, tibijs paribus dextris, & ſiniſtris, & eſt tota graeca, edita M. Marcello, & C. Sulpicio cos. pronunciataq. eſt Andria Terentij, ob incognitum adhuc nomen poetae, & minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. Diuerbijs & canticis lepide diſtincta

ſtincta eſt: & ſucceſſu ſpectata proſpero, hortamento poetae fuit ad alias conſcribendas. initium autem προτατικὸν πρόσωπον, ideſt aduenticiam perſonam recepit Soſiae, propter euoluendam argumenti obſcuritatem. perſona autem protatica ea intelligitur, quae ſemel inducta in principio fabulae, in nullis deinceps fabulae partibus adhibetur. Adnotandum ſane, puellarum liberalium nullam orationem in proſcenio induci in comoedia Palliata, praeter inuocationem Iunonis Lucinae: quae & ipſa quoque poſt ſcenam fieri ſolet.

EIVSDEM ARGVMENTVM IN EANDEM.

CHREMES *Atticus, pater Paſibulae & Philumenae, cum ex his duabus ſe Paſibulã perdidiſſe falſo crederet, relictam Athenis, nec uiſam poſtea multo tempore, tamquam unicam ſibi putabat Philumenam, quam Charinus adoleſcens Athenienſis adamabat unice, & ſibi petebat uxorẽ. ſed pater eam Pamphilo cuidam, Simonis filio, ultro deſponderat. qui Pamphilus contra ſororem Chryſidis ac peregrinam tum creditam Paſibulam ſupra dictam, alteram Chremetis filiam, ſub nomine Glycerij latenter ſic amauit, vt ex ea filium ſuſcepiſſet inſcio patre. qua re intellecta, commotus Simo pater Pamphili, dum per falſas nuptias tentat animum Pamphili, multis dolis a Dauo ipſe deluditur ſeruo, periculoq. Charini & Pamphili motus error in fabula: qui uſque ad eum finem ductus eſt, dum Athenas ueniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulae ſoluat: per quem agnita Paſibula recipitur a parentibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena uero Charino deſpõdetur, et traditur exoptanti. Perſpecto argumento, ſcire debemus hanc eſſe uirtutem poeticam, vt a nouiſſimis argumenti rebus incipiens, initium fabulae & originem narratiue reddat ſpectatoribus, auctoremq. praeſentem ſibi exhibeat, ubi finis eſt fabulae. hunc enim ordinem et circulum poeticae artis, uel uirtutis non modo ſecuti*

ſunt

ſunt tragici, comiciq. auctores, ſed Homerus eiam & Virgilius tenuerunt. Diuiſionem actuum in Latinis fabulis internoſcere, difficile eſt, cauſſam iamdudum demonſtrauimus. unde autem, aut quo modo, quamuis aegre, tamen intelligi, diſtinguiq. poſſint, eſt operaepretium dicere. Principio dicendũ eſt, nullam perſonam egreſſam quinquies ultra exire poſſe. ſed illa re plerumque decipimur, quod perſonam, cum tacuerit, egreſſam falſo putamus: quae nihilo minus in proſcenio tacens loquendi tempus exſpectat. eſt igitur atente animaduertendum, ubi & quando ſcena uacua ſit ab omnibus perſonis, ut in ea chorus uel tibicen audiri poſſit: quod cum uiderimus, ibi actum eſſe finitum debemus agnoſcere. Confundit ſaepe lectorem id, quod perſona in ſuperiori ſcena deſinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingreſſa: quod ipſum experientes ſtatim diiudicant de rerum ac temporum quantitate. poteſt enim fieri, ut & ingreſſa ſit, ac egreſſa, quam praue credimus de proſcenio non receſſiſſe. poſſe autem quincto egredi perſonam, non & neceſſe eſſe dicimus, ut appareat ultra exire non poſſe; in tragoedia parcius exire & ſolere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Soſiam continet argumenti; quod populus hac occaſione perdiſcit; mox querellam apud ſe Daui de domino, & eiuſdem cum domino uerba, & rurſus eiuſdem ſerui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus haec ſunt: Charini uerba, primo cum Byrrhia ſeruo, & poſt cum ipſo Pam

philo

philo de nuptijs ; Pamphili ſermo cum patre dolo con ſentientis in nuptias Byrrhiae uerba : Daui callida oratio aduerſum ſenem . Tertio actui haec attribuuntur . Myſidis cum obſtetrice colloquium , Dauo , ac Simone audientibus : partus Glycerij ſuſpectus ſeni , & Daui apud eum fraudulenta ſermocinatio : Simonis uerba cum Chremete de nuptijs : Daui perturbatio ac Pamphili . Quartum actum per haec intelligimus . prima Charini uerba ſunt , indignantis uelut fidem ſibi non ſeruatam a Pamphilo: tum Myſidis uerba apud Pamphilum , eiuſdemq. queſtus : Daui adminiſtratio doli aduerſus Chremetem . In quincto actu Simonis & Chremetis prope iurgium , diſputatio , tum detectio fallaciarum Daui : tum indignatio patris aduerſus filium : tum Critonis interuentus , & per eum cognitis rebus , in tranquillum res acta , ducentibus uxores , quas concupiuerant , Pamphilo, & Charino . Illud non commouere nos debet, quod in horum actuum diſtinctione uidentur de proſcenio non diſceſſiſſe perſonae quaedam : ſed tenere debemus , ideo Terentium uicinitatis mentionem feciſſe in principio , ut modico receptu & adeſſe , & abeſſe perſonam intelligamus . nihil ergo ſecus factum eſt ab antiquis , qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiſerunt.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS IAMBI.

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam poetae comico cui deferant.
Eum, iudice me, errorem diſſoluam tibi:
Ut, contra ſi quis ſentiat, nil ſentiat.
Caecilio palmam ſtatuo de comico.
Plautus ſecundus facile exſuperat ceteros:
Dein Naeuius qui ſeruet, pretio in tertio eſt.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Atilium.
In ſexto conſequetur hos Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco eſſe facile facio Luſcium.
Antiquitatis cauſſa, decimum addo Ennium.

De iiſdem Varronis iudicium.
citat Nonius in uerbo, Poſco.

In argumentis Caecilius poſcit palmam, in ἤθεσιν *Terentius, in ſermonibus Plautus.*

Ex eiuſdem libro v. *de latino ſermone.*
citat Soſipater lib. 2.

Ἤθη *nulli alij ſeruare conuenit, quam Titinio, & Terentio.* πάθη *uero Trabea, & Atilius, & Caecilius facile mouerant.*

PERSONAE.

Simo — ſenex,
Soſia — ſeruus,
Dauus — ſeruus.
Myſis — ancilla,
Pamphilus — adoleſcens,
Carinus — adoleſcens,
Byrrhia — ſeruus,
Lesbia obſtetrix,
Glycerium — Chremetis filia,
Chremes — ſenex,
Crito hoſpes,
Dromo — ſeruus.

SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Sororem falſo creditam meretriculae,
Genere Andriae, Glycerium uitiat Pamphilus:
Grauidaq. facta, dat fidem uxorem ſibi
Fore hanc: nam aliam pater ei deſponderat
Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, ſuus
Quid haberet animi filius, cognoſcere.
Daui ſuaſu non repugnat Pamphilus.
Sed, ex Glycerio natum ut uidit puerulum
Chremes, recuſat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium inſperato agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M'. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, C. SVLPICIO COS.

PROLOGVS.

POETA *cum primum animum ad ſcribendum appulit,*
Id ſibi negoti credidit ſolum dari,
Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas.
Verum aliter euenire multo intelligit:
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, ſed qui maleuoli
Veteris poetae maledictis reſpondeat.
Nunc, quam rē uitio dent, quaeſo animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui utramuis recte norit, ambas nouerit.
Non ita ſunt diſſimili argumento, ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factae, ac ſtylo.
Quae conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atque uſum pro ſuis.
Iſti id uituperant factum, atque in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt nae intellegendo, ut nihil intellegant.
Qui cum hunc accuſant, Naeuium, Plautum, Enniū
Accuſant, quos hic noſter auctores habet:

Quorum aemulari exoptat negligentiam
Potius, quàm iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc ut quieſcant porro, moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Fauete, adeſte aequo animo, & rem cognoſcite,
Vt pernoſcatis, ecquid ſpei ſit relliquum,
Poſthac quas faciet de integro comoedias,
Spectandae, an exigendae ſint uobis prius.

ACTVS PRIMI SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. Vos iſtaec intro auferte: abite. Soſia
Ades dum: paucis te uolo. SO. dictũ puta.
Nempe ut curentur recte haec. SI. immo aliud. SO. quid eſt,
Quod tibi mea ars efficere hoc poſſit amplius?
SI. Nihil iſtac opus eſt arte ad hanc rem quam paro.
Sed ijs, quas ſemper in te intellexi ſitas,
Fide, & taciturnitate. SO. exſpecto, quid uelis.
SI. Ego poſtquam te emi a paruulo, ut ſemper tibi
Apud me iuſta, & clemens fuerit ſeruitus,
Scis. feci, e ſeruo ut eſſes libertus mihi,
Propterea quod ſeruiebas liberaliter.
Quod habui ſummum pretium, perſolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factum. SO. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat Simo, &,

Id gratum fuiſſe aduorſum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc moleſtum eſt: nam iſtaec commemoratio
Quaſi exprobratio eſt immemoris benefici.
Quin tu uno uerbo dic, quid eſt, quod me uelis.
SI. *Ita faciam. hoc primum in hac re praedico tibi:*
Quas credis eſſe has, non ſunt uerae nuptiae.
SO. *Cur ſimulas igitur?* SI. *rem omnẽ a principio audĕs.*
Eo pacto & gnati uitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te uelim.
Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis Soſia,
Liberius uiuendi fuit poteſtas: nam antea
Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum aetas, metus, magiſter prohibebant? SO. *ita eſt.*
SI. *Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,*
Vt animum ad aliquod ſtudium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad uenandum, aut ad philoſophos:
Horum ille nihil egregie praeter cetera
Studebat, & tamen omnia haec mediocriter.
Gaudebam. SO. *non iniuria: nam id arbitror*
Apprime in uita eſſe utile, ut NE QVID NIMIS.
SI. *Sic uita erat: facile omnes perferre, ac pati:*
Cum quibus erat cumque una, ijs ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudijs, aduerſus nemini,
Numquam praepones ſe alijs. ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. *Sapienter uitam inſtituit: namque hoc tempore*
ORSEQVIVM AMICOS, VERITAS ODIVM PARIT.
SI. *Interea mulier quaedam ab hinc triennium*

Ex Andro commigrauit huc uiciniae,
Inopia, & cognatorum neglegentia
Coacta, egregia forma, atque aetate integra.
SO. *Hei uereor, ne quid Andria apportet mali.*
SI. *Primum haec pudice uitam, parce, ac duriter*
Agebat, lana, ac tela uictum quaeritans:
Sed poſtquam amans acceſſit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter; ita ut ingenium eſt omnium
Hominum a labore procliue ad lubidinem,
Accepit condicionem, dein quaeſtum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium
Perduxere illuc ſecum, ut una eſſet, meum.
Egomet continuo mecum: certe captus eſt:
Habet. obſeruabam mane illorum ſeruulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriae
Illi id erat nomẽ. SO. *teneo.* SI. *Phaedrũ, aut Cliniam*
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum ſimul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? ſymbolam
Dedit, cenauit. Gaudebam. item alio die
Quaerebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enim uero ſpectatum ſatis
Putabam, & magnum exemplum continentiae:
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias poſſe habere iam ipſum ſuae uitae modum.
Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.
Quid uerbis opus eſt? hac fama impulſus Chremes

Vltro ad me uenit, unicam gnatam ſuam
Cum dote ſumma filio uxorem ut daret.
Placuit: deſpondi: hic nuptijs dictus eſt dies.
SO. *Quid obſtat, cur non uerae fiant?* SI. *audies.*
Fere in diebus paucis, quibus haec acta ſunt,
Chryſis uicina haec moritur. SO. *o factum bene:*
Beaſti: metui a Chryſide. SI. *ibi tum filius*
Cũ illis, qui amarant Chryſidem, una aderat frequens;
Curabat una funus: triſtis interim,
Nonnumquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic paruae conſuetudinis
Cauſſa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri?
Haec ego putabam eſſe omnia humani ingeni
Manſuetiq. animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius cauſſa in funus prodeo,
Nihil ſuſpicás etiam mali. SO. *hem quid eſt?* SI. *ſcies.*
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quae ibi aderant, forte unã adſpicio adoleſcentulam,
Forma. SO. *bona fortaſſe.* SI. *& uoltu Soſia*
Adeo modeſto, adeo uenuſto, ut nihil ſupra.
Quia tum mihi lamentari praeter ceteras
Viſa eſt, & quia erat forma praeter ceteras
Honeſta, & liberali; accedo ad pediſequas;
Quae ſit, rogo. ſororem eſſe aiunt Chryſidis.
Percuſſit illico animum. at at, hoc illud eſt,
Hinc illae lacrumae, haec illa eſt miſericordia.
SO. *Quam timeo, quorſum euadas.* SI. *funus interim*
Procedit: ſequimur: ad ſepulcrum uenimus.

In ignem poſita eſt: fletur. interea haec ſoror,
Quam dixi, ad flammam acceſſit imprudentius,
Sati' cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorẽ, & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditũ?
Tum illa, ut conſuetum facile amorem cerneres,
Reiecit ſe in eum flens quam familiariter.
SO. *Quid ais?* SI. *redeo inde iratus, atque aegre ferens.*
Nec ſatis ad obiurgandum cauſſae. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quae ſeſe uoluit in ignem inijcere, prohibui,
Seruaui. honeſta oratio eſt. SO. *recte putas:*
Nam ſi illum obiurges, uitae qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperiſſe, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud ſedulo
Negare factum. ille inſtat factum. denique
Ita tum diſcedo ab illo, ut qui ſe filiam
Neget daturũ. SO. *non tu ibi gnatũ?* SI. *ne haec quidẽ*
Sati' uehemens cauſſa ad obiurgandũ. SO. *qui, cedo?*
SI. *Tute ipſe his rebus finem praeſcripſiſti pater:*
Prope adeſt, cum alieno more uiuendum eſt mihi:
Sine nunc meo me uiuere interea modo.
SO. *Quis igitur relictus eſt obiurgandi locus?*
SI. *Si propter amorem uxorem nolit ducere.*
Ea primum ab illo animaduertenda iniuria eſt.
Et nunc id operam do, ut per falſas nuptias

Vera

Vera obiurgandi cauſſa ſit, ſi deneget;
Simul, ſceleratus Dauus ſi quid conſili
Habet, ut conſumat nunc, cum nihil obſint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusq. obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi ut incommodet,
Quam ut obſequatur gnato. SO. *quapropter?* SI. *rogas?*
Mala mens, malus animu'. quẽ quidem ego ſi ſenſero.
Sed quid opu' ſt uerbis? ſin eueniat, quod uolo,
In Pamphilo ut nil ſit morae: reſtat Chremes:
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium, has bene ut aſſimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obſerues filium,
Quid agat, quid cum illo conſilij captet. SO. *ſat eſt:*
Curabo: eamus iam nunc intro. SI. *i prae, ſequar.*
Non dubium eſt quin uxorem nolit filius:
Ita Dauum modo timere ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe audiuit. ſed ipſe exit foras.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DAVVS, SIMO.

D. MIRABAR, *hoc ſi ſic abiret: & heri ſemper lenitas,*
Verebar, quorſum euaderet.
Qui poſtquam audierat non datum iri filio uxorẽ ſuo,
Numquam cuiquam noſtrum uerbum fecit, neque id aegre tulit.
S. *At nũc faciet, neque, ut opinor, ſine tuo magno malo.*
D. *Id uoluit, nos ſic nec opinantes duci falſo gaudio,*

Sperantes iá amoto metu, interea oſcitantes opprimi,
Vt ne eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas nuptias:
Aſtute. S. *carnufex quae loquitur?* D. *herus eſt, neque praeuideram.*
S. *Daue.* D. *hem, quid eſt?* S. *ehodum ad me.* D. *quid hic uolt?* S. *quid ais?* D. *qua de re?* S. *rogas?*
Meum gnatum rumor eſt amare. D. *id populus curat ſcilicet.*
S. *Hoccine agis, an non?* D. *ego uero iſtuc.* S. *ſed nunc ea me exquirere,*
Iniqui patris eſt: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, ſiui animum ut expleret ſuum:
Nunc haec dies aliá uitá affert, alios mores poſtulat.
Dehinc poſtulo, ſiue aequum eſt, te oro Daue, ut redeat iam in uiam.
D. *Hoc quid ſit?* S. *omnes qui amant, grauiter ſibi dari uxorem ferunt.*
D. *Ita aiunt.* S. *tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,*
Ipſum animum aegrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.
D. *Non hercle intelligo.* S. *non? hem.* D. *non: Dauus ſum, non Oedipus,*
S. *Nempe ergo aperte uis, quae reſtant, me loqui.* D. *ſane quidem.*
S. *Si ſenſero hodie, quidquam in his te nuptijs*
Fallaciae conari, quo fiant minus;

Aut

Aut uelle in ea re oſtendere, quam ſis callidus:
Verberibus caeſum te in piſtrinum Daue dedam uſque ad necem,
Ea lege, atque omine, ut, ſi te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. *immo callide:*
Ita aperte ipſam rem modo locutus: nihil circuitione uſus es.
S. *Vbiuis, facilius paſſus ſim, quam in hac re, me deludier,*
D. *Bona uerba quaeſo.* S. *irrides? nihil me fallis. ſed dico tibi,*
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non praedictum. caue,

ACTVS PRIMI SCENA III.

DAVVS.

ENIMVERO *Daue nihil loci eſt ſegnitiae, neque ſocordiae,*
Quantum intellexi modo ſenis ſententiam de nuptijs.
Quae ſi non aſtu prouidentur, me, aut herum peſſumdabunt.
Nec, quid agam, certum eſt, Pamphilum ne adiutem, an auſcultem ſeni.
Si illum relinquo, eius uitae timeo; ſin opitulor, huius minas:

Cui

Cuiuerba dare difficile eſt. primum iam de amore,
hoc comperit:
Me inſenſus ſeruat, ne quam faciá in nuptijs fallaciá.
Si ſenſerit, perij; aut, ſi libitũ fuerit, cauſſam ceperit,
Quo iure, quaq. iniuria praecipitem in piſtrinũ dabit.
Ad haec mala hoc mi accedit etiam: haec Andria,
Siue iſta uxor, ſiue amica eſt, grauida e Pamphilo eſt:
Audireq. eorum eſt operaepretium audaciam:
Nam inceptio eſt amentium, haud amantium:
Quidquid peperiſſet, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam,
Ciuem Atticam eſſe hanc: fuit olim quidam ſenex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum inſulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chryſidis
Patrem recepiſſe orbam, paruam. fabulae
Mihi quidem non hercle fit ueriſimile.
Atqui ipſis commentum placet.
Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forũ, ut
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

MYSIS.

AVDIVI Archillis iamdudum: Lesbiam adduci iubes.
Sane pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria,
Nec ſati' digna, cui committas primo partu mulieré:

Tamen

Tamen eam adducã. importunitatẽ ſpectatae aniculae:
Quia compotrix eius eſt. Di date facultatem obſecro
Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccandi locũ.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum uideo? uereor, quid ſiet.
Opperiar, ut ſciam, numquidnam haec turba triſtitiae afferat.

ACTVS PRIMI SCENA V.

PAMPHILVS, MYSIS.

P. HOCCINE *eſt humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?*
M. *Quid illud eſt?*
P. *Pro deum, atque hominum fidem, quid eſt, ſi non haec contumelia eſt?*
Vxorem decreuit dare ſeſe mi hodie: non ne oportuit
Praeſciſſe me ante? non ne prius communicatum oportuit?
M. *Miſeram me, quod uerbum audio?* P. *quid Chremes? qui denegauerat,*
Se commiſſurũ mihi gnatam ſuam uxorẽ: id mutauit:
Quoniam me immutatum uidet.
Ita ne obſtinate operam dat, ut me a Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenuſtum eſſe, aut infelicem quemquam, ut ego ſum?
Pro deum, atque hominum, nullon' ego

Chre-

Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, ſpretus? facta, tranſacta omnia. hem
Repudiatus repetor, quamobrem? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor:
Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt,
Itur ad me. M. *oratio haec me miſeram exanimauit metu.*

P. *Nam quid ego dicam de patre? ah*
Tantam ne rem tam neglegenter agere? praeteriens modo
Mihi apud forum, uxor tibi ducenda eſt Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi uiſus eſt dicere, abi cito, & ſuſpende te.
Obſtupui. cenſen' ullum me uerbũ potuiſſe proloqui?
Aut ullam cauſſam, ineptam ſaltem, falſam, iniquam? obmutui.
Quod ſi ego prius id reſciſſem; quid facerem, ſi quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. ſed nunc primum quid exſequar?
Tot meme impediunt curae, quae meum animum diuerſe trahunt;
Amor, huius miſericordia, nuptiarum ſollicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo uſque adhuc,
Quae meo cumque animo libitum eſt, facere: ei ne ego

ut

ut aduorſer? hei mihi,
Incertum eſt, quid agam. M. miſera timeo, hoc incertum quorſum accidat.
Sed nunc peropu' eſt, aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa aduorſum hunc loqui.
Dum in dubio eſt animus, paullo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Myſis ſalue. M. o ſalue Pamphile. P. quid agit? M. rogas?
Laborat e dolore: atque ex hoc miſera ſollicita eſt, diẽ
Quia olim in hunc ſunt conſtitutae nuptiae: tum autem hoc timet,
Ne deſeras ſe. P. hem, ego ne iſtuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam?
Quae mihi ſuum animum, atque omnẽ uitá credidit,
Quam ego animo egregie cará pro uxore habuerim;
Bene, & pudice eiu' doctum, atque eductum, ſinam,
Coactum egeſtate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud uereor, ſi in te ſolo ſit ſitum:
Sed uim ut queas ferre. P. adeon' me ignauú putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neque me conſuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, ut ſeruem fidem?
M. Vnum hoc ſcio, hanc meritá eſſe, ut memor eſſes ſui.
P. Memor eſſem? o Myſis Myſis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glicerio. iam ferme moriens me uocat:
Acceſſi: uos ſemotae: nos ſoli: incipit:
Pamphile, huius formam, atque aetatem uides

Nec

Nec clam te eſt, quam illi utraeque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem ſient.
Quod ego per hanc te dextram oro, & genium tuum,
Per tuam fidem, perq. huius ſolitudinem
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue haec te ſolum ſemper fecit maxumi,
Seu tibi morigerâ fuit in rebus omnibus.
Te iſti uirum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra haec tibi committo, & tuae mando fidei.
Hanc me in manũ dat: mors continuo ipſam occupat.
Accepi: acceptam ſeruabo. M. *ita ſpero quidem.* PA.
P. *Sed cur tu ab illa?* M. *obſtetricem accerſo.* P. *propera:*
Atque audin'? uerbum unum caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. *teneo.*

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CHARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

QVID *ais Byrrhia?*
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. *ſic eſt.* C. *qui ſcis Byrrhia?*
B. *Apud forum modo de Dauo audiui.* C. *uae uae miſero mihi.*
Vt animus in ſpe, atque in timore uſque antehac attentus fuit,
Ita, poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet.
B. *Quaeſo aedepol Charine, quoniam id fieri, quod uis,*
non

non poteſt,

Velis id, quod poſſit. C. *nihil aliud, niſi Philumenam, uolo.*

B. *Ah, quanto ſatius eſt, id operam te dare,*
Iſtum qui amorem ex animo amoueas, quam id loqui,
Quo magis libido fruſtra incendatur tua.

C. FACILE OMNES, CVM VALEMVS, RECTA CONSILIA AEGROTIS DAMVS.
Tu ſi hic ſis, aliter ſentias. B. *age age, ut lubet.* C. *ſed Pamphilum*
Video. omnia experiri certum eſt prius, quam pereo. B. *quid hic agit?*

C. *Ipſum hunc orabo: huic ſupplicabo: amorem huic narrabo meum:*
Credo, impetrabo, ut aliquot ſaltē nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, ſpero. B. *id aliquid nihil eſt.* C. *Byrrhia,*
Quid tibi uidetur? adeon' ad eum? B. *quid ni? ſi nihil impetres,*
Vt te arbitretur ſibi paratum moechum, ſi illam duxerit.

C. *Abi hinc, abi in malam crucem cum ſuſpicione iſtac, ſcelus:*

P. *Charinum uideo, ſalue.* C. *o ſalue Pamphile:*
Ad te aduenio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens.

P. *Neque pol conſili locum habeo, neque auxilij copiam.*
Sed iſtuc quidnam eſt? C. *hodie uxorem ducis?* P. *aiunt.* C. *Pamphile,*

Si id

Si id facis, hodie poſtremum me uides. P. *quid ita?* C. *hei mihi;*
Vereor dicere: huic dic quaeſo Byrrhia. B. *ego dicam.* P. *quid eſt?*
B. *Sponſam hic tuam amat.* P. *nae iſte haud mecum ſentit. ehodum dic mihi,*
Numquidnam amplius tibi cum illa fuit Charine? C. *ah Pamphile,*
Nil. P. *quam uellem.* C. *nunc te per amicitiam, & per amorem obſecro,*
Principio ut ne ducas. P. *dabo equidem operam.* C. *ſed ſi id non potes,*
Aut tibi nuptiae hae ſunt cordi. P. *cordi?* C. *ſaltem aliquot dies*
Profer, dum proficiſcor aliquo, ne uideam. P. *audi nunc iam:*
Ego Charine neutiquam officium eſſe liberi puto,
Cum is nil promereat, poſtulare id gratiae apponi ſibi.
Nuptias effugere ego iſtas malo, quam tu adipiſcier.
C. *Reddidiſti animum.* P. *nunc, ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,*
Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi:
Ego id agam, mihi qui ne detur. C. *ſat habeo.* P. *Dauum optume*
Video. huius conſilio fretus ſum. C. *at tu hercle haud quidquam mihi,*
Niſi ea, quae nihil opu' ſunt ſciri. fugin' hinc? S. *ego uero ac lubens.*

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

D. DI BONI, *boni quid porto? ſed ubi inueniam Pamphilum,*
Vt metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. *Laetus eſt, neſcio quid.* P. *nihil eſt. nondum haec reſciuit mala.*
D. *Quem ego nunc credo; ſi iam audierit ſibi paratas nuptias,*
C. *Audin' tu illum?* D. *toto me oppido exanimatum quaerere.*
Sed ubi quaeram? aut quò nunc primum intendam? C. *ceſſas alloqui?*
D. *Abeo.* P. *Daue ades, reſiſte.* D. *quis homo eſt, qui me? o Pamphile,*
Te ipſum quaero. euge o Charine: ambo opportune: uos uolo.
P. *Daue, perij.* D. *quin tu hoc audi.* P. *interij.* D. *quid timeas, ſcio.*
C. *Mea quidem hercle in dubio uita eſt.* D. *& tu quid, ſcio.*
P. *Nuptiae mihi.* D. *& id ſcio.* P. *hodie.* D. *obtundis, tametſi intelligo.*
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. C. *rem tenes.*
P. *Iſtuc ipſum.* D. *atque iſtuc ipſum, nil pericli eſt: me uide.*

P. *Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſerum metu.* D. *hem,*
Libero: uxorem tibi iam non dat Chremes. P. *qui ſcis?* D. *ſcio.*
Tuus pater modo me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Hodie, item alia multa, quae nunc non eſt narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi haec.
Vbi te non inuenio, ibi adſcendo in quendam excelſum locum,
Circumſpicio: nuſquam. forte ibi huius uideo Byrrhiá:
Rogo: negat uidiſſe: mihi moleſtú quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipſa re mi incidit ſuſpectio: hem,
Paullulum obſoni, ipſius triſtis, de improuiſo nuptiae:
Non cohaerent. P. *quorſumnam iſtuc?* D. *egomet continuo ad Chremem.*
Cum illo aduenio, ſolitudo ante oſtium: iam id gaudeo.
P. *Recte dicis, perge.* D. *maneo: interea introire neminé*
Video, exire neminem, matronam nullam, in aedibus
Nil ornati, nil tumulti. acceſſi, introſpexi. P. *ſcio.*
Magnum ſignum. D. *num uidentur conuenire haec nuptijs?*
P. *Non, opinor, Daue.* D. *opinor, narras? non recte accipis.*
Certa res eſt. etiá puerũ inde abiens conueni Chremis,
Holera, et piſciculos minutos ferre obolo in cená ſeni.
C. *Liberatus ſum Daue hodie tua opera.* D. *at nullus quidem.*

C. *Quid*

C. *Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat*. D. *ridiculum caput*.
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illá uxorem ducere.
Niſi uides, niſi ſenis amicos oras, ambis. C. *bene mones*.
Ibo: etſi hercle ſaepe iá me ſpes haec fruſtrata eſt. uale.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. QVI *igitur ſibi uolt pater? cur ſimulat?* D. *ego dicam tibi*.
Si id ſuccenſeat nunc, quia non det tibi uxorem Chremes,
Ipſu' ſibi eſſe iniurius uideatur: neque id iniuria:
Prius, quam tuum, ut ſeſe habeat, animum ad nuptias perſpexerit.
Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illae turbae fient. P. *quid? uis, patiar?* D. *pater eſt Pamphile.*
Difficile eſt. tum haec ſola eſt mulier. dictum ac factum inuenerit
Aliquam cauſſam, quamobrem eijciat opido. P. *eijciat?* D. *cito*.
P. *Cedo igitur, quid faciam Daue?* D. *dic te ducturum*. P. *hem*. D. *quid eſt?*
P. *Ego dicam?* D. *cur non?* P. *numquam faciam*. D. *ne nega*.
P. *Suadere noli*. D. *ex ea re quid fiat, uide*.

P. *Vt ab illa excludar, huc concludar.* D. *non ita eſt.*
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem:
Ducas uolo hodie uxorem. tu, Ducam, inquies:
Cedo, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quae nunc ſunt certa ei conſilia, incerta ut ſient,
Sine omni periculo: nam hocce haud dubium eſt, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea cauſſa minueris
Haec, quae facis, ne is mutet ſuam ſententiam.
Patri dic uelle: ut, cum uelit tibi iure iraſci, non queat.
Nam quod tu ſperes, propulſabo facile. uxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inueniet potius, quàm te corrumpi ſinat:
Sed ſi te aequo animo ferre accipiet, neglegentem feceris.
Aliam otioſus quaeret: interea aliquid acciderit boni.
P. *Itan' credis?* D. *haud dubium id quidem eſt.* P. *uide, quo inducas.* D. *quin taces?*
P. *Dicam. puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ab illa, cautio eſt:*
Nam pollicitus ſum ſuſcepturum. D. *o facinus audax.* P. *hanc fidem*
Sibi, me obſecrauit, qui ſe ſciret non deſerturum, ut darem.
D. *Curabitur. ſed pater adeſt. caue, te eſſe triſtem ſentiat.*

ACTVS SECVNDI SCENA IV.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. REVISO, quid agant, aut quid captent
D. consili.
Hic nunc nõ dubitat, quin te ductur ũ neges:
Venit meditatus alicunde ex ſolo loco.
Orationem ſperat inueniſſe ſe,
Qua differat te: proin' tu face; apud te ut ſies.
P. Modo ut poſſim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
Numquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum eſſe uerbum, ſi te dices ducere.

ACTVS SECVNDI SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. HERVS me, relictis rebus, iuſſit Pãphilum
Hodie obſeruare, ut, quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc hunc uenientem
ſequor.
Ipſum adeo praeſto uideo cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrumque adeſſe uideo. D. hem ſerua. S. Pamphile.
D. Quaſi de improuiſo reſpice ad eum. P. hem pater.
D. Probe. S. hodie uxorem ducas, ut dixi, uolo.
B. Nunc noſtrae parti timeo, quid hic reſpondeat.
P. Neque iſtic, neque alibi tibi uſquam erit in me mora.
B. hem.
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, ut te decet.
Cum iſtuc, quod poſtulo, impetro cum gratia.

D. *Sum uerus?* B. *herus; quantum audio, uxore excidit.*
S. *I iam nunc intro, ne in mora, cum opu' ſit, ſies.*
P. *Eo.* B. *nulla ne in re eſſe homini cuiquam fidem?*
Verum illud uerbum eſt, uolgo quod dici ſolet,
OMNES SIBI MELIVS MALLE ESSE, QVAM ALTERI.
Ego illam uidi uirginem: forma bona
Memini uidere: quo aequior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis, quam illum, amplecti maluit.
Renunciabo; ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

DAVVS, SIMO.

D. HIC *nunc me credit aliquam ſibi fallaciam*
Portare, & ea me hic reſtitiſſe gratia.
S. *Quid Dauus narrat?* D. *aeque quidquam nunc quidem*
S. *Nihil ne? hem.* D. *nihil prorſus.* S. *atqui exſpectabam quidem.*
D. *Praeter ſpem euenit: ſentio: hoc male habet uirum.*
S. *Potin' es mihi uerum dicere?* D. *nihil facilius.*
S. *Num illi moleſtae quippiam hae ſunt nuptiae,*
Huiuſce propter conſuetudinem hoſpitae?
D. *Nihil hercle: aut, ſi adeo, bidui eſt, aut tridui*
Haec ſollicitudo: noſtin'? deinde deſinet:
Etenim eam ſecum rem recta reputauit uia.
S. *Laudo.* D. *dum licitum eſt illi, dumq. aetas tulit,*
Amauit: tum id clam: cauit, ne umquam infamiae
Ea res ſibi eſſet, ut uirum fortem decet.

Nunc

Nunc uxore opus eſt: animum ad uxorem appulit.
S. *Subtriſtis uiſu' eſt eſſe aliquantulum mihi.*
D. *Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.*
S. *Quidnam eſt?* D. *puerile eſt.* S. *quid eſt?* D. *nihil.* S. *quin dic, quid eſt.*
D. *Ait nimium parce facere ſumptũ.* S. *me ne?* D. *te.*
Vix, inquit, drachmis obſonatus eſt decem:
Num filio uidetur uxorem dare?
Quem, inquit, uocabo ad cenam meorum aequalium
Potiſſimum nunc? &, quod dicendum hic ſiet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. *tace.*
D. *Commoui.* S. *ego, iſtaec recte ut fiant, uidero.*
Quidnam hoc rei eſt? quidnã hic uolt ueterator ſibi?
Nã ſi hic mali eſt quidquã, hẽ illic eſt huic rei caput.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLICERIVM.

M. ITA *pol quidem res eſt, ut dixti Lesbia:*
FIDELEM HAVD FERME MVLIERI INVENIAS VIRVM.
S. *Ab Andria eſt ancilla haec. quid narras?* D. *ita eſt.*
M. *Sed hic Pamphilus.* S. *quid dicit?* M. *firmauit fidem.* S. *hem.*
D. *Vtinam aut hic ſurdus, aut haec muta facta ſit.*
M. *Nam quod peperiſſet, iuſſit tolli,* S. *o Iuppiter,*
Quid ego audio? actũ eſt, ſiquidẽ haec uera praedicat.
L. *Bonum ingenium narras adoleſcentis.* M. *optimum.*

Sed ſequere me intro, ne in mora illi ſis. L. *ſequor.*

D. *Quod remedium nunc huic malo inueniá?* S. *quid hoc?*
Adeon' eſt demens? ex peregrina? iam ſcio: ah
Vix tandem ſenſi ſtolidus. D. *quid hic ſenſiſſe ait?*

S. *Haec primum affertur iam mihi ab hoc fallacia.*
Hanc ſimulant parere, quo Chremetem abſterreant.

G. *Iuno Lucina fer opem, ſerua me obſecro.*

S. *Hui, tam cito? ridiculum. poſtquam ante oſtium*
Me audiuit ſtare, approperat. non ſat commode
Diuiſa ſunt temporibus tibi Daue haec. D. *mihin'?*

S. *Num immemores diſcipuli?* D. *ego, quid narres, neſcio.*

S. *Hiccine ſi me imparatum in ueris nuptijs*
Adortus eſſet, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periculo fit. ego in portu nauigo.

ACTVS TERTII SCENA II.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

L. ADHVC *Archillis, quae aſſolent, quaeq. oportet*
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe uideo.
Nunc primum fac iſtaec ut lauet: poſt deinde,
Quod iuſſi ei dare bibere, &, quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertor.
Per, aecaſtor, ſcitu' puer natu' eſt Pamphilo.
Deos quaeſo, ut ſi ſit ſuperſtes: quando quidem ipſe eſt ingenio bono,
Cumq. huic ueritus eſt optumae adoleſcenti facere iniuriam.

S. *Vel*

s. *Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te eſſe ortum?* D. *quidnam id eſt?*

s. *Nō imperabat corā, quid opus facto eſſet puerperae:*
Sed poſtquam egreſſa eſt, illis, quae ſunt intus, clamat de uia.
O Daue, itan' contemnor abs te? aut ita ne tandem idoneus
Tibi uideor eſſe, quē tā aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, ut metui uidear certe, ſi reſciuerim.

D. *Certe hercle nunc hic ſe ipſus fallit, haud ego.* SI. *edixin' tibi?*
Interminatus ſum, ne faceres? num ueritus? quid rettulit.
Credon' tibi hoc, nunc peperiſſe hanc e Pamphilo?

D. *Teneo, quid erret: quid ego agam? Habeo.* s. *quid taces?*

D. *Quid credas? quaſi non tibi renunciata ſint haec ſic fore.*

s. *Mihin' quiſquam?* D. *eho, an tute intellexti hoc aſſimulari?* s. *irrideor.*

D. *Renunciatum eſt: nam qui iſtaec tibi incidit ſuſpectio?*

s. *Qui? quia te noram.* D. *quaſi tu dicas, factum id conſilio meo.*

s. *Certe enim ſcio.* D. *non ſatis me pernoſti etiam, qualis ſim, Simo.*

s. *Ego ne te?* D. *ſed, ſi quid narrare occœpi, continuo dari*
Tibi uerba cenſes. s. *falſo.* D. *itaque hercle nihil iam mutire audeo.*

s. Ho

S. *Hoc ego ſcio unum, neminem peperiſſe hic.* D. *intellextin'?*
Sed nihilo ſeciu' mox deferent puerum huc ante oſtiũ.
Id ego iã nunc tibi renuncio here futurũ, ut ſis ſciens;
Ne hoc poſterius dicas, Daui factũ conſilio, aut dolis.
Proſus a me opinionem hanc tuam ego eſſe amotam uolo.
S. *Vnde id ſcis?* D. *audiui, & credo. multa concurrunt ſimul,*
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum haec ſe e Pamphilo
Grauidam dixit eſſe. inuentum eſt falſum. nunc, poſtquam uidet
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla illico
Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum ut afferret ſimul.
Hoc niſi fit, puerũ ut tu uideas, nil mouentur nuptiae.
S. *Quid ais? cum intellexeras,*
Id conſilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. *Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem*
Scimus quam miſere hanc amari: nunc ſibi uxorem expetit.
Poſtremo id mihi da negoti. tu tamen idẽ has nuptias
Perge facere ita, ut facis: et, id ſpero adiuturos deos.
S. *Immo abi intro. ibi me opperire, & quod parato opus eſt, para.*
Nam impulit me, haec nunc omnino ut crederem.
Atque haud ſcio, an, quae dixit, ſint uera omnia.

Sed

Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitu' eſt ipſus gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato uxorem: ſi impetro,
Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' eſt, haud dubium eſt mihi,
Si nolit, quin eum merito poſſim cogere.
Atque adeo in tempore eccú ipſum obuiam Chremem.

ACTVS TERTII SCENA III.

SIMO, CHREMES.

S. IVBEO *Chremetem.* C. *oh, te ipſum quae-*
rebam, S. *& ego te.* C. *optato aduenis.*
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aie-
bant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id uiſo, tu ne, an illi in-
ſaniant.
S. *Auſculta paucis: &, quid ego te uelim, & tu quod*
quaeris, ſcies.
C. *Auſculto: loquere, quid uelis.*
S. *Per ego te deos oro, & noſtram amicitiam Chreme,*
Quae incepta a paruis cum aetate accreuit ſimul;
Perq. unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi poteſtas ſumma ſeruandi datur;
Vt me adiuues in hac re, atque ita, uti nuptiae
Fuerant futurae, fiant. C. *ah ne me obſecra:*
Quaſi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem eſt utrique, ut fiant, accerſi iube.
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quam commodi

Vtrique;

Vtrique; id oro te, in commune ut conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Pamphiliq. ego ſim pater.
S. *Immo ita uolo, itáq. poſtulo ut fiat, Chreme:*
Neque poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat.
C. *quid eſt?*
S. *Irae ſunt inter Glycerium, & gnatum.* C. *audio.*
S. *Ita magnae, ut ſperem poſſe auelli.* C. *fabulae.*
S. *Profectò ſic eſt.* C. *ſic hercle, ut dicam tibi:*
AMANTIVM *irae, amoris integratio eſt.*
S. *Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,*
Dumq. eius lubido occluſa eſt contumeliis,
Prius quam harũ ſceleris, & lacrume confictae dolis
Reducant animum aegrotum ad miſericordiam.
Vxorem demus. ſpero conſuetudine, &
Coniugio liberali deuictum, Chreme,
Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis.
C. *Tibi ita uidetur. at ego non poſſe arbitror*
Neque illum hác perpetuo habere, neque me perpeti.
S. *Qui ſcis ergo iſtuc, niſi periculum feceris?*
C. *At iſtuc periculum in filia fieri, graue eſt.*
S. *Neque incommoditas denique huc omnis redit;*
Si eueniat, quod di prohibeant, diſceſſio.
At ſi corrigitur; quot commoditates, uide:
Principio amico filium reſtitueris:
Tibi generum firmum, & filiae inuenies uirum.
C. *Quid iſtuc? ſi iſtuc animum induxti eſſe utile,*
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
S. *Merito te ſemper maxumi feci Chreme.*
C. *Sed quid ais?* S. *quid?* C. *qui ſcis eos nunc diſcorda-*

re

re inter ſe?

s. *Ipſu' mihi Dauos, qui intimu' eſt eorum conſilijs, dixit:*
Et is mihi ſuadet, nuptias, quantum queã, ut maturẽ.
Num cenſes faceret, filium niſi ſciret eadem haec uelle?
Tute adeo iam eius audies uerba. heus euocate huc Dauom.
Sed eccum uideo ipſum foras exire.

ACTVS TERTII SCENA IV.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

D. *A te ibam.* s. *quidnam eſt?*
D. *Cur non accerſitur? iam adueſperaſcit.* s. *audin' tu illum?*
Ego dudum non nil ueritus ſum Daue abs te, ne faceres idem,
Quod uolgus ſeruorum ſolet, dolis ut me deluderes?
Propterea quod amat filius. D. *egenu' iſtuc facere rem.* s. *credidi:*
Idq. adeo metuens uos celaui, quod nunc dicam. D. *quid?* s. *ſcies.*
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. *tandem agnoſti, qui ſiem.*
s. *Non fuerant nuptiae futurae.* D. *quid non?* s. *ſed ea gratia*
Simulaui, uos ut pertentarem. D. *quid ais?* s. *ſic eſt res.* D. *uide.*
Numquam quiui ego iſtuc intellegere. uah conſilium callidum.

s. *Hoc.*

S. Hoc audi. ut hinc te iuſſi introire, opportune hic ſit mihi obuiam.

D. Hem numnam periẏmu'? S. narro, quae tu dudum narraſti mihi.

D. Quidnam audio? S. gnatam ut det, oro; uixq. id exoro. D. occidi.

S. Hem, quid dixti? D. optume inquam factum. S. nunc per hunc nulla eſt mora.

C. Domum modo ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuncio.

S. Nunc te oro Daue, quoniam ſolus mihi effeciſti has nuptias.

D. Ego uero ſolus. S. corrigere mihi gnatũ porro enitere.

D. Faciam hercle ſedulo. S. potes nunc, dum animus irritatus eſt.

D. Quieſcas. S. age igitur: ubi nunc eſt ipſis? D. mirum, ni domi eſt.

S. Ibo ad eum, atque eadem haec, quae tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullu' ſum.

Quid cauſſae eſt, quin hinc in piſtrinum recta proficiſcar uia?
Nihil eſt preci loci relictum. iam perturbaui omnia:
Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, inſperante hoc, atque inuito Pamphilo.
Hem aſtutias. quod ſi quieſſem, nihil eueniſſet mali.
Sed eccum ipſum uideo: occidi:
Vtinam mihi eſſet aliquid hic, quo nunc me praecipitem darem.

ACTVS

Actus Tertij scena

ACTVS TERTII SCENA V.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. VBI illic ſcelus eſt, qui me perdidit? D. perij. P. atque hoc confiteor,
Iure obtigiſſe: quandoquidem tam iners, tam nulli conſili
Sum. ſeruon' fortunas meas me commiſiſſe futili?
Ergo pretium ob ſtultitiam fero: ſed inultum id numquam a me auferet.
D. Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc ſi euito hoc malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' uelle me, modo
Qui ſum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeã?
Nec, quid me nunc faciam, ſcio. D. nec de me equidem, atque id ago ſedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, ut huic malo aliquam producam moram. P. oh.
D. Viſus ſum. P. ehodum bone uir, quid ais? uiden' me conſilijs tuis
Miſerum impeditum eſſe? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.
P. Nempe ut modo. D. immo melius ſpero. P. oh, tibi ego ut credam furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam reſtituas? hem quo fretu' ſim,
Qui me hodie ex tranquilliſſima re cõieciſti in nuptias.
An non dixi hoc eſſe futurum? D. dixti. P. quid meritus

ritùs es? D. crucem.
Sed paullulum ſine ad me ut redeam: iam aliquid diſpiciam. P. hei mihi,
Cur non habeo ſpatium, ut de te ſumam ſupplicium, uti uolo:
Namque hocce tempus, praecauere mihi me, haud te ulciſci, ſinit.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CHARINVS, PAMPHILVS, DAVVS.

C. HOCCINE credibile eſt, aut memorabile,
Tanta uaecordia innata cuiquam ut ſiet,
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis.
Alterius ſua ut comparet commoda? ah
Id ne eſt uerum? immo id genus eſt hominum peſſumum,
In denegando modo queis pudor eſt paullulum:
Poſt ubi iam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſario ſe aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? qui mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus ſum egomet mihi. attamen, ubi fides eſt,
Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus eſt,
Non uerentur: illic, ubi nihil opus eſt, ibi uerentur.
Sed quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expoſtulem?

Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum. moleſtus certe ei fuero, atque animo morem geſſero.
P. *Charine, & me, & te imprudens, niſi quid di reſpiciunt, perdidi.*
C. *Ita ne imprudens? tandem inuenta eſt cauſſa: ſoluiſti fidem.*
P. *Quid tandem?* C. *etiam nunc me ſeducere iſtis dictis poſtulas?*
P. *Quid iſtuc eſt?* C. *poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi.*
Heu me miſerum, qui tuum animum ex animo ſpectaui meo.
P. *Falſu' es.* C. *non tibi ſatis eſſe hoc uiſum ſolidum eſt gaudium,*
Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres?
Habeas. P. *habeam? ah neſcis quantis in malis uerſer miſer,*
Quantasq. hic ſuis conſilijs mihi confecit ſolicitudines
Meus carnufex. C. *quid iſtuc tam mirum eſt? de te exemplum capit.*
P. *Haud iſtuc dicas, ſi cognoris uel me, uel amorem meum.*
C. *Scio, cum patre altercaſti dudum, & is nunc propterea tibi.*
Succenſet, nec te quiuit hodie cogere, illam ut duceres.
P. *Immo etiam, quo tu minus ſcis aerumnas meas,*
Hae nuptiae non apparabantur mihi,

E *Nec*

Nec poſtulabat nunc quiſquam uxorem dare.
C. *Scio: coactus tua uoluntate es.* P. *mane,*
Nondum ſcis. C. *ſcio equidem illam ducturum eſſe te.*
P. *Cur me enicas? hoc audi. numquam deſtitit*
Inſtare, ut dicerem eſſe ducturum patri:
Suadere, orare, uſque adeo donec perpulit.
C. *Quis homo iſtuc?* P. *Dauos.* C. *Dauos?* P. *Dauos omnia.*
C. *Quamobrem?* P. *neſcio. niſi mihi deos ſatis*
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim.
C. *Factum eſt hoc Daue?* D. *factum eſt.* C. *hem quid ais ſcelus?*
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, ſi omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici uellent, quod, ni hoc, conſilium darent?
D. *Deceptus ſum, at non defatigatus.* C. *ſcio.*
D. *Hac non ſucceſſit, alia aggrediemur uia:*
Niſi id putas, quia primo proceſſit parum,
Non poſſe iam ad ſalutem conuerti hoc malum.
P. *Immo etiam: nam ſati' credo, ſi aduigilaueris,*
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
D. *Ego Pamphile hoc tibi pro ſeruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctesque, & dies
Capitis periculum adire, dum proſim tibi.
Tuum eſt, ſi quid praeter ſpem euenit, mi ignoſcere.
Parum ſucceſſit quod ago, ac facio ſedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me miſſum face.
P. *Cupio. reſtitue in quem me accepiſti locum.*
D. *Faciam.* P. *at iam hoc opus eſt.* D. *hem, ſt, mane:*

crepuit

crepuit a Glycerio oſtium.

P. *Nil ad te.* D. *quaero.* P. *hem, nunccine demum?* D. *at iam hoc tibi inuentum dabo.*

ACTVS QVARTI SCENA II.

MYSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

M. IAM, *ubi ubi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum*
Tuum Pamphilum: tu modo anime mi noli te macerare.

P. *Myſis.* M. *quid eſt? hem Pamphile, optume mihi te offers.* P. *quid eſt?*

M. *Orare iuſſit, ſi ſe ames, hera, iam ut ad ſeſe uenias:*
Videre ait te cupere. P. *uah, perij: hoc malum integraſcit.*
Siccine me, atque illam opera tua nunc miſeros ſollicitari?
Nam iccirco accerſor, nuptias quod mi apparari ſenſit.

C. *Quibu' quidem quam facile poterat quieſci, ſi hic quieſſet.*

D. *Age, ſi hic non inſanit ſatis ſua ſponte, inſtiga.* M. *atque aedepol,*
Ea res eſt, proptereaq. nunc miſera in maerore eſt. P. *Myſis,*
Per omnes tibi adiuro deos: numquã eã me deſerturũ,
Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omnes homines.

 Hanc

Hác mihi expetiui, cōtigit: conueniunt mores: ualeant,
Qui inter nos diſſidium uolunt: hanc, niſi mors, mi adimet nemo.
C. *Reſipiſco.* P. *non Apollinis magi' uerum, atque hoc, reſponſum eſt.*
Si poterit fieri, ut ne pater per me ſtetiſſe credat,
Quo minus hae fierent nuptiae; uolo. ſed ſi id non poterit;
Id faciá, in procliui quod eſt, per me ſtetiſſe ut credat.
Quis uideor? C. *miſer aeque, atque ego.* D. *conſilium quaero.* C. *fortis es.*
Scio, quid conere. D. *hoc ego tibi profecto effectum reddam.*
P. *Iam hoc opus eſt.* D. *quin iam habeo.* C. *quid eſt?* D. *huic, non tibi, habeo; ne erres.*
C. *Sat habeo.* P. *quid facies? cedo.* D. *dies hic mi ut ſit ſati', uercor,*
Ad agendum: ne uacuum eſſe me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc uos amolimini: nam mi impedimēto eſtis.
P. *Ego hanc uiſam.* D. *quid tu? quo hinc te agis?* C. *uerum uis dicam?* D. *immo etiam*
Narrationis incipit mihi initium. C. *quid me fiet?*
D. *Eho impudens, non ſatis habes, quod tibi dieculam addo,*
Quantum huic promoueo nuptias? C. *Daue attamen.* D. *quid ergo?*
C. *Vt ducam.* D. *ridiculum.* C. *huc face ad me, ut uenias, ſi quid poteris.*

D. *Quid*

D. *Quid ueniam? nihil habeo.* C. *attamen ſi quid.* D. *age, ueniam.* C. *ſi quid,*
Domi ero. C. *Tu Myſis, dum exeo, parumper opperire hic.*
M. *Quapropter?* D. *ita facto opus eſt.* M. *matura.* D. *iam inquam hic adero.*

ACTVS QVARTI SCENA III.

MYSIS.

M. NIL ne eſſe proprium cuiquam? Dij uoſtram fidem.
Summum bonum eſſe herae putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, uirum, in quouis loco
Paratum: uerum ex eo nunc miſera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali eſt, quam illic boni.
Sed Dauus exit: mi homo, quid iſtuc obſecro eſt?
Quo portas puerum?

ACTVS QVARTI SCENA IV.

DAVVS, MYSIS.

D. MYSIS nunc opus eſt tua
Mihi ad hanc rem ex prompta memoria, atque aſtutia.
M. *Quidnam incepturus?* D. *accipe a me hunc ocyus,*
Atque ante noſtram ianuam appone. M. *obſecro,*
Humi ne? D. *ex ara hinc ſume uerbenas tibi,*

Atque eas ſubſterne. M. *quamobrem id tute non facis?*
D. *Quia, ſi forte opus ad herum iuſiurandum mihi*
Non apposuiſſe, ut liquido poſſim. M. *intelligo.*
Noua nunc religio in te iſtaec inceſſit, cedo?
D. *Moue ocyus te, ut, quid agam, porro intellegas.*
Pro Iuppiter. M. *quid?* D. *ſponſae iter interuenit.*
Repudio conſilium, quod primum intenderam.
M. *Neſcio, quid narres.* D. *ego quoque hinc ab dextera*
Venire me aſſimulabo. tu, ut ſubſeruias
Orationi, utcumque opu' ſit uerbis, uide.
M. *Ego, quid agas, nihil intellego: ſed, ſi quid eſt,*
Quod mea opera opus ſit uobis, aut tu plus uides,
Manebo, ne quid uoſtrum remorer commodum.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

C. REVERTOR, *poſtquam, quae opus fuere ad nuptias*
Gnatae, paraui, ut iubeam accerſi. ſed quid hoc?
Puer hercle eſt. mulier, tun' appoſuiſti hunc? M. *ubi*
Illic eſt? C. *non mihi reſpondes?* M. *hem, nuſquam eſt. uae miſerae mihi,*
Reliquit me homo, atque abijt. D. *di uoſtram fidem,*
Quid turbae eſt apud forum? quid illic hominum litigant.
Tum annona cara eſt. quid dicam aliud, neſcio.
M. *Cur tu obſecro hic me ſolam?* D. *hem, quae haec eſt*
fabu-

ſabula?

Eho Myſis, puer hic unde eſt? quis ue huc attulit?

M. *Satin' ſanus es, qui me id rogites?* D. *quem igitur rogem,*

Qui hic neminem alium uideo? C. *miror, unde ſit.*

M. *Dicturan' quod rogo?* M. *au.* D. *concede ad dexteram.*

M. *Deliras. non tute ipſe?* D. *uerbum ſi mihi*

Vnum, praeterquam quod te rogo, ſaxis, caue.

M. *Male dicis.* D. *unde eſt? dic clare.* M. *a uobis.* D. *ha ha hae.*

Mirum uero, impudenter mulier ſi facit.

C. *Ab Andria eſt ancilla haec, quantum intellego.*

D. *Adeon' uidemur uobis eſſe idonei,*

In quibus ſic illudatis? C. *ueni in tempore.*

D. *Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.*

Mane: caue quoquam ex iſtoc exceſſis loco.

M. *Dij te eradicent. ita me miſeram territas.*

D. *Tibi ego dico, an non?* M. *quid uis?* D. *at etiam rogas?*

Cedo, cuium puerum hic apposuiſti, dic mihi.

M. *Tu neſcis?* D. *mitte id, quod ſcio: dic, quod rogo:*

M. *Veſtri.* D. *cuius ueſtri?* M. *Pamphili.* D. *hem, quid Pamphili?*

M. *Eho, an nõ eſt?* C. *recte ego ſemper fugi has nuptias.*

D. *O facinus animaduertendum.* M. *quid clamitas?*

D. *Quem ne ego heri uidi ad uos afferri ueſperi?*

M. *O hominem audacem.* D. *uerum. uidi Cantharam*

Suffarcinatam. M. *Dijs pol habeo gratias,*

Cum in pariundo aliquot affuerunt liberae.

D. *Nae illa illum haud nouit, cuius cauſſa haec incipit.*

Chremes, ſi poſitum puerum ante aedes uiderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. *Non hercle faciet.* D. *nunc adeo, ut tu ſis ſciens,*
Ni puerum tollis, iam iam ego hunc mediam in uiam
Prouoluam, teq. ibidem peruoluam in luto.
M. *Tu pol homo non es ſobrius.* D. FALLACIA
ALIA ALIAM TRVDIT. *iam ſuſurrari audio,*
Ciuem Atticam eſſe hanc. C. *hem.* D. *coactus legibus*
Eam uxorem ducet. M. *au, obſecro, an non ciuis eſt?*
C. *Iocularium in malum inſciens paene incidi.*
D. *Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis:*
Auſculta. C. *audiui iam omnia.* D. *an ne tu omnia?*
C. *Audiui inquam a principio.* D. *audiſtin' obſecro? hem*
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille eſt: non te credas Dauom ludere.
M. *Me miſeram: nihil pol falſi dixi mi ſenex.*
C. *Noui rem omnem. ſed eſt Simo intus?* D. *intus eſt.*
M. *Ne me attingas ſceleſte. ſi pol Glycerio nõ omnia haec.*
D. *Eho inepta, neſcis quid ſit actum.* M. *quid ſciam?*
D. *Hic ſocer eſt. alio pacto haud poterat fieri,*
Vt ſciret haec, quae uolumus. M. *hem, praediceres.*
D. *Paullum intereſſe cenſes, ex animo omnia,*
Vt fert natura, facias, an de induſtria?

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN *hac habitaſſe platea dictum eſt Chryſidem*
Quae ſe inhoneſte optauit parare hic diuitias

Potius, quam in patria honeſta paupera uiuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos percunctor, uideo. ſaluete. M. *obſecro,*
Quem uideo? eſt ne hic Crito, ſobrinus Chryſidis?
Is eſt. C. *o Myſis ſalue.* M. *ſaluos ſis Crito.*
C. *Itan' Chryſis? hem.* M. *nos quidem pol miſeras perdidit.*
C. *Quid uos? quo pacto hic? ſati' ne recte?* M. *nos ne? ſic.*
Vt quimus, aiunt; quando, ut uolumus, non licet.
C. *Quid Glycerium? iam hic ſuos parentes repperit?*
M. *Vtinam.* C. *an nondum etiam? haud auſpicato huc me appuli:*
Nam pol, ſi id ſciſſem, numquam huc tetuliſſem pedē:
Semper enim eius dicta eſt haec, atque habita eſt ſoror:
Quæ illius fuerunt, poſſidet. nunc me hoſpitem
Lites ſequi, quàm hic mihi ſit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent. ſimul arbitror,
Iam eſſe aliquem amicum, & defenſorem ei: nam fere
Grandiuſcula iam profecta eſt illinc. clamitent,
Me ſycophantam hereditatem perſequi,
Mendicum. tum, ipſam deſpoliare non licet.
M. *O optume hoſpes pol Crito antiquum obtines.*
C. *Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam.* M. *maxume.*
D. *Sequar hos: nolo me in tempore hoc uideat ſenex.*

ACTVS QVINCTI SCENA I.
CHREMES, SIMO.

C. SATI' iam, ſati' Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea.
Sati' pericli coepi adire: orandi iam finem face.
Dum ſtudeo obſequi tibi, paene illuſi uitam filiae.
S. Immo enim quammaxime abs te oro, atque poſtulo Chreme,
Vt beneficiũ, uerbis initum dudum, nũc re comprobes.
C. Vide, quàm iniquus ſis praeſtudio, dum efficias id, quod cupis,
Neque modum benignitatis, neque, quid me ores cogitas:
Nam ſi cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. Quibus? C. ab rogitas? perpuliſti me, ut homini adoleſcentulo.
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in ſeditionem, atque incertas nuptias,
Eiu' labore, atque eiu' dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetraſti: incepi dũ res retulit: nunc non fert: feras.
Illã hinc ciuẽ eſſe aiũt: puer eſt natus: nos miſſos face.
S. Per ego te deos oro, ut ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxume utile eſt illũ eſſe quamdeterrimũ.
Nuptiarum gratia haec ſunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea cauſſa, quamobrem haec faciunt, erit adem-

pta

pta his, deſinent.

C. *Erras. cum Dauo egomet uidi iurgantem ancillam.* S. *ſcio.* C. *at*

Vero uoltu; cũ, ibi me adeſſe, neuter tũ praeſenſerat.

S. *Credo; & id facturas, Dauus dudum praedixit mihi:*

Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie, ac uolui dicere.

ACTVS QVINCTI SCENA II.

DAVVS, CHREMES, SIMO, DROMO.

D. NIMO *iam nunc otioſo eſſe impero.* CH. *hem Dauom tibi.*

S. *Vnde egreditur?* D. *meo praeſidio, atque hoſpitis.* S. *quid illud mali eſt?*

D. *Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non uidi.* S. *ſcelus,*

Quemnam hic laudat? D. *omnis res eſt iam in uado.* S. *ceſſo alloqui?*

D. *Herus eſt: quid agam?* S. *o ſalue bone uir.* D. *hem Simo, o noſter Chreme,*

Omnia apparata iam ſunt intus. CH. *curaſti probe.*

D. *Vbi uoles, accerſe.* S. *bene ſane. id enimuero hic nunc abeſt.*

Etiam tu hoc reſpondes, quid iſtic tibi negotij eſt? D. *mihin'?* S. *ita.*

D. *Mihi ne?* S. *tibi ego.* D. *modo introij.* S. *quaſi ego quam dudum, rogem.*

D. *Cum tuo gnato una.* S. *an ne eſt intus Pamphilus? crucior miſer.*

Eho,

Eho, non tu dixti eſſe inter eos inimicitias carnufex?
D. *Sunt*. S. *cur igitur hic eſt?* CH. *quid illum cenſes? cum illa litigat*.
D. *Immo uero indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias*.
Neſcio quis ſenex modo uenit: ellum, confidens, catus:
Cum faciem uideas, uidetur eſſe quanti uis preti:
Triſti' ſeueritas ineſt in uoltu, atque in uerbis fides.
S. *Quidnam apportas?* D. *nil equidem, niſi quod illum audiuit dicere*.
S. *Quid ait tandem?* D. *Glycerium ſe ſcire eſſe hanc ciuem Atticam*.
S. *Hem Dromo, Dromo*. D. *quid eſt?* S. *Dromo*. D. *audi*. S. *uerbum ſi addideris*. *Dromo*.
D. *Audi obſecro*. DR. *quid uis?* S. *ſublimem hunc intro rape, quantum potes*.
DR. *Quem?* S. *Dauom*. D. *quamobrem?* S. *quia lubet*. *rape inquam*. D. *quid feci?* S. *rape*.
D. *Si quidquam mentitũ inuenies, occidito*. S. *nihil audio*.
Ego iam te commotum reddam. D. *tametſi hoc uerum eſt*. S. *tu tamen*
Cura aſſeruandum uinctum, atque audin'? quadrupedem conſtringito.
Age nunc: iam ego pol hodie, ſi uiuo, tibi
Oſtendam, herum quid ſit pericli fallere, &
Illi patrem. CH. *ah ne ſaeui tantopere*. S. *Chreme,*
Pietatem gnati. non ne te miſeret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS QVINCTI SCENA III.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVIS me uolt? perij, pater eſt. S. quid ais
omnium? C. ah.
Rem potius ipſam dic, ac mitte male loqui.
S. Quaſi quidquam in hunc iam grauius dici poſſiet.
Ain' tandem ciuis Glycerium eſt? P. ita praedicant.
S. Ita praedicant? ingentem confidentiam:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris ſignum uſquam indicat?
Adeon' impotenti eſſe animo, ut, praeter ciuium
Morem, atque legem, & ſui uoluntatem patris,
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?
P. Me miſerum. S. modo ne id demum ſenſti Phamphile?
Olim iſtuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die iſtuc uerbum uere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectam huius ſollicito amentia? an
Pro huius ego ut peccatis ſupplicium ſufferam?
Immo habeat, ualeat, uiuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid mi pater, quaſi tu huius indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: uiceris.
P. Pater licet ne pauca? S. quid dices mihi?
C. Attamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam
Chreme? C. attamen dicat ſine. S. age dicat, ſino.

P. Ego

P. *Ego me amare hanc fateor. ſi id peccare eſt, fateor id quoque.*
Tibi pater me dedo: quiduis oneris impone: impera:
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.
Hoc modo te obſecro, ut ne credas a me allegatum hunc ſenem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. S. *adducas?* P. *ſine pater.*
C. *Aequum poſtulat: da ueniam.* P. *ſine te hoc exorem.* S. *ſino.*
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
C. *Pro peccato magno paullum ſupplicij ſatis eſt patri.*

ACTVS QVINCTI SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. MITTE *orare. una harum quaeuis cauſſa me, ut faciam: monet.*
Vel tu, uel quod uerum eſt, uel quod ipſi cupio Glycerio.
CH. *Andrium ego Critonem uideo? & certe is eſt.* CR. *ſaluos ſis Chreme.*
CH. *Quid tu Athenas inſolens.* ? R. *euenit. ſed hicine eſt Simo?*
CH. *Hic eſt.* S. *me ne quaeris? eho tu Glycerium hinc ciuem eſſe ais?*

CR.

C R. Tu negas? S. Ita ne huc paratus aduenis? C R. quare? S. rogas?
Tu ne impune haec facias? tu ne hic homines adoleſcentulos,
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas?
C R. ſanun' es?
S. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?
P. Perij: metuo, ut ſubſtet hoſpes. C H. ſi Simo hunc noris ſatis,
Nõ ita arbitrere. bonus hic eſt uir. S. hic uir ſit bonus?
Ita ne attemperate uenit hodie in ipſis nuptijs,
Vt ueniret antehac numquam? eſt uero huic credendum Chreme.
P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probe.
S. Sycophanta. C R. hem. C H. ſic Crito eſt hic: mitte.
C R. uideat, qui ſiet.
Si mihi pergit, quae uolt, dicere, ea, quae non uolt, audiet.
Ego iſtaec moueo, aut curo? non tu tuum malum aequo animo feres?
Nam, ego quae dixi, uera, an falſa audieris, iam ſciri poteſt.
Atticus quidam olim, naui fracta, apud Andrum eiectus eſt:
Eſt iſtaec una parua uirgo, tum ille egẽs forte applicat
Primum ad Chryſidis patrem ſe. S. fabulam inceptat.
C H. ſine.

C R. *Ita*

CR. *Ita ne uero obturbat?* CH. *perge.* CR. *tum is mihi cognatus fuit,*

Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo ſeſe eſſe Atticũ.

Is ibi mortuus eſt. CH. *eius nomen?* CR. *nomen tam cito tibi?*

Phania. CH. *hem, perij.* CR. *uerum hercle opinor fuiſſe Phaniam.*

Hoc certo ſcio, Rhãnuſiũ ſe aiebat eſſe. CH. *o Iuppiter.*

CR. *Eadem haec Chreme multi alij in Andro tum audiuere.* CH. *utinam id ſiet,*

Quod ſpero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,

Suam ne aiebat eſſe? CR. *non.* CH. *cuiam igitur?* CR. *fratris filiam.*

CH. *Certe mea eſt.* CR. *quid ais?* S. *quid tu? quid ais?* P. *arrige aures Pamphile.*

S. *Qui credis?* CH. *Phania ille frater meus fuit.* S. *noram, & ſcio.*

CH. *Is hinc bellum fugiens, meq. in Aſiam perſequens, proficiſcitur.*

Tum illam hic relinquere eſt ueritus. poſt illa nunc primum audio,

Quid illo ſit factum. P. *uix ſum apud me: ita animus commotu' eſt metu,*

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

S. *Nae iſtam multimodis tuam inueniri gaudeo.* P. *credo pater.*

CH. *At mihi unus ſcrupulus etiam reſtat, qui me male habet.* P. *dignus es*

Cum tua relligione odio. nodum in ſcirpo quaeris. CR.

quid

quid iſtud eſt?

CH. Nomen non conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruae. CH. quod Crito?

Numquid meminiſti? CR. id quaero. P. ego ne huius memoriam patiar meae

Voluptati obſtare, cum ego poſſim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus Chreme: quod quaeris, Paſibula. CR. ipſa eſt. CH. ea eſt.

P. Ex ipſa millies audiui. S. omnes nos gaudere hoc Chreme,

Te credo credere. CH. ita me dij ament, credo. P. quid reſtat pater?

S. Iamdudum res reduxit me ipſa in gratiam. P. o lepidum patrem.

De uxore ita, ut poſſedi, nihil mutat Chremes. CH. cauſſa optuma eſt:

Niſi quid pater aliud ait. P. nempe. S. ſcilicet. CH. dos, Pamphile, eſt

Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. ebo mecum Crito:

Nam illam me haud noſſe credo. S. cur non illam huc transferri iubes?

P. Recte admones. Dauo iſtuc dedam iam negoti. S. non poteſt.

P. Qui? S. quia habet aliud magis ex ſeſe, & maius. P. quidnam? S. uinctus eſt.

P. Pater, non recte uinctu' eſt. S. haud ita iuſſi. P. iube ſolui obſecro.

S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. o fauſtum, & felilicem hunc diem.

ACTVS QVINCTI SCENA V.

CHARINVS, PAMPHILVS.

C. PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forſan me putet
Non hoc putare uerum: at mihi nunc ſic eſſe hoc uerum lubet.
Ego uitã deorum propterea ſempiternã eſſe arbitror,
Quod uoluptates eorum propriae ſunt. nam mihi immortalitas
Parta eſt, ſi nulla huic aegritudo gaudio interceſſerit.
Sed quem ego potiſſimum exoptem nũc mihi, cui haec narrem, dari?
C. Quid illuc gaudi eſt? P. Dauom uideo. nemo eſt, quem mallem, omnium:
Nam hunc ſcio mea ſolide ſolum gauiſurũ eſſe gaudia.

ACTVS QVINCTI SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

D. PAMPHILVS ubinam hic eſt? P. Daue. D. quiſnam homo eſt? P. ego ſum. D. o Pamphile.
P. Neſcis, quid mihi obtigerit. D. certe: ſed, quid mihi obtigerit, ſcio.
P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego ut

quod

quod ſum nactus mali,
Prius reſciſceres tu, quam ego, tibi quod euenit boni.
P. *Mea Glycerium ſuos parentes reperit.* D. *o factum bene.*
C. *Hem.* P. *pater amicus ſummus nobis.* D. *quis?* P. *Chremes.* D. *narras probe.*
P. *Nec mora ulla eſt, quin eam uxorem ducam.* C. *num ille ſomniat*
Ea, quae uigilans uoluit? P. *tum de puero Daue?* D. *ah deſine:*
Solus eſt, quem diligunt dij. C. *ſaluus ſum, ſi haec uera ſunt.*
Colloquar. P. *quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mi aduenis.*
C. *Bene factum.* P. *hem, audiſti?* C. *omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice.*
Tuus eſt nunc Chremes. facturum, quae uoles, ſcio omnia.
P. *Memini: atque adeo longum eſt, nos illum exſpectare, dum exeat.*
Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt nunc. tu Daue abi domum,
Propera, accerſe, hinc qui auferant eam: quid ſtas? quid ceſſas? D. *eo.*
Ne exſpectetis, dum exeant huc: intus deſpondebitur:
Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phaedria	*adoleſcens,*
Parmeno	*ſeruus,*
Thais	*meretrix,*
Gnatho	*paraſitus,*
Chaerea	*adoleſcens,*
Thraſo	*miles,*
Pythias	*ancilla,*
Chremes	*ſenex,*
Antipho	*adoleſcens,*
Dorias	*ancilla,*
Dorus	*eunuchus,*
Sanga	*ſeruus,*
Sophrona	*nutrix,*
Laches	*ſenex.*

ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS DVABVS DEXTRIS. GRAECA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

SORORE M *falſo dictitatam Thaidis,*
Id ipſum ignorans, miles aduexit Thraſo,
Ipſiq. donat. erat haec ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phaedria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phaedriae puellulam.
Cum deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introijt: uitiat uirginem: ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo: Phaedriam exorat Thraſo.

MERETRIX adoleſcentem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit: eiq. reuocato excluſionis cauſſa reddidit. eius frater minor natu uirginem, quam miles meretrici dono miſerat, amare coepit; deductusq. in domum meretricis pro eunucho, uitiat. re itaque cognita, cum illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interuentuq. fratris eius ciuem cognitam Athenienſem ducit uxorem. miles quoque in partem meretricij amoris receptus illuditur.

PROLOGVS.

SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quam plurimis, & minime multos laedere;
In his poeta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, quid dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia laeſit prior,
Qui bene uertendo, & eaſdem ſcribendo male, ex
Graecis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſſam dicere
Prius unde petitur, aurum quare ſit ſuum,
Quam illic, qui petit, unde is ſit theſaurus ſibi,
Aut unde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;

Defun-

Defunctus iam ſum, nihil eſt quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & deſinat laceſſere:
Habeo alia multa, quae nunc condonabitur;
Quae proferentur poſt, ſi perget laedere
Ita, ut facere inſtituit. nunc quam acturi ſumus
Menandri Eunuchum, poſtquam aediles emerunt,
Perfecit, ſibi ut inſpiciundi eſſet copia.
Magiſtratus cum ibi adeſſet, occepta eſt agi.
Exclamat, furem, non poetam: fabulam
Dediſſe, & nil dediſſe uerborum tamen:
Colacem eſſe Naeui, & Plauti ueterem fabulam,
Paraſiti perſonam inde ablatam, & militis.
Si id eſt peccatum, peccatum imprudentia eſt
Poetae, non qui furtum facere ſtuduerit.
Id ita eſſe, uos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri eſt: in ea eſt paraſitus Colax,
Et miles glorioſus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Graeca: ſed eas fabulas factas prius
Latinas ſciſſe ſeſe, id uero pernegat.
Quod ſi perſonis iiſdem uti aliis non licet:
Qui magis licet currentes ſeruos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſeruum ſenem,
Amare odiſſe, ſuſpicari? denique
NULLUM eſt iam dictũ, quod non dictum ſit prius.
Quare aequum eſt uos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quae ueteres factitarunt, ſi faciunt noui.

Date operam, & cum ſilentio animaduortite,
Vt pernoſcatis, quid ſibi Eunuchus uelit.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. QVID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cum accerſor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, reuocat. redeam? non, ſi me obſecret.
PA. *Siquidem hercle poſſis, nil prius, neque fortius:*
Verum ſi incipies, neque perficies nauiter,
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam uenies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet,
Periſti: eludet, ubi te uictum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quae res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore haec omnia inſunt uitia: iniuriae,
Suſpiciones, inimicitiae, indutiae,
Bellum, pax rurſum. incerta haec ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam ſi des operam, ut cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Ego ne illam? quae illum? quae me? quae non? ſine modo:

Mori

Mori me malim: ſentiet qui uir ſiem:
Haec uerba mehercule una falſa lacrumula,
Quam oculos terendo miſere, uix ui expreſſerit,
Reſtinguet: & te ultro accuſabis, & ei dabis
Vltro ſupplicium. PH. *indignum facinus. nunc ego et*
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et taedet: & amore ardeo: & prudens, ſciens,
Viuus, uidensq. pereo: nec, quid agam, ſcio.
PA. *Quid agas? niſi ut te redimas captum quam queas*
Minimo: ſi nequeas paullulo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. *ita ne ſuades?* PA. *ſi ſapis:*
Neque, praeterquam quas ipſe amor moleſtias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ipſa egreditur noſtri calamitas:
Nam quod nos capere oportet, haec intercipit.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO.

T. MISERAM *me, uereor ne illud grauius Phaedria*
Tulerit; ne ue aliorſum, atque ego feci, acceperit,
Quod heri intromiſſus non eſt. PH. *totus Parmeno*
Tremo horreoque, poſtquam adſpexi hanc. PA. *bono animo es:*
Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.
T. *Quis hic loquitur? hem, tun' eras mi Phaedria?*
Qui hic ſtabas? cur non recta introibas? PA. *ceterum*

De excluſione uerbum nullum. T. *quid taces?*
PH. *Sane quia uero hae mihi patent ſemper fores,*
Aut quia ſum apud te primus. T. *miſſa iſtaec face.*
PH. *Quid miſſa? o Thais, Thais, utinam eſſet mihi*
Pars aequa amoris tecum, ac pariter fieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
T. *Ne crucia te obſecro anime mi, mi Phaedria.*
Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam,
Eo feci: ſed ita erat res: faciundum fuit.
PA. *Credo, ut fit, miſera prae amore excluſit hunc foras.*
T. *Siccine ais Parmeno? age. ſed, huc qua gratia*
Te accerſi iuſſi, auſculta. PH. *fiat.* T. *dic mihi*
Hoc primũ, potin' eſt hic tacere? PA. *ego ne? optume.*
Verum heus tu, lege hac tibi meam adſtringo fidem:
Quae uera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falſum, aut uanum, aut fictum eſt, continuo palam eſt.
Plenus rimarum ſum, hac atque illac perfluo.
Proin tu, taceri ſi uis, uera dicito.
T. *Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.*
PA. *Poteſt taceri hoc.* T. *ibi tum matri paruolam*
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc arreptam. PH. *ciuẽ ne?* T. *arbitror:*
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam, & ſigna cetera
Neque ſcibat, neque per aetatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, e praedonibus,
Unde emerat, ſe audiſſe abreptam e Sunio.

Mater

Mater ubi accepit, coepit ſtudioſe omnia
Docere, educere, ita ut i ſi eſſet filia.
Sororem plerique eſſe credebant meam.
Ego cũ illo, quo cum uno rem habebam tum hoſpite.
Abij huc: qui mihi reliquit haec, quae habeo, omnia.
PA. *Vtrunque hoc falſum eſt: effluet.* T. *qui iſtuc?*
PA. *quia*
Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit:
Nam hic quoque bonã, magnamq. partẽ ad te attulit,
T. *Ita eſt. ſed ſine me peruenire, quo uolo.*
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam eſt profectus te interea loci
Cognoui. tute ſcis, poſt illa quàm intumum
Habeam te, & mea conſilia ut tibi credam omnia.
PH. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno.* PA. *oh, dubium ne id eſt?*
T. *Hec agite amabo. mater mea illic mortua eſt*
Nuper. eius frater aliquantum ad rem eſt auidior.
Is ubi hancce forma uidet honeſta uirginem,
Et fidibus ſcire pretium ſperans, illico
Producit, uendit. forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq. omnium:
Is uenit: poſtquam ſenſit me tecum quoque
Rem habere, fingit cauſſas, ne det, ſedulo:
Ait ſi fidem habeat, ſe iri praepoſitum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Seſe relinquam, uelle ſe illam mihi dare,
Verum id uereri. ſed, ego quantum ſuſpicor,

Ad uirginem animum adiecit. PH. *etiam ne amplius.*
T. *Nil: nam quaeſiui. nunc ego eam mi Phaedria,*
Multae ſunt cauſſae, quamobrem cupio abducere:
Primum, quod ſoror eſt dicta: praeterea, ut ſuis
Reſtituam, ac reddam. ſola ſum: habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatũ. quamobrẽ Phaedria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere: nihil reſpondes? PH. *peſſuma,*
Ego quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
PA. *Hei noſter, laudo. tandem perdoluit: uir es.*
PH. *At ego neſciebam, quorſum tu ires. paruola*
Hinc eſt abrepta: eduxit mater pro ſua:
Soror eſt dicta: cupio abducere, ut reddam ſuis.
Nempe omnia haec nunc uerba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Niſi illum plus amas, quam me: & iſtam nunc times,
Quae aduecta eſt, ne illum talem praeripiat tibi.
T. *Egon' id timeo?* PH. *quid te ergo ſollicitat? cedo.*
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudier?
Non ne, ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quaeſiui? eunuchum porro dixti uelle te,
Quia ſolae utuntur his reginae: repperi:
Heri minas uiginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, haec habui in memoria:
Ob haec facta abs te ſpernor. T. *quid iſtuc Phaedria?*

Quamquam

Quamquã illam cupio abducere; atque hac re arbitror
Id fieri poſſe maxume: uerumtamen,
Potius quam te inimicum habeam, faciã, ut iuſſeris.
PH. *Vtinam iſtuc uerbum ex animo, ac uere diceres,*
Potius quam te inimicum habeam. ſi iſtuc crederem
Sincere dici, quiduis poſſem perpeti.
PA. *Labaſcit, uictus uno uerbo. quàm cito?*
Ego non ex animo miſera dico? quam ioco
Rem uoluiſti a me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas ſolum. PH. *ſiquidem biduum:*
Verum ne fiant iſti uiginti dies.
T. *Profecto non plus biduũ, aut.* PH. *aut? nihil moror.*
T. *Non fiet. hoc modo ſine te exorem.* PH. *ſcilicet*
Faciundum eſt, quod uis. T. *merito amo te.* PH.
bene facis:
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum eſt: mos gerundu' eſt Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. *maxume.*
PH. *In hoc biduum Thais uale.* T. *mi Phaedria.*
Et tu. numquid uis aliud? PH. *ego ne quid uelim?*
Cum milite iſto praeſens, abſens ut ſies:
Dies, noctesq. ames me: me deſideres:
Me ſomnies: me exſpectes: de me cogites:
Me ſperes: me te oblectes: mecum tota ſis:
Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus.
T. *Me miſeram, forſitan hic mihi paruam habeat fidem,*
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quae mihi ſum conſcia, hoc certo ſcio,

Neque

Neque me finxiſſe falſi quidquam, neque meo
Cordi eſſe quemquam cariorem hoc Phaedria:
Et quidquid huius feci, cauſſa uirginis
Feci: nam me eius ſpero fratrem propemodum
Iam repperiſſe, adoleſcentem adeo nobilem: &
Is hodie uenturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intro, atque exſpectabo, dum uenit.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. *Ita fac, ut iuſſi, deducantur iſti.* PA. *faciam.* PH. *at diligenter.*
PA. *Fiet.* PH. *ac mature.* PA. *fiet.* PH. *ſatin' hoc mandatum eſt tibi?*
PA. *Ah rogitare? quaſi difficile ſiet. utinam*
Tam aliquid facile inuenire poſſis Phaedria,
Hoc quam peribit. PH. *ego quoque una pereo. quod mi eſt carius.*
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. PA. *minime: quin*
Effectum dabo. ſed numquid aliud imperas?
PH. *Munus noſtrum ornato uerbis, quod poteris: &*
Iſtum aemulum, quod poteris, ab ea pellito.
PA. *Memini, tametſi nullus moneas.* PH. *ego rus ibo, atque ibi manebo.*
PA. *Cenſeo.* PH. *ſed heus tu.* PA. *quid uis?* PH. *cenſen' poſſe me offirmare, &*
Perpeti, ne redeam interea? PA. *te ne? non hercle arbitror:*

Nam

Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adigēt hor ſum inſomnia.

PH. *Opu' faciam, ut defatiger uſque, ingratis ut dormiam.*

PA. *Vigilabis laſſus: hoc plus facies.* PH. *ah, nil dicis Parmeno.*

Eijciunda hercle haec mollicies animi: nimis me indulgeo.

Tandem ego non illa caream, ſi ſit opus, uel totum triduum? PA. *hui,*

Vniuerſum triduū? uide, quid agas. PH. *ſtat ſentētia.*

P. *Dij boni, quid hoc morbi eſt? adeon' homines immutarier*

Ex amore, ut non cognoſcas eundē eſſe? hoc nemo fuit

Minus ineptus, magi' ſeuerus quiſquam, nec magi' continens.

Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho

Militis: ducit ſecum una uirginem huic dono: papae,

Facie honeſta. mirū, ni ego me turpiter hodie hoc dano

Cum meo decrepito hoc Eunucho. haec ſuperat ipſam Thaidem.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

D II immortales, homini homo quid praeſtat? ſtulto intellegens

Quid intereſt? hoc adeo ex hac re uenit in mentem mihi:

Conueni

Conueni hodie aduenients quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurrierat bona.
Video ſentum, ſqualidum, aegrum, pannis, annisq. obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? quoniam miſer, quod habui, perdidi,
Hem quo redactus ſum: omnes noti me, atque amici deſerunt,
Hic ego illum contempſi prae me: quid homo, inquam, ignauiſſime?
Ita ne paraſti te, ut ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? uiden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, ueſtitus, quae habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum eſt, nil deſit tamen.
At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati
Poſſum: quid tu his rebus credis fieri? tota erras uia.
Olim iſti fuit generi quondam quaeſtus apud ſaeclum prius.
Hoc nouum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inueni uiam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum uolunt,
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me ut rideant,
Sed eis ultro arrideo, et eorum ingenia admiror ſimul:

Quid-

Quidquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio: poſtremo imperaui egomet mihi,
Omnia aſſentari. is quaeſtus nũc eſt multo uberrimus.
PA. *Scitum hercle hominem: hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.*
G. *Dum haec loquimur, interea loci ad macellum ubi aduenimus,*
Concurrunt laeti mi obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij, fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalua, & perdita profueram, & proſum ſaepe:
Salutant: ad cenam uocant: aduentum gratulantur.
Ille ubi miſer, famelicu', uidet me eſſe in tantũ honoré,
Et tam facile uictum quaerere; ibi homo coepit me obſecrare,
Vt ſibi liceret diſcere id de me. ſectari iuſſi:
Si potis eſt, tamquam philoſophorum habent diſciplinae ex ipſis
Vocabula, paraſiti itidem ut Gnathonici uocentur.
PA. *Viden', oſſum, & cibu' quid faciat alienus?* GN. *ſed ego ceſſo*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cenam ut ueniat.
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem uideo,
Riualis ſeruum. ſalua eſt res: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. PA. *hice hoc mu-*

uere arbitrantur

Suam Thaidem eſſe. GN. *plurima ſalute Parmenonem*
Summum ſuum impartit Gnatho. quid agitur?
PA. *ſtatur.* GN. *uideo:*
Numquidnam hic, quod nolis, uides? PA. *te.* GN. *credo. at numquid aliud?*
PA. *Quidum?* GN. *quia triſti' es.* PA. *nihil equidem.*
GN. *ne ſis. ſed quid uidetur*
Hoc tibi mancupium? PA. *non malum hercle.* GN. *uro hominem.* PA. *ut falſus animi eſt.*
GN. *Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe?*
PA. *hoc nunc dices.*
Eiectos hinc nos. OMNIVM *rerum heus uiciſſitudo eſt.*
GN. *Sex ego te totos Parmeno hos menſes quietū reddā?*
Ne ſurſum, deorſum curſites; ne ue uſque ad lucem uigiles.
Ecquid beo te? PA. *men'? papae.* GN. *ſic ſoleo amicos.* PA. *laudo,*
GN. *Detineo te fortaſſe: tu profectus alio fueras.*
PA. *Nuſquam.* GN. *tum tu igitur paullum da mihi operae: fac, admittar*
Ad illam. PA. *age modo, nunc tibi patent fores hae, quia iſtam ducis.*
GN. *Num quem euocari hinc uis foras?* PA. *ſine, biduum hoc praetereat.*
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Ne tu iſtas faxo calcibus ſaepe inſultabis fruſtra.
GN. *Etiam tu hic ſtas Parmeno? eho numnam tu hic relictus*

lictus cuſtos,

Ne quis forte internuncius clam a milite ad iſtam curſitet?

PH. *Facete dictum. mira uero, militi quae placeant.*

Sed uideo herilem filium minorem huc aduenire.

Miror, qui ex Piraeeo abierit: nam ibi cuſtos publice eſt nunc.

Non temere eſt: & properans uenit: neſcio quid circumſpectat.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CHAEREA, PARMENO.

CCIDI.

O *Neque uirgo eſt uſquam, neque ego, qui illam e conſpectu amiſi meo.*

Vbi quaeram? ubi inueſtigem? quem percuncter? quam inſiſtam uiam?

Incertus ſum: una haec ſpes eſt; ubi ubi eſt, diu celari non poteſt.

O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres:

Taedet quotidianarum harum formarum. PA. *ecce autem alterum,*

De amore neſcio quid loquitur. o infortunatũ ſenem.

Hic uero eſt, qui ſi amare occeperit, ludum iocumq.

Dices fuiſſe illũ alterũ, praeut huius rabies quae dabit.

CH. *Vt di illum, deaeq. ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt;*

Meq. adeo, qui reſtiterim; tum autem qui illum floc-
ci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. ſalue. PA. *quid tu es triſtis?*
quid ne alacris?
Vnde is? C. *ego hercle neſcio, neque unde eam, neque*
quorſum eam:
Ita prorſum oblitus ſum mei.
PA. *Qui quaeſo?* C. *amo.* PA. *ehem.* C. *nunc te Parmeno*
oſtendes, qui uir ſies.
Scis te mihi ſaepe pollicitũ eſſe: Chaerea, aliquid ĩuenit
Modo, quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut no
ſcas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congere-
bam clanculum.
PA. *Age inepte.* C. *hoc hercle factum eſt. fac, ſis, nunc*
promiſſa appareant,
Siue adeo digna res eſt, ubi tu neruos intendas tuos.
Haud ſimilis uirgo eſt uirginum noſtrarum: quas ma-
tres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, uincto pectore, ut gracilae ſiet.
Si qua eſt habitior paullo, pugilem eſſe aiunt: deducunt
cibum:
Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas:
Itaque amantur. PA. *quid tua iſtaec?* C. *noua figura o-*
ris. PA. *papae.*
CH. *Color uerus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.* PA.
anni. C. *ſedecim.*
PA. *Flos ipſe.* C. *hãc tu mihi uel ui, uel clam, uel precario*
Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

PA. *Quid,*

PA. *Quid, uirgo cuia eſt?* C. *neſcio hercle.* P. *unde eſt?*
C. *tantundem.* P. *ubi habitat?*
CH. *Ne id quidem.* P. *ubi uidiſti?* C. *in uia.* P. *quaratione amiſiſti?*
CH. *Id equidem aduenieus mecum ſtomachabar modo:*
Neque quemquam hominem eſſe ego arbitror, cui magis bonae
Felicitates omnes aduerſae ſient.
PA. *Quid hoc eſt ſceleris?* C. *perij.* P. *quid factum eſt?*
C. *rogas.*
Patris cognatum atque aequalem Archidemidem.
Noſtin'? P. *quidni?* C. *is, dum ſequor hanc, fit mihi obuiam.*
PA. *Incommode hercle.* CH. *immo enimuero infeliciter:*
Nam incommoda alia ſunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his menſibus
Sex ſeptem prorſum non uidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minime uellem, minimeq. opus fuit.
Eho, nō ne hoc mōſtri ſimile eſt? quid ais? P. *maxume.*
CH. *Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,*
Incuruus, tremulus, labijs demiſſis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chaerea, inquit. reſtiti.
Scin', quid ego te uolebam? dic. cras eſt mihi
Iudicium. quid tum? ut diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi eſſe ut meminerit.
Dum haec dicit, abijt hora. rogo, num quid uelit.
Recte, inquit. abeo. cum huc reſpicio ad uirginem,
Illa ſeſe interea commodum huc aduorterat
In noſtrā hanc plateā. PA. *mirum, ni hanc dicit, modo*

Huic quae data eſt dono. C. *huc cum aduenio, nulla erat.*

PA. *Comites ſecuti ſcilicet ſunt uirginem?*

CH. *Verum, paraſitus cum ancilla,* PA. *ipſa eſt ſcilicet.*
Deſine: iam conclamatum eſt. CH. *alias res agis.*

PA. *Iſtuc ago quidem.* CH. *noſtin' quae ſit? dic mihi: aut*
Vidiſtin'? PA. *uidi, noui: ſcio, quo abducta ſit.*

CH. *O Parmeno mi, noſtin'?* PA. *noui.* C. *& ſcis, ubi ſiet?*

PA. *Huc deducta eſt ad Thaidem: ei dono data eſt.*

CA. *Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc?* PA. *miles Thraſo,*
Phaedriae riualis. C. *duras fratris partes praedicas.*

PA. *Immo enim, ſi ſcias quod donum huic dono contra comparet,*
Tum magis id dicas. C. *quodnam quaeſo hercle?* PA. *eunuchum.* C. *illum ne obſecro*
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt heri, ſenem, mulierem?

PA. *Iſtunc ipſum.* C. *homo quatietur certe cum dono foras.*
Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis uicinam. PA. *haud diu eſt.*

CH. *Perij. numquam ne etiam me illam uidiſſe? ehodum dic mihi,*
Eſt ne, ut fertur, forma? PA. *ſane.* C. *at nihil ad noſtram hanc.* PA. *alia res eſt.*

CH. *Obſecro te hercle Parmeno, fac ut potiar.* PA. *faciam ſedulo, ac*
Dabo operam, adiutabo. numquid me aliud uis? C.

quo

quo nunc is? PA. *domum.*

Vt mancipia haec, ita ut iuſſit frater, deducam ad Thaidem.

CH. *O fortunatum iſtum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.*

PA. *Quid ita?* C. *rogitas? ſumma forma ſemper conſeruam domi*

Videbit, colloquetur, aderit una in unis aedibus,

Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.

PA. *Quid, ſi nunc tute fortunatus fias?* C. *quare Parmeno?*

Reſponde. PA. *capias tu illiu' ueſtem.* C. *ueſtem? quid tum poſtea?*

PA. *Pro illo te deducam.* C. *audio.* P. *te eſſe illum dicat.* C. *intellego.*

P. *Tu illis fruare commodis, quibu' tu illum dicebas modo:*

Cibum una capias, aſſis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque quiſquam te uouit, neque ſcit qui ſies.

Praeterea forma, aetas ipſa eſt, facile ut pro eunucho probes.

CH. *Dixti pulchre: numquam uidi melius conſilium dari.*

Age eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc, quantum potes.

P. *Quid agis? iocabar equidem.* C. *garris.* P. *perij, quid ego egi miſer?*

Quo trudis? perculeris iá tu me? tibi equidẽ dico, mane.
CH. *Eamus*. P. *Pergin'?* C. *certum eſt*. P. *uide, ne nimium calidum hoc ſit modo.*
C. *Non eſt profecto. ſine*. P. *at enim iſtaec in me cudetur faba. ah*
Flagitium facinus. C. *an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam*
Deducar, & illis crucibus, quae nos, noſtramq. adoleſcentiam
Habent deſpicatam, & quae nos, ſemper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potius haec pati, aequom eſt fieri, ut a me ludatur dolis?
Quod qui reſcierint, culpent? illud merito factum omnes putent.
P. *Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, faciam. uerum ne poſt conferas*
Culpam in me. C. *non faciam*. P. *iubes ne?* C. *iubeo, cogo, atque impero.*
P. *Numquam defugiam auctoritatem: ſequere*. C. *dij uortant bene.*

ACTVS TERTII SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAGNAS *uero agere gratias Thais mihi.*
G. *Ingentes*. T. *ain' tu, laeta eſt?* G. *non tam ipſo quidem*

Dono,

Dono, quam abs te datum eſſe: id uero ſerio
Triumphat. P. *huc prouiſo, ut, ubi tempus ſiet,*
Deducam. ſed eccum militem. T. *eſt iſtuc datum*
Profecto mihi, ut ſint grata quae facio omnia.
G. *Aduorti hercle animum.* T. *uel rex ſemper maxumas*
Mihi agebat, quidquid feceram, alijs non item.
G. *Labore alieno magno partam gloriam*
Verbis ſaepe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem:
Quod in te eſt. T. *habes.* G. *rex te ergo in oculis.*
T. *ſcilicet.*
G. *Geſtare.* T. *uero, credere omnem exercitum,*
Conſilia. G. *mirum.* T. *tum ſicubi eum ſatietas*
Hominum aut negoti ſi quando odium ceperat,
Requieſcere ubi uolebat, quaſi: noſtin'? G. *ſcio.*
Quaſi ubi illam exſpueret miſeriam ex animo. T. *tenes.*
Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi. G. *hui,*
Regem elegantem narras. T. *immo ſic homo*
Eſt per paucorum hominum. G. *immo nullorum arbitror,*
Si tecum uiuit. T. *inuidere omnes mihi,*
Mordere clanculum: ego flocci pendere:
Illi inuidere miſere. uerum unus tamen
Impenſe, elephantis quem Indicis praefecerat,
Is ubi moleſtus magis eſt, quaeſo, inquam, Strato
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. *Pulchre mehercle dictum, & ſapienter. papae,*
Iugularas hominem. quid ille? T. *mutus illico.*
G. *Quid ni eſſet?* P. *dij uoſtram fidem, hominē perditum,*
Miſerumque, & illū ſacrilegum. T. *quid illud Gnatho,*

Quo

Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Numquid tibi dixi? G. numquam: ſed narra obſecro.
Plus millies iam audiui. T. una in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
Forte habui ſcortum: coepit ad id alludere,
Et me irridere. quid agis, inquam, homo impudens?
LEPVS tute es, et pulpamentum quaeris. G. ha, ha, hae.
T. Quid eſt? G. facete, lepide, laute, nihil ſupra.
Tuum obſecro ne hoc dictum erat? uetu' credidi.
T. Audieras? G. ſaepe; & fertur in primis. T. meum eſt.
G. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero.
P. At te dij perdant. G. quid ille quaeſo? T. perditus.
Riſu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de iſtac Thaidi,
Quod eam me amare ſuſpicatur? G. nihil minus,
Immo magis auge ſuſpicionem. T. cur? G. rogas?
Scin'? ſi quando illa mentionem Phaedriae
Facit, aut ſi laudat, te ut male urat. T. ſentio.
G. Id ut ne fiat, haec res ſola eſt remedio.
Vbi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam
Continuo. ſi quando illa dicet, Phaedriam
Comeſſatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. ſi laudabit haec
Illius formam: tu huius contra. denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat.
T. Siquidem me amaret, tum iſtuc prodeſſet Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, exſpectat, atque amat;
Iamdudum amat te; iamdudum illi facile fit,

Quod doleat: metuet ſemper. quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.
T. Bene dixti, at mihi iſtuc non in mentem uenerat.
G. Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum,
Idem hoc tute melius quanto inueniſſes Thraſo?

ACTVS TERTII SCENA II.
THAIS, THRASO, PARMENO,
GNATHO, PYTHIAS.

TH. AVDIRE uocem uiſa ſum modo militis
Atque eccum. ſalue mi Thraſo. THR. o Thais mea,
Meum ſuauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſtac? P. quam uenuſte? quod dedit
Principium aduenienſ? TH. plurimum merito tuo.
G. Eamus ergo ad cenam: quid ſtas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. TH. ubi uis, non moror
P. Adibo, atque aſſimulabo, quaſi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? TH. ehem Parmeno,
Bene feciſti, hodie itura. P. quo? TH. ecquid hunc uides?
P. Video, & me taedet. ubi uis, dona aſſunt tibi
A Phaedria. TH. quid ſtamus? cur non imus hinc?
P. Quaeſo hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quae uolumus, conuenire & colloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud noſtris ſimilia.
PA. Res indicabit. heus iubete iſtos foras
Exire, quos iuſſi. ocyus procede tu huc.

Ea

Ex Aethiopia eſt uſque haec. T. hic ſunt tres minae.
G. Vix. P. ubi tu es Dore? accede huc. hem eunuchum tibi
Quam liberali facie, quam aetate integra?
TH. Ita me di ament, honeſtus eſt. P. quid tu ais Gnatho?
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem Thraſo?
Tacent: ſatis laudant: fac periculum in litteris,
Fac in palaeſtra, in muſicis. quae liberum
Scire aequom eſt adoleſcentem, ſollertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, ſi ſit opus, uel ſobrius.
P. Atque haec qui miſit, non ſibi ſoli poſtulat
Te uiuere, & ſua cauſſa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices ſuas
Oſtentat: neque tibi obſtat: quod quidam facit.
Verum, ubi moleſtum non erit, ubi tu uoles,
Vbi tempus tibi erit, ſat habet ſi tum recipitur.
THR. Apparet ſeruom hunc eſſe domini pauperis,
Miſerique. G. nam hercle nemo poſſet, ſat ſcio,
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem eſſe ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui huic animum aſſentari induxeris,
E flamma te petere cibum poſſe arbitror.
THR. Iā ne imus? TH. hos prius introducā, &, quae uolo,
Simul imperabo: poſtea continuo exeo.
THR. Ego hinc abeo: tu iſtam opperire. P. haud conuenit
T. [illegible]a cum amica ire imperatorem in uia.
T[illegible]. Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.
G. Ha, ha, hae. T. quid rides? G. iſthuc, quod dixti modo:

Et

Et illud de Rhodio dictum in mentem uenit.
Sed Thàis exit. T. abi: praecurre, ut ſint domi
Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter Pythias
Fac cures, ſi Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores primum ut maneat: ſi id non commodum eſt,
Vt redeat: ſi id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. TH. quid? quid aliud uolui dicere?
Hem, curate iſtam diligenter uirginem.
Domi aſſitis, facite. T. eamus. TH. uos me ſequimini.

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. PROFECTO quanto magis magisq. cogito,
Nimirum dabit haec Thais mihi magnum malum:
Ita me uideo ab ea aſtute labefactarier:
Iam tum, cum primum iuſſit me ad ſe accerſier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)
Vbi ueni, cauſſam; ut ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam feciſſe, & rem ſeriam
Velle agere mecum. iam tum erat ſuſpicio,
Dolo malo haec fieri omnia. ipſa accumbere
Mecum, mihi ſeſe dare, ſermonem quaerere.
Vbi friget, huc euaſit, quam pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent. dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quam longe a mari.
Credo ei placere hoc: ſperat ſe a me auellere.
Poſtremo, ecqua inde parua periſſet ſoror;

Ecquis cum ea una; quid habuiſſet, cum perit;
Ecquis eam poſſet noſcere. haec cur quaeritet?
Niſi illa forte, quae olim perijt paruola
Soror, hanc ſe intendit eſſe, ut eſt audacia.
Verum ea ſi uiuit, annos nata eſt ſedecim,
Non maior: Thais, ego quam ſum, maiuſcula eſt?
Miſit porro orare, ut uenirem ſerio.
Aut dicat quid uolt, aut moleſta ne ſiet.
Non hercle ueniam tertio. heus. heus. PY. *hic quis eſt?*
CH. *Ego ſum Chremes.* PY. *o capitulum lepidiſſimum.*
CH. *Dico ego mi inſidias fieri?* PA. *Thais maxumo*
Te orabat opere, ut cras redires. CH. *rus eo.*
PA. *Fac amabo.* CH. *non poſſum, inquam.* PA. *at apud nos hic mane,*
Dum redeat ipſa. CH. *nihil minus.* PA. *cur mi Chremes?*
CH. *Malam rem, abis hinc?* PA. *ſi iſtuc ita certũ eſt tibi,*
Amabo, ut illuc tranſeas, ubi illa eſt. CH. *eo.*
PA. *Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.*

ACTVS TERTII SCENA IV.

ANTIPHO.

HERI *aliquot adoleſcentuli coijmus in Piraeeo,*
In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus. Chaeream ei rei
Praefecimus: dati anuli: locu', tempus conſtitutum eſt.
Praeterijt tẽpus: quo in loco dictum eſt, parati nihil eſt.

Homo

Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, ut illum quaeram:
Idq. adeo uiſam, ſi domi eſt. quiſnam hinc a Thaide exit?
Is eſt, annon eſt? ipſu' eſt. quid hoc hominis? qui eſt hic ornatus?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neque conijcere.
Niſi quidquid eſt, procul hinc libet priu', quid ſit, ſciſcitari.

ACTVS TERTII SCENA V.

CHAEREA, ANTIPHO.

CH. NVM *quis hic eſt? nemo eſt. num quis hinc me ſequitur? nemo homo eſt.*
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iuppiter,
Nunc eſt profecto interfici cum perpeti me poſſum:
Ne hoc gaudium contaminet uita aliqua aegritudine,
Sed neminem ne curioſum interuenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, quoquo eam, rogitando obtundat, enicet,
Quid geſtiam, aut quid laetus ſim, quo pergam, unde emergam, ubi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quaeram, ſanus ſim, an ne inſaniam?

A. *Adi-*

A. *Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam uideo uelle, inibo.*

Chaerea, quid eſt quod ſic geſtis? quid ſibi hic ueſtitus quaerit?

Quid eſt, quod laetus ſis? quid tibi uis? ſati' ne ſanus? quid me

Adſpectas? quid taces? CH. *o feſtus dies hominis: amice*

Salue: nemo omnium eſt, quem ego magi' nunc cuperem uidere.

A. *Narra iſtuc quæſo quid ſiet.* CH. *immo ego te obſecro hercle, ut audias.*

Noſtin' hanc, quam frater amat? A. *noui, nempe opinor Thaidem.*

CH. *Iſtam ipſam.* A. *ſic commemineram.* CH. *quaedam hodie eſt ei dono data*

Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem praedicem, aut laudem Antipho,

Cum ipſum me noris, quam elegans formarum ſpectator ſiem?

In hac commotus ſum. A. *ain' tu?* CH. *primam dices, ſcio, ſi uideris.*

Quid multa uerba? amare coepi. forte fortuna domi

Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:

Neque is deductus etiam tum ad eam. ſummouit me Parmeno

Ibi ſeruus, quod ego arripui. A. *quid id eſt?* C. *tacitus, citius audies.*

Vt

Vt ueſtem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc ducier.
A. *Pro eunuchon'?* C. *ſic eſt.* A. *quid tandem ex ea re ut caperes commodi?*
CH. *Rogas? uiderem, audirem, eſſem una, qua cum cupiebam Antipho.*
Num parua cauſſa, aut parua ratio eſt? traditus ſum mulieri.
Illa illico ubi me accepit, laeta uero ad ſe abducit domum,
Commendat uirginem: A. *cui? tibi ne?* CH. *mihi.* A. *ſatis tuto tamen.*
CH. *Edicit, ne uir quiſquam ad eam adeat, & mihi, ne abſcedam, imperat,*
In interiore parte ut maneam ſolus cum ſoli. annuo,
Terram intuens modeſte. AN. *miſer.* CH. *ego, inquit, ad cenam hinc eo:*
Abducit ſecum ancillas: paucae, quae circum illam eſſent, manent.
Nouitiae puellae. continuo haec adorant, ut lauet.
Adhortor, properent. dum apparatur, uirgo in conclaui ſedet,
Suſpectans tabulam quandam, pictam ubi inerat pictura haec, Iouem
Quo pacto Danaae miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare coepi: & quia conſimilem luſerat
Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaudebat

Amitterē? tū pol ego is eſſem uere, qui aſſimulabar.

A. *Sane hercle ut dicis. ſed interim de ſymbolis quid actum eſt?*

C. *Paratum eſt.* A. *frugi es: ubi? domin'?* C. *immo apud libertum Diſcum.*

A. *Perlonge eſt: ſed tanto ocyus properemus: muta ueſtē.*

C. *Vbi mutem? perij: nam domo exſulo nunc: metuo fratrem*

Ne intus ſit: porro autē, pater ne rure redierit iam.

A. *Eamus ad me: ubi proxumum eſt ubi mutes.* C. *recte dicis.*

Eamus: & de iſtac ſimul, quo pacto porro poſſim

Potiri, conſilium uolo capere una tecum. A. *fiat.*

ACTVS QVARTI SCENA I.

DORIAS.

ITA *me dij bene ament, quantum ego illum uidi, non nihil timeo*

Miſera, ne quam ille hodie inſanu' turbam faciat, aut uim Thaidi.

Nam poſtquam iſte aduenit Chremes adoleſcens frater uirginis,

Rogat, illum admitti ut iubeat. ille continuo iraſci, neque

Negare audere: Thais porro inſtare, ut hominem inuitet. id

Faciebat retinendi illius cauſſa: quia, illa quae cupibat de ſorore eius indicare, ad eam rem tempus

non erat.
Inuitat triſtis. manſit ibi. illa cum illo ſermonẽ illico.
Miles uero ſibi putare adductũ ante oculos aemulum;
Voluit facere contra huic aegre: heus heus, inquit, puer hunc Pamphilam
Accerſe, ut delectet hic nos. illa exclamat, minime gentium:
Tun' in conuiuium illã? miles tendere. inde ad iurgiũ.
Interea aurum ſibi clam mulier demit, dat mihi ut auferam.
Hoc eſt ſigni, ubi plurimum poterit, ſeſe illinc ſubducet, ſcio.

ACTVS QVARTI SCENA II.

PHAEDRIA.

DVM rus eo, coepi egomet mecum inter uias,
Ita ut ſit ubi quid in animo eſt moleſtiae,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partẽ. quid opu' eſt uerbis? dum haec puto,
Praeterij imprudens uillam. longe iam abieram,
Cum ſenſi. redeo ſurſum, male uero me habens.
Vbi ad ipſum ueni diuerticulum, conſtiti:
Occepi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nihil eſt. quid? nihil? ſi non tangendi copia eſt,
Eho ne uidendi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea
Amare, haud nihil eſt. uillam praetereo ſciens.
Sed quid hoc quod timida ſubito egreditur Pythias?

ACTVS QVARTI SCENA III.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

PY. VBI illum ego ſceleroſum miſera, atque impium inueniam? aut ubi
Quaeram? hoccine tam audax facinus facere eſſe auſum? PH. perij: hoc quid ſit, uereor.
PY. Quin inſuper etiam ſcelu', poſtquam ludificatu'eſt uirginem,
Veſtem omnem miſerae diſcidit, eam ipſam capillo conſcidit.
PH. Hem. PY. qui nunc ſi detur mihi,
Vt ego unguibus facile illi in oculos inuolem uenefico?
PH. Profecto neſcio quid abſente nobis turbatū eſt domi.
Adibo. quid iſtuc? quid feſtinas? aut quem quaeris Pythias?
PY. Hem Phaedria, egon' quem quaeram? abi hinc quo dignu'es cum donis tuis
Tam lepidis. PH. quid iſtuc eſt rei?
PY. Rogas me? eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?
Vitiauit uirginem, quam herae dederat dono miles. PH. quid ais?
PY. Perij. PH. temulenta es. PY. utinam ſic ſient, mihi qui male uolunt.
D. Au, obſecro mea Pythias, quod iſtuc nā monſtri fuit?
PH. Inſanis: qui iſtuc facere eunuchus potuit? PY. ego illum neſcio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipſa indicat.

*Virgo ipſa lacrumat, neque, cum rogites quid ſit, au-
det dicere.*

*Ille autem bonus uir nuſquam apparet. etiam hoc miſe
ra ſuſpicor,*

Aliquid domo abeuntem abſtuliſſe. PH. *nequeo mirari
ſatis,*

*Quo abire ignauos ille poſſit longius, niſi dom um
Forte ad nos rediit.* PY. *uiſe amabo, num ſit.* PH. *iam
faxo ſcies.*

D. *Perij, obſecro. tam infandum facinus mea tu, ne au-
diui quidem.*

PY. *At pol ego amatores audieram mulierum eſſe eos ma
xumos.*

*Sed nihil poteſſe: uerum miſerae non in mentem ue-
nerat.*

*Nam illum aliquò concluſſem, neque illi commiſiſſem
uirginem.*

ACTVS QVARTI SCENA IV.

PHAEDRIA, DORVS, PY-THIAS, DORIAS.

PH. EXI *foras ſceleſte: at etiam reſtitas?*
Fugitiue probi, male conciliate. DO. *obſecro.*
PH. *oh,*
Illud uide, os ut ſibi diſtorſit carnufex.
Quid huc reditio eſt? quid ueſtis mutatio eſt?
Quid narras? paullulum ſi ceſſaſſem Pythia,
Domi non offendiſſem: ita iam ornabat fugam.

PY. *Ha-*

PY. *Habes ne hominem amabo?* PH. *quid ni?* PY. *o factum bene.*

DO. *Iſtuc pol uero bene.* PY. *ubi eſt?* PH. *rogitas? non uides?*

PY. *Videam obſecro, quem?* P. *hunc ſcilicet.* PY. *quis hic eſt homo?*

P. *Qui ad nos deductos hodie eſt.* PY. *hunc oculis ſuis*
Noſtrarum, numquam quiſquam uidit Phaedria,

PH. *Non uidit?* PY. *an tu hunc credidiſti eſſe, obſecro,*
Ad nos deductum? P. *namque alium habui neminem.* PY. *au,*
Ne comparandus hic quidem ad illum eſt. ille erat
Honeſta facie, & liberali. P. *ita uiſus eſt*
Dudum, quia uaria ueſte exornatus fuit:
Nunc tibi uidetur foedus, quia illam non habet.

PY. *Tace obſecro: quaſi uero paullum interſiet.*
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
Quem tu uero uidere uelles Phaedria.
Hic eſt uetus, uietus, ueternoſus, ſenex,
Colore muſtellino. P. *hem, quae haec eſt fabula?*
Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet neſciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. *emiſti.* PY. *iube mihi denuo*
Reſpondeat. P. *roga.* PY. *ueniſtin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter uenit annos natus ſedecim:
Quem ſecum adduxit Parmeno. P. *agedum, hoc mihi expedi.*
Primum unde habes iſtam, quã habes, ueſtem? taces?
Monſtrum hominis, non dicturus? DO. *uenit Chaerea.*

PH. *Frater ne?* DO. *ita eſt.* PH. *quando?* DO. *hodie.*

PH. *quam dudum?* DO. *modo.*

PH. *Qui cum?* DO. *cum Parmenone.* PH. *noras ne eum prius?*

DO. *Non: nec, quis eſſet, numquam audieram dicier.*

PH. *Vnde igitur, meum fratrem eſſe, ſciebas?* DO. *Parmeno*

Dicebat eum eſſe: is dedit hanc mihi ueſtem. PH. *occidi.*

DO. *Meam ipſe induit: poſt una ambo abierunt foras.*

PY. *Iam ſati' credis ſobriam eſſe me, & nil mentitā tibi?*

Iam ſati' certum eſt uirginem uitiatam eſſe? PH. *age nunc bellua,*

Credis huic quod dicat? PY. *qui iſti credam? res ipſa indicat.*

PH. *Concede iſtuc paullulum. audin'? etiam paullulum, ſat eſt.*

Dic dum hoc rurſum, Chaerean' tuam ueſtem detraxit tibi?

DO. *Factum.* P. *& ea eſt indutus?* D. *factum.* P. *& pro te huc deductu' eſt?* DO. *ita.*

P. *Iuppiter magne, o ſceleſtum, atque audacem hominem.* PY. *uae mihi,*

Etiam nunc non credis indignis nos irriſas modis?

PH. *Mirum ni tu credas quod iſte dicat. quid agā, neſcio.*

Heus tu negato rurſum. poſſum ne ego hodie ex te exculpere

Verum? uidiſtin' fratrem Chaeream? DO. *non.* PH. *non poteſt ſine*

Malo fateri, uideo. ſequere me hac. modo ait, modo negat.

negat.

Ora me. DO. *obſecro te uero Phaedria.* PH. *i intro.* DO. *hoi, hei.*

PH. *Alio pacto honeſte quo modo hinc nunc abeã, neſcio.*

Actum eſt ſi quidem. tu me hic etiam nebulo ludificabere?

PY. *Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, quam me uiuere.*

DO. *Sic eſt.* PY. *inueniam hodie, parem ubi pol referam gratiam.*

Sed nunc quid faciendum cenſes Dorias? DO. *de iſtac rogas*

Virgine? PY. *ita: utrum taceam ne, an praedicem?* DO. *pol, ſi ſapis,*

Quod ſcis neſcis, neque de eunucho, neque de uitio uirginis.

Hac re & omni turba euolues te, et illi gratum feceris.

Id modo dic, abiſſe Dorum. PY. *ita faciam?* DO. *ſed uideon' Chremem?*

Thais iam aderit. PY. *quid ita?* DO. *quia, cum inde abeo, iam tunc inceperat*

Turba inter eos. PY. *aufer aurum hoc: ego ſcibo ex hoc, quid fiet.*

ACTVS QVARTI SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. AT *at, data hercle uerba mihi ſunt: uicit uinum quod bibi.*

At dum accubabam, quam uidebar mihi eſſe

eſſe pulchre ſobrius:

Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.

PY. *Chremè.* C. *quis eſt? ehem Pythia, uah quanto nunc formoſior*

Videre, quam dudum? PY. *certe quidem tu pol multo alacrior.*

CH. *Verbum hercle uerum hoc eſt:* SINE *Cerere & Libero friget Venus.*

Sed Thais multo ante uenit? PY. *an ne abiјt iam a milite?*

CH. *Iamdudum, aetatem. lites ſunt inter eos factae maxumae.*

PY. *Nil dixit tum, ut ſequere ſeſe?* C. *nihil, niſi abiens mihi innuit.*

PY. *Eho, non ne id ſat erat?* C. *at neſciebam id dicere illam, niſi quia*

Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extruſit foras.

Sed eccam ipſam uideo: miror, ubi huic ego anteuorterim.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

TH. CREDO *equidem illum iam affuturum eſſe, illam ut eripiat: ſine*

Veniat: atqui, ſi illam digito attigerit uno, oculi illi co.

Eſſo-

Effodientur. uſque eo ego illiu' ferre poſſum ineptias,
Et magnifica uerba, uerba dum ſint. uerum enim ſi ad rem
Conferentur, uapulabit.
CH. Thais, ego iamdudum hic adſum. T. o mi Chreme, te ipſum exſpectabam:
Scin' tu turbam hanc propter te eſſe factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? qui? quaſi iſtuc? T. quia dum tibi ſororem ſtudeo
Reddere, & reſtituere, haec atque huiuſmodi ſum multa paſſa.
CH. Vbi ea eſt? T. domi apud me. C. ehem. T. quid eſt?
Educta, ita uti teque, illaq. dignum eſt. C. quid ais? T. id quod res eſt.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretij.
CH. Et habetur, & referetur a me Thais tibi, ita uti merita es,
Gratia. T. at enim caue, ne prius, quam hanc a me accipias, amittas
Chreme: nam haec ea eſt, quam miles a me ui nunc uenit ereptum.
Abi tu, ciſtellam Pythias domo effer cū monumētis.
CH. Viden' tu illum Thais? PY. ubi ſita eſt? TH. in riſco. odioſa ceſſas?
CH. Militem ſecum ad te quantas copias adducere?
At at at. PH. num formidoloſus obſecro es mi homo?

CH. apa-

CH. *apageſis,*

Ego formidoloſus? nemo eſt hominũ, qui uiuat, minus.

TH. *Atque ita opu' eſt.* CH. *au, metuo, qualem tu me eſſe homines exiſtumes.*

TH. *Immo hoc cogitato: qui cum res tibi eſt, peregrinus eſt,*

Minu' potens quam tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.

CH. *Scio iſtuc: ſed tu quod cauere poſſis, ſtultum admittere eſt.*

Malo ego nos proſpicere, quam hunc ulciſci accepta iniuria.

Abi tu, atque oſtium obſera intus, ego dum hinc tranſcurro ad forum:

Volo ego adeſſe hic aduocatos nobis in turba hac. TH. *mane.*

CH. *Melius eſt.* TH. *mane.* CH. *omitte, iam adero.* TH. *nil opus eſt iſtis Chreme:*

Hoc dic modo, ſororem illam tuam eſſe, & te paruam uirginem

Amiſiſſe, nunc cognoſſe: ſigna oſtende. PY. *adſunt.* TH. *cape.*

Si uim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'? C. *probe.*

TH. *Fac, animo haec praeſenti dicas.* C. *faciam.* TH. *attolle pallium.*

Perij, huic ipſi opus patrono eſt, quem defenſorem paro.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

THR. HANCCINE *ego ut contumeliam tam inſignem in me accipiam Gnatho?*
Mori me ſatius. Simalio, Donax, Syriſce, ſequimini.
Primum aedes expugnabo. GN. *recte.* THR. *uirginem eripiam.* GN. *probe.*
THR. *Male multabo ipſam.* GN. *pulchre.* THR. *in medium huc agmen cum uecti Donax,*
Tu Simalio in ſiniſtrū cornu, tu Syriſce in dexterum.
Cedo alios: ubi centurio eſt Sanga, & manipulus furum? S. *eccum adeſt.*
THR. *Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui iſtum huc portes, cogitas?*
S. *Ego ne? imperatoris uirtutem noueram, & uim militum:*
Sine ſanguine hoc fieri non poſſe: qui abſtergerem uulnera,
THR. *Vbi alij?* S. *qui, malum, alij? ſolus Sannio ſeruat domi.*
THR. *Tu hoſce inſtrue: hic ego ero poſt principia: inde omnibus ſignum dabo.*
G. *Illuc eſt ſapere: ut hoſce inſtruxit, ipſus ſibi cauit loco.*
THR. *Idem hocce Pyrrhus factitauit.* CH. *uiden' tu Thais, quam hic rem agit?*

Nimirum

Nimirum conſilium illud rectum eſt de occludendis aedibus.

TH. *Sane, quod tibi nunc uir uideatur eſſe, hic nebulo magnus eſt:*

Ne metuas. THR. *quid uidetur?* G. *fundam tibi nunc nimis uellem dari,*

Vt tu illos procul hinc ex occulto caederes: facerent fugam.

THR. *Sed eccam Thaidem ipſam uideo.* G. *quam mox irruimus?* THR. *mane.*

OMNIA *prius experiri uerbis, quam armis, ſapientem decet.*

Qui ſcis, an, quae iubeam, ſine ui faciat? G. *Dij uoſtram fidem,*

Quanti eſt ſapere. numquam accedo, quin abs te abeam doctior.

THR. *Thais, primum hoc mihi reſponde: cum tibi do iſtam uirginem,*

Dixtin' hos mihi dies ſoli dare te? TH. *quid tum poſtea?* THR. *rogitas,*

Quae mihi ante oculos amatorē corā adduxiſti tuum?

Quid cum illo ut agas? & cum eo clam ſubduxiſti te mihi?

TH. *Libuit.* THR. *Pamphilam ergo huc redde, niſi ui mauis eripi.*

CH. *Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium.* G. *ah, quid ais? tace.*

CH. *Quid tu tibi uis?* THR. *ego non tangam meam?* CH. *tuam autem furcifer?*

G. *Caue*

G. *Caue ſis: neſcis, cui maledicas nunc uiro.* CH. *non tu hinc abis?*

Scin' tu, ut tibi res ſe habeat? ſi quidquam hodie hic turbae coeperis,

Faciam huius loci, dijque, meiq. ſemper memineris.

GN. *Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.*

CH. *Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis.* GN. *ain' uero canis?*

Siccine agis? THR. *quis tu es homo? quid tibi uis? quid cum illa rei tibi eſt;*

CH. *Scibis. principio eam eſſe dico liberam.* THR. *hem.* CH. *ciuem Atticam.* THR. *hui.*

CH. *Meam ſororem.* THR. *os durum.* CH. *miles, nunc adeo edico tibi,*

Ne uim facias ullã in illã. Thais, ego eo ad Sophronam

Nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam haec. THR. *tun' me prohibeas,*

Meam ne tangam? CH. *prohibeo inquam.* GN. *audin' tu? hic furti ſe alligat.*

CH. *Satin' hoc eſt tibi?* THR. *hoc idem tu ais?* TH. *quaerere, qui reſpondeat.*

THR. *Quid nunc agimus?* GN. *quin redeamus: iam haec tibi aderit ſupplicans*

Vltro. TH. *credin'?* G. *immo certe: noui ingenium mulierum:*

NOLVNT, *ubi uelis: ubi nolis, cupiunt ultro.* THR. *bene putas.*

GN. *Iam dimitto exercitum?* THR. *ubi uis.* G. *Sanga,*

ita uti fortes decet

Milites, domique, ſociq. fac uiciſſim ut memineris.

SAN. *Iamdudum eſt animus in patinis.* GN. *frugi es.*

THR. *uos me hac ſequimini.*

ACTVS QVINCTI SCENA I.

THAIS, PITHIAS.

TH. ERGIN' *ſceleſta mecum perplexe loqui?*

P *Scio, neſcio: abijt: audiui: ego non adfui.*

Non tu iſtuc mihi dictura aperte es, quid-quid eſt?

Virgo conſciſſa ueſte lacrumans obticet,

Eunuchus abijt, quamobrem? quid factum eſt? taces?

PY. *Quid tibi ego dicam miſera? illum eunuchum negăt*

Fuiſſe. TH. *quis fuit igitur?* PY. *iſte Chaerea.*

TH. *Qui Chaerea?* PY. *iſte ephebus frater Phaedriae.*

TH. *Quid ais ueneſica?* PY. *atqui certo comperi.*

TH. *Quid is obſecro ad nos, quamobrem adductu' eſt?* PY. *neſcio.*

Niſi amaſſe credo Pamphilam. T. *hem miſera occidi,*

Infelix, ſi quidem tu iſtaec uera praedicas.

Num id lacrumat uirgo? PY. *id opinor.* T. *quid ais ſacrilega?*

Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?

PY. *Quid facerem? ita ut tu iuſti, ſoli credita eſt.*

TH. *Sceleſta,* OVEM LVPO *commiſti. diſpudet,*

Sic mihi data eſſe uerba. quid hominis illic eſt?

PY. *Hera mea tace, obſecro, ſaluae ſumus: hominem*

Habemus ipſum. T. *ubi is eſt?* P. *hem ad ſiniſtram, non uides?*
En. T. *uideo.* PY. *comprehendi iube, quantum poteſt.*
TH. *Quid illi facies ſtulta?* PY. *quid faciam, rogas?*
Vide amabo, ſi non, cum adſpicias, os impudens
Videtur. TH. *non.* PY. *tum, quae eius confidentia eſt.*

ACTVS QVINCTI SCENA II.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

CH. A PVD *Antiphonē uterque, mater, & pater,*
Quaſi dedita opera, domi erant, ut nullo modo
Introire poſſem, quin uiderent me. interim
Dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obuiam
Venit. ubi uidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam deſertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miſerrimus
Fui fugitando, ne quis me cognoſceret.
Sed eſt ne haec Thais, quam uideo? ipſa eſt. haereo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
TH. *Adeamus. bone uir Dore, ſalue: dic mihi,*
Aufugiſtin'? CH. *hera, factum.* TH. *ſatin' id tibi placet?*
CH. *Non.* TH. *credin' te impune habiturum?* CH. *unam hanc noxiam*
Mitte: ſi aliam umquam admiſero ullam, occidito.
TH. *Num meam ſaeuitiam ueritus es?* CH. *non.* TH. *quid igitur?*

CH. *Hanc metui, ne me criminaretur tibi.*
TH. *Quid feceras?* CH. *paullulum quiddam.* PY. *eho, paullulum impudens?*
An paullulum eſſe hoc tibi uidetur, uirginem
Vitiare ciuem? CH. *conſeruam eſſe credidi.*
PY. *Conſeruam? uix me contineo, quin inuolem in*
Capillum. monſtrum, etiam ultro deriſum aduenit.
TH. *Abi hinc inſana.* PY. *quid ita uero? debeam,*
Credo, iſti quidquam furcifero, ſi id fecerim;
Praeſertim cum ſe ſeruom fateatur tuum.
TH. *Miſſa haec faciamus. non te dignum Chaerea*
Feciſti: nam ſi ego digna hac contumeliae
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque aedepol, quid nunc conſili capiam, ſcio,
De uirgine iſtac: ita conturbaſti mihi
Rationes omnes, ut eam non poſſim ſuis,
Ita ut aequom fuerat, atque ut ſtuduit, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chaerea.
CH. *At nunc dehinc ſpero aeternam inter nos gratiam*
Fore Thais. ſaepe ex huiuſmodi re quapiam, &
*M*ALO EX PRINCIPIO MAGNA FAMILIARITAS
Conflata eſt. quid, ſi hoc quiſpiam uoluit deus?
TH. *Equidem pol in eam partem accipioq. & uolo.*
CH. *Immo ita quaeſo. unum hoc ſcito, contumeliae*
Non me feciſſe cauſſa, ſed amoris. TH. *ſcio,*
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeo inhumano ingenio ſum Chaerea,
Neque tam imperita, ut, quid amor ualeat, neſciam.
CH. *Te quoque iam Thais, ita me dij bene ament, amo.*

PY. *Tum pol ab iſto tibi hera cauendum intellego.*
CH. *Nō auſim.* PY. *nihil tibi quidquā credo.* TH. *deſinas.*
CH. *Ego me tuae commendo & committo fidei.*
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adiutrix ſies:
Te mihi patronam cupio Thais: te obſecro:
Emoriar, ſi non hanc uxorem duxero.
TH. *Tamen ſi pater.* CH. *quid? ah uolet, certo ſcio,*
Ciuis modo haec ſit. TH. *paullulum opperirier*
Si uis, iam frater ipſe hic aderit uirginis:
Nutricem accerſitum ijt, quae illam aluit paruolam:
In cognoſcendo tute ipſe aderis Chaerea.
CH. *Ego uero maneo.* TH. *uis ne interea, dum is uenit,*
Domi opperiamur potius, quam hic ante oſtium?
CH. *Immo percupio.* P. *quam tu rem actura obſecro es?*
TH. *Nam quid ita?* P. *rogitas? hunc tu in aedes cogitas*
Recipere poſthac? TH. *cur non?* P. *crede hoc meae fidei,*
Dabit hic aliquam pugnā denuo. TH. *au, tace obſecro.*
P. *Parum perſpexiſſe eius uidere audaciam.*
CH. *Non faciam Pythia.* P. *non pol, credo Chaerea,*
Niſi ſi commiſſum non erit. C. *quin Pythias*
Tu me ſeruato. P. *neque pol ſeruandum tibi*
Quidquam dare auſim, neque te ſeruare. apage te.
TH. *Optime. adeſt ipſe frater.* C. *perij hercle: obſecro*
Abeamus intro Thais: nolo, me in uia
Cum hac ueſte uideat. TH. *quamobrem tandem? an quia pudet?*
CH. *Id ipſum.* P. *id ipſum? uirgo uero.* T. *i prae, ſequar.*
TH *iſtic mane, ut Chremem introducas Pythias.*

ACTVS QVINCTI SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

PY. QVID? *quid euenire in mentem nunc poſſit mihi,*
Quidnã, qui referam illi ſacrilego gratiam,
Qui hunc ſuppoſuit nobis? C. *moue uero ocyus*
Te nutrix. S. *moueo.* C. *uideo, ſed nil promoues.*
PY. *Iam ne oſtendiſti ſigna nutrici?* C. *omnia.*
PY. *Amabo, quid ait? cognoſcit ne?* C. *ac memoriter.*
PY. *Bene aepol narras: nam illi faueo uirgini.*
Ite intro: iamdudum hera uos exſpectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: uide, ut otioſus ſit, ſi dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione ut certum ſciam:
Poſt exibo, atque hunc perterrebo ſacrilegum.

ACTVS QVINCTI SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. REVISO, *quidnam Chaerea hic rerũ gerat.*
Quod ſi aſtu rem tractauit, dij uoſtram fidẽ,
Quantam, & quam ueram laudem capiet Parmeno.
Nam ut omittam, quod ei amorem difficillimum, &
Cariſſimum ab meretrice auara: uirginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia;

Sine

Sine ſumptu, ſine diſpendio. tum hoc alterum,
Id uero eſt, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere;
Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit.
Quae dum foris ſunt, nihil uidetur mundius,
Nec magis cōpoſitum quidquam, nec magis elegans:
Quae, cum amatore ſuo cum cenant, liguriunt.
Harum uidere ingluuiem, ſordes, inopiam,
Quam inhoneſtae ſolae ſint domi, atque auidae cibi,
Quo pacto ex iure heſterno panem atrum uorent,
Noſſe omnia haec, ſalus eſt adoleſcentulis.

PY. Ego pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus,
Vlciſcar; ut ne impune in nos illuſeris.

ACTVS QVINCTI SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. Pro deum fidem, facinus foedum: o infelicem adoleſcentulum,
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit. PA. quid eſt?
PY. Miſeret me: itaque, ut ne uiderem, miſera huc effugi foras.
Quae futura exempla dicunt in eum indigna? PA. o Iuppiter,
Quae illaec turba eſt? numnam ego perij? adibo. quid iſtuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas au-

daciſſime?
Perdidiſti iſtum, quem adduxti pro eunucho, adoleſcentulum,
Dum ſtudes dare uerba nobis. PA. *quid ita? aut quid factum eſt? cedo.*
PY. *Dicam. uirginem iſtam, Thaidi hodie quae dono data eſt,*
Scin' eam hinc ciuem eſſe? & eius fratrem apprime nobilem?
PA. *Neſcio.* PY. *atqui ſic inuenta eſt: eam iſte uitiauit miſer.*
Ille ubi id reſciuit factum frater uiolentiſſimus.
PA. *Quidnam fecit?* PY. *colligauit primum eum miſeris modis.*
PA. *Colligauit? hem.* PY. *atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.*
PA. *Quid ais?* PY. *nunc minatur porro ſeſe id, quod moechis ſolet:*
Quod ego numquam uidi fieri, neque uelim. PA. *qua audacia*
Tantum facinus audet? PY. *quid ita tantum?* PA. *an non hoc maxumum eſt?*
Quis homo pro moecho umquam uidit in domo meretricia
Deprendi quemquam? PY. *neſcio.* PA. *at ne hoc neſciatis Pythias,*
Dico, edico uobis, noſtrum eſſe illum herilem filium. PY. *hem,*
Obſecro an is eſt? PA. *ne quam in illum Thais uim fieri*

fieri ſinat.
Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. *uide Parmeno*
Quid agas, ne neque illi proſis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quidquid factum eſt, ex te eſſe ortum. PA. *quid igitur faciam miſer?*
Quid ue incipiam? ecce autem uideo rure redeuntem ſenem.
Dicam huic, an non? dicam hercle: etſi mihi magnum malum
Scio paratum: ſed neceſſe eſt, huic ut ſubueniat. PY. *ſapis:*
Ego abeo intro: tu iſti narrato ordine, ut factum ſiet.

ACTVS QVINCTI SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

LA. *Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:*
Neque agri, neque urbis odium me umquam percipit.
Vbi ſatias coepit fieri, commuto locum.
Sed eſt ne ille noſter Parmeno? & certe ipſus eſt.
Quem praeſtolare Parmeno hic ante oſtium?
PA. *Quis homo eſt? hem, ſaluũ te aduenire here gaudeo.*
LA. *Quem praeſtolare?* P. *perij: lingua haeret metu.* L. *hem,*
Quid eſt, quod trepidas? ſati' ne ſalue? dic mihi
PA. *Here, primum te arbitrari id, quod res eſt, uelim.*

Quidquid huius factum eſt, culpa non factum eſt mea.

LA. *Quid?* PA. *recte ſane interrogaſti, oportuit*
Rem praenarraſſe me. emit quendam Phaedria
Eunuchum, quem dono huic daret. LA. *cui?* PA. *Thaidi,*

LA. *Emit'? perij hercle. quanti?* PA. *uiginti minis.*

LA. *Actum eſt.* PA. *tum quandam fidicinam amat hic Chaerea.*

LA. *Hem, quid amat? an ſcit iam ille, quid meretrix ſiet?*
An in aſtu uenit? aliud ex alio malum.

PA. *Here, ne me ſpectes: me impulſore haec non facit.*

LA. *Omitte de te dicere. ego te furcifer,*
Si uiuo. ſed iſtuc, quidquid eſt, primum expedi.

PA. *Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus eſt.*

LA. *Pro eunuchon'?* PA. *ſic eſt. hunc pro moecho poſtea*
Comprehendere intus, & conſtrinxere. LA. *occidi.*

PA. *Audaciam meretricum ſpecta.* LA. *numquid eſt*
Aliud mali, damni ue, quod non dixeris,
Reliquom? P. *tantum eſt.* LA. *ceſſon' huc intro irrumpere?*

PA. *Non dubium eſt, quin mihi magnum ex hac re ſit malum,*
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe euenturum mali:
Nam iam diu aliquam cauſſam quaerebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret ijs: nunc repperit.

ACTVS QVINCTI SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. NVMQVAM aedepol quidquam iam diu, quod magis uellem euenire,
Mi euenit, quam quod modo ſenex intro ad nos uenit errans.
Mihi ſolae ridiculo fuit, quae, quid timeret, ſcibam.
PA. Quid hoc autem eſt? PY. nunc id prodeo, ut conueniam Parmenonem.
Sed ubi obſecro eſt? PA. men' quaerit haec? PY. atque eccum uideo: adibo.
PA. Quid eſt inepta? quid tibi uis? quid rides? pergin'? PY. perij.
Defeſſa iam ſum miſera te ridendo. PA. quid ita? PY. rogitas?
Numquam aedepol hominem ſtultiorem uidi, nec uidebo. ah,
Non pote ſatis narrari, quos ludos praebueris intus.
At etiam primo callidum, & diſertum credidi hominem.
Quid? illico ne credere ea, quae dixi, oportuit te?
An paenitebat flagitij, te auctore quod feciſſet
Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiã patri indi cares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, ubi ueſtem uidit
Illam eſſe eum indutum pater? quid? iam ſcis te perijſſe?
PA. Ehem, quid dixti peſſuma? an mentita es? etiam

ri-

rides?

Itan' lepidum tibi uiſum eſt ſcelus, nos irridere? PY. *nimium.*

PA. *Siquidem iſtuc impune habueris.* PY. *uerum?* PH. *reddam hercle.* PY. *credo:*

Sed in diem iſtuc Parmeno eſt fortaſſe, quod minitare:

Tu iam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulũ nobilitas

Flagitijs, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.

PA. *Nullus ſum.* PY. *hic pro illo munere tibi honos eſt habitus. abeo.*

PA. *Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, hodie perij.*

ACTVS QVINCTI SCENA I.

GNATO, THRASO.

GN. QVID *nunc? qua ſpe, aut quo conſilio huc imus? quid inceptas Thraſo?*

TH. *Ego ne? ut Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat.* GN. *quid eſt?*

TH. *Qui minus huic, quam Hercules ſeruiuit Omphale?* GN. *exemplum placet.*

Vtinam tibi commitigari uideam ſandalio caput.

Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc eſt mali?

Hunc ego numquam uideram etiam. quidnam properans hinc proſilit?

ACTVS

ACTVS QVINCTI SCENA IX.

CHAEREA, PARMENO, PHAEDRIA, GNATHO, THRASO.

CH. POPVLARES, *ecquis me uiuit hodie fortunatior?*
Nemo hercle quiſquam: nam in me plane dij poteſtatem ſuam
Omnem oſtendere, qui tam ſubito tot congruerint commoda.
PA. *Quid hic laetus eſt?* CH. *o Parmeno mi, o mearum uoluptatum omnium*
Inuentor, inceptor, perfector, ſcin' me in quibus ſim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? PA. *audiui.* C. *ſcis ſponſam mihi?*
PA. *Bene, ita me di ament, factum.* GN. *audin' tu illum quid ait?* C. *tum autem Phaedriae,*
Meo fratri, gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo: una eſt domus:
Thais patri ſe commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit ſe. P. *fratris igitur Thais tota eſt.* CH. *ſcilicet.*
P. *Iá hoc aliud eſt, quod gaudeamus: miles pellitur forás.*
CH. *Tum tu, frater, ubi ubi eſt, fac quamprimum haec audiat.* PA. *uiſam domum.*
T. *Numquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim?* GN. *ſine*

Dubie

Dubio opinor. CH. *quid commemorem primum, aut quem laudem maxumè?*
Illum, qui mihi dedit conſilium ut facerem; an me, qui id auſu' ſim
Incipere? an fortunam collaudem, quae gubernatrix fuit,
Quae tot res, tantas, tam opportune in unum concluſit diem? an
Mei patris feſtiuitatem & felicitatem? o Iuppiter
Serua obſecro haec nobis bona. PH. *Dij noſtram fidem, incredibilia*
Parmeno modo quae narrauit. ſed ubi eſt frater? C. *praeſto eſt.* PH. *gaudeo.*
C. *Satis credo. nihil eſt Thaide hac, frater, tua dignius,*
Quod ametur: ita noſtrae eſt omni fautrix familiae.
PH. *hui mihi.*
Illam laudas? T. *perij, quanto ſpei eſt minu' tanto magis amo,*
Obſecro Gnatho in te ſpes eſt. GN. *quid uis faciam?*
T. *perfice hoc.*
Precibus, pretio, ut haeream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
GN. *Difficile eſt.* T. *ſi quid collibuit, noui te. hoc ſi effeceris,*
Quoduis donum, praemium a me optato, id optatum feres.
GN. *Itane?* T. *ſic erit.* GN. *hoc ſi efficio, poſtulo ut mihi tua domus*
Te praeſente, abſente pateat, inuocato ut ſit locus
Sem-

Semper. TH. *do fidem ita futurum*. GN. *accingar*]. PH. *quem hic ego audio?*

O Thraſo. T. *ſaluete*. PH. *tu fortaſſe, quae facta* [*hic ſient*,

Neſcis. T. *ſcio*. PH. *cur ergo in his te ego conſpicor regionibus*

T. *Vobis fretus*. PH. *ſcis quam fretus? miles edico tibi*,

Si in platea hac te offendero poſt umquam; quod dicas mihi.

Alium quaerebam, iter hac habui: periiſti. GN. *eia haud ſic decet*.

P. *Dictum eſt*. GN. *non cognoſco uoſtrum tam ſuperbum*. PH. *ſic erit*.

G. *Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placuerit*,

Facitote. PH. *audiamus*. GN. *tu concede paullum iſtuc Thraſo*.

Principio ego uos credere ambos hoc mihi uehementer uelim,

Me, huius quidquid facio, id facere maxume cauſſa mea:

Verum idē ſi uobis prodeſt, uos non facere inſcitia eſt.

PH. *Quid id eſt?* G. *militem riualem ego recipiendum cenſeo*. PH. *hem*

Recipiendum? G. *cogita modo. tu hercle cum illa Phaedria*

Et libenter uiuis, & enim bene libenter uictitas,

Et quod des paullum, & neceſſe eſt multum accipere Thaidem,

Vt tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo; ad

Om-

Omnia haec magis opportunus, nec magis ex uſu tuo
Nemo eſt. principio & habet quod det, dat nemo largius:
Fatuus eſt, inſulſus, tardus, ſtertit, noctesque, & dies:
Neque tu iſtum metuas ne amet mulier: pellas facile, ubi uelis.

PH. *Quid agimus?* GN. *praeterea hoc etiam, quod ego uel primum puto,*
Accipit hominem nemo melius prorſus, neque prolixius.

PH. *Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus eſt.* CH. *idem arbitror.*

GN. *Recte facitis. unum etiam hoc uos oro, ut me in uoſtrum gregem*
Recipiatis: ſati' diu hoc iam ſaxũ uoluo. P. *recipimus.*

CH. *Ac libenter.* G. *at ego pro iſtoc Phaedria, & tu Chaerea,*
Hunc comedendum, & deridendum uobis praebeo. CH. *placet.*

PH. *Dignus eſt.* G. *Thraſo, ubi uis, accede.* T. *obſecro te, quid agimus?*

G. *Quid? iſti te ignorabãt. poſtquã eis mores oſtendi tuos,*
Et collaudaui ſecundum facta & uirtutes tuas,
Impetraui. T. *bene feciſti. gratiam habeo maxumam.*
Numquam etiam fui uſquam, quin me omnes amarent plurimum.

GN. *Dixin' ego uobis, in hoc eſſe Atticam eloquentiam?*

PH. *Nil praeter promiſſum eſt. ite hac. uos ualete, & plaudite.*

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Chremes,	*ſenex.*
Clitipho,	*Adoleſcens.*
Syrus,	*ſeruus.*
Soſtrata,	*matrona.*
Bacchis,	*meretrix.*
Menedemus,	*ſenex.*
Clinia,	*adoleſcens.*
Dromo,	*ſeruus.*
Phrygia,	*ancilla:*
Antiphila,	*Chremetis filia.*
Nutrix.	

TERENT. HEAVTONTIMORV.

GRAECA EST MENANDRV, ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, Mᴾ IVVENTIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS
PERIOCHA.

I N MILITIAM *proficiſci gnatum Cliniam,*
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq. ſeſe angebat, facti paenitens.
Mox ut reuerſu'eſt, clam patrem diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem,
Cum accerſeret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis uenit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculae aufert a ſene:
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

PROLOGVS

N E cui ſit uoſtrum mirum, cur partes ſeni
Poeta dederit, quae ſunt adoleſcentium:
Id primũ dicam: deinde, quod ueni, eloquar.
Ex integra Graeca integram comoediam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quae ex argumento facta eſt ſimplici.
Nouam eſſe oſtendi, et quae eſſet. nunc, qui ſcripſerit,
Et cuia graeca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire uoſtrum, id dicerem.
Nunc, quã ob rem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem uoluit eſſe me, non prologum:
Veſtrum iudicium fecit: me auctorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commoda,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturu' ſum.
Nam quod rumores diſtulerunt maleuoli,
Multas contaminaſſe graecas, dum facit
Paucas latinas: factum hic eſſe id non negat,
Neque ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod maleuolus uetus poeta dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura ſua:
Arbitrium ueſtrum, ueſtra exiſtimatio
Valebit. quam ob rem omnes uos oratos uolo,
Ne plus iniquum poſſit, quam aequum ratio.

Facite, æqui ſitis, date creſcendi copiam,
Nouarum qui ſpectandi faciunt copiam
Sine uitijs: ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſeruo currenti in uia
Deceſſe populum: cur inſano ſeruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, niſi finem maledictis facit.
Adeſte aequo animo: date poteſtatem mihi.
Statariam agere ut liceat per ſilentium:
Ne ſemper ſeruos currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Auarus leno, aſſidue agendi ſint mihi
Clamore ſummo, cum labore maxumo.
Mea cauſſa, cauſſam hanc iuſtã eſſe, animũ inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui ſcribunt, nihil parcunt ſeni.
Laborioſa ſi qua eſt, ad me curritur:
Sin lenis eſt, ad alium defertur gregem.
In hac eſt pura oratio. experimini,
In utramque partem ingenium quid poſſit meum.
Si numquam auare pretium ſtatui arti meae.
Et eum eſſe quaeſtum in animum induxi maxumum,
Quammaxume ſeruire uoſtris commodis:
Exemplum ſtatuite in me, ut adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potius, quam ſibi.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.
CHREMES, MENEDEMVS SENEX.

QVAMQVAM *haec inter nos nupera notitia admodum eſt.*
Inde adeo quod agrum in proxumo hic mercatus es,
Nec rei fere ſane amplius quidquam fuit:
Tamen uel uirtus tua me, uel uicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiae puto,
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi uidere praeter aetatem tuam
Facere, & praeter quam res te adhortatur tua.
Nam pro deum, atque hominũ fidẽ, quod uis tibi? aut
Quid quaeris? annos ſexaginta natus es.
Aut plus eo, ut conijcio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij maioris nemo habet:
Seruos complures: proinde quaſi nemo ſiet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Numquam tam mane egredior, neque tam ueſpere
Domum reuertor, quin te in fundo conſpicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique
Nullum remittis tempus, neque te reſpicis.
Haec non uoluptati eſſe, ſatis certo ſcio.
At enim me, quantum hic operis fiat, paenitet.
Quod in opere faciundo operae conſumis tuae,
Si ſumas in illis exercendis, plus agas.
ME. *Chreme, tantum ne eſt ab re tua otij tibi,*
Aliena ut cures, eaque, nihil quae ad te attinent?

CH. *Homo ſum: humani a me nil alienum puto.*
Vel me monere hoc, uel percunctari puta;
(Rectum eſt) ego'ut faciam, non ut deterream.
ME. *Mihi ſic eſt uſus: tibi aut opus eſt facto, face.*
CH. *An cuiquã eſt uſus homini, ſe ut cruciet?* M. *mihi eſt.*
CH. *Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtuc quid mali eſt?*
Quaeſo, quid de te tantum meruiſti? M. *heu hoi.*
CH. *Ne lacruma, atque iſtuc, quidquid eſt, fac me ut ſciã.*
Ne retice: ne uerere: crede inquam mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuuero.
ME. *Scire hoc uis?* C. *hac cauſſa equidem, qua dixi tibi.*
ME. *Dicetur.* C. *iſtos raſtros interea tamen*
Depone, ne labora. M. *minime.* C. *quam rem agis?*
ME. *Sine me, uacuum tempus ne quod duim mihi*
Laboris. CH. *non ſinam inquam.* ME. *ab, non aequom facis.*
CH. *Hui, tã graues hos quaeſo?* M. *ſic meritum eſt meũ.*
CH. *Nunc loquere.* M. *filium unicum adoleſcentulum*
Habeo. ah quid dixi habere me? immo habui Chreme.
Nunc habeam, nec'ne, incertum eſt. CH. *quid ita iſtuc?* M. *ſcies.*
Eſt e Corintho hic aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare coepit perdite,
Prope iã ut pro uxore haberet. haec clam me omnia.
Vbi rem reſciui, coepi non humaniter,
Neque ut aegrotum animum decuit adoleſcentuli,
Tractare, ſed ui & uia peruolgata patrum:
Quotidie accuſabam: hem: tibi ne haec diutius

Licere

Licere ſperas facere me uiuo patre,
Amicam ut habeas prope iam in uxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper uolo,
Dum, quod te dignum eſt, facies; ſed ſi id non facis,
Ego, quod me in te ſit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re iſtuc fit, niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc aetatis non amori operam dabam,
Sed in Aſiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Poſtremo adeo res redijt: adoleſcentulus
Saepe eadem, & grauiter audiendo uictus eſt:
Aetate me putant, & ſapientia
Plus ſcire, & prouidere, quam ſe ipſum ſibi:
In Aſiam ad regem militatum abijt Chreme.
CH. *Quid ais?* M. *clam me profectus, menſes tres abeſt.*
CH. *Ambo accuſandi: etſi illud inceptum tamen*
Animi eſt pudentis ſignum, & non inſtrenui.
ME. *Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conſcij,*
Domum reuertor maeſtus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto prae aegritudine:
Adſido: accurrunt ſerui: ſoccos detrahunt:
Video alios feſtinare, lectos ſternere,
Cenam apparare: pro ſe quiſque ſedulo
Faciebat, quo illam mihi lenirent miſeriam.
Vbi uideo haec, coepi cogitare, hem, tot mei
Solius ſolliciti ſunt cauſſa, ut me unum expleant?
Ancillae tot me ueſtiant? ſumptus domi
Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum unicum,

Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quod illa aetas magis ad haec utenda idonea eſt,
Ego eum hinc eieci miſerum iniuſtitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam uſque dum ille uitam illam incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea uſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quaerens, parcens, illi ſeruiens.
Ita facio prorſus: nihil relinquo in aedibus,
Nec uas, nec ueſtimentum: conraſi omnia:
Ancillas, ſeruos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facile uictum exercerent ſuum,
Omnes produxi ac uendidi: inſcripſi illico
Aedes: mercedem quaſi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus ſum: hic me exerceo:
Decreui, tantiſper me minus iniuriae,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer;
Nec mihi fas eſſe ulla me uoluptate his frui,
Niſi ubi illuc ſaluos redierit meus particeps.
CH. Ingenio te eſſe in liberos leni puto, &
Illum obſequentem, ſi quis recte aut commode
Tractaret. uerum neque tu illum ſati' noueras,
Nec te ille. hoc ubi fit, ibi non uere uiuitur.
Tu illum, numquam oſtendiſti, quanti penderes:
Nec tibi ille eſt credere auſus quae eſt aequom patri.
Quod ſi eſſet factum, haec numquam eueniſſent tibi.
ME. Ita res eſt, fateor: peccatum a me maximum eſt.
CH. Menedeme, at porro recte ſpero: illum tibi
Saluum affuturum eſſe hic confido propediem.

ME.

ME. *Vtinam dij ita faxint.* C. *facient. nunc, ſi commodum eſt,*
Dionyſia hic ſunt, hodie apud me ſis, uolo.
ME. *Non poſſum.* C. *cur non? quaeſo tandẽ aliquantulum*
Tibi parce: idem abſens facere te hoc uolt filius.
ME. *Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,*
Nunc me ipſum fugere. C. *ſiccine eſt ſententia?*
ME. *Sic.* CH. *bene uale.* ME. *& tu.* CH. *lacrumas excuſſit mihi,*
Miſeretq. me eius: ſed, ut diei tempus eſt,
Monere oportet me hunc uicinum Phaniam,
Ad cenam ut ueniat: ibo, ut uiſam ſi domi eſt.
Nil opus fuit monitore: iamdudum domi,
Aiunt, praeſto apud me eſſe: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. ſed quid crepuerunt fores?
Hinc a me quiſnam egreditur? huc conceſſero.

ACTVS PRIMI SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

NIHIL *adhuc eſt, quod uereare Clinia: haudquaquam etiam ceſſant:*
Et illã ſimul cũ nuncio tibi hic ego affuturam
Hodie, ſcio. proin tu ſollicitudinem iſtã falſam, quae te
Excruciat, omittas. CH. *quicum loquitur filius?* CL. *pater adeſt,*
Quem uolui. adibo. pater opportune aduenis.
CH. *Quid eſt?* CL. *hunc Menedemum noſti ne noſtrum uicinum?* CH. *probe.*

CLI. *Huic filium ſcis eſſe?* CH. *audiui, in Aſia.* CLI. *non eſt pater, apud*
Nos eſt. CH. *quid ais?* CLI. *uenientem, e naui egredientem adduxi illico*
Ad cenam: nam mihi magna cum eo iam inde uſque a pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. *uoluptatem magnam nuncias.*
Quam uellem Menedemum inuitatum, ut nobiſcum hodie eſſet amplius,
Vt hanc laetitiā nec opinanti primus ei obijcerē domi:
Atque etiam nunc tempus eſt. CLI. *caue faxis: non eſt opus pater.*
CH. *Quapropter?* CLI. *quia enim incertum eſt etiam, quid ſe faciat. modo uenit.*
Timet omnia, patris iram, & animum amicae ſe erga ut ſit ſuae.
Eam miſere amat. propter eam haec turba, atque abitio euenit. CH. *ſcio.*
CLI. *Nunc ſeruolum ad eam in urbem miſit, & ego noſtrū una Syrum.*
CH. *Quid narrat?* CLI. *quid ille? ſe miſerum eſſe.* CH. *miſerum? quem minu' credere eſt?*
Quid relliqui eſt, quin habeat, quae quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias:
Atque haec perinde ſunt, ut illius animus, qui ea poſſidet:

Qui

Qui uti ſcit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.

CLI. *Immo ille ſenex fuit importunus ſemper: & nunc nihil magis*

Vereor, quam ne quid in illum iratus plus ſatis faxit pater.

CH. *Ille ne? ſed reprimam me: nam, in metu eſſe hunc, illi eſt utile.*

CLI. *Quid tute tecum?* CH. *dicam. ut ut erat, manſum tamen oportuit,*

Fortaſſe aliquãto iniquior erat, praeter eius lubidinẽ:

Pateretur: nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?

Huccine erat aequom ex illius more, an illum ex huius uiuere? &

Quod illum inſimulant durum, id non eſt: nam parentum iniuriae

Vniuſmodi sũt ferme, paullo qui eſt homo tolerabilis.

Scortari crebro uolunt: nolunt crebro conuiuarier:

Praebent exigue ſumptum: & ea ſunt tamen ad uirtutem omnia.

Verũ ubi animus ſemel ſe cupiditate deuinxit mala,

Neceſſe eſt Clitipho conſilia conſequi conſimilia. hoc

Scitum eſt, periclum ex alijs facere, tibi quod ex uſu ſiet.

CLI. *Ita credo.* CH. *ego ibo hinc intro, ut uideam, nobis quid cenae ſiet.*

Tu, ut tempus eſt diei, uide, ſis, ne quo hinc abeas longius.

CLI. *Quam iniqui ſunt patres in omnes adoleſcentes*

iu-

iudices:
Qui aequom eſſe cenſent, nos iam a pueris illico naſci ſenes,
Neque illarũ affines rerũ eſſe, quas fert adoleſcentia.
Ex ſua libidine moderantur, quae eſt nunc, non quae olim fuit.
Mihi ſi umquã filius erit, næ ille facili me utetur patre.
Nam & cognoſcendi, & ignoſcendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium oſtendit ſuam ſententiam.
Perij: is mihi, ubi adbibit plus paullo, ſua quae narrat facinora.
Nunc ait: periclũ ex alijs facito, tibi quod ex uſu fiet.
Aſtutus. nae ille haud ſcit, quàm mihi nunc SVRDO NARRET FABVLAM.
Magis nunc me amicae dicta ſtimulant: da mihi, atque affer mihi:
Cui quid reſpondeam, nil habeo: neque quiſquam eſt miſerior:
Nam Clinia hic, & ſi is quoque ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciae.
Mea eſt potẽs, procax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis.
Tum, quod dem ei, recte eſt. nam, nihil eſſe mihi, relligio eſt dicere.
Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiam dum ſcit pater.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

SI MIHI *ſecundae res de amore meo eſſent, iamdudum ſcio*
Veniſſent: ſed uereor, ne me abſente mulier hic corrupta ſit.
Concurrunt multae opiniones, quae mihi anim um exaugeant;
Occaſio, locus, aetas, mater ſub imperio cuius eſt, mala;
Cui nihil praeter pretium iam dulce eſt. CLIT. *Clinia.* CLIN. *hei miſero mihi.*
CLIT. *Etiam caues, ne uideat forte hinc te a patre aliquis exiens?*
CLIN. *Faciam: ſed neſcio quid profecto mihi animu' praeſagit mali.*
CLIT. *Pergin' iſtuc prius dijudicare, quàm ſcis quid ueri ſiet?*
CLIN. *Si nihil mali eſſet, iam hic adeſſent.* CLIT. *iam adeunt.* CLIN. *quando iſtuc erit?*
CLIT. *Non cogitas hinc longius abeſſe? & noſti mores mulierum:*
Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. CLIN. *o Clitipho,*
Timeo. CLIT. *reſpira: eccum Dromonem cum Syro: una adſunt tibi.*

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

SY. *IN' tu?* DR. *ſic eſt*. SY. *uerum interea dum* A *ſermones caedimus,*
Illae ſunt relictae. CLIT. *mulier tibi adeſt, audin' Clinia?*
CLIN. *Ego uero audio nunc demum, & uideo, & ualeo Clitipho.*
CLIT. *Minime mirum: adeo impeditae ſunt: ancillarum gregem*
Ducunt ſecum. CLIN. *perij, unde illi ſunt ancillae?* CLIN. *men' rogas?*
SY. *Non oportuit relictas: portant quid rerum?* CLIN. *hei mihi?*
SY. *Aurum, ueſtem: & ueſperaſcit, & non nouerunt uiam.*
Factū a nobis ſtulte eſt. abi dum tu Dromo illis obuiā
Propere: quid ſtas? CLIN. *uae miſero mihi, quanta de ſpe decidi.*
CLIT. *Quid iſtuc? quae res te ſolicitat autem?* CLIN. *rogitas quid ſiet?*
Viden' tu ancillas, aurum, ueſtem? quam cum una hic ancillula
Ego reliqui. unde ea eſſe cenſes? CLIT. *uah, nunc demum intellego.*
SY. *Dij boni, quid turbae eſt? aedes noſtrae uix capient, ſcio.*

Quid

Quid comedent? quid ebibent? quid ſeni erit noſtro miſerius?
Sed uideo, eccos, quos uolebam. CLIN. *o Iuppiter, ubinam eſt fides?*
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci
Collocupletaſti te Antiphila, & me in his deſeruiſti malis,
Propter quam in ſumma infamia ſum, & uero patri minu' ſum obſequens:
Cuius nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtra: neque potuiſſe umquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: cum gratum mihi eſſe potuit, nolui.
Nemo eſt miſerior me. SY. *hic de noſtris uerbis errat uidelicet,*
Quae hic ſumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque eſt, accipis:
Nā & uita eſt eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipſa re coniecturam fecimus.
CLIN. *Quid eſt obſecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium eſt,*
Quod malim, quam me hoc falſo ſuſpicarier.
SY. *Hoc primum, ut ne quid huius ignores: anus*
Quae eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit:
Ea obijt mortem: hoc ipſa in itinere alterae
Dū narrat, forte audiui. CLIT. *quaenam eſt altera?*

SY.

adonicus

SY. *Mane, hoc, quod coepi, primum enarrem Clitipho:*
Poſt iſtuc ueniam. CLIT. *propera.* SY. *iam primum omnium,*
Vbi uentum ad aedes eſt, Dromo pultat fores:
Anus quaedam prodit: haec ubi aperuit oſtium:
Continuo hic ſe coniecit intro, ego conſequor:
Anus foribus obdit peſſulum, ad lanam redit.
Hinc ſciri potuit, aut nuſquam alibi, Clinia,
Quo ſtudio uitam ſuam te abſente exegerit:
Vbi de improuiſo eſt interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum exiſtumandi copiam
Quotidianae uitae conſuetudinem;
Quae, cuiuſque ingenium ut ſit, declarat maxume.
Texentem telam ſtudioſe ipſam offendimus,
Mediocriter ueſtitam ueſte lugubri,
Eius anuis cauſſa opinor, quae erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita uti quae ornantur ſibi,
Nulla re malas expolitam muliebri:
Capillus paſſus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. CLIN. *Syre mi obſecro*
Ne me in laetitiam fruſtra conijcias. SY. *anus*
Subtemen nebat: praeterea una ancillula
Erat: ea texebat una pannis obſita,
Neglecta, immunda illuuie. CLIT. *ſi haec ſunt Clinia*
Vera, ita uti credo; quis te eſt fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit ſordidatam & ſordidam?
Magnum hoc quoque ſignum eſt dominam eſſe extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuncij.

Nam

Nam diſciplina eſt eiuſdem, munerarier
Ancillas, primum ad dominas qui affectant uiam.

CLIN. *Perge obſecro te, & caue ne falſam gratiam*
Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?

SY. *Vbi dicimus rediiſſe te, & rogare uti*
Veniret ad te; mulier telam deſerit
Continuo, & lacrumis opplet os totum ſibi; ut
Facile ſcires deſiderio id fieri tuo.

CLIN. *Prae gaudio (ita me dii ament) ubi ſim neſcio.*
Ita timui. CLIT. *at ego nihil eſſe ſcibam Clinia.*
Agendum uiciſſim Syre, dic quae illa eſt altera.

S Y. *Adducimus tuam Bacchidem.* C L I T. *hem, quid Bacchidem?*
Eho, ſceleſte quo illam adducis? S. *quo illam ego? ad nos ſcilicet.*

CLIT. *Ad patrem ne?* S. *ad eum ipſum.* C L I T. *o hominis impudentem audaciam.* S Y. *heus*
Tu, non fit ſine periculo facinus magnum, & memorabile.

CLIT. *Hoc uide: in mea uita tu tibi laudem is quaeſitum ſcelus:*
Vbi ſi paullulum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. *at enim.* C L I T. *quid enim?* S. *ſi ſinas, dicam.* C L I N. *ſine.*

C L I T. *Sino.* S. *ita res eſt, haec nunc quaſi cum.* CLIT. *quas, malum, ambages mihi*
Narrare occipit? CLIN. *Syre, uerum hic dicit: mitte: ad rem redi.*

S. *Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius*

Cli-

Clitipho eſt : neque ferri potis eſt . CLI. *audiendum hercle eſt : tace .*

SY. *Vis amare : uis potiri : uis , quod des illi , effici .*

Tuum eſſe in potiundo periculum non uis . haud ſtulte ſapis :

Siquidem id ſapere eſt , uelle te id , quod non poteſt contingere .

Aut haec cum illis ſunt habenda , aut illa cum his amittenda ſunt .

Harum duarũ condicionum nunc utram malis , uide :

Etſi conſilium , quod cepi , rectum eſſe & tutum ſcio :

Nam tua apud patrem amica tecum ſine metu ut ſit , copia eſt :

Tum , illi argentum quod pollicitu' es , eadem hac inueniam uia :

Quod ut efficerem , orando ſurdas iam aures reddideras mihi .

Quid aliud tibi uis ? CLIT. *ſiquidem hoc fit .* S. *ſiquidem experiundo ſcies .*

CLIT. *Age age , cedo iſtuc tuum conſilium quid id eſt ?* S. *aſſimulabimus ,*

Tuam amicam , huius eſſe amicam . CLIT. *pulchre : cedo : quid hic faciet ſua ?*

An ea quoque huius dicetur , ſi haec una dedecori eſt parum ?

SY. *Immo ad tuam matrem deducetur .* CL. *quid eo ?* S. *longum eſt Clitipho ,*

Tibi ſi narrem , quam ob rem id faciam : uera cauſſa eſt. CLIT. *fabulae :*

Nihil

Nihil ſati' firmi uideo, quam ob rem accipere hunc mi
hi expediat metum.
SY. *Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo con-*
fiteamini
Sine periculo eſſe. CLIT. *huiuſmodi, obſecro, aliquid*
repperi. S. *maxume.*
Ibo obuiam hinc: dicam, ut reuortantur domum.
CLIT. *hem,*
Quid dixti? S. *ademptum tibi iam faxo omnẽ metum,*
IN AVREM *utramuis otioſe ut dormias.*
CLIT. *Quid ago nunc?* CLIN. *tu'ne? quod boni.*
CLIT. *Syre, dic modo*
Verum. S. *age modo: hodie ſero: ac nequidquá uoles.*
CLIN. *Datur modo: fruere dum licet: nam neſcias,*
Eiu' ſit poteſtas poſthac, an numquam tibi.
CLIT. *Syre inquam. perge porro, tamen iſtuc ago.*
CLIT. *Verum hercle iſtuc eſt, Syre, Syre inquam, heus*
heus Syre.
SY. *Concaluit: quid uis?* CLIT. *redi, redi.* S. *adſum,*
dic, quid eſt?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. *immo*
Syre
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi,
Tu es iudex: ne quid accuſandus ſis, uide.
SY. *Ridiculum eſt, iſtuc me admonere Clitipho:*
Quaſi iſtic minor mea res agatur, quam tua.
Hic ſi quid nobis forte aduorſi euenerit,
Tibi erunt parata uerba, huic homini uerbera.
Quapropter neutiquam haec res neglectu eſt mihi.

Sed iſtum exora, ut ſuam eſſe aſſimulet. CLI. *ſcilicet*
Facturum me eſſe. in eum iam res rediјt locum,
Vt ſit neceſſe. CLIT. *merito amo te Clinia.*
CLIN. *Verũ illa ne quid titubet*. S. *perdocta eſt probe.*
CLIT. *At hoc demiror, qui tam facile potueris*
Perſuadere illi, quae ſolet quos ſpernere?
SY. *In tempore ad eam ueni; quod rerum omnium eſt*
Primum: nam miſere quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. haec arte tractabat uirum,
Cupidum ut illius animum inopia incenderet,
Eademq. ut apud te eſſet ob hoc quam gratiſſima
Sed heus tu uide ſis, ne quid imprudens ruas.
Patrem noniſti, ad has res quam ſit perſpicax:
Ego te autem noui, quam eſſe ſoleas impotens.
Inuerſa uerba, euerſas ceruices tuas,
Gemitus, ſcreatus, tuſſis, riſus, abſtine.
CLIT. *Laudabis*. SY. *uide ſis*. CLIT. *tutemet mirabere.*
SY. *Sed quam cito ſunt conſecutae mulieres?*
CLIT. *Vbi ſunt? cur retines?* S. *iam nunc haec non eſt tua.*
CLIT. *Scio, apud patrem, at nunc interim*. S. *nihilo magis.*
CLIT. *Sine*. S. *non ſinam inquam*. CLIT. *quaeſo paulliſper*. S. *ueto,*
CLIT. *Saltem ſalutare*. S. *abeas ſi ſapis*. CLIT. *eo. quid*
Iſtic? S. *manebit*. CLIT. *o felicem hominem*. S. *ambula.*

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILLA, CLINIA, SYRVS.

B. DEPOL *Antiphila mea laudo, & fortunatam iudico,*

AE

Id cum ſtuduiſti, iſti formae mores ut conſimiles forent:

Minimeq. (ita me dij ament) miror, ſi te ſibi quiſque expetit.

Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.

Et cum egomet nunc mecum in animo uitam tuam conſidero,

Adeoq. uoſtrarum omnium, uolgus quae ab ſeſe ſegregant.

Et uos eſſe iſtiuſmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt.

Nam uobis expedit eſſe bonas: nos, quibus cum res eſt, non ſinunt.

Haec ubi immutata eſt, illi ſuũ animũ alio conferunt.

Niſi proſpectum eſt interea aliquid nobis, deſertae uiuimus.

Vobis cũ uno ſimul ubi aetatẽ agere decretum eſt uiro,

Cuius mos maxume eſt conſimilis uoſtrum; hi ſe ad uos applicant;

Hoc beneficio utrique ab utriſque uero deuincimini;

Vt nũquã ulla amori uoſtro incidere poſſit clamitat.

AN. *Neſcio alias: me ſcio quidem ſemper feciſſet ſedulò,*
Vt ex illius commodo meum compararem commodum. CLIN. *ah.*
Ergo mea Antiphila tu nunc ſola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Praeterquam tui carendum quod erat. S. *credo.* CLI. *Syre, uix ſuffero.*
Hoccine me miſerum nõ licere meo modo ingenio frui?
SY. *Immo, ut patrem tuum uidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.*
B. *Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos?* A. *ah, retine me obſecro.*
B. *Amabo, quid tibi eſt?* A. *diſperij.* B. *perij miſera, quid ſtupes*
Antiphila? A. *uideon' Cliniam, an non?* B. *quem uides?* CLI. *ſalue anime mi.*
A. *O mi exſpectate Clinia, ſalue.* CLIN. *ut uales?*
A. *Saluom ueniſſe gaudeo.* CLIN. *teneo ne te*
Antiphila? animo exoptata maxume meo?
SY. *Ite intro: nam uos iamdudum exſpectat ſenex.*

ACTVS TERTII SCENA I.

MENEDEMVS, CHREMES.

CH. LVCISCIT *hoc iam: ceſſo pultare oſtium*
Vicini? primum ex me ut ſciat, ſibi filium

Re-

Rediiſſe. etſi adoleſcentem hoc nolle intellego.
Verum, cum uideam miſerum hunc tam excruciarier
Eiu' abitu, celem tam inſperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio ſiet?
Haud faciam: nam, quod potero, adiutabo ſenem,
Ita ut filium meum amico, atque aequali ſuo
Video inſeruire, & ſocium eſſe in negotijs.
Nos quoque ſenes eſt aequom ſenibus obſequi.
ME. *Aut egò profectò ingenio egregie ad miſeriam*
Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod uolgo audio
Dici, DIEM *adimere aegritudinem hominibus:*
Nam mihi quidem quotidie augeſcit magis
De filio aegritudo; & quanto diutius
Abeſt, magi' cupio tanto, & magis deſidero:
CH. *Sed ipſum egreſſum foras uideo: adibo, alloquar.*
Menedeme ſalue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
ME. *Numquidnam de gnato meo audiſti Chreme?*
CH. *Valet, atque uiuit.* M. *quaeſo, ubinam?* C. *apud me domi.*
ME. *Meus gnatus?* C. *ſic eſt.* M. *uenit?* C. *certe.* M. *Clinia*
Meus uenit? C. *dixi.* M. *eamus, duc me ad eum obſecro.*
CH. *Non uolt te ſcire ſe rediiſſe etiam: & tuum*
Conſpectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta ſit.
ME. *Non tu ei dixiſti, ut eſſem?* C. *non.* M. *quam ob rem*

 Chreme?

rem Chreme?

CH. *Quia peſſume iſtuc in te, atque in illum conſulis,*
Si te tam leni, & uicto eſſe animo oſtenderis.

ME. *Non poſſum: ſatis iam, ſatis pater durus fui.* C. *ah,*
Vehemens in utramque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parſimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quam paterere ad mulierculam, quae paullulo
Tum erat contenta, cuiq. erant grata omnia,
Proterruiſti hinc. ea coacta ingratijs
Poſtilla coepit uictum uolgo quaerere.
Nunc, cum ſine magno intertrimento non poteſt
Haberi, quiduis dare cupis. nam, ut tu ſcias,
Quam ea nunc inſtructa pulchre ad perniciem ſiet;
Primum, iam ancillas ſecum adduxit plus decem,
Oneratas ueſte, atque auro. ſatrapes ſi ſiet,
Sufferre amator numquam eius ſumptus queat,
Nedum tu poſſis. M. *eſt ne ea intus?* D. *ſit rogas?*
Senſi: nam ei unam cenam, atque eius comitibus
Dedi: quod ſi iterum mihi ſit danda, actum ſiet:
Nam, ut alia omittam, pitiſſando modo mihi
Quid uini abſumpſit? ſic, hoc, dicens, aſperum
Pater eſt: hoc aliud lenius, ſodes, uide.
Releui dolia omnia, omnes ſerias:
Omnes habui ſollicitos: atque haec una nox:
Quid te futurum cenſes, quem aſſidue exedent?
Sic me dii amabunt; ut tuarum miſeritum eſt
Menedeme fortunarum. M. *faciat, quod lubet:*

Su-

Sumat, conſumat, perdat: decretum eſt pati:
Dum illum modo habeam mecũ. C. *ſi certum eſt tibi*
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt neſcientem ſentiat te id ſibi dare.
M. *Quid faciam?* C. *quiduis potius, quam quod cogitas:*
Per alium quemuis ut des, falli te ſinas
Technis per ſeruolum: etſi ſubſenſi id quoque
Illos ibi eſſe, & id inter ſe agere clanculum.
Syru' cum illo noſtro conſuſurrat: conferunt
Conſilia adoleſcentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt, quam illo minam.
Non nunc pecunia agitur, ſed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adoleſcentulo.
Nam ſi ſemel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam uitam, & prius
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium: hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam pateſeceris.
Tibi autem porro ut non ſit ſuaue uiuere.
NAM DETERIORES *omnes ſumus licentia.*
Quodcumque inciderit in mentem, uolet: neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, ſiet.
Tu, rem perire, & ipſum, non poteris pati.
Dare denegaris: ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te ſe ualere ſentiet,
Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur.
ME. *Videre uerum, atque ita uti res eſt, dicere.*
CH. *Somnum hercle ego hac nocte oculs non uidi meis,*
Dum id quaero, tibi qui filium reſtituerem.

ME. *Cedo dextram: porro te oro, idem ut facias Chreme.*
CH. *Paratus ſum.* ME. *ſcin', quid nunc te facere uolo?*
CH. *Dic.* M. *quod ſenſiſti illos me incipere fallere,*
Id ut maturent facere. cupio illi dare,
Quod uolt: cupio ipſum iam uidere. CH. *operam dabo.*
Syrus eſt prehendendus atque adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.
Paullum hoc negoti mihi obſtat: Simus, & Crito
Vicini noſtri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram,
Operam daturum me, hodie non poſſe his dare.
Continuo hic adero. ME. *ita quaeſo. dij noſtram fidem,*
Itan' COMPARATAM *eſſe hominum naturam omnium,*
Aliena melius ut uideant, & iudicent,
Quam ſua? an eo fit, quia in re noſtra aut gaudio
Sumus praepediti nimio, aut aegritudine:
Hic mihi nunc quanto plus ſapit, quam egomet mihi?
CH. *Diſſolui me, otioſus operam ut tibi darem.*

ACTVS QVINCTI SCENA II.

CHREMES, SYRVS.

SY. HAC *illac circumcurſa: inueniendū eſt tamen*
Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.
CH. *Num me fefellit, hoſce id ſtruere? uidelicet*
Eſt Cliniae ille ſeruus tardiuſculus:
Iccirco huic noſtro tradita eſt prouincia.

SY.

SY. *Quis hic loquitur. perij, numnam audijt?* CH. *Syre.*
SY. *hem.*
CH. *Quid tu iſtic?* SY. *recte. equidem te demiror Chreme*
Tam mane, qui here tantum biberis. CH. *nihil nimis.*
SY. *Nihil, narras? uiſa uero eſt, quod dici ſolet,*
AQVILAE SENECTVS. CH. *eia.* SY. *mulier commoda, &*
Faceta haec eſt meretrix. C. *ſane idem uiſa eſt mihi.*
SY. *Et quidem hercle forma luculenta.* CH. *ſic ſatis.*
SY. *Ita non ut olim, ſed uti nunc, ſane bona:*
Minimeq. miror, Clinia hanc ſi deperit:
Sed habet patrem quendam auidum, miſerum, atque aridum,
Vicinum hunc: noſtin'? at quaſi is non ditijs
Abundet, gnatu' eius profugit inopia.
Scin' eſſe factum, ut dico? CH. *quid ego neſciam?*
Hominem piſtrino dignum. SY. *quem?* CH. *iſtum ſeruolum*
Dico adoleſcentis. SY. *Syre tibi timui male.*
CH. *Qui paſſus eſt id fieri.* SY. *quid faceret?* CH. *rogas?*
Aliquid reperiret, fingeret, fallacias,
Vnde eſſet adoleſcenti, amicae quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum ſeruaret ſenem.
SY. *Garris.* CH. *haec facta ab illo oportebant Syre.*
SY. *Eho quaeſo laudas qui heros fallunt?* CH. *in loco,*
Ego uero laudo. SY. *recte ſane.* CH. *quippe quia*
Magnarum ſaepe id remedium aegritudinum eſt:
Iam huic manſiſſet unicus gnatus domi:
SY. *Ioco ne an ſerio illaec dicat, neſcio,*

Niſi

Niſi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
CH. *At nunc quid exſpectat Syre? an, dum hinc denuo*
Abeat, cum tolerare huius ſumptus non queat?
Non ne ad ſenem aliquam fabricam fingit? SY. *Stolidus eſt.*
CH. *At te adiutare oportet adoleſcentuli*
Cauſſa. SY. *equidem facile facere poſſum, ſi iubes:*
Etenim, quo pacto id fieri ſoleat, calleo.
CH. *Tanto hercle melior.* SY. *non eſt mentiri meum.*
CH. *Face ergo.* SY. *at heus tu, facito dum eadem haec memineris,*
Si quid huius ſimile forte aliquando euenerit,
Vt ſunt humana, tuus ut faciat filius.
CH. *Non uſus eueniet, ſpero.* S. *ſpero hercle ego quoque:*
Neque eo nunc dico, quod quidquam illum ſenſerim:
Sed ſi quid, ne quid. quae ſit eius aetas, uides:
Et nae ego te, ſi uſus ueniat, magnifice Chreme
Tractare poſſim. CH. *de iſtoc, cum uſus uenerit,*
Videbimus quid opus ſit: nunc iſtuc age.
SY. *Nunquam commodius umquam herum audiui loqui,*
Nec, cum malefacere crederem mi impunius
Licere. quiſnam a nobis egreditur foras?

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. QVID *iſtuc, quaeſo? qui iſtic mos eſt Clitipho, ita ne fieri*
Oportet? CLIT. *Quid ego feci?* CH. *uidin' ego*

ego te modo manum in ſinum huic
Meretrici inſerere? SY. *acta eſt res, perij.* CLI. *me ne?*
CH. *hiſce oculis, ne nega.*
Facis adeo indigne iniuriam illi, qui non abſtineas manum:
Nam iſtaec quidem contumelia eſt, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam ſubagitare: uel here in uino, quã immodeſtus
Fuiſti? S. *factum eſt.* CH. *quam moleſtus? ut equidem,*
Ita me dij ament, metui quid futurum denique eſſet. noui ego
Animos amantiũ: grauiter aduortunt, quae nõ cẽſeas.
CH. *At mihi fides apud hunc eſt, nihil me iſtius facturum pater.*
C. *Eſto: at certe cõcedas ab eorũ ore aliquãtiſper aliquo.*
Libido multa fert: ea prohibet facere tua praeſentia.
Ego de me facio coniecturam. nemo eſt meorum amicorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulte Clitipho audeam.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipſius facti piget,
Ne ineptus, ne proteruos uidear. quod illum facere credito.
Sed noſtrum eſt intellegere, utcumque, atque ubicumque opus ſit, obſequi.
SY. *Quid iſtic narrat?* CLIT. *perij.* SY. *Clitipho, haec ego praecipio tibi:*

Hominis

Hominis es frugi & temperantis functus officium.

CLIT. *tace*

Sodes. SY. *recte ſane.* CH. *Syre pudet me.* SY. *credo: neque id iniuria.*

Quin mihi moleſtum eſt. CLIT. *pergin'?* SY. *hercle uerum, dico quod uidetur.*

CLI. *Non ne accedam ad illos?* CH. *eho quaeſo, una accedundi uia eſt?*

SY. *Actum eſt: hic ſe prius indicarit, quam ego argentum effero. Chreme,*

Vin'tu homini ſtulto mihi auſcultare? CH. *quid faciam?* SY. *iube hunc:*

Abire hinc aliquo. CLIT. *quo ego hinc abeam?* SY. *quo? quo lubet: da illis locum:*

Abi deambulatum. CLIT. *deambulatum, quo?* SY. *uah, quaſi deſit locus.*

Abi ſane iſtac, iſtorſum, quo uis. CH. *recte dicit: cenſeo.*

CLI. *Dij te eradicent Syre, qui me iſtinc extrudis.* SY. *at tu pol tibi*

Poſthac comprimito iſtas manus.

Cenſen' uero? quid illum porro credis facturum Chreme,

Niſi eum, quantum dij dant tibi opis, ſeruas, caſtigas, mones?

CH. *Ego iſtuc curabo.* SY. *atqui nunc here hic tibi aſſeruandus eſt.*

CH. *Fiet.* SY. *ſi ſapias: nam mihi iam minu' minusq. obtemperat.*

CH.

CH. *Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egiſti Syre? aut*
Repperiſti quod placeat, an nondum etiam? SY. *de fallacia?*
Inuenta eſt, inueni quandam nuper. CH. *frugi es: cedo, quid id eſt?*
SY. *Dicam: uerum, ut aliud ex alio incidit.* CH. *quidnam Syre?*
SY. *Peſſuma haec eſt meretrix.* CH. *ita uidetur.* SY. *immo, ſi ſcias.*
Hoc uide; quod inceptet facinus. Fuit quaedam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti haec mille dederat mutuum.
CH. *Quid tum?* SY. *ea mortua eſt: reliquit filiam adoleſcentulam:*
Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento. CH. *intellego.*
SY. *Hanc ſecum huc adduxit, eaq. eſt nunc ad uxorem tuam,*
CH. *Quid tum?* SY. *Clinia orat, ſibi uti nunc det illam. illi tamen*
Poſt daturum mille nummum. poſcit. CH. *& poſcit quidem?* SY. *hui*
Dubium id eſt? CH. *ego ſic putaui. quid nunc facere cogitas?*
SY. *ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc eſſe captam e Caria,*
Ditem, & nobilem: ſi redimat, magnum ineſſe in ea

ea lucrum.

CH. Erras. SY. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego reſpondeo:

Non nemo. quid ais? SY. optata loquere. CH. atqui non eſt opus.

SY. Non opus eſt? CH. non hercle uero. SY. qui? iſtuc miror. CH. iam ſcies.

Mane mane, quid eſt, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?

ACTVS QVARTI SCENA I.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

SO. NISI me animus fallit, hic profecto eſt anulus, quem ego ſuſpicor,

Is, qui cum expoſita eſt gnata. CH. quid uolt ſibi Syre haec oratio?

SO. Quid eſt? is ne tibi uidetur? NV. dixi equidem, ubi oſtendiſti, illico,

Eum eſſe. SO. at ut ſati' contemplata modo ſis mea nutrix. NV. ſatis.

SO. Abi nunc iam intro: atque, illa ſi iam lauerit, mihi nuncia.

Hic ego uirum interea opperibor. SY. te uolt: uideas quid uelit.

Neſcio quid triſtis eſt: non temere eſt: metuo, quid ſit. CH. quid ſiet?

Nae iſta hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.

SO.

SO. *Ehem mi uir.* CH. *ehem mea uxor.* SO. *te ipſum quaero.* CH. *loquere, quid uelis.*

SO. *Primum te hoc oro, ne quid credas me aduorſum edictum tuum*

Facere auſam. CH. *uis tibi me iſtuc, etſi incredibile eſt, credere?*

Credo. SY. *neſcio, quid peccati portet haec purgatio.*

SO. *Meminiſtin' me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,*

Se puellam parerem, nolle tolli? C. *ſcio quid feceris:*

Suſtuliſti. SY. *ſi ſic factum eſt domina, ergo herũ damno auctus eſt.*

SO. *Minime: ſed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi*

Exponendam. CH. *o Iuppiter, tantam eſſe in animo inſcitiam?*

SO. *Perij; quid ego feci?* CH. *at rogitas?* SO. *ſi peccaui mi Chreme,*

Inſciens feci. C. *id quidem ego, etſi tu neges, certe ſcio,*

Te inſcientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:

Tot peccata in hac re oſtẽdis. nam iam primum, ſi meũ

Imperium exſequi uoluiſſes, interemptam oportuit,

Non ſimulare mortẽ uerbis, re ipſa ſpem uitae dare.

Ad id omitto: miſericordia, animus maternus: ſino.

Quam bene uero abs te proſpectum eſt: quid uoluiſti? cogita:

Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſume,

Per te uel uti quaeſtum faceret, uel uti ueniret palam.

Credo

De illa? SO. *neſcio, niſi ut ex ipſa quaeras, unde hunc habuerit,*

Si potis eſt reperiri. SY. *interij: plus ſpei uideo, quam uolo:*

Noſtra eſt, ita ſi eſt. C. *uiuit ne illa, cui tu dederas?* SO. *neſcio.*

CH. *Quid renunciauit olim feciſſe?* SO. *id, quod iuſſeram.*

CH. *Nomen mulieris cedo quod ſit, ut quaeratur.* SO. *Philtere.*

SY. *Ipſa eſt. mirum, ni illa ſalua eſt, & ego perij.* CH. *Soſtrata*

Sequere me intro hac. SO. *ut praeter ſpem euenit. quam timui male,*

Ne nunc animo ita eſſes duro, ut olim in tollenda, Chreme.

CH. *Non licet hominē eſſe ſaepe ita ut uolt, ſi res nō ſinit.*

Nunc ita tempus eſt mi, ut cupiam filiam: olim nil minus.

SY. *Niſi fallit me animus, haud multum a me aberit infortunium:*

Ita hercle in anguſtum opido nunc meae coguntur copiae:

Niſi aliquid uideo, ne eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex.

Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,

Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.

Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam ſubito e faucibus.

Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.
Nil tā difficile eſt, quin quaerendo inueſtigari poſſiet,
Quid, ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt. ſi ſic? tantundem egero.
Ac ſic opinor: non poteſt: immo optume. euge optumam habeo.
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

ACTVS QVARTI SCENA II.

CLINIA, SYRVS.

C. NVLLA *mihi res poſthac poteſt iam interuenire tanta,*
Quae mihi aegritudinem afferat: tanta haec laetitia oborta eſt.
Dedo patri me nunc iam, ut frugalior ſim quam uolt.
SY. *Nil me ſefellit: cognita eſt, quantum audio huius uerba.*
Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe laetor.
C. *O mi Syre, audiſtin' obſecro?* S. *quid ni? qui uſque una affuerim.*
C. *Cui aeque audiſti commodi quidquam eueniſſe?* S. *nulli.*
C. *Atque, ita me dij ament, ut ego nunc non tam meapte cauſſa*
Laetor, quam illius: quam ego ſcio eſſe honore quouis dignam.
SY. *Ita credo: ſed nunc Clinia age, da te mihi uiciſſim:*

Nam

Nā amici quoque res eſt uidenda, in tuto ut collocetur,
Ne quid de amica nunc ſenex. CLIN. *o Iuppiter.*
S. *quieſce.*

CLIN. *Antiphila mea nubet mihi.* S. *ſiccine me interloquere?*

CLIN. *Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me.* S. *fero hercle uero.*

CLIN. *Deorum uitam adepti ſumus.* S. *fruſtra operam hanc opinor ſumo.*

CLIN. *Loquere, audio.* S. *at iam hoc non ages.* CLIN. *agam.* S. *uidendum eſt, inquam,*
Amici quoque res Clinia tui in tuto ut collocetur:
Nam ſi nunc a nobis abis, & Bacchidem hic relinquis
Noſter reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc eſt.

CLIN. *At enim iſtoc nihil eſt magis Syre meis nuptijs aduorſum:*
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam?
SY. *quid ni?*

CLIN. *Quid dicam? quam cauſſam afferam?* SY. *quin nolo mentiare:*
Aperte, ita ut res ſeſe habet, narrato. CLIN. *quid ais?* SY. *iubeo*
Illam te amare, & uelle uxorem hanc eſſe Clitiphonis.

CH. *Bonam atque iuſtam rem oppido imperas, & factu facilem.*
Et ſcilicet iam me hoc uoles patrem exorare, ut celet
Senem noſtrum. SY. *immo ut recta uia rem narret ordine omnem.* CH. *hem,*

Satin' ſanus es, & ſobrius? tu quidem illum plane prodis:
Nam qui ille poterit eſſe in tuto, dic mihi?
SY. *Huic equidem conſilio palmam do: hic me magnifice effero,*
Qui uim tantam in me, & poteſtatem habeam tantae aſtutiae,
Vera dicendo ut eos ambos fallā; ut, cum narret ſenex
Voſter noſtro, iſtam eſſe amicam gnati, non credat tamen.
CL. *At enim ſpem iſtoc pacto rurſum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meam eſſe credet, non committet filiam.
Tu fortaſſe, quid me fiat, parui curas, dum illi conſulas.
SY. *Quid, malum, me aetatē cenſes uelle id aſſimularier?*
Vnus eſt dies: dū argentum eripio, pax, nihil amplius.
CL. *Tantum ſat habes? quid tum quaeſo, ſi hoc pater reſciuerit?*
SY. *Quid, ſi redeo ad illos, qui aiunt, quid ſi nunc caelum ruat?*
CL. *Metuo, quid agam.* S. *metuis? quaſi non ea poteſtas ſit tua,*
Quo uelis in tēpore ut te exſoluas, rem facias palam.
CL. *Age, age, traducatur Bacchis.* S. *optume. ipſa exit foras.*

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA II.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

BA. SATI' pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus eſt. quod ſi is nunc me
Deceperit; ſaepe obſecrans me, ut ueniam, fruſtra ueniet:
Aut, cũ uenturam dixero, & conſtituero; cũ is certe
Renunciarit; Clitipho cum ſpe pendebit animi;
Decipiam, ac non ueniam; Syrus mihi tergo poenas pendet.
CL. Sati' ſcite promittit tibi. S. atqui tu hanc iocari credis?
Faciet, niſi caueo. B. dormiunt: pol ego iſtos commouebo.
Mea Phrygia audiſti, homo iſte modo quam uillam demonſtrauit
Charini? P. audiui. B. proxumam eſſe huic fundo ad dextram? P. memini.
B. Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.
SY. Quid inceptat? B. dic me hic opido eſſe inuitam, atque aſſeruari:
Verum aliquo pacto uerba me his daturam eſſe, & uenturam.
SY. Perij hercle: Bacchis mane, mane: quo mittis i-

ſtanc quaeſo?

Iube, maneat. B. *abi.* S. *quin paratum eſt argentũ.* B. *quin maneo.*

S. *Atqui iam dabitur.* B. *ut lubet, num ego inſto?* S. *at ſcin' quid ſodes?*

B. *Quid?* S. *tranſeundum nunc tibi eſt ad Menedemum, & tua pompa*

Eo traducenda eſt. B. *quam rem agi' ſcelus?* S. *ego ne? argentum cudo,*

Quod tibi dem. B. *dignam me putas, quam illudas?* S. *non eſt temere.*

B. *etiam ne tecum hic res mihi eſt?* S. *minime: tuum tibi reddo.*

B. *Eatur.* S. *ſequere hac. heus Dromo.* D. *quis me uolt?* S. *Syrus.* D. *quid eſt rei?*

S. *Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad uos propere.*

B. *Quam ob rem?* S. *ne quaeras. & ferant, quae ſecum huc attulerunt.*

Sperabat ſumptũ ſibi ſenex eſſe harum abitu leuatum.

Nae ille haud ſcit, hoc paullum lucri quantum ei damni apportet.

Tu neſcis id quod ſcis Dromo, ſi ſapies. D. *mutũ dices.*

ACTVS QVARTI SCENA IV.

CHREMES, SYSVS.

C. ITA *me dij amabunt, ut nunc. Menedemi uicem,*

Miſeret me, tantum deueniſſe ad eum mali.

Il-

Illanccine mulierem alere cum illa familia ?
Etſi ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet:
Ita magno deſiderio fuit ei filius.
Verum ubi uidebit tantos ſibi ſumptus domi
Quotidianos fieri, nec modum:
Optabit rurſum, ut abeat ab ſe filius.
Syrum optume, eccum. s. *ceſſo hunc adoriri ?* c. *Syre.* s. *hem.*
c. *Quid eſt ?* s. *te mihi ipſum iamdudum optabam dari.*
c. *Videre egiſſe iam neſcio quid cum ſene.*
s. *De illo, quod dictum dudum ? ac factum reddidi.*
c. *Bonan' fide ?* s. *bona hercle.* c. *non poſſum pati,*
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens.
s. *At ſi ſcias, quam ſcite in mentem uenerit.*
c. *Vah. gloriare eueniſſe ex ſententia ?*
s. *Non hercle uero: uerum dico.* c. *dic, quid eſt ?*
s. *Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem*
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxiſſe, ne tu id perſentiſceres.
c. *Probe.* s. *dic ſodes.* c. *nimium inquam.* s. *immo ſic ſatis.*
Sed porro auſculta quod ſupereſt fallaciae.
Seſe ipſe dicet tuam uidiſſe filiam:
Sibi complacitam eius formam, poſtquam adſpexerit;
Hanc ſpe cupere uxorē. c. *modo quae inuēta eſt ?* s. *eā:*
Et quidem iubebit poſci. c. *quam ob rem iſtuc Syre ?*
Nam prorſus nihil intelligo. s. *hui, tardus es.*
c. *Fortaſſe.* s. *argentum dabitur ei ad nuptias,*

Aurum, atque ueſtem, qui, tenes ne? CH. *comparet?*
SY. *Id ipſum.* C. *at illi ego nec do, nec deſpondeo.*
SY. *Non? quam ob rem?* C. *quam ob rem, me rogas? homini.* S. *ut lubet.*
Non ego perpetuo dicebam illam illi ut dares,
Verum ut ſimulares. C. *non mea eſt ſimulatio:*
Ita tu iſtaec tua miſceto, ne me admiſceas.
Egon', cui daturus non ſim, ut ei deſpondeam?
SY. *Credebam.* C. *minime.* S. *ſcite poterat fieri:*
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iuſſeras,
Eo coepi. C. *credo.* S. *ceterum equidem iſtuc Chreme*
Aequi boniq. facio. C. *atqui tum maxume*
Volo te dare operam ut fiat, uerum alia uia.
SY. *Fiat: quaeratur aliud. ſed illud quod tibi*
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi: neque tu ſcilicet
Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datum eſt?
Num iuſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? uerum illud Chreme
Dicunt: ius ſummum, ſaepe ſumma malitia eſt.
C. *Haud faciam.* S. *immo alijs ſi licet, tibi non licet.*
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
CH. *Quin egomet iam ad eam deferam.* S. *immo filium*
Iube potius. CH. *quam ob rem?* S. *quia enim in eum ſuſpicio eſt*
Tranſlata amoris. CH. *quid tum?* S. *quia uidebitur*
Magis ueriſimile id eſſe, cum hic illi dabit:
Et ſimul conficiam facilius ego, quod uolo.
Ipſe adeo adeſt: abi: affer argentum. CH. *effero.*

ACTVS QVARTI SCENA V.

CLITIPHO, SYRVS.

CL. NVLLA eſt tam facilis res, quin difficilis ſiet,
Quam inuitus facias. uel me haec deambulatio,
Quam non laborioſa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuò
Miſer aliquo extrudar hic, ne accedā ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem dij, deae, quantum eſt, Syre
Cum tuo iſto inuento, cumq. incepto perduint.
Huiuſmodi mi res ſemper comminiſcere,
Vbi me excarnufices. S. is hinc quo dignus es?
Quam paene tua me perdidit proteruitas.
CL. Vellem hercle factum: ita meritu'. SY. meritu'? quo modo?
Nae me iſtuc ex te prius audiſſe gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus iam fui.
CL. Quid igitur dicam tibi uis? abijſti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
SY. Iam non ſum iratus: ſed ſcin' ubi nunc ſit tibi
Bacchis. CL. apud nos. SY. non. CL. ubi igitur?
SY. apud Cliniam.
CL. Perij. SY. bono animo es: iam argentum ad eam deferes,
Quod ei es pollicitus. CL. garris. unde id? S. a patre.
CL. Ludis fortaſſe me. S. ipſa re experibere,
CL. Nae ego fortunatus homo ſum. deamo te Syre.
SY. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' ſis,

Qua

Qua cauſſa id fiat; obſecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. VBI *Clitipho nunc eſt?* S. *eccum me, inque.* CL. *eccum hic tibi.*
CH. *Quid rei eſſet, dixti huic?* S. *dixi pleraque omnia.*
CH. *Cape hoc argentum, ac defer.* S. *hei, quid ſtas lapis?*
Quin accipis? CL. *cedo ſane.* S. *ſequere hac me ocyus:*
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil eſt illic, quod moremur diutius.
CH. *Minas quidem iam decem habet a me filia:*
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas.
Haſce ornamentis conſequentur alterae.
Porro haec talenta dotis apposcent duo.
Quam multa iniuſta, ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus eſt
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MENEDEMVS, CHREMES.

ME. MVLTO *omnium nunc me fortunatiſſimum*
Factum puto eſſe gnate, cum te intellego
Reſipiſſe. CH. *ut errat.* ME. *te ipſum quaerebam Chreme:*

Serua, quod in te eſt, filium, & me, & familiam.
CH. *Cedo, quid uis faciam?* ME. *inueniſti hodie filiam.*
CH. *Quid tum?* ME. *hanc uxorem ſibi dari uolt Clinia.*
CH. *Quaeſo, quid hominis es?* ME. *quid?* CH. *iam ne oblitus es,*
Inter nos quid ſit dictum de fallacia,
Vt ea uia abs te argentum auferretur? ME. *ſcio.*
CH. *Ea res nunc agitur ipſa.* ME. *quid dixti Chreme?*
Errraui. res acta eſt. quanta ſpe decidi?
CH. *Et quidem iſtaec, quae eſt apud te, Clitiphonis eſt*
Amica. ME. *ita aiunt.* CH. *& tu credis?* ME. *omnia.*
CH. *Et illum aiunt uelle uxorem, ut, cum deſponderim,*
Des qui aurum, ac ueſtem, atque alia, quae opus ſunt, comparet.
ME. *Id eſt profecto: id amicae dabitur.* CH. *ſcilicet*
Daturum. M. *ah, fruſtra igitur gauiſus miſer.*
Quiduis tamen iam malo, quam hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te reſponſum Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiße, atque aegre ferat?
CH. *Aegre? nimium illi Menedeme indulges.* M. *ſine:*
CH. *Inceptum eſt: perfice hoc mihi perpetuom Chreme.*
CH. *Dic conueniſſe, egiſſe te de nuptijs.*
ME. *Dicam, quid deinde?* CH. *me facturum eſſe omnia,*
Generum placere: poſtremo etiam, ſi uoles,
Deſponſam quoque eſſe dicito. M. *hem, iſtuc uolueram,*
CH. *Tanto ocyus te ut poſcat, & tu id, quod cupis,*
Quāocyſſime ut des. M. *cupio.* CH. *nae tu propediem,*
Vt iſtam rem uideo, iſtius obſaturabere.
Sed haec ita ut ſunt, cautim, & paullatim dabis,

Si

Si ſapies. M. *faciã.* C. *abi intro: uide, quid poſtulent:*
Ego domi ero, ſi quid me uoles. ME. *ſane uolo:*
Nam te ſcientem faciam, quidquid egero.

ACTVS QVINCTI SCENA I.

MENEDEMVS, CHREMES.

ME. EGO *me non tam aſtutum, neque ita perſpicacem eſſe id ſcio:*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & praemonſtrator Chremes
Hoc mihi praeſtat. in me quiduis barũ rerum cõuenit,
Quae ſunt dicta in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus:
In illum nil poteſt: nam exſuperat eius ſtultitia omnia haec.
CH. *Obe, iam deſine deos uxor gratulando obtundere,*
Tuam eſſe inuentam gnatam; niſi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intellegere, niſi idem dictum eſt centies:
Sed quid iamdudũ interim illic gnatus ceſſat cũ Syro?
ME. *Quos ais homines Chreme ceſſare?* CH. *hem, Menedeme aduenis?*
Dic mihi, Cliniae, quae dixi, nunciaſtin'? ME. *omnia.*
CH. *Quid ait?* ME. *gaudere adeo occepit, quaſi qui cupiunt nuptias.*
CH. *Ha, ha, hae.* ME. *quid riſiſti?* CH. *ſerui uenere in mentem Syri*
Calliditates. ME. *ita ne?* CH. *uoltus quoque hominum*

num fingit ſcelus.

ME. *Gnatus quod ſe aſſimulat laetum, id dicis?* CH. *id.* M. *idem iſtuc mihi*

Venit in mentem. CH. *ueterator.* ME. *magi', ſi magi' noris, putes,*

Ita rem eſſe. CH. *ain' tu?* ME. *quin tu auſculta.* C. *mane: priu' hoc ſcire expeto.*

Quid perdideris: nam ubi deſponſam nunciaſti filio,

Continuo inieciſſe uerba tibi Dromonem ſcilicet,

Sponſae ueſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe argentum ut dares.

ME. *Non.* CH. *quid non?* ME. *non inquam.* CH. *neque ipſe gnatus?* ME. *nil prorſus Chreme.*

Magis unum etiam inſtare, ut hodie conficerentur nuptiae.

CH. *Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam?* ME. *nihil.*

CH. *Quamobrem?* M. *neſcio equidem: ſed te miror, qui alia tam plane ſcias.*

Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,

Vt ne paullulum quidem ſuboleat amicam eſſe hanc Cliniae,

CH. *Quid ais?* M. *mitto iam oſculari, atque amplexari: id nil puto.*

CH. *Quid eſt, quod amplius ſimuletur?* M. *uah.* CH. *quid eſt?* ME. *audi modo.*

Eſt mihi ultimis conclaue in aedibus quoddam retro:

Huc eſt intro latus lectus, ueſtimentis ſtratus eſt.

CH. *Quid poſtquam hoc eſt factum?* ME. *dictum factum*

ctum, huc abijt Clitipho.

CH. *Solus?* ME. *ſolus.* CH. *timeo.* ME. *Bacchis conſecuta eſt illico.*

CH. *Sola?* ME. *ſola.* CH. *perij.* ME. *ubi abiere intro, operuere oſtium.* CH. *hem,*
Clinia haec fieri uidebat? ME. *quid ni? una mecum ſimul.*

CH. *Filij eſt amica Bacchis Menedeme: occidi.*

ME. *Quamobrem?* CH. *decem dierũ uix mi eſt familia.*

ME. *Quid? iſtuc times, quod operam amico ille dat ſuo?*

CH. *Immo quod amicae.* ME. *ſi dat.* CH. *an dubium id tibi eſt?*
Quemquam ne animo tam comi eſſe, aut leni putas,
Qui ſe uidente amicã patiatur ſuam? M. *ha, ha, hae.*
Quidni? quo uerba facilius dentur mihi.

CH. *Derides? merito mihi nunc ego ſuccenſeo.*
Quot res dedere, ubi poſſem perſentiſcere,
Ni eſſem lapis? quae uidi? uae miſero mihi.
At nae illud haud inultum, ſi uiuo, ferent:
Nam iam. ME. *non tu te cohibes? non te reſpicis?*
Non tibi ego exempli ſatis ſum? CH. *prae iracudia*
Menedeme non ſum apud me. ME. *te ne iſtuc loqui?*
Non ne id flagitium eſt, te alijs conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe auxiliarier?

CH. *Quid faciam?* ME. *id, quod me feciſſe aiebas parum:*
Fac, te eſſe patrem ſentiat: fac, ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poſcere,
Ne quam aliam quaerat copiam, ac te deſerat.

CH. *Immo abeat potius multo quouis gentium,*

Quam

Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam ſi illi pergo ſuppeditare ſumptibus
Menedeme, mihi illaec uere ad raſtros res redit.
M. *Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caues?*
Difficilem oſtendis te eſſe, & ignoſces tamen
Poſt, & id ingratum. CH. *ah neſcis, quam doleam.*
ME. *ut lubet.*
Quid hoc, quod uolo, ut illa nubat noſtro? niſi quid eſt,
Quod malis. CH. *immo & gener, & affines placent.*
ME. *Quid dotis dicam te dixiſſe filio?*
Quid obticuiſti? CH. *dotis?* M. *ita dico.* CH. *ah.* ME. *Chreme,*
Ne quid uereare, ſi eſt minu': nil dos nos mouet.
CH. *Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decreui ſatis:*
Sed ita dictu opu' eſt, ſi me uis ſaluom eſſe, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. M. *quã rem agis?*
CH. *Idmirari te ſimulato, & illum rogitato ſimul,*
Quamobrem id faciam. ME. *quin ego uero, quamobrem id facias, neſcio.*
CH. *Ego ne? ut illius animum, qui nunc luxuria, & laſciuia*
Diffluit, retundam, redigam, ut, quo ſe uortat, neſciat.
ME. *Quid agis?* CH. *mitte, ac ſine me in hac re gerere mihi morem.* ME. *ſino:*
Ita ne uis? CH. *ita.* ME. *fiat.* CH. *age iam, ut uxorem accerſat, paret*
ME. *hic ita, ut liberos eſt aequom, dictis confutabitur.*
ſed

Sed Syrum. ME. *quid eum?* CH. *ego ne? ſi uiuo, adeò exornatum dabo,*
Adeo depexum, ut, dum uiuat, meminerit ſemper mei:
Qui ſibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me dij ament) auderet facere haec uiduae mulieri.
Quae in me fecit.

ACTVS QVINCTI SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

CL. *Ita ne tandem quaeſo eſt Menedeme, ut pater*
Tam in breui ſpatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum ſceleris admiſi miſer?
Volgo id faciunt. ME. *ſcito tibi eſſe grauius multo, ac durius*.
Cui fit. uerum ego haud minus aegre patior id, qui neſcio.
Nec rationem capio, niſi quod tibi bene ex animo uolo. CLI. *hic*
Patrem adſtare aiebas? ME. *eccum*. CH. *quid me incuſas Clitipho?*
Quidquid nego huius feci, tibi proſpexi, & ſtultitiae tuae.

Vbi

Vbi te uidi animo eſſe omiſſo, & , ſuauia in praeſentia
Quae eſſent, prima habere, neque conſulere in longitu dinem:
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec poſſes perdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit: per te mihi dare,
Abij ad proxumos, tibi qui erant, eis commiſi, & credidi.
Ibi tuae ſtultitiae ſemper erit praeſidium Clitipho,
Victus, ueſtitus, quo in tectum te receptes. CL. *hei mihi.*
CH. *Satius eſt, quam te ipſo herede haec poſſidere Bacchidem.*
SY. *Diſperij: ſceleſtus quantas turbas conciui inſciens?*
CL. *Emori cupio.* CH. *prius quaeſo diſce, quid ſit uiuere.*
Vbi ſcies, ſi diſplicebit uita, tum iſtoc utitor.
SY. *Here licet ne.* CH. *loquere.* SY. *at tuto.* CH. *loquere.* SY. *quae iſta eſt prauitas,*
Quae ue eſt amentia, quod peccaui ego, id obeſſe huic? CH. *ilicet,*
Ne te admiſce: nemo accuſat Syre te: nec tu arã tibi,
Neque precatorem pararis. SY. *quid agis?* CH. *nil ſuc cenſeo,*
Nec tibi, nec huic, nec uos eſt aequũ, quod facio, mihi.
SY. *Abijt. rogaſſe uellem.* CL. *quid Syre?* SY. *unde mihi peterem cibum.*
Ita nos abalienauit. tibi iam eſſe ad ſororem intellego.
CL. *Adeon' rem rediiſſe, ut periclum etiam fame mihi ſit Syre?*

N SY.

SY. *Modo liceat uiuere, ſpes eſt.* CL. *quae?* SY. *nos eſuri-
turos ſatis.*

CL. *Irrides in re tãta, neque me quidquã conſilio adiuuas?*

SY. *Immo & ibi nunc ſum, & uſque dudum id egi, dum lo
quitur pater:*

Et, quantum ego intellegere poſſum. CL. *quid?* S. *non
abierit longius.*

CL. *Quid id ergo?* SY. *ſic eſt, non eſſe horum te arbitror.*
CL. *quid iſtuc Syre?*

Satin' ſanus es? SY. *ego dicam, quod mi in mentem: tu
dijudica.*

Dum iſtis fuiſti ſolus, dum nulla alia delectatio,

Quae propior eſſet, te indulgebãt, tibi dabãt: nunc, filia

*Poſtquam eſt inuenta uera, inuenta eſt cauſſa, qua te
expellerent.*

CL. *Eſt ueriſimile.* SY. *an tu ob peccatum hoc eſſe illum i-
ratum putas?*

C. *Nõ arbitror.* S. *nũc aliud ſpecta:* MATRES *omnes filijs*

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent eſſe: id non fit. CL. *uerum. quid ergo nunc fa-
ciam Syre*

SY. *Suſpicionem quaere ex illis iſtam: rem profer palam.*

*Si non eſt uerum, ad miſericordiam ambos adduces ci-
to, aut,*

cSibis cuius ſis. CL. *recte ſuades: faciam.* SY. *ſat recte
hoc mihi in*

*Mentem uenit: namque adoleſcens, quam minima in
ſpe ſitus erit,*

Tam facillime patris pacem in leges conficiet ſuas.

Etiam

Etiã haud ſcio, an ñe uxorẽ ducat, ac Syro nil gratiae.
Quid autem hoc? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt,
Miror non iuſſiſſe illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ACTVS QVINCTI SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

S. PROFECTO, *niſi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali:*
Idq. adeo miror, qui tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem mi uir. C. *oh, pergin' mulier eſſe? ullamne ego*
Rem umquam uolui, quin tu in ea mihi aduerſatrix fueris Soſtrata? at
Si rogitem iam, quid eſt quod peccem, aut quam ob rem id faciam, neſcias.
In qua re nũc tam confidenter reſtas ſtulta? S. *ego neſcio?*
C. *Immo ſcis potius, quam quidem redeat ad integrum eadem oratio.*
S. *Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta poſtules.*
C. *Non poſtulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.*
S. *Facies?* C. *uerũ.* S. *nõ uides, quantũ mali ex ea re excites?*
Subditum ſe ſuſpicatur. C. *ain' tu? ſubditum?* S. *certe inquam mi uir.* C. *confitere tu*

Tuum non eſſe. S. *au, obſecro iſtuc noſtris inimicis ſiet.*
Egon' confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus?
C. *Quid metuis? ne non, cũ uelis, conuincas eſſe illũ tuum?*
S. *Quod filia eſt inuenta?* C. *non, ſed, quod magi' credendum ſiet,*
Quod eſt conſimilis moribus,
Facile conuinces ex te natũ: nam tui ſimilis eſt probe:
Nam illi nihil uitij eſt relictum, quin id itidem ſit tibi:
Tum praeterea talem, niſi tu, nulla pareret filium.
Sed ipſe egreditur, quam ſeuerus. rem cũm uideas, cenſeas.

ACTVS QVINCTI SCENA IV.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CL. S*i umquam ullum fuit tempus mater, cum ego uoluptati tibi*
Fuerim, dictus filius tuus tua uoluntate, obſecro
Eius ut memineris, atq. inopis nũc te miſereſcat mei;
Quod peto, & uolo, parentes meos ut cõmonſtres mihi.
S. *Obſecro mi gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,*
Alienum eſſe te. CL. *ſum.* S. *miſeram me, hoccine quae ſiſti obſecro?*
Ita mihi, atque huic ſis ſuperſtes, ut ex me, atque hoc natus es:
Et caue poſthac, ſi me amas, umquam iſtuc uerbum ex te audiam. CH. *at*
Ego, ſi me met uis, mores caue in te eſſe iſtoc ſentiam.

CL.

CL. *Quos?* CH. *ſi ſcire uis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,*
Ganeo, damnoſus. crede, & noſtrum te eſſe credito.
CL. *Non ſunt haec iam dicta parentis.* CH. *non, ſi ex capite ſis meo*
Natus, item ut aiunt Mineruam eſſe ex Ioue, ea cauſſa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
SO. *Di iſtaec.* CH. *neſcio Deos: ego, quod potero enitar ſedulo.*
Quaeris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quaeris, patri
Quo modo obſequare, et ſerues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac praeſente uerbũ turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. *eheu quam ego nunc totus diſpliceo mihi,*
Quam pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio.

ACTVS QVINCTI SCENA V.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

M. ENIMVERO *Chremes nimis grauiter cruciat adoleſcentulum,*
Nimi'q. inhumane. exeo ergo, ut pacem conciliem. optume.

Ipſos uideo. CH. *ehem, Menedeme cur non accerſi iubes*
Filiam, & quod dotis dixi, firmas? SO. *mi uir, te obſecro*
Ne facias. CL. *pater obſecro ut mi ignoſcas.* A. *da ueniam Chreme:*
Sine te exorem. CH. *egon' mea bona ut dem Bacchidi dono ſciens?*
Non faciam. M. *at id nos non ſinemus.* CL. *ſi me uiuom uis pater,*
Ignoſce. S. *age, Chreme mi.* M. *age quaeſo, ne tam obfirma te Chreme.*
CH. *Quid iſtuc? uideo non licere, ut coeperam, hoc pertendere,*
M. *Facis, ut te decet.* CH. *ea lege hoc adeo faciam, ſi faciat id,*
Quod ego hunc aequom cenſeo. CL. *pater, omnia faciã: impera.*
CH. *Vxorem ut ducas.* CL. *pater.* CH. *nihil audio.* ME. *ad me recipio.*
Faciet. CH. *nil etiam audio ipſum.* CL. *perij.* SO. *an dubitas Clitipho?*
CH. *Immo utrum uult?* ME. *faciet omnia.* SO. *haec, dum incipias, grauia ſunt,*
Dumq. ignores: ubi cognoris, facilia. CL. *faciam pater.*
S. *Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,*
Filiam Phanocratae noſtri. CL. *rufam ne illã uirginem.*

Caeſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater.
CH. Eia, ut elegans eſt, credas animum ibi eſſe? S. aliam dabo.
CL. Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propemodum,
Quam uolo. S. nunc laudo te gnate. CL. Archonidis filiam,
S. Perplacet. CL. pater hoc nunc reſtat. CH. quid? CL. Syro ignoſcas uolo,
Quae mea cauſſa fecit. C. fiat. Dos ualete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio	ſenex,
Demea	ſenex,
Sannio	leno,
Aeſchinus	adoleſcens,
Syrus	ſeruus,
Cteſipho	adoleſcens,
Soſtrata	matrona,
Canthara	nutrix,
Geta	ſeruus,
Hegio	ſenex,
Dromo	ſeruus.

ACTA LVDIS FVNEBRIB. L. AIMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO ✱ AED. CVR. EGERE L. ATILIVS PRAENESTINVS, MINVCIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SARRANIS. FACTAE GRAECA MENANDRV, L. ANICIO M. CORNELIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVOS *cum haberet Demea adoleſcentulos,*
Dat Mitioni fratri adoptandum Aeſchinum,
Sed Cteſiphonem retinet. hunc citharistriae
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Aeſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. uitiauerat
Idem Aeſchinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq. dederat, hanc ſibi uxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt ueritas patefacta eſt, ducit Aeſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho citharistriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

PROLOGVS.

POSTQVAM *poeta ſenſit ſcripturam ſuam*
Ab iniquis obſeruari, & aduerſarios
Rapere in peiorem partē, quā acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit: uos eritis iudices,

Laudi

Laudi ne an uitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comedia eſt.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In graeca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum. eum hic locum ſumpſit ſibi
In Adelphos, uerbum de uerbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus nouam: pernoſcite,
Furtum ne factum exiſtumetis, an locum
Reprehenſum, qui praeteritus neglegentia eſt.
Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, aſſidueq. una ſcribere,
Quod illi maledictum uehemens exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui uobis uniuerſis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſu' eſt ſine ſuperbia.
Dehinc ne exſpectetis argumentum fabulae:
Senes qui primi uenient, hi partem aperient,
In agendo partem oſtendent. facite, aequanimitas
Poetae ad ſcribendum augeat induſtriâm.

ACTVS PRIMI SCENA I.

MITIO.

M. STORAX *non rediit hac nocte a cena Aeſchinus,*
Neque ſeruulorum quiſquam, qui aduorſum ierant.

Profecto

Profecto hoc uere dicunt : ſi abſis uſpiam,
Aut ubi ſi ceſſes, euenire ea ſatiu' eſt,
Quae in te uxor dicit, & quae in animo cogitat
Irata, quam illa, quae parentes propitij.
Vxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi,
Et tibi bene eſſe ſoli, cum ſibi ſit male.
Ego, quia non rediit filius, quae cogito?
Quibu' nunc ſolicitor rebus? ne aut ille alſerit,
Aut uſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. uah, quemquam ne hominem in animo inſtituere, aut
Parare, quod ſit carius, quam ipſe eſt ſibi?
Atqui ex me hic non natus eſt, ſed ex fratre. is adeo
Diſſimili ſtudio eſt. iam inde ab adoleſcentia,
Ego hanc clementem uitam urbanam, atque otium
Secutus ſum: &, quod fortunatum iſti putant,
Vxorem numquam habui. ille contra, haec omnia,
Ruri agere uitam, ſemper parce, ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filij
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi a paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio ſedulo:
Do, praetermitto, non neceſſe habeo omnia
Pro meo iure agere: poſtremo, alij clanculum
Patres quae faciunt, quae fert adoleſcentia
Ea ne me caelet, conſuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrem, aut
Audebit,

Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere, ſatius eſſe credo, quam metu.
Haec fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit ſaepe ad me clamans; quid agis Mitio?
Cur perdis adoleſcentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus ſumptus ſuggeris?
Veſtitu nimium indulgis: nimium ineptus es.
Nimium ipſe durus eſt, praeter aequomq., & bonum:
Et errat longe mea quidem ſententia,
Qui imperium credat grauius eſſe, aut ſtabilius,
Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adiungitur.
Mea eſt ſic ratio, & ſic animum induco meum.
Malo coactus qui ſuum officium facit,
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet:
Si ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, praeſens, abſensq. idem erit.
Hoc patrium eſt, potius conſuefacere filium,
Sua ſponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater, ac dominus intereſt. hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare liberis.
Sed eſt ne hic ipſus, de quo agebam? & certe is eſt.
Neſcio quid triſtem uideo. credo iam, ut ſolet,
Iurgabit. ſaluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

ACTVS

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO.

DE. HEM, opportune: te ipſum quaerito.
MI. Quid triſtis es? DE. rogas me, ubi nobis Aeſchinus
Siet; quid triſtis ego ſim? MI. dixin' hoc fore?
Quid is fecit? DE. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neque metuit quemquá: neque legẽ putat
Tenere ſe ullam. nam illa, quae antehac facta ſunt,
Omitto: modo quid deſignauit? MI. quidnam id eſt?
DE. Fores effregit, atque in aedes irruit
Alienas: ipſum dominum, atque omnem familiam
Multauit uſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indigniſſume
Factum eſſe. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore eſt omni populo. denique,
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem uidet
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum huius ſimile factum? haec cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi ſinis.
MI. HOMINE imperito numquam quidquam iniuſtius,
Qui, niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
DE. Quorſum iſtuc? M. quia tu Demea haec male iudicas.
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare, non eſt, neque fores
Effringere. haec ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſiuit egeſtas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium eſt: nam ſi eſſet unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per aetatem licet,
Potius quam, ubi te exſpectatum eieciſſet foras,
Alieniori aetate poſt faceret tamen.
DE. *Pro Iuppiter, rediges tu homo me ad inſaniam.*
Non eſt flagitium facere haec adoleſcentulum? MI. *ah,*
Auſculta, ne me obtundas de hac re ſaepius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet unguenta de meo.
Amat? dabitur a me argentum, ubi erit commodum;
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, dijs gratia,
Et unde haec fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremo aut deſine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare oſtendam. DE. *hei mihi:*
Pater eſſe diſce ab alijs, qui uere ſciunt.
MI. *Natura tu illi pater es, conſilijs ego.*
DE. *Tun' conſulis quidquam?* MI. *ah, ſi pergis, abiero.*
DE. *Siccine agis?* MI. *an ego toties de eadem re audiam?*
DE. *Curae eſt mihi.* MI. *& mihi curae eſt: uerum Demea*
Curemus aequam uterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. DE. *ah Mitio.*
MI. *Mihi ſic uidetur.* DE. *quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,*

Pro-

Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam ſi uerbum unum poſthac. MI. *rurſum Demea*
Iraſcere? DE. *an non credis? repeton' quem dedi?*
Aegre eſt. alienus non ſum. ſi obſto: hem deſino.
Vnum uis curem: curo: & eſt dijs gratia,
Cum ita, ut uolo, eſt: iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius: nolo in illum grauius dicere.
MI. *Nec nihil, neque omnia haec ſunt, quae dicit: tamen*
Non nihil moleſta haec ſunt mihi: ſed oſtendere,
Me aegre pati, illi nolui: nam ita eſt homo:
Cum placo, aduorſor ſedulo, & deterreo,
Tamen humane uix patitur: uerum ſi augeam,
Aut etiam adiutor ſim eius iracundiae,
Inſaniam profecto cum illo. etſi Aeſchinus
Nonnullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? poſtremo nuper (credo iam omnium
Taedebat) dixit uelle uxorem ducere.
Sperabam iam deferuiſſe adoleſcentiam:
Gaudebam. ecce autem de integro. niſi, quidquid eſt,
Volo ſcire, atque hominem conuenire, ſi apud forum eſt.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

SANNIO, AESCHINVS.

S. OBSECRO, *populares ferte miſero, atque innocenti auxilium:*
Subuenite inopi. AE. *otioſe, nunc iam illico hic conſiſte:*

Quid

Quid reſpectas? nihil pericli eſt: numquam, dum ego adero, hic te
Tanget. SA. *ego iſtam inuiti' omnibus.*
AE. *Quamquam eſt ſceleſtus, non committet hodie umquam iterum ut uapulet.*
SA. *Aeſchine audi, ne te dicas fuiſſe ignarum meorum morum,*
Ego leno ſum. AE. *ſcio.* SA. *at ita, ut uſquam fuit fide quiſquam optuma.*
Tu quod te poſterius purges, nolle hanc iniuriam mihi
Factam eſſe; huius non faciam. crede hoc, ego meum ius perſequar:
Neque tu uerbis ſolues umquam, quod re mihi maleſeceris.
Noui ego ueſtra haec: nollem factum: dabitur iuſiurandum, eſſe te
Indignum iniuria hac, indignis cum egomet ſim acceptus modis.
AE. *Abi prae ſtrenue, ac fores aperi.* SA. *ceterum hoc nihil facis,*
AE. *Intro nunc iam.* SA. *at enim non ſuam.* AE. *accede illuc Parmeno,*
Nimium abiiſti iſtoc, hic propter hunc aſſiſte. hem, ſic uolo,
Caue nunc iam oculos a meis oculis quoquam dimoueas tuos,
Ne mora ſit, ſi inuenerim, qui pugnus continuo in mala haereat.
SA. *Iſtuc uolo ergo ipſum experiri.* AE. *hem ſerua.*

omitte

omitte mulierem.

SA. *O facinu' indignum.* AE. *geminabit, niſi caues.* SA. *hei miſero mihi.*

AE. *Non innueram: uerum in iſtam partem potius peccato tamen:*

I nunc iam. SA. *quid hoc rei eſt? regnum ne Aeſchine hic tu poſſides?*

AE. *Si poſſiderem, ornatus eſſes ex tuis uirtutibus.*

SA. *Quid tibi rei mecum eſt?* AE. *nihil.* SA. *quid? noſtin', qui ſim?* AE. *non deſidero.*

SA. *Tetigin' tui quidquam?* AE. *ſi attigiſſes, ferres infortunium.*

SA. *Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?*

Reſponde. AE. *ante aedes non feciſſe erit meliu' hic conuicium:*

Nam ſi moleſtus pergis eſſe, iam intro arripiere, atque ibi

Vſque ad necem opperiere loris. SA. *loris liber?* AE. *ſic erit.*

SA. *O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt aequã eſſe omnibus?*

AE. *Si ſatis iam debacchatus es leno, audi ſi uis nunc iam.*

SA. *Egon' debacchatus ſum in te, an tu in me?* AE. *omitte iſta, atque ad rem redi.*

SA. *Quam rem? quo redeam?* AE. *iam ne me uis dicere, quod ad te attinet?*

SA. *Cupio, modo aequi aliquid.* AE. *uah, leno iniqua me non uolt loqui.*

SY.

SA. *Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,*
Periurus, peſtis: tamẽ tibi a me nulla eſt orta iniuria.
AE. *Nam hercle etiam id reſtat.* SA. *illuc quaeſo redi, quo coepiſti, Aeſchine.*
AE. *Minis uiginti tu illã emiſti, quae res tibi uortat male:*
Argenti tantum tibi dabitur. SA. *quid, ſi ego illam nolo uendere?*
Coges me? AE. *minime.* SA. *namque id metui.* AE. *neque uendundam cenſeo,*
Quae libera eſt: nam ego illam liberali aſſero cauſſa manu.
Nunc uide utrum uis, argentum accipere, an cauſſam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego credo, leno. SA. *pro ſupreme me Iuppiter:*
Minime miror, qui inſanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, uerberauit: me inuito abduxit meam:
Homini miſero plus quingẽtos colapſos infregit mihi.
Ob malefacta haec tantidem emptam poſtulat ſibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: ſuum ius poſtulat.
Age iam cupio, modo ſi argentum reddat. ſed ego haec hariolor.
Vbi me dixero dare tanti, teſtes faciet illico,
Vendidiſſe me: de argento ſomnium: mox, cras redi.
Id quoque poſſum ferre, ſi modo reddat: quamquam iniurium eſt.

Verum cogito id, quod res eſt. quando eum quaeſtum occeperis,
Accipiunda, & muſſitanda iniuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit: fruſtra egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, SANNIO.

SY. TACE, *egomet conueniam iam ipſum: cupide accipiat faxo, atque etiam*
Bene dicat ſecum eſſe actum. quid iſtuc Sannio eſt, quod te audio
Cum hero neſcio quid concertaſſe? S. *numquam uidi iniquius*
Concertationem comparatam, quam quae hodie inter nos fuit.
Ego uapulando, ille uerberando, uſque ambo defeſſi ſumus.
SY. *Tua culpa.* SA. *quid agerem?* SY. *adoleſcenti morem geſtum oportuit.*
SA. *Qui potui melius? quin hodie uſque os praebui.* SY. *age, ſcis quid loquar?*
Pecuniam in loco neglegere, maxumum interdum eſt lucrum. SA. *hui.*
SY. *Metuiſti, ſi nunc de tuo iure conceſſiſſes pau llulum,*
Atque adoleſcenti eſſes morigeratus, homi num homo ſtultiſſime,
Ne non tibi iſtuc feneraret? SA. *ego ſpem pretio non*

non emo

SY. *Numquam rem facies: abi, neſcis ineſcare homines Sannio.*

SA. *Credo iſtuc melius eſſe: uerùm ego numquam adeo aſtutus fui,*

Quin, quidquid poſſem, mallem auferre potius in praeſentia.

SY. *Age, noui tuum animum: quaſi quidquam tibi ſint uiginti minae,*

Dum huic obſequare: praeterea autem te aiunt proficiſci Cyprum. SA. *hem.*

SY. *Coemiſſe hinc, quae illuc ueheres, multa; nauem conductam: hoc ſcio,*

Animus tibi pendet: ubi illinc, ſpero, redieris, tamen hoc ages.

SA. *Nuſquam pedem: perij hercle: hac illi ſpe hoc inceperunt.* SY. *timet:*

Inieci ſcrupulum homini. SA. *o ſcelera: illuc uide,*

Vt in ipſo articulo oppreſſit. emptae mulieres

Complures, & item hinc alia, quae porto Cyprum.

Ni eo ad mercatum uenio, damnum maxumum eſt.

Nunc ſi hoc omittam ubi illinc rediero, actum agam.

Nihil eſt, refrixerit res. nunc demum uenis?

Cur paſſus? ubi, eras? ut ſit ſatius perdere,

Quam aut hic nunc manere, tam diu, aut tú perſequi

SY. *Iam ne enumeraſti, quod ad te redíturum putes?*

SA. *Hoccine illo dignum eſt? hoccine incipere Aeſchinú?*

Per oppreſſionem ut hanc mi eripere poſtulet?

SY. *Labaſcit. unum hoc habeo: uide ſi ſatis placet:*

Potius, quam uenias in periclum Sannio,
Serues ne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde. SA. *hei mihi,*
Etiam de ſorte nunc uenio in dubium miſer:
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Praeterea colaphis tuber eſt totum caput.
Etiam inſuper defrudet? nuſquam abeo. SY. *ut lubet.*
Numquid uis, quin abeam? SA. *immo hercle hoc quaeſo Syre,*
Vt'ut haec ſunt facta, potius, quam lites ſequar,
Meum mihi reddat, ſaltem quanti empta eſt. Syre,
Scio te non uſum antehac amicitia mea:
Memorem me dices eſſe, & gratum. SY. *ſedulo*
Faciam. ſed Cteſiphonem uideo. laetus eſt
De amica. SA. *quid, quod te oro?* SY. *paulliſper mane.*

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CTESIPHO, SYRVS.

C. ABS *quiuis homine, cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas:*
Verum enimuero id demum iuuat, ſi, quem aequom eſt benefacere, is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? ſatis certo ſcio:
Numquam ita magnifice quidquam dicam, id uirtus quin ſuperet tua:
Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praecipuam

puam arbitror,
Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magis principem.

S. *O Cteſipho.* C. *o Syre, Aeſchinus ubi eſt?* S. *ellum, te exſpectat domi.* C. *hem.*

S. *Quid eſt?* C. *quid ſit? illius opera Syre nunc uiuo: feſtiuum caput:*
Omnia ſibi qui poſt putarit eſſe prae meo commodo,
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in ſe tranſtulit,
Nil pote ſupra. ſed quiſnam? foris crepuit. S. *mane, ipſe exit foras.*

ACTVS SECVNDI SCENA IV.

AESCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

AE. VBI ille eſt ſacrilegus? SA. *men' quaerit? num quidnam effert? occidi:*
Nil uideo. AE. *ehem, opportune, te ipſum quaerito: quid fit Cteſipho?*
In tuto eſt omnis res: omitte uero triſtitiam tuam.

C. *Ego illam facile uero omitto, qui quidem te habeam fratrem.*
O mi germane, ah uereor coram in os te laudare amplius,
Ne id aſſentandi magis, quam quod habeam gratum, facere exiſtumes.

AE. *Age inepte, quaſi nunc non norimus nos inter nos*

Cteſipho:

Sed hoc mihi dolet, nos paene ſero ſciſſe, & paene in eum locum

Rediſſe, ut, ſi omnes cuperent, nihil tibi poſſent auxiliarier.

CT. *Pudebat.* AE. *ah, ſtultitia eſt iſtaec, non pudor, tam ob paruolam*

Ré paene ex patria. turpe dictu. deos qu aeſo ut iſtaec probibeant.

CT. *Peccaui.* AE. *quid ait tandem nobis Sannio?* S. *iam mitis eſt.*

AE. *Ego ad forum ibo, ut hunc abſoluam: tu intro ad illam Cteſipho.*

SA. *Syre inſta.* S. *eamus: namque hic properat in Cyprum.* SA. *ne tam quidem,*

Quamuis etiam maneo otioſus hic. SA. *reddetur, ne time.*

SA. *At ut omne reddat.* S. *omne reddet, tace modo, ac ſequere hac.* SA. *ſequor.*

CT. *Heus heus Syre.* S. *hem quid eſt?* CT. *obſecro hercle hominem iſtum impuriſſimum*

Quam primum abſoluitote, ne, ſi magis iritatus ſiet,

Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpe tuo perierim.

S. *Non fiet: bono animo eſto. tu cum illa te intus oblecta interim,*

Et lectulos iube ſterni nobis, & parari cetera.

Ego iam tranſacta re conuortam me domum cum obſonio.

CT. *Ita quaeſo: quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.*

ACTVS TERTII SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

S. O BSECRO *mea tu nutrix, quid nunc fiet?* CA. *quid fiet, rogas?*

Recte aedepol ſpero. S. *modo dolores mea tu occipiunt primulum.*

C. *Iam nunc times, quaſi numquam affueris, numquam tute pepereris.*

S. *Miſeram me, neminem habeo, ſolae ſumus: Geta autem hic non adeſt;*

Nec habeo quem ad obſtetricem mittam, nec qui accerſat Aeſchinum.

C. *Pol is quidem iam hic aderit: nam numquam unum intermittit diem,*

Quin ſemper ueniat. S. *ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.*

C. *Ere natae melius fieri haud potuit, quam factum eſt hera:*

Oblatum quando uitium eſt, quod ad illum attinet potiſſimum,

Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.

S. *Ita pol eſt, ut dicis: ſaluus nobis, deos quaeſo, ut ſiet.*

ACTVS TERTII SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

G. NVNC *illud eſt, quod, ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,*
Atque hic malo ſalutem quaerant, auxilij nihil afferant,
Quod mihiq., heræq., filiæq. herili eſt. uæ miſero mihi
Tot res repente circumuallant, unde emergi nõ poteſt,
Vis, egeſtas, iniuſtitia, ſolicitudo, infamia.
Hoccine ſaeclum? o ſcelera, o genera ſacrilega, o hominem impium.
S. *Me miſeram, quidnam eſt, quod ſic uideo timidum & properantem Getam?*
G. *Quem neque fides, neque iuſiurandum, neque ulla miſericordia*
Repreſſit, neque reflexit, neque quod partus inſtabat prope,
Cui miſerae indigne per uim uitium obtulerat. S. *non intellego*
Satis, quae loquatur. C. *propius obſecro accedamus Soſtrata.* G. *ah,*
Ne miſerũ, uix ſum cõpos animi: ita ardeo iracundia.
Nihil eſt, quod malim, quam illam totam familiam mihi obuiam
Dari, ut iram hanc in eos euomam omnem, dum aegritudo haec eſt recens:
Satis mihi id habeã ſupplicij, dum illos ulciſcar modo.

Seni

Seni animam primum exſtinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:
Tum autem Syrum impulſorem, uah, quibus illum lacerarem modis.
Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram ſtatuerem,
Vt cerebro diſpergat uiam:
Adoleſcēti ipſi oculos eriperē, poſt hæc præcipitē darē:
Ceteros ruerē, agerē, raperē, tunderē, & proſternerē.
Sed ceſſo hoc malo heram impertiri, propere? s. reuocemus. Geta. G. *hem,*
Quiſquis es, ſine me. S. *ego ſum Soſtrata.* G. *ubi ea eſt? te ipſam quaerito:*
Te exſpecto: oppido opportune te obtuliſti mi obuiam
Hera. S. *quid eſt? quid trepidas?* G. *hei mihi.* S. *quid feſtinas mi Geta?*
Animum recipe. G. *prorſu'.* S. *quid iſtuc prorſus ergo eſt?* G. *periimus:*
Actum eſt. S. *eloquere obſecro, quid ſiet.* GE. *iam.* SO. *quid iam Geta?*
G. *Aeſchinus.* S. *quid ergo is?* G. *alienu' eſt a noſtra familia.* SO. *hem,*
Perii, quare? G. *amare occepit aliā.* S. *uae miſerae mihi.*
G. *Neque id occulte fert: a lenone ipſus eripuit palam.*
S. *Satin' hoc certo?* G. *certe, hiſce oculis egomet uidi Soſtrata,* S. *ah,*
Me miſeram, quid credas iam? aut cui credas? noſtrū ne Aeſchinum,
Noſtram uitam omnium, in quo noſtrae ſpes, opesq.

omnes

omnes ſitae erant,

Qui ſine hac iurabat ſe unum nūquam uicturum diem,

Qui in ſuo gremio poſiturū puerū dicebat, patrem ita

Obſecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere.

G. *Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice.*

Patiamur ne, an narremus cuipiam? C. *au, au mi homo, ſanun'es?*

An hoc proferendum tibi uſquam eſſe? uidetur G. *mihi quidem non placet.*

Iam primum, illum alieno animo a nobis eſſe, res ipſa indicat.

Nunc ſi hoc palā proferemus, ille infitias ibit, ſat ſcio;

Tua fama, & gnatae uita in dubium ueniet. tum ſi maxume.

Fateatur, cum amet aliam, non eſt utile hanc illi dari.

Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus. S. *ab minime gentium:*

Non faciam. G. *quid agis?* S. *proferam.* G. *hem, mea Soſtrata uide quam rem agas.*

S. *Peiore res loco eſſe non poteſt, quam in hoc, quo nunc ſita eſt.*

Primum indotata eſt: tum praeterea, quae ſecunda ei dos erat,

Periit: pro uirgine dari nuptum non poteſt: hoc relliquom eſt,

Si infitias ibit, teſtis mecum eſt anulus, quē amiſerat.

Poſtremo, quando ego conſcia mi ſum, a me culpam hāc procul eſſe, nec

Pretium,

Pretium, neque rem ullam interceſſe, illa aut me, indignam; experiar Geta.

G. Quid iſtuc? accedo, ut melius dicas. S. tu, quantum potes, abi,

Atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.

Nam is noſtro Simulo fuit ſummus, & nos coluit maxume.

GE. Nam hercle alius nemo reſpicit nos. SO. propera tu mea Canthara,

Curre, obſtetricem accerſe, ut, cum opus ſit, ne in mora nobis ſiet.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA.

DE. DISPERII: Cteſiphonem audiui filium
Vna affuiſſe in raptione cum Aeſchino.
Id miſero reſtat mihi mali, ſi illum poteſt,
Qui alicuius rei eſt, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quaeram? credo abductum in ganeum
Aliquo. perſuaſit ille impurus, ſat ſcio.
Sed eccum ire Syrum uideo: hinc ſcibo iam, ubi ſiet.
Atque hercle hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quaeritare, numquam dicet carnufex.
Non oſtendam me id uelle.

ACTVS TERTII, SCENA IV.

SYRVS, DEMEA.

SY. OMNEM rem modo ſeni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam uidi laetius. DE. pro Iuppiter,
Hominis ſtultitiam. SY. collaudauit filium:
Mihi, qui dediſſem conſilium, egit gratias.
DE. Diſrumpor. SY. argentum annumerauit illico:
Dedit praeterea in ſumptum dimidium minae:
Id diſtributum ſane eſt ex ſententia. DE. hem,
Huic mandes, ſi quid recte curatum uelis.
SY. Hem Demea, haud adſpexeram te: quid agitur?
DE. Quid agatur? uoſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. SY. eſt hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Abſurda. piſces ceteros purga Dromo:
Congrum iſtum maximum in aqua ſinito ludere
Paulliſper: ubi ego uenero, exoſſabitur:
Prius nolo. DE. haeccine flagitia? SY. mihi quidem non placent:
Et clamo ſaepe. ſalſamenta haec Stephanio
Fac macerentur pulchre. DE. dij uoſtram fidem;
Vtrum ſtudio ne id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? uae miſero mihi,
Videre uideor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquo militatum. SY. o Demea,
Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modo eſt;
Videre, ſed etiam illa, quae futura ſunt,

Proſpicere. DE. *quid? iſtaec iá penes uos pſaltria eſt?*
SY. *Ellam intus.* DE. *eho, an domi eſt habiturus?* SY. *credo, ut eſt*
Dementia. DE. *haeccine fieri flagitia?* SY. *inepta lenitas*
Patris, & facilitas praua. DE. *fratris me quidem*
Pudet, pigetque. SY. *nimium inter uos Demea, ac*
Non, quia ades praeſens, dico hoc, pernimiũ intereſt.
Tu, quantus quantus, nihil niſi ſapientia es:
Ille ſutili', ſomnium. ſineres uero illum tuum
Facere haec? DE. *ſinerem illum? aut non ſex totis menſibus*
Prius olfeciſſem, quam ille quidquam coeperet?
SY. *Vigilantiam tuam tu mihi narras?* DE. *ſic ſiet*
Modo, ut nunc eſt. S. *ut quiſque ſuum uolt eſſe, ita eſt.*
DE. *Quid eum? uidiſtin' hodie?* S. *tuum ne filium?*
(Abigam hunc rus) iamdudum aliquid ruri agere arbitror
DE. *Sati' ſcis ibi eum eſſe?* S. *oh, qui egomet produxi.* DE. *optume eſt.*
Metui, ne haereret hic. S. *atque iratum admodum.*
DE. *Quid autem?* S. *adortus iurgio fratrem apud forum*
De pſaltria iſtac. D. *ain' uero?* S. *uah, nil reticuit:*
Nam, ut numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improuiſo, coepit clamare, Aeſchine
Haeccine flagitia facere te? haec te admittere
Indigna genere noſtro? DE. *oh, lacrumo gaudio.*
SY. *Non tu hoc argentum perdis, ſed uitam tuam.*

DE.

DE. *Saluos ſit: ſpero, eſt ſimilis maiorum ſuum.* S. *hui.*
DE. *Syre, praeceptorum plenus iſtorum ille.* S. *phi,*
Domi habuit, unde diſceret. DE. *fit ſedulo:*
Nil praetermitto: conſuefacio: denique
Inſpicere, tamquam in ſpeculum, in uitas omnium
Iubeo, atque ex alijs ſumere exemplum ſibi.
Hoc facito. S. *recte ſane.* DE. *hoc fugito.* S. *callide.*
DE. *Hoc laudi eſt.* S. *iſtaec res eſt.* DE. *hoc uitio datur.*
SY. *Probiſſume.* DE. *porro autẽ.* S. *non hercle otium eſt*
Nunc mihi auſcultandi: piſces ex ſententia
Nactus ſum: hi mihi ne corrumpantur, cautio eſt:
Nam id nobis tam flagitium eſt, quam illa Demea
Non facere uobis, quae modo dixti: & quod queo.
Conſeruis ad eundem iſtunc praecipio modum.
Hoc falſum eſt, hoc aduſtum eſt, hoc lautũ eſt parum:
Illud recte, iterum ſic memento: ſedulo
Moneo, quae poſſum pro mea ſapientia:
Poſtremo, tamquam in ſpeculum, in patinas Demea
Inſpicere iubeo, & moneo quid facto uſu' ſit.
Inepta haec eſſe, nos quae facimus, ſentio:
Verum quid facias? ut homo eſt, ita morem geras.
Numquid uis? DE. *mentem uobis meliorem dari.*
SY. *Tu rus abis hinc?* D. *recte.* S. *nam quid tu hic agas,*
Vbi, ſi quid bene praecipias, nemo obtemperat?
DE. *Ego uero hinc abeo, quando is, quãobrẽ huc uenerã,*
Rus abijt: illum curo unum: ille ad me attinet:
Quando ita uolt frater, de iſtoc ipſe uiderit.
Sed quis illic eſt, procul quem uideo? eſt ne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, hercle is eſt,

Vah,

Vah, homo amicu' nobis iam inde a puero. dij boni,
Nae illiuſmodi iam magna uobis ciuium
Paenuria eſt. antiqua homo uirtute, ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc ſit publice.
Quam gaudeo, ubi etiam huius generis relliquias
Reſtare uideo. uah, uiuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, ut ſalutem, & colloquar.

ACTVS TERTII SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

HE. PRO *dij immortales, facinus indignum Geta*
Quid narras? GE. *ſic eſt factum.* HE. *ex illan' familia*
Tam illiberale facinus eſſe ortum? o Aeſchine
Pol haud paternum iſtuc dediſti. DE. *uidelicet*
De pſaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi,
Vtinam hic prope adeſſet alicubi, atque audiret haec.
HE. *Ni facient quae illos aequom eſt, haud ſic auferent.*
GE. *In te ſpes omnis Hegio nobis ſita eſt:*
Te ſolum habemus: tu es patronus, tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit ſenex.
Si deſeris tu, perijmus. HE. *caue dixeris:*
Nec faciam, neque me ſatis pie poſſe arbitror.
DE. *Adibo. ſaluere Hegionem plurimum*
Iubeo. HE. *te quaerebam ipſum, ſalue Demea*
DE. *Quid autem?* HE. *maior filius tuus Aeſchinus,*
Quem fratri adoptandum dediſti, neque boni,

Neque

Neque liberalis functus officium uiri eſt.
DE. *Quid iſtuc?* HE. *noſtrum amicũ noras Simulũ, atque*
Aequalem? DE. *quid ni?* HE. *filiam eius uirginem*
Vitiauit. DE. *hem.* HE. *mane, nondum audiſti Demea*
Quod eſt grauiſſimũ. D. *an quidquam eſt etiã amplius?*
H. *Vero amplius: nã hoc quidem ferendũ aliquo modo eſt:*
Perſuaſit nox, amor, uinum, adoleſcentia:
Humanum eſt. ubi ſcit factum, ad matrem uirginis
Venit ipſus ultro, lacrumans, orans, obſecrans,
Fidem dans, iurans ſe illam ducturum domum.
Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt. uirgo ex eo
Compreſſu grauida facta eſt: menſis hic decimus eſt:
Ille bonus uir nobis pſaltriam, ſi dijs placet,
Parauit, quicum uiuat, illam deſerat.
DE. *Pro certon' tu iſtaec dicis?* HE. *mater uirginis*
In medio eſt, ipſa uirgo, res ipſa: hic Geta
Praeterea, ut captus eſt ſeruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, ſolus omnem familiam
Suſtentat: hunc abduce, uinci: quaere rem.
GE. *Immo hercle extorque, niſi ita factum eſt Demea:*
Poſtremo non negabit. coram ipſum cedo.
DE. *Pudet; nec, quid agam; neque, quid huic reſpondeam;*
Scio. PAM. *miſeram me, differor doloribus.*
Iuno Lucina fer opem, ſerua me obſecro. HE. *hem.*
Numnã illa quaeſo parturit? G. *certe Hegio.* H. *hem,*
Illaec fidem nunc uoſtram implorat Demea:
Quod uos ius cogit, id uoluntate impetret.
Haec primum ut fiant, deos quaeſo, ut uobis decet.
Sin aliter animus uoſter eſt, ego Demea

Summa

Summa ui defendam hanc, atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: una a pueris paruoli
Sumus educti: una ſemper militiae, & domi
Fuimus: paupertatem una pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quam illas deſeram.
Quid mihi reſpondes? D. *fratrem conueniam Hegio:*
Is quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſequar.
HE. *Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,*
Quam uos facillime agitis, quam eſtis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume uos aequo animo aequa noſcere
Oportet, ſi uos uoltis perhiberi probos.
DE. *Redito: fient, quae fieri aequom eſt, omnia.*
HE. *Decet te facere: Geta duc me intro ad Soſtratam.*
DE. *Non me indicente haec fiunt: utinam hoc ſit modo*
Defunctum: uerum nimia illaec licentia
Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum haec euomam.

ACTVS TERTII SCENA VI.

HEGIO.

H. BONO *animo fac ſis Soſtrata, et iſtā quod potes*
Fac conſolere. ego Mitionē, ſi apud forum eſt,
Conueniā, atq. ut res geſta eſt, narrabo ordinē.
Si eſt, ut facturus officium ſiet ſuum,
Faciat: ſin aliter de hac re eius ſententia eſt;
Reſpondeat mi, ut, quid agam, quamprimum ſciam.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CTESIPHO, SYRVS.

CT. IN *patrem hinc abijſſe rus? s. iamdudum* A CT. *dic ſodes.* s. *apud*
Villam eſt. nunc eum maxume operis aliquid facere credo. CT. *utinam quidem.*
Quod cum ſalute eiu' fiat, ita ſe defatigarit uelim,
Vt triduo hoc perpetuo e lecto prorſus nequeat ſurgere.
SY. *Ita fiat, & iſtoc ſi quid potis eſt rectius.* CT. *ita. nam hunc diem*
Miſere nimis perpetuum, ut coepi, cupio in laetitia degere:
Et illud rus nulla alia cauſſa tam male odi, niſi quia
Prope eſt: quod ſi abeſſet longius,
Prius nox oppreſſiſſet illic. quam huc reuorti poſſet iterum.
Nunc, ubi me illic non uidebit, iam huc recurret, ſat ſcio:
Rogabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non uidi die.
Quid dicam? s. *nihil ne in mente eſt?* CT. *numquam quidquam.* s. *tanto nequior*
Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt uobis? CT. *ſunt: quid poſtea?*
SY. *Hiſce opera ut data ſit.* CT. *quae non data ſit? non poteſt fieri.* s. *poteſt.*

CT.

CT. *Interdiu: ſed ſi hic pernocto, cauſſae quid dicã Syre?*
SY. *Vah, quam uellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari.*
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchre calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quam ouem red do. CT. *quo modo?*
SY. *Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deũ:*
Virtutes narro. CT. *meas?* S. *tuas. homini illico lacru mae cadunt,*
Quaſi puero, gaudio. hem tibi autem. CT. *quidnam eſt?*
S. LVPVS IN FABVLA.
CT. *Pater ne eſt?* S. *ipſus.* CT. *Syre quid agimus?* S. *fuge modo intro: ego uidero.*
CT. *Si quid rogabit, nuſquam tu me: audiſtin'?* S. *potin' ut deſinas?*

ACTVS QVARTI SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

DE. NAE *ego homo ſum infelix. primum fratrem nuſquam inuenio gentium:*
Praeterea autem, dum illum quaero, a uilla mercenarium
Vidi is filium negat eſſe ruri: nec, quid agam, ſcio.
C. *Syre.* S. *quid ais?* C. *men' quaerit?* S. *uerum.* C. *perij.*
S. *quin tu animo bono es:*
D. *Quid hoc, malũ, infelicitatis? nequeo ſatis decernere:*
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſerijs.
Primus ſentio mala noſtra: primus reſciſco omnia.

Primus porro obnuncio: aegre ſolus, ſi quid fit, fero.
S. *Rideo hunc: primum ait ſe ſcire: is ſolus neſcit omnia.*
D. *Nunc redeo: ſi forte frater redierit, uiſo.* C. *Syre*
Obſecro, uide ne ille huc prorſus ſe irruat. S. *etiã taces?*
Ego cauebo. C. *numquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi.*
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutiſſimum eſt.
S. *Age, tamen ego hunc amouebo.* D. *ſed eccum ſceleratum Syrum.*
S. *Non hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.*
Scire equidem uolo, quot mihi ſint domini. quae haec eſt miſeria? D. *quid*
Ille gannit? quid uolt? quid ais bone uir? hem, eſt frater domi?
S. *Quid, malum, bone uir mihi narras? equidem perij.* D. *quid tibi eſt?*
S. *Rogitas? Cteſipho me pugnis miſerũ, & iſta pſaltriam*
Vſque occidit. D. *hem, quid narras?* S. *hem, uide ut diſcidit labrum.*
D. *Quam ob rem?* S. *me impulſore hanc emptam eſſe ait.* D. *non tu eum rus hinc modo*
Produxe aiebas? S. *factũ: uerum poſt uenit inſaniens.*
Nil pepercit, non puduiſſe uerberare hominem ſenem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus geſtaui meis?
D. *Laudo Cteſipho: patriſſas: abi, uirum te iudico.*
S. *Laudas? nae ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.*

D. *Fortiter*. S. *perquam, quia miſeram mulierem & me ſeruolum,*
Qui referire non audebam, uicit, hui, perfortiter.
D. *Non potuit melius: idem ſenſit quod ego, te eſſe huic rei caput.*
Sed eſt ne frater intus? S. *non eſt.* D. *ubi illum quaeram, cogito.*
S. *Scio ubi ſit, uerum hodie numquam monſtrabo.* D. *hem quid ais?* S. *ita.*
D. *Diminuetur tibi quidem iam cerebrum,* S. *at nomen neſcio*
Illius hominis, ſed locũ noui ubi ſit. D. *dic ergo locũ.*
S. *Noſtin' porticum apud macellum hanc deorſum?* D. *quid ni nouerim?*
S. *Praeterito hac recta platea ſurſum; ubi eo ueneris.*
Cliuos deorſum uorſum eſt, hac te praecipitato: poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum; ibi angiportum propter eſt.
D. *Quonam?* S. *illic, ubi etiam caprificu' magna eſt: noſtin'?* D. *noui.* S. *hac pergito.*
D. *Id quidem angiportum non eſt peruium.* S. *uerum hercle. uah,*
Cenſen' hominem me eſſe? erraui, in porticũ rurſũ, redi.
Sane hac multo propius ibis, & minor eſt erratio.
Scin' Cratini huius ditis aedes? D. *ſcio.* S. *ubi eas praeterieris,*
Ad ſiniſtram hac recta platea; ubi ad Dianae ueneris,
Ito ad dextram: prius, quam ad portam uenias, apud ipſum lacum

Eſt piſtrilla, & exaduorſum eſt fabrica, ibi eſt. D. *quid ibi facit?*

S. *Lectulos in ſole illigneis pedibus faciundos dedit,*
Vbi potetis uos. D. *ſane bene. ſed ceſſo ad eũ pergere?*

S. *I ſane: ego te exercebo hodie, ut dignus es ſilicernium.*
Aeſchinus odioſe ceſſat: prandium corrumpitur:
Cteſipho autem in amore eſt totus. ego iam perſpiciam mihi:
Nam iam adibo, atque unumquodque, quod quidem erit belliſſimum,
Carpam, &, cyathos ſorbillans, paullatim hunc producam diem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

MITIO, HEGIO.

M. EGO *in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere Hegio.*
Meum officium facio: quod peccatum a nobis ortum eſt, corrigo:
Niſi ſi me in illo credidiſti eſſe hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam, ſi quã fecere ipſi. ultro expoſtulant,
Et ultro accuſant: id quia non eſt a me factum, agi' gratias?

H. *Ah, minime: numquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.*
Sed quaeſo, ut una mecũ ad matrẽ uirginis eas Mitio,
Atque iſtaec eadẽ, quae mihi dixti, tute dicas mulieri

Su-

Suſpicionem hanc propter fratrem eius eſſe, & illam pſaltriam.

M. *Si ita aequom cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus.* H. *bene facis:*

Nam & illi animum iam relleuabis, quae dolore, ac miſeria

Tabeſcit; et tu officio fueris functus. ſed ſi aliter putas,

Egomet narrabo quae mihi dixti. M. *immo ego ibo.* H. *bene facis:*

OMNES, *quibu' res ſunt minu' ſecundae, magi' ſunt neſcio quo modo*

Suſpicioſi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:

Propter ſuam impotētiam, ſe ſemper credunt neglegi.

Quapropter te ipſum purgare ipſis coram, placabilius eſt.

M. *Et recte, & uerum dicis.* H. *ſequere me ergo hac intro.* M. *maxume.*

ACTVS QVARTI SCENA IV.

AESCHINVS.

AE. DISCRVCIOR *animi. hoccine de improuiſo mali mihi obijci*

Tantum, ut neque quid de me faciam, neque quid agam, certum ſiet?

Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit: pectore

Conſiſtere nihil conſilij quidquā poteſt. Vah quo modo

Me ex hac turba expediam? tanta nunc ſuſpicio de

me incidit,
Neque ea immerito. Soſtrata credit, mihi me emiſſe hanc pſaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam ut hinc forte ea ad obſtetricem miſſa erat, ubi eam uidi, illico
Accedo, rogito, Pāphila quid agat, iam partus aſſiet:
Eo ne obſtetricem accerſat, illa exclamat, abi, abi, iam Aeſchine
Sati' diu uerba dediſti: ſatis ad hoc tua nos fruſtrata eſt fides.
Hem, quid iſtuc obſecro inquam eſt? ualeas, habeas illam quae placet.
Senſi illico id illas ſuſpicari: ſed me repreſſit tamen,
Ne quid de fratre garrulae illi dicerem, ac fieret palā.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris eſſe hanc? quod minime eſt opus
Vſquam efferri. age, omitto: fieri potis eſt, uti ne qua exeat:
Ipſum id metuo uti credāt: tot cōcurrunt ueriſimilia:
Egomet rapui: ipſe egomet ſolui argentum: ad me abducta eſt domum.
Haec adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, ut ut
Erat geſta, indicaſſe: exoraſſem ut eā ducerem domū.
Ceſſatum eſt uſque adhuc: nunc iam porro Aeſchine expergiſcere:
Nunc hoc primum eſt: ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores:

Perij,

Perij, horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores miſer.
Heus, heus: Aeſchinus ego ſum, aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis, concedam huc.

ACTVS QVARTI SCENA V.

MITIO, AESCHINVS.

M. ITA *uti dixi, Soſtrata*
Facite: ego Aeſchinum conueniam, ut, quo modo acta haec ſint, ſciat.
Sed quis oſtium hoc pultauit? AE. *pater hercle eſt: perij.* M. *Aeſchine.*
AE. *Quid hic huic negoti eſt?* M. *tu ne has pepuliſti fores? tacet.*
Cur hunc aliquantiſper non ludo? melius eſt:
Quandoquidem hoc numquã mihi ipſe uoluit credere.
Nil mihi reſpondes? AE. *non equidem iſtas, quod ſciam.*
M. *Ita? nam mirabar quid hic negoti eſſet tibi.*
Erubuit: ſalua res eſt. AE. *dic ſodes pater,*
Tibi uero quid iſtic eſt rei? M. *nihil mihi quidem.*
Amicus quidam me a foro abduxit modo
Huc aduocatum ſibi. AE. *quid?* M. *ego dicam tibi.*
Habitant hic quaedam mulieres pauperculae:
Opinor eas non noſſe te, & certe ſcio:
Neque enim diu huc commigrarunt. AE. *quid tum poſtea?*
M. *Virgo eſt cum matre.* AE. *perge.* M. *haec uirgo orba*

ba eſt patre :
Hic meus amicus illi genere eſt proxumus :
Huic leges cogunt nubere hãc . AE. *perij* . M. *quid eſt ?*
AE. *Nil : recte : perge* . M. *is uenit , ut ſecum auehat :*
Nam habitat Mileti . AE. *hem , uirginem ut ſecum auehat ?*
M. *Sic eſt* . AE. *Miletum uſque obſecro ?* M. *ita* . AE. *animo male eſt .*
Quid ipſae? quid aiũt? M. *quid iſtas cenſes ? nihil enim*
Commenta mater eſt , eſſe ex alio uiro
Neſcio quo puerum natum , neque eum nominat :
Priorem eſſe illum , non oportere huic dari .
AE. *Eho non ne haec iuſta tibi uidentur poſtea ?*
M. *Non* . AE. *obſecro non ? an illam hinc abducet pater ?*
M. *Quid ni illam abducat ?* AE. *factum a uobis duriter ,*
Immiſericorditerque , atque etiam , ſi eſt pater
Dicendum magis aperte , illiberaliter .
M. *Quam ob rẽ ?* AE. *rogas me ? quid illi tandem creditis*
Fore animi miſero , qui illi conſueuit prius ,
(Qui infelix , haud ſcio , an illam miſere nunc amat)
Cum hanc ſibi uidebit praeſens praeſenti eripi ,
Abduci ab oculis ? facinus indignum pater .
M. *Qua ratione iſtuc ? quis deſpondit ? quis dedit ?*
Cui , quando nupſit ? auctor his rebus quis eſt ?
Cur duxit alienam ? AE. *an ſedere oportuit*
Domi uirginem tam grandem , dum cognatus hic
Illinc ueniret exſpectantem ? haec mi pater
Te dicere aequom fuit , & id defendere .
M. *Ridicule , aduorſum ne illum cauſſam dicerem,*

Cui

Cui ueneram aduocatus? ſed quid Aeſchine
Noſtra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid eſt?
Quid lacrumas? AE. *pater obſecro, auſculta.* M. *Aeſchine audi omnia,*
Et ſcio: nā amo te: quo magis, quae agi', curae sūt mihi.
AE. *Ita uelim me promerētē ames, dum uiuas, mi pater,*
Vt me hoc delictum admiſiſſe in me id mihi uehementer dolet,
Et me tui pudet. M. *credo hercle: nam ingenium noui tuum*
Liberale: ſed uereor ne indiligens nimium ſies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare uiuere?
Virginem uitiaſti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.
Fecere alij ſaepe, item boni. at poſtquam eueneit, cedo,
Numquid circūſpexti? aut nūquid tute proſpexti tibi,
Quid fieret? qua fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere:
Qua reſciſcerem? haec dum dubitas, menſes abierunt decem.
Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti haec tibi confecturos deos?
Et ſine tua opera illā in cubiculum iri deductū domum?
Nolim ceterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. AE. *hem.* M. *bono animo es, inquam.* AE. *pater*
Obſecro num ludis tu nunc me? M. *ego te? quam ob rem?* AE. *neſcio.*

Niſi,

Niſi, quia tam miſere hoc eſſe cupio uerum, eo uereor magis.

MI. *Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accerſas: abi.*

AE. *Quid? iam ne uxorem?* M. *iam.* AE. *iam?* M. *iam quantum pote.* AE. *di me, pater,*

Omnes oderint, ni magi' te, quam oculos nunc amo meos.

MI. *Quid? quam illam?* AE. *aeque,* MI. *perbenigne.* AE. *quid? ille ubi eſt Mileſius?*

MI. *Abijt, perijt, nauem adſcendit: ſed cur ceſſas?* AE. *abi pater:*

Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe ſcio,

Quo uir melior multo es, quam ego ſum, obtemperaturos magis.

MI. *Ego eo intro, ut, quae opu' ſunt, parentur: fac tu, ut dixi, ſi ſapis.*

AE. *Quid hoc negoti? hoc eſt patrem eſſe, aut hoc eſt filium eſſe?*

Si frater, aut ſodalis eſſet, qui magi' morem gereret?

Hic non amandus? hiccine non geſtandus in ſinu eſt? hem,

Itaque adeo magnam mi iniecit ſua commoditate curam,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit. ſciens cauebo.

Sed ceſſo ire intro, ne mora meis nuptijs egomet ſim?

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DEMEA.

DE. D EFESSVS ſum ambulando. ut Syre te cum tua
Monſtratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui uſque omne opidum ad portam, ad lacum,
Quo non? neque fabrica ulla erat, neque fratrem homo
Vidiſſe aiebat quiſquam. nunc uero domi
Certum eſt uſque, donec redierit.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MITIO, DEMEA.

MI. I BO, illis dicam nullam eſſe in nobis moram.
DE. Sed eccum ipſum. te iamdudũ quaero Mitio.
MI. Quidnam? DE. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adoleſcentis. M. ecce autem. DE. noua,
Capitalia. M. ohe, iam. D. neſcis, qui uir ſit. M. ſcio.
DE. Ah ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias
Agere? hoc peccatum eſt in uirginem ciuem. M. ſcio.
DE. Eho, ſcis, & patere? M. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non inſanis? M. non. malim quidem.
DE. Puer natus eſt. M. dij bene uortant. DE. uirgo nihil habet.
M. Audiui. DE. & ducenda indotata eſt? M. ſcilicet.
DE. Quid nunc futurum eſt? M. id enim, quod res ipſa

ipſa fert:
Illinc huc transferetur uirgo. D. *Iuppiter,*
Iſtoccine pacto oportet? M. *quid faciam amplius?*
DE. *Quid facias, rogitas? ſi non re ipſa tibi dolet,*
Simulare certe eſt hominis. M. *quin iam uirginem*
Deſpondi res compoſita eſt: fiunt nuptiae:
Dempſi metum omnem: haec magis ſunt hominis.
DE. *ceterum*
Placet tibi factum Mitio? M. *non, ſi queam*
Mutare: nunc, cum non queo, aequo animo fero.
Ita uita eſt hominum, quaſi, cum ludas teſſeris;
Si illud, quod eſt maxume opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
DE. *Corrector: nempe tua arte uiginti minae*
Pro pſaltria periere: quae, quantum poteſt,
Aliquo abijcienda eſt, ſi non pretio, at gratijs.
M. *Neque eſt, neque illam ſane ſtudeo uendere.*
DE. *Quid igitur facies?* M. *domi erit.* D. *pro diuum fidem,*
Meretrix, & mater familias una in domo?
M. *Cur non?* DE. *ſanum ne te credis eſſe?* M. *equidem arbitror.*
DE. *Ita me dij ament, ut uideo ego tuam ineptiam,*
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.
M. *Cur non?* D. *& noua nupta eadem haec diſcet?* M. *ſcilicet.*
DE. *Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis.* M. *probe:*
Et tu nobiſcum una, ſi opus ſit. DE. *hei mihi,*
Non te haec pudent? M. *iam uero omitte Demea*
Tuam iſtanc iracundiam, atque ita, uti decet,

Hi-

Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, poſt huc redeo. DE. *o Iuppiter.*
Hanccine uitam? hoſcine mores? hanc dementiam?
Vxor ſine dote ueniet: intus pſaltria eſt:
Domu' ſumptuoſa: adoleſcens luxu perditus:
Senex delirans: ipſa, ſi cupiat, Salus,
Seruare prorſus non poteſt hanc familiam.

ACTVS QVINCTI SCENA I.

SYRVS, DEMEA.

SY. DEPOL *Syriſce te curaſti molliter,*
AE *Lauteq. munus adminiſtraſti tuum:*
Abi. ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. DE. *illud ſis uide*
Exemplum diſciplinae. SY. *ecce autem hic adeſt ſenex*
Noſter. qui fit? quid tu es triſtis? DE. *ohe ſcelus.*
SY. *Eho iam tu uerba fundis hic, ſapientia?*
DE. *Tun'? ſi meus eſſes.* SY. *dis quidem eſſes Demea,*
Ac tuam rem conſtabiliſſes. DE. *exemplum omnibus,*
Curarem, ut eſſes. S. *quamobrem? quid feci?* DE. *rogas?*
In ipſa turba, atque in peccato maxumo,
Quod uix ſedatum ſatis eſt, potaſtis ſcelus,
Quaſi re bene geſta. SY. *ſane nollem huc exitum.*

ACTVS

ACTVS QVINCTI SCENA II.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

DR. HEVS *Syre, rogat te Cthesipho ut redeas.* SY. *abi.*

DE. *Quid Cteſiphontem hic narrat?* SY. *nihil* DE. *eho carnufex,*
Eſt Cteſipho intus? SY. *non eſt.* DE. *cur hic nominat?*
SY. *Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus,*
Noſtin'? DE. *iam ſcibo.* SY. *quid agis? quo abis?* DE. *mitte me.*
SY. *Noli inquam.* DE. *non manum abſtines maſtigia?*
An tibi mauis cerebrum diſpergi hic? SY. *abijt.*
Aedepol comeſſatorem haud ſane commodum,
Praeſertim Cteſiphoni. quid ego nunc agam?
Niſi, dum hae ſileſcunt turbae, interea in angulum
Aliquo abeam, atque edormiſcam hoc uilli. ſic agam.

ACTVS QVINCTI SCENA III.

MITIO, DEMEA.

MI. PARATA *a nobis ſunt, ut dixi, Soſtrata,*
Vbi uis. quiſnam a me pepulit tam grauiter fores?
DE. *Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut quaerar?*
O caelum, o terra, o maria Neptuni. M. *hem tibi,*
Reſciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:

Para-

Paratae lites : ſuccurrendum eſt . DE. *eccum adeſt*
Communis corruptela noſtrum liberum .
M. *Tandem reprime iracundiam , atque ad te redi .*
D. *Repreſſi , redij , mitto maledicta omnia :*
Rem ipſam putemus . dictum inter nos hoc fuit ,
Ex te adeo eſt ortum , ne tu curares meum ,
Neue ego tuum . reſponde . M. *factum eſt , non nego .*
D. *Cur nunc apud te potat ? cur recipis meum ?*
Cur emis amicam Mitio ? nam qui minus
Mihi idem ius aequom eſt eſſe , quod mecum eſt tibi ?
Quando ego tuum non curo , ne cura meum .
M. *Non aequom dicis , non : nam metus uerbum hoc quidem eſt ,*
COMMVNIA *eſſe amicorum inter ſe omnia .*
D. *Facete : nunc demum iſtaec nata oratio eſt .*
M. *Auſculta paucis , niſi moleſtum eſt , Demea .*
Principio , ſi id te mordet , ſumptum filij
Quem faciunt , quaeſo facito haec tecum cogites .
Tu illos duos olim pro re tollebas tua ,
Quod ſatis putabas tua bona ambobus fore ,
Et me tum uxorem credidiſti ſcilicet
Ducturum : eandem illam rationem antiquam obtine :
Conſerua , quaere , parce fac quamplurimum
Illis relinquas : gloriam tu iſtam obtine :
Mea , quae praeter ſpem euenere , utantur ſine .
De ſumma nihil decedet : quod hinc acceſſerit ,
Id de lucro putato eſſe . omnia ſi haec uoles
In animo uere cogitare Demea ,
Et mihi , & tibi , & illis dempſeris moleſtiam .

D. Mitto rem conſuetudine ipſorum. M. mane:
Scio: iſtuc ibam. multa in homine Demea
Signa inſunt, ex quibu' coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt, ſaepe ut poſſis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quod diſſimilis res ſit, ſed quod, qui facit:
Quae ego eſſe in illis uideo, ut confidam fore ita,
Vt uolumus. uideo eos ſapere, intellegere, in loco
Vereri, inter ſe amare: ſcire eſt liberum
Ingenium atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re ſint tamen
Omiſſiores paullo. o noſter Demea,
Ad omnia alia aetate ſapimus rectius:
Solum unum hoc uitium affert ſenectus hominibus;
Attentiores ſumus ad rem omnes, quam ſat eſt:
Quos illos ſat aetas acuet. D. ne nimium modo
Bonae tuae iſtae nos rationes Mitio,
Et tuus iſte animus aequus ſubuortat. MI. tace,
Non fiet. mitte iam iſtaec: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. ſcilicet, ita tempus fert,
Faciundum eſt: ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. immo de nocte cenſeo:
Hodie modo hilarum fac te. D. & iſtam pſaltriam
Vna illuc mecum hinc abſtraham. MI. pugnaueris.
Eo prorſus pacto illic alligaris filium.
Modo facito, ut illā ſerues. D. ego iſtuc uidero: atque
Illi fauillae plena, fumi, ac pollinis
Coquendo ſit ſaxo, & molendo: praeter haec,
Meridie ipſo, faciam, ut ſtipulam colligat:

Tam

Tam excoctam reddam, atque atram, quam carbo eſt.
MI. *placet.*
Nunc mihi uidere ſapere. atque equidem filium,
Tum etiam ſi nolit, cogas, cum illa una cubet.
DE. *Derides? fortunatus, qui iſto animo ſies:*
Ego ſentio. MI. *ah pergis ne?* D. *iam iam deſino.*
MI. *I ergo intro, & , cui opus rei eſt, hilarem hunc ſumamus diem.*

ACTVS QVINCTI SCENA IV.

DEMEA.

DE. NVMQVAM *ita quiſquam bene ſubducta ratione ad uitam fuit,*
Quin res, aetas, uſus ſemper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat, ut illa, quae te ſcire credas, neſcias,
Et, quae tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego uitam duram, quam uixi uſque adhuc,
Prope iam excurſo ſpatio mitto: id quamobrem? re ipſa repperi
FACILITATE *nihil homini eſſe melius, neque clemētia. id*
Eſſe uerum, ex me, atque ex fratre cuiuis facile eſt noſcere.
Vitam ille ſuam ſemper egit in otio, in conuiuijs:
Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere omnibus:
Sibi uixit: ſibi ſumptū fecit: omnes bene dicunt, amāt.
Ego ille agreſtis, ſaeuus, triſtis, parcus, truculentus,

tus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miſeriam uidi nati? filij,
Alia cura: porro auté, illis dū ſtudeo ut quāplurimum
Facerem, contriui in quaerundo uitam, atque aetatem meam:
Nunc exacta aetate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illū diligunt: apud illum ſunt ambo, ego deſertu' ſum:
Illum, ut uiuat, optant, meam autem mortem exſpectant ſcilicet:
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paullo ſumptu: miſeriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra haec ecquid ego poſſiem
Blāde dicere, aut benigne facere, quando eo prouocat.
Ego quoque a meis me amari, & magnipendi poſtulo.
Si id fit dādo, atque obſequēdo, non poſteriores feram.
Deerit: id mea minime refert, qui ſum natu maxumus.

ACTVS QVICNTI SCENA V.

SYRVS, DEMEA.

S. HEVS *Demea, rogat frater, ne abeas longius.*
D. *Quis homo? o Syre noſter, ſalue, quid fit? quid agitur?*
S. *Recte.* D. *optume eſt. iā nunc haec tria primum addidi*
Praeter

Praeter naturam : o noſter, quid fit? quid agitur,
Seruom haud illiberalem praebes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. *gratiam habeo.* D. *atqui Syre*
Hoc uerum eſt, ipſa re experiere propediem.

ACTVS QVINCTI SCENA VI.

GETA, DEMEA.

G. HERA, *ego hinc ad hos prouiſam, quam mox uirginem*
Accerſant. ſed eccum Demeam. ſaluos ſies.
D. *Oh, qui uocare?* G. *Geta.* D. *Geta, hominem maxumi*
Pretij eſſe hodie te indicaui animo meo:
Nam is mihi eſt profecto ſeruus ſpectatus ſatis,
Cui dominus curae eſt, ita ut tibi ſenſi Geta:
Et tibi ob eam rem, ſi quid uſus uenerit,
Lubens bene faxim. meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit. G. *bonus es, cum haec exiſtumas.*
D. *Paullatim plebem primulum facio meam.*

ACTVS QVINCTI SCENA VII.

AESCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

AE. OCCIDVNT *me, qui dum nimi' ſanctas nuptias*
Student facere, in apparãdo conſumunt diem.
D. *Quid agitur Aeſchine?* AE. *hem pater mi, tu hic eras?*
D. *Tuus hercle uero & animo, & natura pater,*
Quid te plus, quam oculos hoſce: ſed cur non domum

Vxorem accerſis? AE. *cupio: uerum hoc mihi mora eſt,*
Tibicina, & hymenaeum qui cantent. D. *eho,*
Vin' tu huic ſeni auſcultare? AE. *quid?* D. *miſſa haec face,*
Hymenaeum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iure dirui
Quantum poteſt, hac transfer, unam fac domum:
Tráſduc et matrē, et familiā omnem ad nos. AE. *placet,*
Pater lepidiſſime. D. *euge, iam lepidus uocor.*
Fratri aedes fient peruiae: turbam domum
Adducet, ſumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo uiginti minas.
Syre, ceſſas ire, ac facere? S. *quid ago?* D. *dirue:*
Tu, illas, abi, & traduce. G. *dij tibi Demea*
Bene faxint, cum te uideo noſtrae familiae
Tam ex animo factum uelle. D. *dignos arbitror.*
Tu quid ais? AE. *ſic opinor. multo rectiu' eſt,*
Quam illam puerperam nunc duci huc per uiam
Aegrotam. AE. *nihil enim uidi melius, mi pater.*
D. *Sic ſoleo: ſed eccum Mitio egreditur foras.*

ACTVS QVINCTI SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

MI. IVBET *frater? ubi is eſt? tu iubes hoc Demea?*
D. *Ego uero iubeo, & in hac re, & alijs omnibus*

Quam-

Quammaxume unam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. *ita quaeſo pater.*
M. *Haud aliter cenſeo.* DE. *immo hercle ita nobis decet.*
Primum huius uxoris eſt mater. M. *eſt: quid poſtea?*
D. *Proba, & modeſta.* M. *ita aiunt.* D. *natu grandior.*
M. *Scio.* D. *parere iam diu haec per annos non poteſt:*
Nec, qui eam reſpiciat, quiſquam eſt: ſola eſt. M. *quam hic rem agit?*
D. *Hanc te aequom eſt ducere, & te operam ut fiat, dare.*
M. *Me ducere autem?* D. *te.* M. *me?* D. *te, inquam.* M. *ineptis.* D. *ſi tu ſis homo,*
Hic faciat. AE. *mi pater.* M. *quid? tu aſine huic auſcultas?* D. *nihil agis.*
Fieri aliter non pote. M. *deliras.* AE. *ſine te exorem, mi pater.*
M. *Inſanis? aufer te.* D. *age, da ueniam filio.* M. *ſati' ſanus es?*
Ego nouus maritus anno demũ quincto & ſexageſimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne eſtis auctores mihi?
AE. *Fac: promiſi ego illis.* M. *promiſti autem? de te largitor puer.*
D. *Age, ſi quid te maius oret?* M. *quaſi non hoc ſit maxumum.*
D. *Age, da ueniam.* AE. *ne grauare.* D. *fac, promitte.* M. *non omittis?* AE. *non,*
Niſi exorem. M. *uis haec quidem eſt.* D. *age, age, prolixe Mitio.*
M. *Etſi hoc mihi prauom, ineptum, abſurdum, atque alie-*

alienum a uita mea

Videtur, ſi uos tantopere iſtuc uoltis, fiat? AE. *bene facis:*

Merito te amo. D. *uerum quid? quid ego dicam? hoc confit quod uolo.*

Quid nunc quod reſtat? Hegio cognatus his eſt proxumus

Affinis nobis pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

M. *Quid facere?* D. *agelli hic eſt ſub urbe paullum, quod locitas foras:*

Huic demus, qui fruatur. M. *paullum id autem?* D. *ſi multum, tamen*

Faciundum eſt: pro patre huic eſt, bonus eſt, noſter eſt, recte datur.

Poſtremo non meum illud uerbum facio, quod tu Mitio

Bene, & ſapienter dixti dudum: VITIVM *commune omnium eſt,*

Quod nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus. hanc maculam nos decet

Effugere. dictum eſt uere, & re ipſa fieri oportet, Mitio.

M. *Quid iſtuc eſt? dabitur quidem, quando hic uolt, Aeſchine.* AE. *mi pater.*

D. *Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo.* M. *gaudeo.*

D. *Suo ſibi hunc gladio iugulo.*

ACTVS QVINCTI SCENA IX.

SYRVS, DEMEA, MITIO, AESCHINVS.

S. ACTVM *eſt, quod iuſti Demea.*

D. F *Frugi homo es. aedepol hodie mea quidem ſententia*

Iudico, Syrum fieri aequom liberũ. M. *iſtunc liberum?*

Quodnam ob factum? M. *multa.* S. *o noſter Demea, aepol uir bonu' es:*

Ego iſtos uobis uſque a pueris curaui ambos ſedulo,

Docui, monui, bene praecepi ſemper quae potui omnia.

D. *Res apparet. & quidem haec porro, obſonare, cum fide*

Scortum adducere, apparare de die conuiuium:

Non mediocris hominis haec ſunt officia. S. *o lepidum caput.*

D. *Poſtremo hodie in pſaltria iſta emunda hic adiutor fuit,*

Hic curauit: prodeſſe aequom eſt: alij meliores erunt,

Denique hic uolt fieri. M. *uin' tu hoc fieri?* AE. *cupio.* M. *ſi quidem*

Tu uis, Syre eho accede huc ad me, liber eſto. S. *bene facis:*

Omnibu' gratiam habeo, & ſeorſum tibi praeterea Demea.

M. *Gaudeo.* AE. *& ego.* S. *credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut*

Phrygiam uxorem meam una mecum uideam liberã. M. *optumam*

Mulierum

Mulierem quidem. s. & quidẽ nepoti tuo, huius filio,
Hodie prima mammã dedit haec. D. *hercle uero ſerio,*
Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti aequom ſiet.
M. *Ob eam rem?* D. *ob eam: poſtremo a me argentum, quanti eſt, ſumito.*
S. *Dij tibi Demea omnes ſemper omnia optata afferant.*
M. *Syre, proceſſiſti hodie pulchre.* D. *ſiquidem porro Mitio*
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paullum prae manu
Dederis, unde utatur. reddet tibi cito. M. *iſtoc uilius.*
AE. *Frugi homo eſt.* S. *reddam hercle. da modo.* AE. *age pater.* M. *poſt conſulam.*
D. *Faciet.* S. *o uir optime.* AE. *o pater mi feſtiuiſſime.*
M. *Quid iſtuc? quae res tam repente mores mutauit tuos?*
Quod proluuium? quae iſtaec ſubita eſt largitas? D. *dicam tibi.*
Vt id oſtenderem, quod te iſti facilem, & feſtiuum putant,
Id non fieri ex uera uita, neque adeo ex aequo & bono,
Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo ſi ob eam rem uobis mea uita inuiſa eſt Aeſchine,
Quia non iuſta iniuſta prorſus omnia omnino obſequor:
Miſſa facio, effundite, emite, facite quod uobis lubet.
Sed ſi id uoltis potius, quae uos propter adoleſcentiam
Minu

Minu' uidetis, magis impenſe cupitis, conſulitis parum,
Haec reprehendere, & corrigere me; obſecundare in loco:
Ecce, qui id faciam uobis. AE. *tibi pater permittimus:*
Plus ſcis, quid facto opus eſt. ſed de fratre quid fiet? D. *ſino*
Habeat. finem in iſtac faciat. M. *iſtuc recte. Plaudite.*

Hecyram in ſuum, ideſt, in ultimum locum reiecimus.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phormio	*paraſitus.*
Demipho	*ſenex.*
Antipho	*adoleſcens.*
Geta	*ſeruus.*
Dorio	*leno.*
Chremes	*ſenex.*
Phaedria	*adoleſcens.*
Dauus	*ſeruus.*
Sophrona	*nutrix.*
Nauſiſtrata	*matrona.*
Hegio,	
Cratinus,	*aduocati.*
Crito,	

ACTA

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDIL. CVR, EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS IMPARIE. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII, C. FANNIO, M. VALERIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHREMETIS *frater aberat peregre Demipho*
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem unice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno aduenit
Athenas: moritur: uirgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam uiſam Antipho
Cum amaret, opera paraſiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reuerſi fremere: dein minas
Triginta dant paraſito, ut illam coniugem
Haberet ipſe. argento hoc emitur fidicina:
Vxorem retinet Antipho a patruo agnitam.

PROLOGVS.

POSTQVAM *poeta uetus poetam non poteſt*
Retrahere ſtudio, & transdere hominem in otium;
Maledictis deterrere, ne ſcribat, parat:

Qui

Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui,
Quia nuſquam ſcripſit inſanum adoleſcentulum
Ceruam uidere fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare, orare ut ſubueniat ſibi.
Quod ſi intellegeret, cum ſtetit olim noua,
Actoris opera magis ſtetiſſe, quam ſua:
Minu' multo audaciter, quam laedit, laederet;
Et magi' placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet,
Vetu' ſi poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire prologum potuiſſet nouus
Quem diceret, niſi haberet, cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui autem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtudit reijcere:
Hic reſpondere uoluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene:
Quod ab ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid uelim, animum attendite. apporto nouam
Epidicazomenon quam uocant comoediam
Graeci, Latini Phormionem nominat;
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Paraſitus, per quem res agetur maxume.
Voluntas noſtra ſi ad poetam acceſſerit,
Date operam, adeſte aequo animo per ſilentium;
Ne ſimili utamur fortuna, atque uſi ſumus,

Cum

Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt:
Quem actoris uirtus nobis reſtituit locum,
Bonitasq. uoſtra adiutans, atque aequanimitas.

ACTVS PRIMI SCENA I.
DAVVS.

D. AMICVS *ſummus meus, & popularis Geta*
Heri ad me uenit: erat ei de ratiuncula
Iampridem apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxiſſe audio
Vxorem: ei credo munus hoc conraditur.
Quam inique comparatum eſt, ij, qui minus habent,
Vt ſemper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille unciatim uix demenſo de ſuo,
Suum defrudans genium, comparſit miſer,
Id illa uniuerſum abripiet, haud exiſtumans
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porro alio autem, ubi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer cauſſa erit mittundi. ſed uideon' Getam?

ACTVS PRIMI SCENA II.
GETA, DAVVS.

G. SIQVIS *me quaeret rufus.* D. *praeſto eſt, deſine.* G. *oh,*
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. *accipe, hem:*

Le-

Lectum eſt, conueniet numerus, quantum debui.
G. *Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam.*
D. *Praeſertim ut nunc ſunt mores: adeo res redit:*
Si quis quid reddit, magna habenda eſt gratia.
Sed quid tu es triſtis? G. *ego ne? neſcis, quo in metu, &*
Quanto in periculo ſim. D. *quid iſtuc eſt?* G. *ſcies,*
Modo ut tacere poſſis. D. *abi ſis inſciens:*
Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris,
Verere ei uerba credere? ubi quid mihi lucri eſt
Tu fallere? G. *ergo auſculta.* D. *hanc operá tibi dico.*
G. *Senis noſtri Daue fratrem maiorem Chremem*
Noſtin'? DA. *quid ni?* GE. *quid? eius gnatum Phae-*
driam?
D. *Tamquam te.* G. *euenit, ſenibus ambobus ſimul,*
Iter illi in Lemnum ut eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquom: is ſenem per epiſtolas
Pellexit, modo non montes auri pollicens.
D. *Cui tanta erat res, & ſupererat?* G. *deſinas:*
Sic eſt ingenium. D. *oh, regem me eſſe oportuit.*
G. *Abeuntes ambo hinc tum ſeruis me filijs*
Relinquunt quaſi magiſtrum. D. *o Geta, prouinciam*
Cepiſti duram. G. *mihi uſu uenit hoc, ſcio:*
Memini relinqui me deo irato meo.
Coepi aduorſari primo: quis uerbis opu'ſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.
D. *Venere in mentem iſtaec mihi: nam quae inſcitia eſt,*
ADVORSVM ſtimulum calces? G. *coepi his omnia*
Facere, obſequi quae uellent. D. *ſciſti* VTI FORO.
G. *Noſter mali nil quidquam primo: hic Phaedria*

Continuo quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam: hanc amare coepit perdite.
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo:
Neque, quod daretur quidquam: id curarant patres.
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otioſo operam dabamus Phaedriae.
In quo haec diſcebat ludo, ex aduorſum ei loco
Tonſtrina erat quaedam: hic ſolebamus fere
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus, illi interuenit
Adoleſcens quidam lacrumans, nos mirarier:
Rogamus, quid ſit: numquam aeque (inquit) ac modo
Paupertas mihi onus uiſum eſt & miſerum, et graue.
Modo quandam uidi uirginem hic uiciniae
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduorſo: neque illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adiutaret funus. miſeritū eſt.
Virgo ipſa facie egregia. quid uerbis opu'ſt?
Commorat omnes nos: ibi continuo Antipho,
Voltis ne eamus uiſere? alius, cenſeo,
Eamus, duc nos ſodes: imus, uenimus,
Videmus: uirgo pulchra: & quo magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:
Lacrumae, ueſtitus turpis, ut, ni uis boni
In ipſa ineſſet forma, haec formam exſtinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,

Satis,

Satis, inquit, ſcita eſt: noſter uero. DA. *iamſcio:*
Amare coepit. G. *ſcin quam? quo euadat, uide:*
Poſtridie ad anum recta pergit: obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam. illa enim ſe negat:
Neque eum aequom ait facere: illā ciuem eſſe Atticī,
Bonam, bonis pognatam: ſi uxorem uelit,
Lege id licere facere; ſin aliter, negat.
Nōſter, quid ageret, neſcire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.
DA. *Non, ſi rediiſſet, ei pater ueniam daret?*
GE. *Ille ne indotatam uirginem, atque ignobilem*
Daret illi? numquam faceret. D. *quid fit denique?*
GE. *Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,*
Homo confidens: qui illum dii omnes perduint.
DA. *Quid is fecit?* GE. *hoc conſilium, quod dicam, dedit.*
Lex eſt, ut orbae, qui ſint genere proxumi,
Is nubant: & illos ducere eadem haec lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me aſſimilabo uirginis:
Ad iudices ueniemus: qui fuerit pater,
Quae mater, qui cognata tibi ſit, omnia haec
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles, uincam ſcilicet.
Pater aderit: mihi paratae lites: quid mea?
Illa quidem noſtra erit. D. *iocularem audaciam.*
GE. *Perſuaſit homini: factum eſt: uentum eſt: uincimur:*
Duxit. D. *quid narras?* G. *hoc, quod audis.* D. *o Geta,*
Quid te futurum eſt? G. *neſcio hercle: unum hoc ſcio:*
Quod fors feret, feremus aequo animo. D. *placet:*

Hem iſtuc uiri eſt officiū. G. *in me omnis ſpes mihi eſt.*

DA. *Laudo.* GE. *ad peccatorem abeam credo, qui mihi*
Sic oret: nunc amitte quaeſo hunc: ceterum.
Poſthac ſi quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addas ubi ego hinc abero, uel occidito.

DA. *Quid ille paedagogus, qui citharistriam?*
Quid rei gerit? G. *ſic, tenuiter.* D. *non multum habet*
Quod det fortaſſe. G. *immo nihil, niſi ſpem meram.*

DA. *Pater eius rediјt, an non?* GE. *nondum.* DA. *quid? ſenem*
Quoad exſpectatis uoſtrum? GE. *non certum ſcio:*
Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui modo,
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.

DA. *Numquid Geta aliud me uis?* GE. *ut bene ſit tibi.*
Puer heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS PRIMI SCENA II.

ANTIPHO, PHAEDRIA.

AN. ADEON' *rem rediјſſe, ut, qui mihi conſultum eſſe optime uelit,*
Phaedria, patrem extimeſcam, ubi in mentem eius aduenti uenit?
Quod ni fuiſſem incogitans, ita eum exſpectarem, ut par fuit.

PH. *Quid iſtuc eſt?* AN. *rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conſcius*
Sis? quod utinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,

Neu

Neu me cupidum eo impuliſſet, quod mihi principium eſt mali.
Non potitus eſſem: fuiſſet tum mihi illos aegre aliquot dies:
At non quotidiana cura haec angeret animum. PH. *audio.*
AN. *Dum exſpecto quam mox ueniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem.*
PH. *Alijs, quia deſit quod amant, aegre eſt; tibi, quia ſu pereſt, dolet.*
Amore abundas Antipho.
Nam tua quidem hercle certe uita haec expetenda, optandaq. eſt.
Ita me dij bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui.
Iam depaciſci mortem cupio. tu conijcito cetera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex iſtac copia:
Vt ne addam, quod ſine ſumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quod habes, ita ut uoluiſti, uxorem, ſine mala fama: palam
Beatus, ni unum hoc deſit, animus qui modeſte iſtaec ferat.
Et ſi tibi res ſit cum eo lenone, quocum mihi eſt, tum ſentias.
Ita plerique ingenio ſumus omnes: noſtri noſmet paenitet.
AN. *At tu mihi contra nūc uidere fortunatus Phaedria,*

Cui deintegro eſt poteſtas etiam cóſulendi, quid uelis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi eius ſit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid eſt? uideon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipſus eſt. timeo miſer, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS PRIMI SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHAEDRIA.

GE. *NVLLVS es, Geta, niſi aliquod iam tibi conſilium celere reperceris:*
Ita ſubito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quae neque uti deuitem ſcio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia.
AN. *Quidnam ille commotus uenit?* GE. *tum, temporis punctum mihi*
Ad hanc rem eſt: herus adeſt. AN. *quid iſtuc eſt maii?*
GE. *Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiae?*
Loquar ne? incendam. taceam? inſtigem. purgem me? laterem lauem.
Eheu me miſerum: cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:

Eius

Eius me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet; nam abſque eo
Eſſet: recte ego mihi uidiſſem, & ſenes eſſem ultus iracundiam:
Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me conijcerem protinam in pedes.

AN. *Quam hic fugam, aut furtum parat?*

GE. *Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quaerere inſiſtam uia?*

PH. *Te nominat.* AN. *neſcio quod magnum hoc nuncio exſpecto malum.*

PH. *Ah, ſanu' ne es?*

GE. *Domum ire pergam: ibi plurimum eſt.* PH. *reuocemus hominem.* AN. *ſta illico.* GE. *hem,*
Satis pro imperio, quiſquis es. AN. *Geta.* GE. *ipſe eſt, quem uolui obuiam.*

AN. *Cedo, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, uerbo expedi.*

GE. *Faciam.* AN. *eloquere.* GE. *modo apud portum.* AN. *meũ ne?* GE. *intellexi.* AN. *occidi.* PH. *hem.*

AN. *Quid agam?* PH. *quid ais?* GE. *huiu' patrem uidiſſe me, patruum tuum*

AN. *Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inueniam miſer?*
Quod ſi eo meae fortunae redeunt, Phanium abs te ut diſtrahar;
Nulla eſt mihi uita expetenda. GE. *ergo iſtaec cum ita ſint Antipho,*
Tanto magi' te aduigilare aequom eſt. FORTES *fortuna*

tuna adiuuat.

AN. *Non ſum apud me.* GE. *atqui opus eſt nunc, cum maxume, ut ſis Antipho:*

Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. PH. *hoc uerum eſt.* AN. *non poſſum immutarier.*

GE. *Quid ſi aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?*

AN. *Cum hoc non poſſum, illud minu' poſſem.* G. *hoc nihil eſt Phaedria: ilicet:*
Quid conterimus operam fruſtra, quin abeam? PH. *& equidem ego.* AN. *obſecro,*
Quid ſi aſſimulabo? ſatin' eſt? GE. *garris.* AN. *uoltum contemplamini, hem,*
Satin' ſic eſt? GE. *non.* AN. *quid ſi ſic?* GE. *propemodum.* AN. *quid ſi ſic.* GE. *ſat eſt:*
Hem iſtuc ſerua, & uerbum uerbo, par pari ut reſpondeas,
Ne ſuis te iratus ſaeuidictis protelet. AN. *ſcio.*

GE. *Vi coactum te eſſe inuitum, lege, iudicio: tenes?*
Sed quis hic eſt ſenex, quem uideo in ultima platea? AN. *ipſus eſt.*
Non poſſem adeſſe. GE. *ah quid agis? quo abis Antipho? mane,*
Mane inquam. AN. *egomet me noui, & peccatum meum:*
Vobis commendo Phanium, & uitam meam.

PH. *Geta, quid nunc fiet?* GE. *tu iam lites audies:*
Ego plectar pendens, niſi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,

Id

Id noſmet ipſos facere oportet Phaedria.

PH. *Aufer mihi oportet: quin tu, quod faciam, impera.*

GE. *Meminiſtin' olim ut fuerit uoſtra oratio*
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iuſtam illam cauſſam, facilem, uincibilẽ, optumam.

PH. *Memini.* G. *hem nũc ipſa eſt opus, aut, ſi quid poteſt*
Meliore, & callidiore. PH. *fiet ſedulo.*

GE. *Nunc prior adito tu: ego in inſidijs hic ero*
Succenturiatus, ſi quid deficies. PH. *age:*

ACTVS PRIMI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHAEDRIA.

DE. ITA *ne tandem uxorem duxit Antipho iniuſſu meo?*
Nec meum imperium: age, mitto imperium: non ſimultatem meam
Reuereri? ſaltem nõ pudere? o facinus audax, o Geta
Monitor. GE. *uix tandem.* DE. *quid mihi dicent? aut quam cauſſam reperient?*
Demiror. GE. *atqui repperi iam: aliud cura.* DE. *an ne hoc dicent mihi?*
Intuitus feci: lex coegit. audio, & fateor. G. *placet.*

DE. *Verum ſcientẽ, tacitũ cauſſam tradere aduerſarijs,*
Etiam ne id lex coegit? PH. *illud durum.* GE. *ego expediam: ſine.*

DE. *Incertum eſt, quid agam, quia praeter ſpem, atque incredibile hoc mihi accidit.*
Ita ſum irritatus, animum ut nequeam ad cogitan-

dum inſtituere.

QVAMOBREM omnes, cum ſecundae res ſunt maxume, tum maxume

Meditari ſecum oportet, quo pacto aduorſum aerumnam ferant:

Pericla, damna, exſilia peregre rediés ſemper cogitet,

Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiae:

Communia eſſe haec, fieri poſſe: ut ne quid animo ſit nouum:

Quidquid praeter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.

GE. *O Phaedria, incredibile eſt, quanto herum anteeo ſapientia.*

Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda: herus ſi redierit,

Molendum uſque in piſtrino: uapulandum: habendae compedes:

Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo nouum.

Quidquid praeter ſpem eueniet, omne id deputabo eſſe in lucro.

Sed quid hominem ceſſas adire, & blande in principio alloqui?

DE. *Mei fratris uideo filium ire mihi obuiam.*

PH. *Mi patrue ſalue.* DE. *ſalue: ſed ubi eſt Antipho?*

PH. *Saluom aduenire.* DE. *credo: hoc reſponde mihi.*

PH. *Valet: hic eſt: ſed ſatin' omnia ex ſententia?*

DE. *Vellē quidē.* PH. *quid iſtuc?* DE. *rogitas Phaedria?*

Bonas

Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias.
PH. *Eho, an id ſuccenſes nunc illi?* GE. *artificem probum.*
DE. *Ego ne illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio*
Dari mi in conſpectum, nunc ſua culpa ut ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
PH. *Atqui nil fecit patrue, quod ſuccenſeas.*
DE. *Ecce autem ſimilia omnia: omnes congruunt:*
Vnum cognoris, omnes noris. PH. *haud ita eſt.*
DE. *Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſſam adeſt.*
Cum ille eſt, hic praeſto eſt: tradunt operas mutuas.
GE. *Probe eorum facta imprudens depinxit ſenex:*
DE. *Nam ni haec ita eſſent, cũ illo haud ſtares Phaedria.*
PH. *Si eſt patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit,*
Ex qua re minus rei foret, aut famae temperans:
Non cauſſam dico, quin, quod meritus eſt, ferat.
Sed ſi quis forte malitia fretus ſua,
Inſidias noſtrae fecit adoleſcentiae,
Ac uicit: noſtra ne ea culpa eſt, an iudicum,
Qui ſaepe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
GE. *Ni noſſem cauſſam, crederem uera hunc loqui.*
DE. *An quiſquam iudex eſt, qui poſſit noſcere*
Tua iuſta, ubi tute uerbum non reſpondeas,
Ita ut ille fecit? PH. *functus adoleſcentuli eſt*
Officium liberalis: poſtquam ad indices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obſtupefecit pudor.
GE. *Laudo hunc: ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?*
Here ſalue: ſaluom te adueniſſe gaudeo. DE. *oh,*

Bone cuſtos ſalue, columen uero familiae,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
GE. *Iamdudum te omnes nos accuſare audio,*
Immerito, & horum me omnium immeritiſſimo:
Nam quid me in hac facere uoluiſti tibi?
Seruom hominem cauſſam orare leges non ſinunt:
Neque teſtimonij dictio eſt. DE. *mitto omnia: adde*
Iſtuc: imprudens timuit adoleſcens: ſino:
Tu ſeruus: uerum ſi cognata eſt maxume,
Non fuit neceſſe habere; ſed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quaereret alium uirum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
GE. *Non ratio, uerum argentum deerat.* BU. *ſumeret*
Alicunde. GE. *alicunde? nihil eſt dictu facilius.*
DE. *Poſtremo, ſi nullo alio pacto, uel fenore.*
GE *Hui, dixti pulchre, ſi quidem quiſquam credet*
Te uiuo. DE. *non, non ſic futurum eſt, non poteſt.*
Ego ne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil ſuaue meritum eſt hominem commonſtrarier
Mihi iſtum uolo, aut, ubi habitet, demonſtrarier.
GE. *Nempe Phormionem.* DE. *iſtum patronum mulieris.*
G. *Iã faxo hic aderit.* D. *Antipho ubi nunc eſt?* PH. *foris.*
DE. *Abi Phaedria, eum require, atque adduce huc.* PH. *eo*
Recta uia equidem illuc. GE. *nempe ad Pamphilam.*
DE. *at ego*
Deos penates hinc ſalutatum domum
Diuortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui aſſient,
Vt ne imparatus ſim, cum aduenit Phormio.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA I.

PHORMIO, GETA.

PH. ITA ne patris ais conſpectum ueritum hinc abijſſe? GE. admodum.

PH. Phanium relictam ſolam? G. ſic. PH. & iratum ſenem?

G. Opido. PH. ad te ſumma ſolum Phormio rerũ redit:
Tute hoc intriſti, tibi omne eſt exedendum: accingere.

G. Obſecro te. P. ſi rogitabit. G. in te ſpes eſt. PH. aecere,
Quid ſi reddet? G. tu impuliſti. PH. ſic opinor. G. ſubueni.

PH. Cedo ſenem: iam inſtructa ſunt mihi corde conſilia omnia.

G. Quid ages? PH. quid uis? niſi ut maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem ſenis?

G. O uir fortis, atque amicus: uerum hoc ſaepe Phormio
Vereor, ne iſtaec fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah,
Nõ ita eſt: FACTVM eſt periclũ, iã PEDVM uiſa eſt uia.
Quot me cenſes homines iã deuerberaſſe uſque ad necẽ
Hoſpites? tum ciues? quo magi' noui, tanto ſaepius.
Cedo dum, en umquam iniuriam, audiſti mi ſcriptam dicam?

G. Qui iſtuc? PH. quia NON RETE accipitri tenditur, neque miluio,

Qui

Qui male faciunt nobis : illis, qui nil faciũt, tenditur;
Quia enim in illis fructus eſt, in illis opera luditur.
Alijs aliunde eſt periclũ, unde aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe. dices, ducẽt damnatum domũ:
Alere nolunt hominem edacem: & ſapiunt mea quidem ſententia,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
G. *Non pote ſati' pro merito ab illo tibi referri gratia.*
P. *Immo enim nemo ſati' pro merito gratiam regi refert.*
Te ne aſymbolũ uenire, unctũ, atque lautum e balneis,
Otioſum ab animo; cum ille & cura, & ſumptu abſumitur,
Dum tibi ſit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cena dubia apponitur?
G. *Quid iſtuc uerbi eſt?* PH. *ubi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.*
Haec, quum rationem ineas, quam ſint ſuauia, & quam cara ſint;
Ea qui praebet, nõ tu hũc habeas plane praeſentẽ deũ?
G. *Senex adeſt. uide quid agas: prima coitio eſt acerrima:*
Si eam ſuſtinueris, poſt illa iam, ut lubet, ludas licet.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

D. *En umquam cuiquam contumelioſius*
Audiſtis factã iniuriã, quam haec eſt mihi?
Adeſte quaeſo. G. *iratus eſt.* PH. *quin tu hoc age:*

Iam ego Hunc agitabo. pro deum immortalium,
Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam? G. *negat.*
D. *Ipſum eſſe opinor, de quo agebam. ſequimini.*
PH. *Neque eius patrem ſe ſcire, qui fuerit?* G. *negat.*
PH. *Nec Stilphonem ipſum ſcire, qui fuerit?* G. *negat.*
PH. *Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens,*
Neglegitur ipſa: uide, AVARITIA *quid facit.*
G. *Si herum inſimulabis auaritiae, male audies.*
D. *O audaciam; etiam me ultro accuſatum aduenit.*
PH. *Nam iam adoleſcenti nihil eſt quod ſuccenſeam,*
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera uita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de noſtro patre
Colendum habebat: ſaepe interea mihi ſenex
Narrabat, ſe hunc neglegere cognatum ſuum:
At quem uirum? quem ego uiderim in uita optumum.
G. *Videas te, atque illũ, ut narras.* PH. *abi in malã crucem:*
Nam ni ita eum exiſtumaſſem, numquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in uoſtram familiam,
Quam is aſpernatur nunc tam illiberaliter.
G. *Pergin' hero abſenti male loqui impuriſſime?*
PH. *Dignũ autem hoc illo eſt.* G. *ain' tãdem carcer?* D. *Geta.*
GE. *Bonorum extortor, legum contortor.* D. *Geta.*
PH. *Reſponde.* GE. *quis homo eſt? ehem.* D. *tace.* GE. *abſenti tibi*
Te indignas, ſeq. dignas contumelias
Numquam ceſſauit dicere hodie. D. *ohe, deſine.*
Adoleſcens, primum abs te hoc bona uenia peto,

Si tibi placere potis eſt, mihi ut reſpondeas:
Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum, explana mihi,
Et qui cognatum me ſibi eſſe diceret.
PH. *Proinde expiſcare, quaſi non noſſes.* D. *noſſem.* P. *ita.*
DE. *Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.*
PH. *Eho, tu ſobrinum tuum non noras?* D. *enicas:*
Dic nomen, PH. *nomen? maxume.* D. *quid nunc taces?*
P. *Perij hercle, nomen perdidi.* D. *hem, quid ais?* P. *Geta,*
Si meminiſti id quod olim dictum eſt, ſubijce. hem,
Non dico: quaſi non noris, tentatum aduenis.
D. *Egon' autē tēto?* G. *Stilpho.* PH. *atque adeo, quid mea?*
Stilpho eſt. D. *quem dixti?* PH. *Stilphonem inquam noueras?*
D. *Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit*
Quiſquã iſto nomine. PH. *ita ne? non te horum pudet?*
At ſi talentum rem reliquiſſet decem.
D. *Dij tibi male faciant.* PH. *primus eſſes memoriter*
Progeniē uoſtrã uſque ab auo atque atauo proferens.
D. *Ita ut dicis. ego tum ſi aduenıſſem, qui mihi*
Cognata ea eſſet, dicerem: itidem tu face:
Cedo, qui eſt cognata? G. *heus noſter, recte: heus tu caue.*
PH. *Dilucide expediui, quibus me oportuit*
Iudicibus: tum, ſi id falſum fuerat, filius
Cur non refellit? D. *filium narras mihi?*
Cuius de ſtultitia dici, ut dignum eſt, non poteſt.
PH. *At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi,*
Iudicium de eadem cauſſa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem ſolus regnas, & ſoli licet

Hic

Hic de eadem cauſſa bis iudicium adipiſcier.

DE. *Etſi facta mihi iniuria eſt, uerumtamen*
Potius quam lites ſecter, aut quam te audiam,
Itidem ut cognata ſi ſit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

PH. *Ha, ha, hae, homo ſuauis.* DE. *quid eſt? num iniquom poſtulo?*
An ne hoc quidem ego adipiſcar, quod ius publicũ eſt?

PH. *Ita ne tandem quaeſo, ciuem ubi abuſu'ſis,*
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe ciuis in ſe admitteret
Propter egeſtatem, proxumo iuſſa eſt dari,
Vt cum uno aetatem degeret, quod tu uetas?

DE. *Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam ob rẽ?* PH. *ohe,*
*A*CTVM, AIVNT, NE AGAS. DE. *non agam? immo haud deſinam,*
Donec perfecero hoc. PH. *ineptis.* DE. *ſine modo.*

PH. *Poſtremo tecum nihil rei nobis Demipho eſt:*
Tuus eſt damnatus gnatus, non tu: nam tua
Praeterierat iam ducendi aetas. DE. *omnia haec*
Illum putato, quae ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum uxore hac ipſum prohibebo domo.

GE. *Iratus eſt.* PH. *tute idem melius feceris.*

DE. *Ita ne es paratus facere me aduorſum omnia*
Infelix? PH. *metuit hic nos, tametſi ſedulo*
Diſſimulat. GE. *bene habent tibi principia.* PH. *quin, quod eſt*
Ferundum, fers? tuis factis dignum feceris,

Vt

Vt amici inter nos ſimus. DE. *egon' tuam expertam*
Amicitiam? aut te uiſum, aut auditum uelim?
PH. *Si concordabis cum illa, habebis, quae tuam*
Senectutem oblectet: reſpice aetatem tuam.
D. *Te oblectet: tibi habe.* PH. *minue uero irã.* D. *hoc age:*
Satis iam uerborum eſt: niſi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eijciam: dixi Phormio.
PH. *Si tu illam attigeris ſecus, quam dignum eſt liberam,*
Dicam impingam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. GE. *intellego.*

ACTVS SECVNDI SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

DE. QVANTA *me cura, & ſolicitudine afficit*
Gnatus, qui me, et ſe hiſce impediuit nuptijs.
Neque mi in conſpectu prodit, ut ſaltẽ ſciã,
Quid de hac re dicat, quid ue ſit ſententiae.
Abi tu, uiſe redierit ne iam, an nondum, domum.
GE. *Eo.* DE. *uidetis quo in loco res haec ſiet:*
Quid ago? dic Hegio. HE. *ego Cratinum cenſeo,*
Si tibi uidetur. DE. *dic Cratine.* CRA. *me ne uis?*
DE. *Te.* CRA. *ego quae in rem tuam ſint, ea uelim facias.*
mihi
Sic hoc uidetur. quod te abſente hic filius
Egit, reſtitui in integrum aequom eſt, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. DE. *dic nunc Hegio*
HE. *Ego ſedulo hunc dixiſſe credo: uerum ita eſt,*

Quot

QVOT HOMINES, TOT SENTENTIAE: SVVS CVIQVE MOS.
Mihi non uidetur, quod ſit factum legibus,
Reſcindi poſſe: & turpe inceptu eſt. D. *dic Crito.*
CRI. *Ego amplius deliberandum cenſeo:*
Res magna eſt. HE. *numquid nos uis?* DE. *feciſtis probe:*
Incertior ſum multo, quam dudum. GE. *negant*
Rediſſe. DE. *frater eſt exſpectandus mihi: is*
Quod mihi dederit de hac re conſilium, id exſequar.
Percunctatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.
GE. *At ego Antiphonem quaeram, ut, quae acta hic ſunt, ſciat.*
Sed eccum ipſum uideo in tempore huc ſe recipere.

ACTVS TERTII SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

AN. ENIMVERO *Antipho multimodis cum iſtoc animo uituperandus es.*
Ita ne hinc abiiſſe, & uitam tutandam dediſſe aliis tuam?
Alios tuam rem credidiſti, quam te, animaduerſuros magis?
Nam, ut ut erant alia, illi certe conſuleres, quae nunc tuae eſt domi:
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cuius nunc miſerae ſpes, opesq. ſunt in te uno omnes ſitae.
GE. *Equidem here nos iam dudum hic te abſentem incuſa-*

tuſamus, qui abieris.

AN. *Te ipſum quaerebam.* GE. *ſed ea cauſſa nihilo magis defecimus.*

AN. *Loquere obſecro, quonam in loco ſunt res & fortunae meae?*

Numquid patri ſubolet? GE *nil etiam.* AN. *ecquid ſpei porro eſt?* G. *neſcio.* AN. *ah.*

GE. *Niſi Phaedria haud ceſſauit pro te eniti.* AN. *nihil fecit noui.*

GE. *Tum Phormio itidem in hac re, ut in alijs, ſtrenuum hominem praebuit.*

AN. *Quid is fecit?* GE. *confutauit uerbis admodum iratum patrem.*

AN. *Heu Phormio.* GE. *ego, quod potui porro.* AN. *mi Geta, omnes uos amo.*

GE. *Sic ſeſe habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res eſt:*

Manſurusq. patruum pater eſt, dum huc adueniat. AN. *quid eum?* GE. *aiebat,*

De eius conſilio uelle ſeſe facere: quod ad hanc rem attinet.

AN. *Quantus metus eſt mihi, uenire huc ſaluom nunc patruum Geta:*

Nam, ut audio, per unam eius aut uiuam, aut moriar ſententiam.

GE. *Phaedria tibi adeſt.* AN. *ubinam?* GE. *eccum a ſua palaeſtra exit foras.*

ACTVS

ACTVS TERTII SCENA II.

PHAEDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

PH. DORIO, *audi obſecro*. DO. *non audio*. PH. *parumper*. DO. *quin omitte me*.

PH. *Audi, quod dicam*. DO. *at enim taedet iam audire eadem millies*.

PH. *At nunc dicam, quod lubenter audias*. DO. *loquere, audio*.

PH. *Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quo nunc abis?*

DO. *Mirabar, ſi tu mihi quidquam afferres noui*.

AN. *Hei, metuo lenonem, nequid ſuat ſuo capiti*. GE. *idem ego metuo*.

PH. *Non mihi credis?* DO. *hariolare*. PH. *ſin fidem do*. DO. *fabulae*.

PH. *Feneratum iſtuc beneficium tibi pulchre dices*. D. *logi*.

PH. *Crede mihi, gaudebis facto: uerum hercle hoc eſt*. DO. *ſomnium*.

PH. *Experire, non eſt longum*. DO. *cantilenam eandem canis*.

PH. *Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens*. DO. *garris modo*.

PH. *Adeo ne ingenio eſſe duro te, atque inexorabili,*
Vt neque miſericordia, neque precibus molliri queas?

DO. *Adeon' te eſſe incogitantem atque impudentem Phaedria,*
Vt phaleratis dictis ducas me & meam ductes gratis?

AN. *Miſeritum eſt.* PH. *hei ueris uincor.* GE. *quam ſimilis uterque eſt ſui?*

PH. *Neque, alia Antipho cũ occupatus eſſet ſollicitudine,*
Tum eſſe hoc mi obiectum malum? AN. *ah, quid iſtuc autem eſt Phaedria?*

PH. *O fortunatiſſime Antipho.* AN. *ego ne?* PH. *qui quod amas, domi eſt;*
Nec cum huiu' modi umquam uſus uenit ut conflictares malo.

AN. *Mihi domi eſt? immo, quod aiunt,* AVRIBVS TENEO LVPVM:
Nam neque, ut amittam a me, inuenio; neque, uti retineam, ſcio.

DO. *Ipſum iſtuc mihi in hoc eſt.* A. *eia, ne parum leno ſies.*
Nam quid hic confecit? PH. *hiccine? quod homo inhumaniſſimus:*
Pamphilam meam uendidit. GE. *quid uendidit?* AN. *ain' uendidit?*

PH. *Vendidit.* DO. *quam indignum facinus, ancillam aere emptam ſuo.*

PH. *Nequeo exorare, ut maneat, & illo cum ut mutet fidem,*
Triduum hoc, dum id, quod eſt promiſſum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, unam praeterea horam ne oppertus ſies.

DO. *Obtundis.* AN. *haud longum eſt quod orat, Dorio: exoret, ſine:*

Idem

Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, condupli cauerit.

DO. *Verba iſtaec ſunt*, AN. *Pamphilam ne hac urbe pri uari ſines?*

Tum tu praeterea horũ amorem diſtrahi poterin' pati?

DO. *Neque ego, neque tu*, GE. *dij tibi omnes id, quod eſt dignum, duint.*

DO. *Ego te cõplures aduorſum ingenium meũ menſes tuli*

Pollicitantẽ, & nil ferentẽ, flentem: nunc cõtra, omnia

Repperi, qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.

A. *Certe hercle, ſatis ſi cómemini, tibi quidẽ eſt olim dies,*

Quam ad dares huic, praeſtituta. PH. *factum*. DO. *num ego iſtuc nego?*

AN. *Iam ne ea praeterijt?* DO. *non, uerum ei haec antecesſit*. AN. *non pudet*

Vanitatis? DO. *minime, dum ob rem*. GE. *ſterquiliniũ*. PH. *Dorio,*

Ita ne tandem facere oportet? DO. *ſic ſum: ſi placeo, utere.*

AN. *Siccine hunc decipis?* DO. *immo enimuero Antipho hic me decipit:*

Nam hic me huiuſmodi ſcibat eſſe: ego hunc eſſe aliter credidi.

Iſte me fefellit: ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.

Sed ut ut haec ſunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi

Miles ſe dare dixit: ſi mihi prior tu attuleris Phaedria,

Mea lege utar, ut prior ſit, qui potior ad dandum eſt. Vale.

ACTVS TERTII SCENA III.

PHAEDRIA, ANTIPHO, GETA.

PH. QVID faciam? unde ego nunc tam ſubito huic argentum inueniam miſer,
Cui minu' nihilo eſt? quod ſi hic potuiſſet nunc exorarier
Triduum, hoc promiſſum fuerat. AN. ita ne hunc patiemur Geta
Fieri miſerũ, qui me dudum, ut dixti, adiurit comiter?
Quin, cum opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere?
GE. Scio equidem hoc eſſe aequom. AN. age ergo, ſolus ſeruare hunc potes.
GE. Quid faciam? AN. inuenias argentum. GE. cupio: ſed, id unde, edoce.
AN. Pater adeſt hic. GE. ſcio: ſed quid tum? AN. ah, dictum ſapienti ſat eſt.
GE. Ita ne? AN. ita. G. ſane hercle pulchre ſuades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptijs tuis ſi nil nanciſcor mali,
Ni etiam nunc me huius quaerere cauſſa in malo iubeas crucem?
AN. Verum hic dicit. PH. quid? ego uobis Geta alienus ſum? GE. haud puto:
Sed parum ne eſt, omnibu', quod nunc nobis ſuccenſet ſenex,
Ni inſtigemus etiã, ut nullus locu' relinquatur preci?

PH. *Alius ab oculis meis illam ignotum abducet locum?*
Hem, dum igitur licet, dumq. adſum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. AN. *quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.*
PH. *Quoquo hinc aſportabitur terrarum, certum eſt perſequi,*
Aut perire. GE. *dij bene uortant, quod agas: pedetentim tamen.*
AN. *Vide, ſi quid opis potes afferre huic.* GE. *ſi quid? quid?* AN. *quaere obſecro,*
Ne quid plus minus ue ſaxit, quod nos poſt pigeat Geta.
GE. *Quaero: ſaluos eſt, ut opinor: uerum enim metuo malum.*
AE. *Noli metuere: una tecum bona, mala tolerabimus.*
GE. *Quantum argenti opus eſt tibi? loquere.* PH. *ſolae triginta minae.*
GE. *Triginta? hui, percara eſt Phaedria.* PH. *iſtaec uero uilis eſt.*
GE. *Age, age, inuentas reddam.* PH. *o lepidum caput.* G. *aufer te hinc.* PH. *iam opus eſt.*
GE. *Iam feres. ſed opu' eſt mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari,*
AN. *Praeſto eſt: audaciſſime oneris quiduis impone, & feret:*
SOLVS EST HOMO AMICO AMICVS. G. *eamus ergo ad eum ocyus.*
PH. *Abi uero: dic, praeſto ut ſit domi.*

AN. Numquid eſt, quod mea opera uobis opu' ſit? GE. nil: uerum abi domum, &
Illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,
Conſolare: ceſſas? A. nihil eſt, aeque quod faciá lubens.
PH. Qua uia iſtuc facies? GE. dicam in itinere: modo te hinc moue.

ACTVS QVARTI SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

DE. QVID? qua profectus cauſſa hinc es Lemnum Chremes,
Adduxtin' tecum filiam? CH. non. DE. quid ita non?
CH. Poſtquam uidet me eius mater hic eſſe diutius,
Simul autem non manebat aetas uirginis
Meam neglegentiam: ipſam cum omni familia ad
Me profectam eſſe aiebant. DE. quid illic tam diu
Quaeſo igitur commorabare, ubi id audiueras?
CH. Pol me detinuit morbus. D. unde? aut qui? C. rogas?
SENECTVS IPSA EST MORBVS: ſed ueniſſe eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas uexerat.
DE. Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtin' Chreme?
CH. Quod quidem me factum conſilij incertum facit:
Nam hanc condicionem ſi cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe aeque, atque egomet ſum mihi,
Scibam: ille ſi me alienus affinem uolet,

Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreuerit me; plus, quam opus eſt ſcito, ſciet:
Vereorque, ne uxor aliqua hoc reſciſcat mea.
Quod ſi fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id reſtat: nam ego meorum ſolus ſum meus.
DE. Scio ita eſſe, & iſtaec mihi res ſolicitudini eſt:
Neque defetiſcar umquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem uidi neminem,
Quam Phormionem. uenio ad hominem, ut dicerem
Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quaerebat ſenem:
Dijs gratias agebat, tempus ſibi dari;
Vbi Phaedriae ſe oſtenderet nihilo minus
Amicum eſſe, quam Antiphoni. hominem ad forum
Iuſſi opperiri: eo me eſſe adducturum ſenem.
Sed eccum: quis eſt ulterior? at at at Phaedriae
Pater uenit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo ſunt mihi dati?
Commodius eſſe opinor duplici ſpe utier.
Petam hinc, unde a primo inſtitui: is ſi dat, ſat eſt;
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hoſpitem.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

AN. EXSPECTO, *quam mox recipiat ſeſe Geta.*
Sed patruum cum patre uideo adſtantem. hei mihi,
Quam timeo, aduentus huius quo impellat patrem.
GE. *Adibo hoſce: o noſter Chremes.* CH. *ſalue Geta.*
GE. *Venire ſaluom uolupe eſt.* CH. *credo.* G. *quid agitur?*
CH. *Multa aduenienti, ut fit, noua hic compluria.*
GE. *Ita de Antiphone audiſtin' quae facta?* CH. *omnia.*
GE. *Tun' dixeras huic? facinus indignum Chreme,*
Sic circumiri. D. *cum hoc id agebam commodum.*
GE. *Nam hercle ego quoque id quidem mecum agitans ſedulo,*
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. *quid Geta?*
Quod remedium? G. *ut abij abs te, fit forte obuiam*
Mihi Phormio. CH. *qui Phormio?* GE. *is, qui iſtanc.* CH. *ſcio.*
GE. *Viſum eſt mihi, ut eius tentarem ſententiam.*
Prendo hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter uos ſic haec potius cum bona
Vt componantur gratia, quam cum mala?
Heru' liberalis eſt, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, ut praecipitem hanc daret.
A. *Quid hic coeptat? aut quo euadet hodie?* G. *an legibus*

Daturum poenas dices, ſi illam eiecerit?
Iam id exploratum eſt: eia, ſudabis ſatis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia eſt.
Verum pone eſſe uictum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, ſed pecuniae.
Poſtquam hominem his uerbis ſentio mollirier,
Soli ſumus nunc, inquam, hic. eho dic, quid uelis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus,
Haec hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies?
AN. Satin' illi dij ſunt propitij? GE. nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem aequi boniq. dixeris,
Vt ille eſt bonus uir, tria non commutabitis
Verba hodie inter uos. D. quis te iſtaec iuſſit loqui?
CH. Immo non potuit melius peruenirier
Eo, quo nos uolumus. A. occidi. CH. perge eloqui.
G. At primo homo inſanibat. CH. cedo, quid poſtulat?
GE. Quid? nimium: quantum libuit. CH. dic. GE. ſi quis daret
Talentum magnum. CH. immo malum hercle: ut nil pudet.
G. Quod dixi adeo ei: quaeſo, quid ſi filiam
Suam unicam locaret? parui rettulit
Non ſuſcepiſſe: inuenta eſt, quae dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Haec denique eius fuit poſtrema oratio:
Ego, inquit, iam a principio amici filiam,
Ita ut aequom fuerat, uolui uxorem ducere:
Nam mihi ueniebat in mentem eiu' incommodum
In ſeruitutem pauperem ad ditem dari:

Sed

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quae afferret, qui diſſoluerem
Quae debeo: & etiam nunc, ſi uolt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quae ſponſa eſt mihi,
Nullam mihi malim, quam iſtanc, uxorem dari.
AN. *Vtrum ſtultitia facere ego hunc, an malitia*
Dicam, ſcientem, an imprudentem, incertu'ſum.
D. *Quid, ſi animam debet?* G. *ager oppoſitu'ſt pignori ob*
Decem minas, inquit. D. *age age, iam ducat: dabo.*
GE. *Aediculae item ſub ob decem alias.* D. *hoi hui,*
Nimium eſt. CH. *ne clama: petito haſce a me decem.*
GE. *Vxori emunda ancillula: tum autem pluſcula*
Supellectile opus eſt, opu'ſumptu ad nuptias:
His rebus pone ſane, inquit, decem minas.
DE. *Sexcenta proin potius ſcribito iam mihi dicas;*
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?
CH. *Quaeſo, ego dabo, quieſce: tu modo filius*
Fac ut illam ducat, nos quam uolumus. A. *hei mihi*
Geta, occidiſti me tuis fallacijs.
CH. *Mea cauſſa eijcitur: me hoc aequom eſt amittere.*
GE. *Quantum potes, me certiorem, inquit, face,*
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus ſiem:
Nam illi mihi dotem iam conſtituerunt dare.
CH. *Iam accipiet: illis repudium renunciet:*
Hanc ducat. DE. *quae quidem illi res uortat male.*
CH. *Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,*
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt praedia:
Id ſummam: uxori, tibi opus eſſe, dixero.

ACTVS QVARTI SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

A. G ETA. GE. *hem.* AN. *quid egiſti?* GE. *emunxi argento ſenes.*
A. *Satin' eſt id?* GE. *neſcio hercle: tantum iuſſu' ſum.*
A. *Eho uerbero, aliud mihi reſpondes, ac rogo?*
G. *Quid ergo narras?* A. *quid ergo narrem? opera tua ad*
Reſtim mihi quidem res redijt planiſſume:
Vt te quidem omnes dij, deaeque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, ſi quid uelis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum e tranquillo inferat.
Quid minus utile fuit, quam hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi. cedo, nunc porro Phormio
Dotem ſi accipiet, uxor ducenda eſt domum:
Quid fiet? G. *enim non ducet.* AN. *noui: ceterum*
Cum argentum repetent, noſtra cauſſa ſcilicet
In neruom potius ibit. G. *nihil eſt Antipho,*
Quin male narrando poſſit deprauarier.
Tu id, quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contra iam. ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt:
Id ille iſtis reddut. AN. *quamobrem? aut quid dicet?*

cet? G. rogas?
Quot res? poſtilla monſtra euenerunt mihi:
Introijt in aedes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruſpex uetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quae cauſſa eſt iuſtiſſima.
Haec fient. AN. ut modo fiant. G. fient: me uide.
Pater exit: abi, dic, eſſe argentum, Phaedriae.

ACTVS QVARTI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QVIETVS *eſto inquam: ego curabo, ne quid uerborum duint.*
Hoc temere numquam amittam ego a me, quin mihi teſtes adhibeam,
Cum dem: &, quamobrem dem, commemorabo. G. ut cautus eſt, ubi nil opu' ſt.
CH. *Atqui ita opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem haec manet:*
Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reiciat.
D. *Rem ipſam putaſti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. CH. ubi hoc egeris,*
Tranſito ad uxorem meam, ut conueniat hanc prius, quam hinc abit.
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat;
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior;

Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantum is uoluerit,
Datum eſſe dotis. D. quid, malum, tua id refert? C. magni Demipho.
D. Non ſat, tuum officium te feciſſe, ſi non id fama approbat?
CH. Volo ipſius quoque uoluntate hoc fieri, ne ſe eiectam putet.
D. Idem ego iſtuc facere poſſum. CH. mulier mulieri magi' congruet.
D. Rogabo. CH. ubi nunc illas ego reperire poſſim, cogito.

ACTVS QVINCTI SCENA I.

SOPHRONA, CHREMES.

S. QVID agam? quem amicum inueniam mihi miſera? aut cui conſilia
Haec referam? aut unde nunc mihi auxilium petam? nam uereor,
Hera ne ob meum ſuaſum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrē adoleſcētis facta haec tolerare audio uiolēter.
CH. Nam quae haec eſt anus exanimata, a fratre quae egreſſa eſt meo?
Quod ut facerem, me egeſtas impulit; cum ſcirem infirmas
Haſce eſſe nuptias; ut id conſulerem, interea uita
Vt in tuto foret. CH. certe aedepol, niſi me animus fallit,
Aut parum oculi proſpiciunt, meae nutricem gnatae

taeuideo,

SO. *Neque ille inueſtigatur.* CH. *quid agam?* SO. *qui eſt eiu' pater.* CH. *adeon',*

An maneo, dum ea, quae loquitur, magis cognoſco? SO. *quod ſi cum nunc*

Reperire poſſim, nihil eſt, quod uerear. CH. *ea ipſa eſt. colloquar.*

SO. *Quis his loquitur?* CH. *Sophrona.* S. *& meum nomen nominat?* CH. *ad me reſpice.*

SO. *Dij obſecro uos: eſt ne hic Stilpho?* CH. *non.* SO. *negas?*

CH. *Concede hinc paullulum a foribus iſtorſum ſodes Sophrona.*

Ne me iſtoc poſthac nomine appellaſſis. SO. *quid? non is obſecro es,*

Quem ſemper te eſſe dictitaſti? CH. *ſt.* SO. *quid has me tuis fores?*

CH. *Concluſam hic habeo uxorem ſaeuam: uerum iſtoc de nomine*

Eo perperam olim dixi, ne uos forte imprudẽtes foris

Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea reſciſceret.

SO. *Hem iſtoc pol nos te hic inuenire miſerae numquam potuimus.*

CH. *Eho dic mihi, quid tibi rei eſt cum familia hac, unde exis? aut ubi*

Illae ſunt? SO. *miſeram me.* CH. *hem quid eſt? uiuunt ne?* SO. *uiuit gnata.*

Matrem ipsã ex aegritudine miſerá mors cõſecuta eſt.

CH.

CH. *Male factum.* SO. *ego autem, quae eſſem anus deſerta, egens, ignota,*
Vt potui uirginem nuptum locaui huic adoleſcenti,
Harum qui eſt dominus aedium. CH. *Antiphoni ne?* S. *hem iſti ipſi.* CH. *qui d?*
Duas ne is uxores habet? SO. *au obſecro, unam ille quidem hanc ſolam.*
CH. *Quid illa altera, quae dicitur cognata?* SO. *haec ergo eſt.* CH. *quid ais?*
SO. *Compoſito eſt factum, quo modo hanc amans habere poſſet*
Sine dote. C. *dij uoſtrã fidem, quam ſaepe forte temere*
Eueniunt, quae non audeas optare offendi aduenìens,
Quicũ uolebam, atque ut uolebam, collocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine noſtra cura maxuma, ſua cura haec ſola fecit.
S. *Nunc quid facto eſt opus, uide. pater adoleſcẽtis uenit,*
Eumq. animo iniquo hoc opido ferre aiunt. C. *nihil pericli eſt.*
Sed per deos atque homines, meam [illegible] *hanc, caue reſciſcat quiſquam*
S. *Nemo ex me ſcibit.* C. *ſequere me: intus cetera audies.*

ACTVS QVINCTI SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

D. NOSTRAPTE *culpa facimus, ut malos expediat eſſe,*
Dum nimium dici nos bonos ſtudemus &

benignos.

Ita fugias, ne praeter caſam, aiunt. non ne id ſatis erat,

Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum eſt ultro obiectum ei,

Vt ſit qui uiuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.

G. *Planiſſume.* D. *his nunc praemium eſt, qui recta praua faciunt.*

G. *Veriſſime.* D. *ut ſtultiſſime quidem illi rem geſſerimus.*

G. *Modo ut hoc conſilio poſſiet diſcedi, ut iſtam ducat.*

D. *Etiam ne id dubium eſt?* G. *haud ſcio hercle, ut homo eſt, an mutet animum.*

D. *Hem, mutet autem?* G. *neſcio: uerum, ſi forte, dico.*

D. *Ita faciam, ut frater cenſuit; uxorem huc eiu' adducam,*

Cum iſta ut loquatur. abi Geta: praenuncia hanc uenturam.

G. *Argentum inuentum eſt Phaedriae: de iurgio ſiletur:*

Prouiſum eſt, ne in praeſentia haec hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto haeſitas: uorſuram ſoluis

Geta: praeſens quod fuerat malum, in diem abijt: plagae creſcunt,

Niſi proſpicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,

Ne quid uereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ACTVS QVINCTI SCENA III.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

DE. AGEDVM, *ut ſoles Nauſiſtrata, fac illa ut placetur nobis;*
Vt ſua uoluntate id, quod eſt faciundum, faciat. NA. *faciam.*
DE. *Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.*
NA. *Factum uolo: ac pol queo minu' uiri culpa, quam me dignum eſt.*
DE. *Quid autem?* NA. *quia pol mei patris bene parta indiligenter*
Tutatur: nam ex is praedijs talenta argenti bina
Capiebat ſtatim. hem, uir uiro quid praeſtat. DE. *bina quaeſo?*
NA. *Ac rebus uilioribu' multo, tamen talēta bina.* D. *hui.*
NA. *Quid haec uidentur?* DE. *ſcilicet.* NA. *uirum me natam uellem:*
Ego oſtenderem. DE. *certe ſcio.* NA. *quo pacto.* DE. *parce ſodes,*
Vt poſſis cum illa; ne te adoleſcens mulier defatiget.
NA. *Faciam, ut iubes: ſed meum uirum abs te exire uideo.* CH. *hem Demipho,*
Iam illi datum eſt argentum? DE. *curaui illico.* CH. *nollem datum.*
Hei, uideo uxorem: paene plus, quam ſat erat. DE.

cur nolles Chreme?

CH. *Iam recte.* D. *quid tu? ecquid locutus cum iſta es, quamobrem hanc ducimus?*

CH. *Tranſegi.* D. *quid ait tandem?* CH. *adduci non poteſt.* D. *quid non poteſt?*

CH. *Quia uterque utrique eſt cordi.* D. *quid iſtuc noſtra?* CH. *magni. praeter haec,*

Cognatam comperi eſſe nobis. DE. *quid? deliras?* CH. *ſic erit:*

Non temere dico: redi mecum in memoriam. CH. *ſatis'ne ſanus es?*

NA. *Au, obſecro uide, ne in cognatam pecces.* DE. *non eſt.* CH. *ne nega:*

Patri' nomen aliud dictum eſt: hoc tu errasti. D. *non norat patrem?*

CH. *Norat.* D. *cur aliud dixit?* CH. *numquam hodie concedes mihi, neque*

Intelliges? D. *ſi tu nil narres.* CH. *pergis?* NA. *miror quid hoc ſiet.*

DE. *Equidem hercle neſcio.* CH. *uin' ſcire? at ita me ſeruet Iupiter,*

Vt propior illi, quam ego ſum, ac tu, nemo eſt homo. D. *dij uoſtram fidem:*

Eamus ad ipſam una omnes nos: aut ſcire, aut neſcire hoc uolo. CH. *ah.*

D. *Quid eſt?* CH. *ita ne paruam mihi fidem eſſe apud te.* D. *uin' me credere?*

Vin' ſatis quaeſitum mihi iſtuc eſſe? age fiat. quid illa filia

Amici

Amici noſtri, quid futurum eſt? CH. *recte*. D. *hanc igitur mittimus?*

CH. *Quid ni?* D. *illa maneat?* CH. *ſic*. D. *ire igitur tibi licet Nauſiſtrata*.

NA. *Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quam ut coeperas,*

Manere hanc: nam perliberalis uiſa eſt, cũ uidi, mihi.

D. *Quid iſtuc negotij eſt?* CH. *iam ne operuit oſtium?* D. *iam*. CH. *o Iuppiter,*

Dij nos reſpiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. *hem,*

Quo pacto id potuit? CH. *non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus*.

DE. *At tu intro abi*. CH. *heus, ne filij noſtri quidem hoc reſciſcant, uolo*.

ACTVS QVINCTI SCENA IV.

ANTIPHO.

AN. LAETVS ſum, *ut ut meae res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod uolt*.

Quam ſcitum eſt, eiuſmodi parare in animo cupiditates,

Quas, cum res aduerſae ſient, paullo mederi poſſis.

Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expediuit:

Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis,

Quin, ſi hoc caeletur, ĩ metu; ſin patefit, in probro ſim.

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes oſtenſa

Huiuſce habendae. ſed ubinam Getam inuenire poſſum, ut
Rogẽ, quod tempus cõueniẽdi patris me capere iubeat?

ACTVS QVINCTI SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

PH. ARGENTVM accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curaui, propria ea Phaedria ut poteretur: nam emiſſa eſt manu:
Nunc una res mihi etiam reſtat, quae eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
AN. Sed Phormio eſt: quid ais? PH. quid? AN. quidnam nunc facturus Phaedria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe uelle ſumere?
PH. Viciſſim partes tuas acturus eſt. AN. quas? PH. ut fugitet patrem:
Tu ſuam rogauit rurſum ut ageres cauſſam, ut pro ſe diceres:
Nam potaturus eſt apud me: ego me ire ſenibus Suniũ
Dicam ad mercatum, ancillullam emptam, quam dudum dixit Geta;
Ne, cum hic non uideant me, conficere credant argentum ſuum.
Sed oſtium concrepuit abs te. AN. uide, quis egreditur. PH. Geta eſt.

ACTVS

ACTVS QVINCTI SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

GE. O FORTVNA, o fors fortuna, quantis commoditatibus,
Quam ſubito hero meo Antiphoni ope ueſtra hunc oneraſtis diem?
AN. *Quidnam hic ſibi uolt?* GE. *nosq. amicos eiu' exoneraſtis metu?*
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque hominem propero inuenire, ut haec, quae contigerint, ſciat?
AN. *Num tu intellegi', quid hic narret?* PH. *num tu?* AN. *nil.* PH. *tantundem ego.*
GE. *Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt.* AN. *heus Geta.* GE. *hem tibi.*
Num mirum, aut nouum eſt, reuocari, curſum cum inſtitueris? AN. *Geta.*
GE. *Pergit: hercle numquam tu tuo odio uinces me.* AN. *non manes?*
GE. *Vapulabis. curialis uernula eſt, qui me uocat.*
AN. *Id tibi quidem iam fiet, niſi reſiſtis, uerbero.*
GE. *Familiariorem oportet eſſe hunc, qui minitat malum:*
Sed is ne eſt, quem quaero, an non? ipſu' eſt. PH. *congredere actutum.* AN. *quid eſt?*
GE. *O omnium, quantum eſt, qui uiuant, hominum homo*

mo honoratiſſime :

Nam ſine controuerſia a dijs ſolus diligere Antipho.

AN. *Ita uelim : ſed qui iſtuc credam ita eſſe, mihi dici uelim.*

GE. *Satin' eſt, ſi te delibutum gaudio reddo?* AN. *enicas.*

PH. *Quin tu hinc pollicitationes aufer, & quod fers, cedo.* GE. *oh,*

Tu quoque hic aderas Phormio? PH. *aderam : ſed ceſſas?* GE. *accipe, hem.*

Vt modo argentum dedimus tibi apud forum, recta domum

Sumu' profecti : interea mittit herus me ad uxorem tuam.

AN. *Quamobrem?* GE. *omitto proloqui : nam nihil ad hanc rem eſt Antipho.*

Vbi in gynaeceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida :

Pone apprehendit pallio, reſupinat : reſpicio : rogo,

Quamobrem retineat me : ait eſſe uetitum intro ad heram accedere :

Sophrona modo fratrem huc, inquit, ſenis introduxit Chremem,

Eumq. nunc eſſe intus cum illis. hoc ubi ego audiui, ad fores

Suſpenſo gradu placide ire perrexi : acceſſi : aſtiti :

Animam compreſſi : aurem admoui : ita animum coepi attendere,

Hoc modo ſermonem captans. AN. *euge Geta.* GE. *hic pulcherrimum*

Facinus

Facinus audiui:itaq. paene hercle exclamaui gaudio.
PH. *Quod?* GE. *quodnam arbitrare?* AN. *neſcio.* GE. *atqui mirificiſſimum:*
Patruus tuus eſt pater inuentus Phanio uxori tuae. AN. *hem,*
Quid ais? GE. *cum eiu' olim conſueuit matre in Lemno clanculum.*
PH. *Somnium: utin' haec ignoraret ſuum patrem?* GE. *aliquid credito*
Phormio eſſe cauſſae: ſed me cenſen' potuiſſe omnia
Intellegere extra oſtium, intus quae inter ſeſe ipſi egerint?
PH. *Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam.* GE. *immo etiam dabo,*
Quo magi' credas. patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multo poſt cū patre idē recipit ſe intro denuo:
Ait uterque tibi poteſtatem eius habendae ſe dare:
Denique ego ſum miſſus, te ut requirerem, atque adducerem.
AN. *Hem, quin ergo? rape me: ceſſas?* GE. *fecero.* AN. *o mi Phormio*
Vale. PH. *uale Antipho: bene, ita me dij ament, factum: & gaudeo.*
PH. *Tantam fortunam de improuiſo eſſe is datam?*
Summa eludendi occaſio eſt mihi nunc ſenes,
Et Phaedriae curam adimere argentariam,
Ne cuiquam ſuorum aequalium ſupplex ſiet:
Nam idem hoc argentum ita ut datum eſt ingratiis,

His

His datum erit: hoc qui cogam, re ipſa repperi.
Nunc geſtus mihi, uoltusq. eſt capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:
Inde hiſce oſtendam me, ubi erunt egreſſi foras:
Quo me aſſimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTVS QVINCTI SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DE. DIIS magnas merito gratias habeo, atque ago,
Quando euenere haec nobis frater proſpere.
Quantum poteſt, nunc conueniendus Phormio eſt,
Priuſquam dilapidet noſtras triginta minas,
Vt auferamus. PH. Demiphonem, ſi domi eſt,
Viſam: ut quod. DE. at nos ad te ibamus Phormio.
PH. De eadem hac ſortaſſe cauſſa? DE. ita hercle. PH. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an ueremini,
Ne non id facerem, quod recepiſſem ſemel?
Heus, quanta quanta haec mea paupertas eſt, tamen
Adhuc curaui unum hoc quidem, ut mi eſſet fides.
CH. Eſtne ea ita, ut dixi, liberalis? DE. opido.
PH. Itaque ad uos uenio nunciatum Demipho,
Paratum me eſſe: ubi uoltis, uxorem date.
Nam omnes poſthabui mihi res, ita uti par fuit,
Poſtquam, tantopere id uos uelle, animum aduorterá.
DE. At hic dehortatus eſt me, ne illam tibi darem:
Nam qui rumore & populi, inquit, ſed id feceris?

Olim cum honeſte potuit, tum non eſt data:
Nunc uiduam extrudi, turpe eſt: ferme eadem omnia:
Quae tute dudum coram me incuſaueras,
PH. *Satin' ſuperbe illuditis me?* DE. *qui?* PH. *rogas?*
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempſerim?
CH. *Tum autem Antiphonem uideo ab ſeſe amittere*
Inuitum eam, inque. DE. *tum autem uideo filium*
Inuitum ſane mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſedes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rurſum reſcribi Phormio.
PH. *Quod? nae ego perſcriſi porro illis, quibu' debui.*
DE. *Quid igitur fiet?* PH. *ſi uis mihi uxorem dare,*
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt, ut uelis
Manere apud te illam, hic dos maneat Demipho:
Nam non eſt aequom me propter uos decipi;
Cum ego ueſtri honoris cauſſa repudium alteri
Remiſerim, quae tantundem dotis dabat.
DE. *I hinc in malam rem cum iſtac magnificentia*
Fugitiue: etiam credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. *irritor.* D. *tu ne hanc duceres.*
Si tibi data eſſet? PH. *fac periclum.* DE. *ut filius*
Cum illa habitet apud te, hoc ueſtrum conſilium fuit.
PH. *Quaeſo, quid narras?* D. *quin tu mihi argentum cedo.*
PH. *Immo uero tu uxorem cedo.* DE. *in ius ambula.*
PH. *In ius? enimuero ſi porro eſſe odioſi pergitis.*
DE. *Quid facies?* PH. *ego ne? uos me indotatis modo*
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. CH. *quid id noſtra?* PH. *nihil.*

His

Hic quandam noram, cuius uir uxorem. CH. *hem.* DE. *quid eſt?*
PH. *Lemni habuit aliam.* CH. *nullus ſum.* PH. *ex qua filiam*
Suſcepit: & eam clam educat. CH. *ſepultu' ſum.*
PH. *Haec adeo ego illi iam denarrabo.* CH. *obſecro,*
Ne facias. PH. *oh, tun' is eras?* DE. *ut ludos facit.*
CH. *Miſſum te facimus.* PH. *fabulae.* CH. *quid uis tibi?*
Argentum quod habes, condonamus te. PH. *audio:*
Quid uos, malum, ergo me ſic ludificamini
Inepti uoſtra puerili ſententia?
Nolo, uolo: uolo, nolo rurſum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum eſt: quod modo erat ratum, irritum eſt.
CH. *Quod pacto, aut unde haec hic reſciuit?* DE. *neſcio,*
Niſi, me dixiſſe memini, id certo ſcio.
CH. *Monſtri, ita me dij ament, ſimile.* PH. *inieci ſcrupulum.* DE. *hem,*
Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle ſatius eſt:
Animo uirili praeſentiq. ut ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras,
Neque iam id caelare poſſe te uxorem tuam:
Nunc quod ipſa ex alijs auditura ſit Chreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Vlciſci. PH. *at at, niſi mihi proſpicio, haereo:*
Hi gladiatorio animo ad me affectant uiam.
CH. *At uereor, ut placari poſſit.* DE. *bono animo es:*
Ego redigam uos in gratiam, hoc fretus Chreme,

Cum e medio exceſſit, unde haec ſuſcepta eſt tibi.
PH. *Ita ne mecum agitis? ſatis aſtute aggredimini:*
Non hercle ex re iſtiu' me inſtigaſti Demipho.
An tu, ubi peregre, tibi quod lubitum fuit, feceris,
Neque huius ſis ueritus feminae primariae,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrumis ſi exſtillaueris.
DE. *Malum, quod iſti dij, deaeq. omnes duint.*
Tanta ne affectum hominem quemquam eſſe audacia?
Non ne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? CH. *in id redactus ſum loci,*
Vt neſciam prorſus, quid agam cum illo. DE. *ego ſcio:*
In ius eamus. PH. *in ius? huc, ſi quid lubet.*
DE. *Aſſequere, ac retine, dum huc ego ſeruos euoco.*
CH. *Enim ſolu' nequeo: accurre huc.* P. *una iniuria eſt*
Tecum. CH. *lege agito ergo.* PH. *altera eſt tecum Chreme.*
DE. *Rape hunc.* PH. *ita ne agitis? enimuero uoce eſt opus.*
Nauſiſtrata exi. CH. *os opprime.* DE. *impurum uide,*
Quantum ualet. PH. *Nauſiſtrata inquam.* CH. *non taces.*
PH. *Taceam?* DE. *ni ſequitur, pugnos in uentrem ingere.*
PH. *Vel oculum exculpe: eſt, ubi uos ulciſcar probe.*

ACTVS

ACTVS QVINCTI SCENA VIII.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

NA. QVI nominat me? CH. hem. NA. quid iſtuc turbae eſt obſecro
Mi uir? PH. hem quid nunc obticuiſti? NA. quis hic homo eſt?
Non mihi reſpondes? PH. hiccine ut reſpondeat?
Qui hercle, ubi ſit, neſcit. CH. caue iſti quidquam credas.
PH. Abi: tange: ſi non totus friget, me enica.
CH. Nihil eſt. NA. quid ergo eſt? quid iſtic narrat? PH. iam ſcies:
Auſculta. CH. pergin' credere? NA. quid ego obſecro
Huic credam, qui nil dixit? PH. delirat miſer
Timore. NA. non pol temere eſt, quod tu tam times.
CH. Ego timeo? PH. recte ſane: quando nihil times,
Et hoc nihil eſt, quod dico ego, tu narra. DE. ſcelus,
Tibi narret? PH. eho tu, factum eſt abs te ſedulo
Pro fratre. NA. mi uir non mihi narras? CH. at. NA. quid at?
C. Non opus eſt dicto. P. tibi quidem: at ſcito huic opu'ſt.
In Lemno. CH. hem quid ais? DE. non taces? PH. clam te. CH. hei mihi.
PH. Vxorem duxit. NA. mi homo dij melius duint.
PH. Sic factum eſt. NA. perij miſera. PH. & inde filiam
Suſcepit iam unam, dum tu dormis. CH. quid agimus?

NA.

NA. *Pro dij immortales, facinus indignum, & malum.*
PH. *Hoc actum'eſt.* NA. *an quidquam hodie eſt factum indignius?*
Qui mi, ubi ad uxores uentum eſt, tum fiunt ſenes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipſo diſtaedet loqui.
Haeccine erant itiones crebrae, et manſiones diutinae
Lemni? haeccine erat, quae noſtros fructus minuebat, uilitas?
DE. *Ego Nauſiſtrata eſſe in hac re culpam meritam non nego,*
Sed eam, quae ſit ignoſcenda. PH. *uerba fiunt mortuo.*
DE. *Nam neque negligētia tua, neque odio id fecit tuo.*
Vinolentus fere ab hinc annos quindecim mulierculam
Eam compreſſit unde haec nata eſt, neque poſt illa umquam attigit.
Ea mortem obijt: e medio abijt: qui ſit in re hac ſcrupulus?
Quam ob rem te oro, ut alia facta tua ſunt, aequo animo hoc feras.
NA. *Quid ego aequo animo? cupio miſera in hac re iam defungier.*
Sed quid ſperem? aetate porro minu' peccaturū putem?
Iam tum erat ſenex, ſenectus ſi uerecundos facit.
An mea forma, atque aetas nunc magis expetenda eſt Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem exſpectem, aut ſperem porro non fore?
P. *Exſequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tem-*

tempus eſt.

Sic dabo: age age nunc, Phormionem, qui uolet, laceſſito:

Faxo tali eum Mactatum, atque hic eſt, infortunio.

Redeat ſane in gratiam: iam ſupplicij ſatis eſt mihi.

Habet haec, ei quod, dum uiuat, uſque ad aurem obganniat.

NA. *At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho*

Singillatim, malis in iſtum fuerim? DE. *noui aeque omnia*

Tecum. NA. *meriton' meo hoc uidetur factum?* DE. *minime gentium:*

Verũ, quando iam accuſando fieri infectum non poteſt,

Ignoſce: orat, confitetur, purgat: quod uis amplius?

PH. *Enimuero, prius quam haec dat ueniam, mihi proſpiciam, & Phaedriae.*

Heus Nauſiſtrata, prius quam huic reſpondes temere, audi. NA. *quid eſt?*

PH. *Ego minas triginta ab iſto per fallaciam abſtuli.*

Eas dedi tuo gnato. is pro ſua amica lenoni dedit.

C. *Hem quid ais?* NA. *adeon' indignũ tibi uidetur, filius*

Homo adoleſcens unam ſi habet amicam? tu uxores duas.

Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? reſponde mihi.

DE. *Faciet, ut uoles.* NA. *immo, ut iam ſcias meam ſententiam,*

Neque ego ignoſco, neque promitto quidquam, neque reſpondeo,

Prius

Prius quam gnatum uideo: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. PH. mulier ſapiens es Nauſiſtrata.
NA. Satin' id eſt tibi? PH. immo uero pulchre diſcedo, & probe,
Et praeter ſpem? NA. tu tuum nomen dic quod eſt. PH. min'? Phormio,
Veſtrae familiae hercle amicus, & tuo ſummus Phaedriae.
NA. Phormio, at ego aecaſtor poſthac tibi, quod potero, & quae uoles,
Faciamq., & dicã. PH. benigne dicis. NA. pol meritum eſt tuum.
PH. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nauſiſtrata,
Et quod tuo uiro oculi doleant? NA. cupio. PH. me ad cenam uoca.
NA. Pol uero uoco. DE. eamus intro hinc. NA. fiat: ſed ubi eſt Phaedria,
Iudex noſter? PH. iam hic faxo aderit. Vos ualete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	*meretrix,*
Syra	*anus,*
Parmeno	*ſeruus,*
Laches	*ſenex,*
Soſtrata	*mulier,*
Phidippus	*ſenex,*
Pamphilus	*adoleſcens,*
Myrrhina	*mulier,*
Soſia	*ſeruus*
Bacchis	*meretrix.*

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS PARILIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

V XOREM *duxit Pamphilus Philumenam,*
Cui quondam ignorãs uirgini uitium obtulit:
Eiusq. per uim quem detraxit annulum,
Dederat amicae Bacchidi meretriculae:
Dein profectus in Imbrum eſt: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero grauidam, ne id ſciat ſocrus
Vt aegram ad ſe transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: caelat: uxorem tamen
Recipere non uolt. pater incuſat Bacchidis
Amorem. dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater uitiatae forte agnoſcit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGVS.

H ECYRA *eſt huic nomen fabulae. haec cum data*
Eſt noua, nouum interuenit uitium, & calamitas,

Vt neque ſpectari, neque cognoſci potuerit:
Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc haec plane eſt pro noua:
Et is, qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum poſſit uendere.
Alias cognoſtis eius: quaeſo hanc noſcite.
Orator ad uos uenio ornatu prologi.
Sinite exorator ſim, eodem ut iure uti ſenem
Liceat, quo iure ſum uſus adoleſcentior,
Nouas qui exactas feci ut inueteraſcerent,
Ne cum poeta ſcriptura euaneſceret.
In his, quas primum Caecilij didici nouas,
Partim ſum earum exactus, partim uix ſteti.
Quia ſcibam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem ſuſtuli.
Eaſdem agere coepi, ut ab eodem alias diſcerem
Nouas ſtudioſe, ne illum ab ſtudio abducerem.
Perfeci, ut ſpectarentur. ubi ſunt cognitae,
Placitae ſunt. ita poetam reſtitui in locum,
Prope iam remotum iniuria aduorſarium
Ab ſtudio, atque ab labore, atque ab arte muſica.
Quod ſi ſcripturam ſpreuiſſem in praeſentia, &
In deterrendo uoluiſſem operam ſumere,
Vt in otio eſſet, potius quam in negotio:
Deterruiſſem facile, ne alias ſcriberet.
Nunc quid petam, mea cauſſa, aequo animo attẽdite.
Hecyram ad uos refero, quam mihi per ſilentium
Nũquam agere licitũ eſt, ita eã oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem ueſtra intellegentia

Sedabit,

Sedabit, ſi erit adiutrix noſtrae induſtriae.
Cum primum eam agere coepi, pugilum gloria,
Funambuli eodem acceſſit exſpectatio:
Comitum conuentus, ſtudium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras,
Vetere in noua coepi uti conſuetudine,
In experiundo ut eſſem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor uenit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt: otium, & ſilentium eſt:
Agendi tempus mihi datum eſt: uobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenicos.
Nolite ſinere per uos artem muſicam
Recidere ad paucos: facite, ut ueſtra auctoritas,
Meae auctoritati fautrix, adiutrixq. ſit.
Si numquam auare ſtatui pretium arti meae,
Et eum eſſe quaeſtum in animum induxi maxumum,
Quammaxume ſeruire uoſtris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in uoſtram commiſit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea cauſſa cauſſam hanc accipite, & ſilentium
Date; ut lubeat ſcribere alijs, mihiq. ut diſcere
Nouas expediat, poſthac pretio emptas meo.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PH. PER pol quam paucos reperias meretricibus
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quam ſancte, ut quiuis facile poſſet credere,
Numquam illa uiua ducturum uxorem domum:
Hem duxit. SY. ergo propterea te ſedulo
Et moneo, & hortor, ne cuiuſquam miſereat,
Quin ſpolies, mutiles, laceres, quemquem nacta ſis.
PH. Vtin' eximium neminem habeam? SY. neminem:
Nam nemo illorum quiſquam, ſcito, ad te uenit,
Quin ita paret ſeſe, abs te ut blanditijs ſuis
Quamminimo pretio ſuam uoluptatem expleat.
Hiſcine tu amabo non contra inſidiabere?
PH. Tamen eandem pol eſſe omnibus, iniurium eſt.
SY. Iniurium eſt autem ulciſci aduorſarios?
Aut qua uia captent te illi, eadem ipſos capi?
Eheu me miſeram, cur non aut iſtaec mihi
Aetas & forma eſt, aut tibi haec ſententia?

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. SENEX ſi quaeret me, modo iſſe dicito
Ad portum percontatum aduentũ Pamphili.
Audin', quid dicã, Scirte? ſi quaeret me, uti
Tum dicas: ſi non quaeret, nullus dixeris;

Alias

Alias ut uti poſſim cauſſa hac integra.
Si uideon' ego Pilotium? unde haec aduenit?
Philotis, ſalue multum. PH. *o ſalue Parmeno.*
SY. *Salue mecaſtor Parmeno.* PA. *et tu aedepol Syra.*
Dic mihi Philoti, ubi te oblectaſti tam diu?
PH. *Minime me equidem oblectaui, quae cum milite*
Corinthum hinc ſum profecta inhumaniſſimo:
Biennium ibi perpetuum miſera illum tuli.
PA. *Aedepol te deſiderium Athenarum arbitror*
Philotium cepiſſe ſaepe, & te tuum
Conſilium contempſiſſe. PH. *non dici poteſt,*
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,
Vosq. hic uidendi, antiqua ut conſuetudine
Agitarem inter uos libere conuiuium:
Nam illi haud licebat niſi praefinito loqui
Quae illi placerent. PA. *haud opinor commode*
Finem ſtatuiſſe orationi militem.
PH. *Sed quid negoti hoc? modo quae narrauit mihi*
Hic intus Bacchis? quod ego numquam credidi
Fore, ut ille hac uiua poſſet animum inducere
Vxorem habere. PA. *habere autem?* PH. *eho tu, an non habet?*
PA. *Habet, ſed firmae hae uereor ut ſint nuptiae.*
PH. *Ita dij deaeq. faxint, ſi in rem eſt Bacchidis.*
Sed qui iſtuc credam ita eſſe? dic mihi Parmeno.
PA. *Nunc eſt opus prolato: hoc percontarier*
Deſiſte. PH. *nempe ea cauſſa, ut ne id fiat palam.*
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, ſed tacita ut mecum gaudeam.

PA. *Numquam dices tam commode, ut tergum meum*
Tuam in fidem committam. PH. *ab noli Parmeno:*
Quaſi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quam ego, quae percontor, ſcire. PA. *uera haec praedicat:*
Et mi illud uitium maxumum eſt, ſi mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. *ad ingenium redis.*
Fidem do, loquere. PA. *auſculta.* PH. *iſtic ſum.*
PA. *hanc Bacchidem*
Amabat, ut cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et haec, communia omnium quae ſunt patrum,
Senem ſe dicere eſſe, illum autem eſſe unicum
Praeſidium uelle ſe ſenectuti ſuae.
Ille primo ſe negare; ſed poſtquam acrius
Pater inſtat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin', an ne amori obſequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit ſenex:
Deſpondit gnatam ei huius uicini proxumi.
Vſque illud uiſum eſt Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipſis nuptijs. poſtquam uidet
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita aegre tulit, ut ipſam Bacchidem,
Si adeſſet, credo ibi eius commiſereſceret.
Vbicumque datum erat ſpatium ſolitudinis,
Vt colloqui mecum una poſſet: Parmeno
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miſer.
PH. *At te dij deaeq. perduint cum iſto odio Laches.*

PA.

PA. *Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum:*
Nocte illa prima uirginem non attigit:
Quae conſecuta eſt nox, eam nihilo magis.
PH. *Quid ais? cum uirgine una adoleſcens cubuerit,*
Plus potus, illa ſe abſtinere ut potuerit?
Non ueriſimile dicis; nec uerum arbitror.
PA. *Credo ita uideri tibi. nam nemo ad te uenit,*
Niſi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PH. *Quid deinde fit?* PA. *diebus ſane pauculis*
Poſt Pamphilus me ſolum ſeducit foras,
Narratq., ut uirgo a ſe integra etiam tum ſiet:
Seq. ante, eam quam uxorem duxiſſet domum,
Speraſſe eas tolerare poſſe nuptias.
Sed quam decrerim me non poſſe diutius
Habere, eam ludibri haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi a ſuis,
Neque honeſtum mihi, neque utile ipſi uirgini eſt.
PH. *Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.*
PA. *Hoc ego proferre, incommodum eſſe mihi arbitror:*
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas uiti,
Superbum eſt: ſed illam ſpero, ubi hoc cognouerit,
Non poſſe ſe mecum eſſe, abituram denique.
PH. *Quid interea? ibat ne ad Bacchidem?* PA. *quotidie:*
Sed, ut fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe uidet,
Maligna multo, & magis procax facta illico eſt.
PH. *non aepol mirum.* PA. *atqui ea res multo maxume*
Diſiunxit illum ab illa, poſtquam & ipſe ſe,

Et illam, & hanc, quae domi erat, cognouit ſatis,
Ad exemplum ambarum mores earum aeſtimans.
Haec, ita uti liberali eſſe ingenio decet,
Pudens, modeſta, incommoda, atque iniurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris miſericordia
Deuictus, partim uictus huiu' iniuria,
Paullatim elapſuſt Bacchidi, atque huic tranſtulit
Amorem, poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex
Horunc, ea ad hos redibat lege hereditas.
Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hic uxorem: nam ſenex
Rus abdidit ſe: huc raro in urbem commeat.
PH. *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?*
PA. *Nunc audies. primum dies compluſculos*
Bene conueniebat ſane inter eas: interim
Miris modis odiſſe coepit Soſtratam,
Neque lites ullae inter eas: poſtulatio
Numquam. PH. *quid igitur?* PH. *ſi quando ad eam acceſſerat*
Confabulatum, fugere e conſpectu illico,
Videre nolle. denique, ubi non quit pati,
Simulat ſe a matre accerſi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi eſt dies complures, accerſi iubet.
Dixere cauſſam tunc neſcio quam: iterum iubet.
Nemo remiſit. poſtquam accerſunt ſaepius,
Aegram eſſe ſimulant mulierem. noſtra illico
It uiſere ad eam: admiſit nemo. hoc ubi ſenex

Reſciuit, heri ea cauſſa rure aduenit huc,
Patrem continuo conuenit Philumenae.
Quid egerint inter ſe, non dum etiam ſcio:
Niſi ſane curae eſt, quorſum euenturum hoc ſiet,
Habes omnem rem: pergam quo coepi hoc iter.
PH. *Et quidem ego: nam conſtitui cum quodam hoſpite*
Me eſſe illum conuenturam. PA. *dij uortant bene*
Quod agas. PH. *uale.* PA. *& tu bene uale Philotium.*

ACTVS SECVNDI SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

LA. PRO *deum atque hominum fidem, quod hoc genus eſt, quae haec coniuratio,*
Vt omnes mulieres eadem aeque ſtudeant, nolintq. omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias:
Itaque adeo uno animo omnes ſocrus oderunt nurus. uiris
Eſſe aduorſas, aeque ſtudium eſt, ſimilis eſt pertinacia.
In eodem omnes mihi uidentur ludo doctae ad malitiam: &
Ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtrā hanc eſſe ſatis certo ſcio.
SO. *Me miſeram, quae nunc, quamobrem accuſer, neſcio.* LA. *hem*
Tu neſcis? SO. *non, ita me dij bene ament mi Laches,*
Itaq. una inter nos agere aetatem liceat. LA. *dij mala prohibeant.*

Meq. abs te immerito eſſe accuſatam, poſt modo reſciſces. LA. *ſcio.*
Te immerito? an quidquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum paras?
Tum autem, ex amicis inimici ut ſint nobis affines, facis;
Qui illum decrerunt dignum, ſuos cui liberos committerent.
Tu ſola exorere, quae perturbas haec tua impudentia.
Ego ne? LA. *tu inquam mulier, quae me omnino lapidem, haud hominem, putas.*
An, quia ruri eſſe crebro ſoleo, neſcire arbitramini,
Quo quiſque pacto hic uitam uoſtrorum exigat?
Multo melius, hic quae fiunt, quam illi, ubi ſum aſſidue, ſcio:
Ideo quia, uti uos mihi domi eritis, proinde ego ero foris.
Iampridem equidem audiui cepiſſe odium tui Philumenam:
Minimeq. adeo mirum: &, ni id feciſſet, magi' mirum foret.
Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odiſſet domum:
Quod ſi ſciſſem, illa hic maneret potius, tu hinc iſſes foras.
At uide, quam immerito aegritudo haec oritur mi abs te Soſtrata.

Rus

Rus habitatum abij, concedens uobis, & rei ſeruiens,
Sumptus ueſtros, otiumq. ut noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, praeter aequom atque aetatem meam.
Non te pro his curaſſe rebus, ne quid aegre eſſet mihi?
Non mea opera, neque pol culpa euenit. L. *immo maxume.*
Sola hic fuiſti: in te omnis haeret culpa ſola Soſtrata.
Quae hic erant, curares; cũ ego uos ſolui curis ceteris.
Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet;
Illiu' dices culpa factum. S. *haud equidem dico mi Laches.*
LA. *Gaudeo (ita me dij ament) gnati cauſſa: nam de te quidem,*
Sati' ſcio, peccando detrimenti nil fieri poteſt.
S. *Qui ſcis, an ea cauſſa mi uir me odiſſe aſſimulauerit,*
Vt cum matre una plus eſſet? LA. *quid ais? non ſigni ſat eſt,*
Quod heri nemo uoluit uiſentem te ad eam intromittere?
S. *Enim laſſam opido tum aiebant: eo ad eam non admiſſa ſum.*
L. *Tuos eſſe illi mores morbum magi', quam ullam aliã rem arbitror:*
Et merito adeo: nam uoſtrarum nulla eſt, quin gnatum uelit
Ducere uxorẽ: et quae uobis placita condicio eſt, datur:
Vbi duxere implſu uoſtro, uoſtro impulſu eaſdem exigunt.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, SOSTRATA.

PH. ETSI ſcio Philumena meum ius eſſe, ut te cogam,
Quae ego imperem, facere: ego tamen patrio animo uictus faciam
Vt tibi concedam, neque tuae libidini aduorſabor.
L. Atque eccum Phidippum optume uideo: ex hoc iam ſcibo, quid ſit.
Phidippe, eſſe ego meis omnibus ſcio me apprime obſequentem:
Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quod ſi tu idem faceres, magis in rem & noſtram, & uoſtram id eſſet.
Nunc uideo in illarum poteſtate eſſe te. PH. eia uero.
L. Adij te heri de filia: ut ueni, itidem incertum amiſti.
Haud ita decet, ſi perpetuam uis eſſe affinitatē hanc,
Caelare te iras. ſi quid eſt peccatum a nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando uobis, corrigemus,
Te iudice ipſo: ſin ea eſt cauſſa retinendi apud uos,
Quia aegra eſt: te mi iniuriā facere arbitror Phidippe,
Si metuis, ſatis ut meae domi curetur diligenter.
At, ita me dij ament, haud tibi hoc concedo, etſi illi pater es,
Vt tu illam ſaluam magis uelis, quam ego: id ad cognati cauſſa,

Quem

Quem ego intellexi illam haud minus, quam ſe ipſum, magnificare,
Neque adeo me clam eſt, quam eſſe eum grauiter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit. eo, domum ſtudeo haec prius, quam ille huc redeat.
PH. *Laches, & diligentiam ueſtram, & benignitatem*
Noui: &, quae dicis, omnia eſſe ut dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illá ad uos redire ſtudeo,
Si facere poſſim ullo modo. LA. *quae res te facere id prohibet?*
Eho, numquidnam accuſat uirum? PH. *minime: nam poſtquam attendi*
Magis, & ui coepi cogere ut rediret, ſanctè adiurat
Non poſſe apud uos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe alijs uitij eſt: leni ego animo ſũ natus:
Non poſſum aduorſari meis. L. *hem Soſtrata.* SO. *heu me miſeram.*
L. *Certum eſt iſtuc?* PH. *nunc quidem, ut uidetur: ſed numquid uis?*
Nam eſt, quod me tranſire ad forum iam oportet. L. *eo tecum una.*

ACTVS SECVNDI SCENA III.

SOSTRATA.

S. AE DEPOL *nae nos aeque ſumus omnes inuiſae uiris,*
Propter paucas; quae omnes faciunt dignae ut

vt uideamur malo.

Nam, ita me ament di, quod me accuſat nunc uir, ſum extra noxiam.

Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus

Omnes eſſe iniquas. haud pol me equidem: nam numquam ſecus

Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, qui hoc mi eueniat, ſcio.

Niſi pol filium multimodis iam exſpecto ut redeat domum.

ACTVS TERTII SCENA I.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. NEMINI ego *plura acerba eſſe ex amore homini umquam oblata credo,*

Quam mi. heu me infelicem, hanccine ego uitam parſi perdere?

Haccine ego cauſſa eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quanto fuerat praeſtabilius, ubiuis gentium aetatem agere,

Quam huc redire? atque, haec ita eſſe, miſerum me reſciſcere?

Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus eſt labos,

Omne quod eſt interea tempus, priusquam id reſcitum eſt, lucro eſt.

PAR.

PAR. *At ſic, citius qui te expedias his aerumnis, reperies.*
Si nõ rediiſſes, hae irae factae eſſent multo ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile ſcio reuerituras.
Rem cognoſces, iram expedies: reſtitues rurſum in gratiam.
Leuia ſunt haec, quae tu pergrauia eſſe in animum induxti tuum.

PAM. *Quid conſolare me? an quiſquam uſquam gentium eſt aeque miſer?*
Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re ut taceam, cuiuis facile ſcitu quam fuerim miſer:
Tamen numquam auſus ſum recuſare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum:
Vixq. huc contuleram, hem noua res orta eſt, porro ab hac quae me abſtrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita eſſe inuenero, quid reſtat, niſi porro ut fiam miſer?
Nã matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tum uxori obnoxius ſum: ita olim ſuo me ingenio pertulit,
Tot meas iniurias quae numquã in ullo patefecit loco.

Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe Parmeno,
Vnde ira inter eas interceſſit, quae tam permanſit diu.
PAR. *Hoc quidem hercle paruum eſt: ſi uis uero ueram rationem exſequi,*
Non maxumas, quae maxumae ſunt interdum irae, iniurias
Faciunt: nam ſaepe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quid eſt,
Cum de eadem cauſſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quam pro leuibus noxijs iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres ſunt ferme, ut pueri, leui ſententia:
Fortaſſe unum aliquod uerbum hanc inter eas iram conciuerit.
PAM. *Abi Parmeno intro, ac me ueniſſe nuncia.* PAR. *hem quid hoc?* PAM. *tace.*
Trepidari ſentio, curſari rurſum prorſum: agedum ad fores
Accede propius. PAR. *hem, ſenſiſtin'?* PAM. *noli fabularier.*
Pro Iuppiter, audio clamorem. PAR. *tute loqueris, me uetas?*
M. *Tace obſecro mea gnata.* PAM. *matris uox uiſa eſt Philumenae.*
Nullus ſum. PAR. *qui dum?* PAM. *perij.* PAR. *quam obrem?* PAM. *neſcio quod magnum malum*
Profecto Parmeno me celas. PAR. *uxorem Philumenā*

Pauitare

Pauitare neſcio quid, dixerunt: id ſi forte eſt, neſcio?

PAM. *Interij: cur mihi id non dixti?* PAR. *quia non poteram una omnia.*

PAM. *Quid morbi eſt?* PAR. *neſcio.* PAM. *quid? nemo ne medicum adduxit?* PAR. *neſcio.*

PAM. *Ceſſo hinc ire intro, ut hoc quamprimum quidquid eſt, certum ſciam?*

Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?

Nam ſi periculum ullum in te eſt, perijſſe me una haud dubium eſt.

PAR. *Non uſus facto eſt mihi nunc, hunc intro ſequi.*

Nam inuiſos omnes nos eſſe illis ſentio:

Here nemo uoluit Soſtratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus ſiet,

Quod ſane nolim, maxume heri cauſſa mei:

Seruom illico introijſſe dicent Soſtratae,

Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali.

Capiti, atque aetati illorum, morbus qui actu' ſit:

Hera in crimen ueniet, ego in magnum malum.

ACTVS TERTII SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

SO. NESCIO *quid iamdudum hic audio tumultuari miſera:*

Male metuo, ne Philumenae magi' morbus aggraueſcat:

Quod te Aeſculapi, & te Salus, ne quid ſit huius, oro.

Nunc ad eam uiſam. PAR. *heus Soſtrata.* S. *ehem.*
PAR. *iterum iſtinc excludere.*
SO. *Ehem Parmeno, tu ne hic eras? perij, quid faciam miſera?*
Non uiſam uxorem Pamphili, cum in proxumo hic ſit aegra?
PAR. *Non uiſas, nec mittas quidem uiſendi cauſſa quemquam.*
Ná qui amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſtulte duco:
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum autem filius tuus introijt uidere, ut uenit, quid agat.
SO. *Quid ais? an uenit Pamphilus?* PAR. *uenit.* SO. *dijs gratiam habeo.*
Hem, iſtoc uerbo animus mihi redijt, & cura ex corde exceſſit.
PAR. *Iam ea te cauſſa maxume huc nunc introire nolo:*
Nam ſi remittent quippiam Philumena dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuo ſola ſoli,
Quae inter uos interuenit, unde ortú eſt initium irae.
Atque eccum uideo ipſum egredi: quam triſti' ſt. SO. *o mi gnate.*
PAM. *Mea mater, ſalue.* SO. *gaudeo ueniſſe ſaluom. ſaluan'*
Philumena eſt? PAM. *meliuſcule eſt.* SO. *utinam iſtuc ita dij faxint.*
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? PAM. *recte mater.*
SO. *Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repéte inuaſit?*

PAM.

PAM. *Ita factum eſt*: SO. *quid morbi eſt?* PAM. *febris.* SO. *quotidiana?* PAM. *ita aiunt.*
I ſodes intro, conſequar iam te mea mater. SO. *fiat.*
PAM. *Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.*
PAR. *Quid? non ſciunt ipſi uiam, domum qua redeant?* PAM. *ceſſas?*

ACTVS TERTII SCENA III.

PAMPHILVS.

PAM. NEQVEO *mearum rerum initium ullum inuenire idoneum,*
Vnde exordiar narrare, quae nec opinanti accidunt,
Partim quae perſpexi his oculis, partim quae accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro ut corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me uiſurum affectam, ac ſenſi eſſe, uxorem: hei mihi,
Poſtquam me adſpexere ancillae aduenisse, illico omnes ſimul
Laetae exclamāt, uenit, id quod me repēte adſpexerāt.
Sed continuo uoltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat aduentum meum.
Forte una illarum intereà propere praecurrit, nuncians

Me ueniſſe: ego eiu' uidendi cupidus recta conſequor.
Poſteaquam introij, exemplo eius morbum cognoui miſer.
Nam neque, ut celari poſſet, tempus ſpatium ullum dabat:
Neque uoce alia, ac res monebat, ipſa poterat conqueri.
Poſtquam adſpexi, o facinus indignum inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater conſequitur: iam ut limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans miſera: miſeritum eſt, profecto hoc ſic eſt, ut puto.
Omnibu' nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum a principio inſtitit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem haec abierit, cauſſam uides:
Nam uitium eſt oblatum uirgini olim ab neſcio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret ſuum.
Sed cum orata eius reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quaeq; fors fortuna eſt, inquit, nobis quae te hodie obtulit,
Per eam te obſecramus ambae, ſi ius, ſi fas eſt, uti

Aduorſa eius per te tecta tacitaq. apud omnes ſient:
Si numquam erga te animo eſſe amico ſenſi eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te uti ſibi des pro illa nunc rogat:
Ceterum de redducenda id fac, quod in rem ſit tuam.
Parturire eam, neque grauidam eſſe ex te, ſolus conſcius:
Nam aiunt tecum poſt duobus concubuiſſe eam menſibus:
Tum, poſtquam ad te uenit, menſis hic agitur iam ſeptimus:
Quod te ſcire, ipſa indicat res. nunc ſi potis eſt Pamphile,
Maxume uolo, doq. operam, aut clam partus eueniat patrem,
Atque adeo omnes. ſed ſi fieri id non poteſt, quin ſentiant,
Dicam abortú eſſe. ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod uériſimile eſt, ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil eſt quidquam incommodi: &
Illi miſerae indigne factam iniuriam contexeris.
Pollicitus ſum, & ſeruare in eo certum eſt, quod dixi, fidem.
Nam de redducenda, id uero neutiquam honeſtum eſſe arbitror.
Nec faciam: etſi amor me grauiter, conſuetudoq. tenet.

Lacrumo, quae poſthac futura eſt uita, cum in mentem uenit,
Solitudoque. o fortuna, ut nũquam perpetuo es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego conſilio miſſum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adeſt Parmeno cum pueris: hunc minime eſt opus
In hac re adeſſe: nam olim ſoli credidi,
Ea me abſtinuiſſe in principio, cum data eſt:
Vereor, ſi clamorem eiu' hic crebro exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquo mihi eſt
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS TERTII SCENA IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

PAR. IN' *tu tibi hoc incommodum eueniſſe iter?*
SO. A *Non hercle Parmeno uerbis dici poteſt*
Tantum, quam re ipſa nauigare incommodum eſt.
PAR. *Ita ne eſt?* SO. *o fortunate, neſcis quid mali*
Praeterieris, qui numquam es ingreſſus mare.
Nam, alias ut omittam miſerias, unam hanc uide:
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cum interea ſemper mortem exſpectabam miſer:
Ita uſque aduorſa tempeſtate uſi ſumus.
PAR. *Odioſum.* SO. *haud clam me eſt: denique hercle aufugerim*

Potius

Potius, quam redeam, ſi eo mi redeundum ſciam.

PAR. *Olim quidem te cauſſae impellebant leues,*
Quod nunc minitare facere, ut faceres Soſia.
Sed Pamphilum ipſum uideo ſtare ante oſtium:
Ite intro: ego hunc adibo, ſi quid me uelit.
Here, etiam tu hic ſtas? PAM. *equidem te exſpecto.*
PAR. *quid eſt?*

PAM. *In arcem tranſcurſo opus eſt.* PAR. *cui homini?*
PAM. *tibi.*

PAR. *In arcem? quid eo.* PAM. *Callidemidem hoſpitem*
Myconium, qui mecum una aduectuſt, conueni.

PAR. *Perij: uouiſſe hunc dicam, ſi ſaluus domum*
Rediſſet un quam, ut me ambulando rumperet.

PAM. *Quid ceſſas?* PAR. *quid uis dicam? an conueniam modo?*

PAM. *Immo, quod conſtitui me hodie conuenturum eum,*
Non poſſe, ne me fruſtra illi exſpectet: uola.

PAR. *At non noui hominis faciem.* PAM. *at faciam, ut noueris:*
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, caeſius.

PAR. *Cadauerosa facies. dij illum perduint.*
Quid, ſi non ueniet? maneam ne uſque ad ueſperum?

PAM. *Maneto: curre.* PAR. *non queo: ita defeſſu' ſum.*

PAM. *Ille abijt. quid agam infelix? prorſus neſcio*
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Murrhina,
Suae gnatae partum: nam me miſeret mulieris:
Quod potero faciam: tamen ut pietatem colam:
Nam me parenti potius, quam amori, obſequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem

Video

Video: horſum pergunt. quid dicam hiſce, incertũ ſum.

ACTVS TERTII SCENA V.

LACHES, PHIDIPHVS, PAMPHILVS.

LA. DIXTIN' *dudum, dixiſſe illam ſe exſpectare filium?*

PH. *Factum.* LA. *ueniſſe aiunt; redeat.* PAM. *quá cauſſam dicam pati,*

Quamobrem non reducam, neſcio. LA. *quem ego hic audiui loqui?*

PAM. *Certum obfirmare eſt uiam me, quam decreui perſequi.*

LA. *Ipſus eſt, de quo hoc agebam tecum.* PAM. *ſalue mi pater.*

LA. *Gnate mi, ſalue.* PH. *bene factum te aduenìſſe Pamphile,*

Atque adeo, quod maxumum eſt, ſaluum atque ualidum. PAM. *creditur.*

LA. *Aduenis modo?* PAM. *admodum.* LA. *cedo, quid reliquit Phania*

Conſobrinus noſter? PH. *ſane hercle homo uoluptati obſequens*

Fuit, dum uixit: & qui ſic ſunt, haud multum heredem adiuuant.

Sibi uero hánc laudem reliquit: uixit, dum uixit, bene.

LA. *Tum tu igitur nihil attuliſti huc plus una ſententia?*

PAM.

PAM. *Quidquid eſt id quod reliquit, profuit.* LA. *immo obfuit:*
Nam illum uiuom & ſaluom uellem. PH. *impune optare iſtuc licet.*
Ille reuiuiſcet iam numquam: & tamen, utrum malis, ſcio.
LA. *Heri Philumenam ad ſe accerſi hic iuſſit. dic iuſſiſſe te.*
PH. *Noli fodere. iuſſi.* LA. *ſed iam eam remittet.* PH. *ſcilicet.*
PAM. *Omnem rem ſcio, ut ſit geſta: adueniens audiui omnia.* LA. *at*
Iſtos inuidos dij perdant, qui haec libenter nunciant.
PAM. *Ego me ſcio cauiſſe, ne ulla merito contumelia*
Fieri a uobis poſſet: idq. ſi nunc memorare hic uelim,
Quam fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Vere poſſim; ni te ex ipſa id magi' uelim reſciſcere:
Namque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,
Cum illa, quae nunc in me iniqua eſt, aequa de me dixerit.
Neque culpa hoc mea eueniſſe diſſidium, id teſtor deos.
Sed quando ſeſe eſſe indignam deputat matri meae,
Cui concedat, cuius mores toleret ſua modeſtia;
Neque alio pacto poteſt componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater a me eſt Philippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potius cõmodum ſuadet ſequi.

LA.

L. Pāphile, ad aures haud inuito ſermo mihi acceſſit tuus,
Cum te poſt putaſſe omnes res prae parente intellego.
Verum uide, ne impulſus ira praue inſiſtas Pamphile.
PAM. Quibus iris nunc in illam impulſus iniquu' ſim?
Quae nūquam quidquam erga me cōmerita eſt pater,
Quod nollem: & ſaepe, quod uellem, meritam ſcio:
Amoque, & laudo, & uehementer deſidero:
Nam fuiſſe erga me miro ingenio, expertu' ſum:
Illiq. exopto, ut relliquam uitam exigat
Cum eo uiro, ne qui ſit fortunatior:
Quandoquidem illam a me diſtrahit neceſſitas.
PH. Tibi id in manu eſt, ne fiat. LA. ſi ſanus ſies,
Iube illam redire. PAM. non eſt conſilium, pater:
Matris ſeruibo commodis. LA. quo abis? mane,
Mane inquā: quo uadis? PH. quae haec pertinacia eſt?
LA. Dixin' Phidippe hac rem aegre laturum eſſe eum?
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres:
PH. Non credidi aedepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?
Si eſt, ut uelit reducere uxorem, licet;
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat.
LA. Ecce autem, tu quoque proterue iracundus es.
PH. Percontumax rediſti huc nobis Pamphile.
LA. Decedet iam ira haec: etſi merito iratus eſt.
PH. Quia paullulum uobis acceſſit pecuniae,
Sublati animi ſunt. LA. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuncietq. hodie mihi,
Velit ne, an non; ut alij, ſi huic non ſit, ſiet.
LA. Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?

Poſtremo

Poſtremo inter ſe tranſigant ipſi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quae dico, paruipendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt conſilio omnia haec:
Atque in eam hoc omne, quod mihi aegre eſt, euomā.

ACTVS QVARTI SCENA I.

MVRRHINA, PHIDIPPVS.

MV. PERII, *quid agam? quo me uortam? quid meo reſpondebo uiro*
Miſera? nam audiſſe uocem pueri uiſu' eſt uagientis:
Ita corripuit derepente tacitus ſe ad filiam:
Quod ſi reſciuerit peperiſſe, id qua cauſſa clam habuiſſe me
Dicam, non aedepol ſcio.
Sed oſtium concrepuit: credo ipſum ad me exire: nulla ſum.
PH. *Vxor ubi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras.*
Atque eccam uideo. quid agis, Murrhina? heus, tibi dico. M. *mihi ne*
Mi uir? PH. *uir ego tuus? tu uirum me, aut hominem adeo eſſe deputas?*
Nam ſi utrumuis horum mulier umquam tibi uiſus forem,
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. M. *quibus?* PH. *at rogas?*

Peperi

Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. *iſtuc rogare aequom eſt patrem?*

Perij: ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum, obſecro?

P. *Credo: neque adeo arbitrari patris eſt aliter. ſed demiror,*

Quid ſit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare uolueris

Partum; praeſertim cum & recte, & ſuo pepererit tempore.

Adeo ne peruicaci eſſe animo, ut puerum praeoptares perire,

Ex quo inter nos ſcires poſthac amicitiam fore firmiorem,

Potius, quam eſſet cum illo nupta aduorſus animi lubidinem

Tui? ego etiam illorum eſſe hanc culpam credidi, quae te eſt penes.

M. *Miſera ſum.* P. *utinam ſciam ita eſſe iſtuc. ſed nunc mihi in mentem uenit,*

Ex hac re quod locuta es olim; cum illum generum cepimus:

Nam nuptam filiam negabas poſſe te pati tuam

Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

M. *Quamuis cauſſa hunc ſuſpicari, quam ipſam ueram, mauolo.*

P. *Multo prius ſciui, quam tu, illum amicam habere Murrhina:*

Verũ id uitiũ ego numquam decreui eſſe adoleſcentiae:

Nam

Nam id omnibus innatum eſt, at pol iam aderit, cum
ſe quoque oderit.
Sed ut olim te oſtendiſti eandem eſſe, nihil ceſſaſti uſque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egiſſem, eſſet ratum.
Id nunc res indicium haec facit, quo pacto factum uolueris.
M. *Adeon' me eſſe peruicacem cenſes cui mater ſiem,*
Vt eo eſſem animo, ſi ex uſu eſſet noſtro hoc matrimonium?
P. *Tun' proſpicere, aut iudicare, noſtram in rem quod ſit, potes?*
Audiſti ex aliquo fortaſſe, qui uidiſſe eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum poſtea,
Si modeſte ac raro hoc fecit? non ne ea diſſimulare nos
Magis humanum eſt, quam dare operam id ſcire, qui nos oderit?
Nam ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente auellere,
Qui cum tot conſueſſet annos; non eum hominem ducerem,
Nec uirum ſati' firmum gnatae. M. *mitte adoleſcentem obſecro,*
Et quae me peccaſſe ais: abi, ſolum ſolus conueni:
Roga, uelit ne, an non uxorem. ſi eſt, ut dicat uelle ſe,
Redde; ſin eſt autem, ut nolit, recte conſului meae.
P. *Siquidem ille ipſe non uolt, & tu ſenſti eſſe in eo Murrhina*

Pecca-

Peccatum: adcrá, cuius conſilio ea par fuerat proſpici.
Quamobrem incendor ira, te eſſe auſam haec facere iniuſſu meo.
Interdico, ne extuliſſe extra aedes puerũ uſquá uelis.
Sed ego ſtultior, meis dictis parere hanc qui poſtulem:
Ibo intro, atque edicam ſeruis, ne quoquam efferri ſinant.

M. *Nullam pol credo mulierem me miſeriorem uiuere.*
Nam ut hic laturus hoc ſit, ſi ipſam rem, ut ſiet, reſciuerit,
Non aepol clam me eſt; cum hoc, quod leuiu' eſt, tam animo iracundo tulit:
Nec, qua uia ſententia eius mutari poſſit, ſcio.
Hoc mi unum ex plurimis miſerijs relliquom fuerat malum,
Si, puerum ut tollam, cogit, cuius qui ſit neſcimus pater:
Nam cum compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt:
Neque detractum ei tum quidquam eſt, qui poſt poſſit noſci, qui ſiet:
Ipſe eripuit ui, in digito quem habuit, uirgini abiens anulum:
Simul uereor, Pamphilus ne orata noſtra nequeat diutius
Celare, cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

S. NON clam me eſt, mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abijſſe: etſi ea diſſimulas ſedulo:
Verum, ita me dij ament, itaq. obtingant ex te, quae exopto mihi, ut
Numquam ſciens commerui, merito ut caperet odium illam mei:
Teq. ante quam me amare rebar, ei rei firmaſti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pacto me habueris
Praepoſitam amori tuo: nunc tibi me certum eſt contra gratiam
Referre, ut apud me praemiũ eſſe poſitum pietati ſcias.
Mi Pamphile, hoc & uobis, & meae commodum famae arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certo decreui patre,
Ne mea praeſentia obſtet, neu cauſſa ulla reſtet relliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quaeſo quid iſtuc conſili eſt?
Illiu' ſtultitia uicta, ex urbe tú rus habitatũ migres?
Haud facies: neque ſinam, ut qui nobis mater maledictum uelit,

Mea pertinacia dicat eſſe factum, haud tua modeſtia.
Tú, tuas amicas te, et cognatas deſerere, & feſtos dies
Mea cauſſa, nolo. S. *nihil iam mi iſtaec res uoluptatis ferunt:*
Dum aetatis tempus tulit, perfuncta ſatis ſum: ſatias iam tenet
Studiorum iſtorum: haec mihi nunc cura eſt maxuma, ut ne cui meae
Longinquitas aetatis obſtet, mortē ue exoptet meam.
Hic uideo me eſſe inuiſam immerito: tempus eſt concedere:
Sic optume, ut ego opinor, omnes cauſſas praecidam omnibus,
Et me hac ſuſpicione exſoluam, & illis morem geſſero.
Sine me obſecro effugere, uolgus quod male audit mulierum.
P. *Quam fortunatus ceteris ſum rebus, abſque un a haec foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. S. *obſecro mi Pamphile,*
Non tute incommodam rem, ut quaeque eſt, in animum inducas pati.
Si cetera ſunt ita, ut tu uis, itaque ut eſſe ego illam exiſtumo,
Mi gnate, da ueniam hanc mihi, reduc. illam. P. *uae miſero mihi.*
S. *Et mihi quidem: nam haec res non minus me male habet, quam te, gnate mi.*

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

L. QVEM cum iſtoc ſermonem habueris, procul hinc ſtans accepi uxor:
Iſtuc eſt ſapere, qui, ubicumque opus ſit, animum poſſis flectere,
Quod faciundum fortaſſe ſit poſtidea, hocnunc ſi feceris.
S. Fors pol fuat. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero mecaſtor. L. i ergo intro, & compone, quae ſimul tecum ſimul
Ferantur: dixi. S. ita, ut iubes, faciam. PAM. pater.
L. Quid uis Pamphile? PAM. abire hinc matrem? minime. L. quid ita iſtuc? PAM. quia
De uxore incertus ſum etiam quid facturus ſiem. L. quid eſt?
Quid uis niſi reducere? PAM. equidem cupio, & uix contineo: ſed
Non minuam meum conſilium: ex uſu quod eſt, id perſequar.
Credo, ſi non redducã, ea gratia concordes magi' fore.
L. Neſcias: uerũ id tua refert nihil, utrum illae fecerint,
Quãdo haec abierit: odioſa haec aeta' ſt adoleſcentulis:
E medio aequom excedere eſt: poſtremo iã nos fabulae
Sumu' Pamphile, ſenex, atque anus.
Sed uideo Phidippum per tempus egredi: accedamus:

ACTVS QVARTI SCENA IV.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

P. TIBI quoque aedepol ſum iratus, Philumena,
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum eſt turpiter:
Etſi tibi cauſſa'eſt de hac re. mater te impulit:
Huic uero nulla eſt. L. opportune te mihi
Phidippe in ipſo tempore oſtendis. PH. quid eſt?
P. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiae, rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domum. PH. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Murrhina haec ſunt mea uxore exorta omnia.
PAM. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat Laches.
PAM. Dum ne reducam, turbent porro, quam uelint.
PH. Ego Pamphile eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſane perpetuam uolo;
Sin eſt, ut aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. PAM. ſenſit peperiſſe: occidi.
L. Puerum? quem puerum? PH. natus eſt nobis nepos:
Nam abducta a uobis praegnans fuerat filia,
Neq. fuiſſe praegnantem umquam ante hunc ſciui dié.
L. Bene, ita me dij ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam: ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc celatos tam diu? nequeo ſatis,
Quam hoc mihi uidetur factum praue, proloqui.

PH.

PH. *Non tibi illud factum minus placet, quam mihi,*
Laches.
PAM. *Etſi iamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,*
Nunc non eſt, cum eam conſequitur alienus puer.
L. *Nulla tibi, Pamphile, hic iam conſultatio eſt.*
PAM. *Perij.* L. *hunc uidere ſaepe optabamus diem,*
Cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. PAM. *nullu'ſum.*
L. *Reduc uxorem ac noli aduorſari mihi.*
PAM. *Pater, ſi illa ex me liberos uellet ſibi,*
Aut ſe eſſe mecum nuptam, ſatis certo ſcio,
Non me clam haberet, quae celaſſe intellego.
Nunc, cum eius alienum eſſe a me animum ſentiam,
Nec conuenturum inter nos poſthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. *mater quod ſuaſit ſua,*
Adoleſcens mulier fecit: mirandum ne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire ullam mulierem,
Quae careat culpa? an quia non delinquunt uiri?
PH. *Voſmet uidete iam Lache, & tu Pamphile,*
Remiſſam opu' ſit uobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non eſt mea:
Neutra in re uobis difficultas a me erit,
Sed quid faciemus puero? L. *ridicule rogas.*
Quidquid futurum eſt, huic reddas, ſuum ſcilicet,
Vt alamus noſtrum. PAM. *quem ipſa neglexit, pater,*
Ego alã? L. *quid dixti? eho, an nõ alemus, Pamphile?*
Prodemus quaeſo potius? quae haec amentia eſt?
Enimuero prorſus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quae nolo, ut praeſente hoc loquar.

Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut, quid ſit id, quod ſollicitere ad hunc modum?
Primum hanc ubi dixti cauſſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc uxorem domi;
Pollicita eſt ea ſe conceſſuram ex aedibus.
Nunc, potſquam ademptam hanc quoque tibi cauſſam uides;
Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum,
Quam longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quam animo aequo tuli?
Egi, atque oraui tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi eſſe: impulſu duxiſti meo.
Quae tum obſecutus mihi feciſti ut decuerat.
Nunc animum rurſum ad meretricem induxti tuum.
Cui tu obſecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem uitam te reuolutum denuo
Video eſſe. PAM. *me ne?* LA. *te ipſum: & facis iniuriam,*
Cum fingis falſas cauſſas ad diſcordiam,
Vt cum illa uiuas, teſtem hanc cum abs te amoueris:
Senſitq. adeo uxor: nam ei cauſſa alia quae fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. *plane hic diuinat: nam id eſt.*
PAM. *Dabo iuſiurandum nihil eſſe iſtorum tibi.* P. *ah,*
Reduc uxorem, aut, quamobrem non opu' ſit, cedo.
PAM. *Non eſt nunc tempus.* L. *puerum accipias: nam is quidem*

In culpa non eſt. poſt de matre uidero.

PAM. *Omnibus modis miſer ſum: nec, quid agam, ſcio:*
Tot nunc me rebus miſerum concludit pater.
Abibo hinc, praeſens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniuſſu non tollent meo,
Praeſertim in ea re cum ſit mihi adiutrix ſocrus.

LA. *Fugis? hem, nec quidquam certi reſpondes mihi?*
Num tibi uidetur eſſe apud ſeſe? ſine:
Puerũ Phidippe mihi cedo, ego alam. PH. *maxume.*
Non mirum fecit uxor, ſi hoc aegre tulit:
Amarae mulieres ſunt, non facile haec ferunt.
Propterea haec ira eſt: nam ipſa narrauit mihi:
Id ego praeſente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primo: nunc uero palam eſt.
Nam omnino abhorrere animum huic uideo a nuptijs.

LA. *Quid ergo agam, Phidippe? quid das conſili?*

PH. *Quid agas? meretricem hanc primum adeundam cenſeo:*
Oremus: accuſemus grauius: denique
Minitemur, ſi cum illo habuerit rem poſtea.

L. *Faciam, ut mones. puer eho, curre ad Bacchidẽ hanc*
Vicinam noſtram: huc euoca uerbis meis.
Et te oro porro, in hac re adiutor ſis mihi. PH. *ah,*
Iamdudum dixi, itidemq. nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos uolo,
Si ullo modo eſt ut poſſit, quod ſpero fore.
Sed uis ne adeſſe me una, dum iſtam conuenis?

LA. *Immo uero abi, aliquam puero nutricem para.*

ACTVS QVINCTI SCENA I.

BACCHIS, LACHES.

BA. NON *hoc de nihilo eſt, quod Laches nunc me conuentam eſſe expetit:*
Nec pol me multum fallit, quin, quod ſuſpicor, ſit quod uelit.
LA. *Videndum eſt, ne minu' propter iram hanc impetrem, quam poſſiem;*
Aut ne quid faciam plus, quod me poſt minu' feciſſe ſatiu' ſit.
Aggrediar. Bacchis, ſalue. BA. *ſalue Lache.* LA. *credo aedepol te*
Non nihil mirari Bacchis, quid ſit, quapropter te huc iuſſi
Foras puerum euocare.
BA. *Ego pol quoque etiam timida ſum, cum uenit mi in mentem, quae ſim,*
Ne nomen mihi quaeſtus obſtet apud te: nam mores facile tutor.
LA. *Si uera dicis, nihil tibi pericli a me eſt, mulier: nam*
Iam aetate ea ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci aequom:
Quo magis, omnes res cautius ne temere faciam, accuro:
Nam ſi id nunc facis, factura ue es, bonas quod par eſt facere:
Inſcitũ offerre iniuriam tibi me immerẽti, iniquom eſt.

BA.

BA. *Eſt magna aecaſtor gratia, de hac re quam tibi habeam. nam qui*
Poſt factá iniuriam ſe expurget, mihi parú proſit. ſed
Quid iſtuc eſt? LA. *meum receptas filium ad te Pamphilum.* BA. *ah.*
LA. *Sine dicam uxorem hanc prius quam duxit, uoſtrum amorem pertuli.*
Mane: nondum etiam dixi id, quod uolui. nunc hic uxorem habet,
Quaere alium firmiorem tibi, dum conſulendi tempus eſt.
Nam ille neque animo hoc erit aetatem, neque pol eadem iſta aetate tu.
BA. *Quis id ait?* LA. *ſocrus.* BA. *me ne.* LA. *te ipſam: & filiam abduxit ſuam,*
Puerumque ob eam rem clam uoluit, qui natus eſt, exſtinguere.
BA. *Aliud ſi ſcirem, qui firmare meam apud uos poſſem fidem,*
Sanctius quam iuſiurandum, id pollicerer tibi Laches,
Me ſegregatum habuiſſe, uxorem ut duxit, a me Pamphilum.
LA. *Lepida es. ſed ſcin', quid uolo potius ſodes facias?* BA. *quid cedo?*
LA. *Eas ad mulieres huc intro, atque iſtuc iuſiurandum idem*
Polliceare illis: exple animum his, teq. hoc crimine expedi.
BA. *Faciam. quod pol, ſi eſſet alia ex hoc quaeſtu, haud fa-*

faceret, ſcio,
Ut de tali cauſſa nuptae mulieri ſe oſtenderet:
Sed falſa fama eſſe nolo gnatum ſuſpectum tuum,
Ne leuiorē uobis, quibus eſt minime aequom, uiderier
Immerito: nam meritus de me eſt, quod queam, illi ut commodem.

L. *Facilem, beneuolumq. lingua tua iam tibi me redidit:*
Nam non ſunt ſolae arbitratae hae: ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc cum ego te eſſe praeter noſtram opinionem comperi,
Fac eadem ut ſis porro: noſtra utere amicitia, ut uoles.
Aliter ſi faci'. ſed reprimā me, ne aegre quidquam ex me audias.
Verum te hoc moneo unum, quali' ſim amicus, aut quid poſſiem:
Potius quam inimicus, periclum facias. BA. *faciam ſedulo.*

ACTVS QVINCTI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

PH. NIHIL *apud me tibi deſieri patiar, quin, quod opus ſit,*
Benigne praebeatur.
Sed cum tu ſatura, atque ebria eris, puer ut ſatur ſit, facito.

L. *Noſter ſocer, uideo, uenit. puero nutricem adduxit.*

Phidippe

Phidippe, Bacchis deierat perſanctè. PH. *haeccine ea eſt?* LA. *haec eſt.*

PH. *Nec pol iſtae metuunt deos: neque has reſpicere deos opinor.*

BA. *Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,*
Licet. haec res hic agitur: me facere Pamphilo ut uxor redeat,
Oportet: quod ſi perficio, non paenitet me famae,
Solam feciſſe id, quod aliae meretrices facere fugitãt.

LA. *Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falſò nobis*
In re ipſa inuenimus: porro hanc nunc experiamur. nam ſi
Compererit falſo crimini tua ſe uxor crediditſe,
Miſſam iram faciet; ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clam, id leue eſt: cito ab eo haec ira abſcedet.
Profectò in hac re nihil mali eſt, quod ſit diſſidio dignum.

PH. *Velim quidem hercle.* LA. *exquire: adeſt: quod ſatis ſit, faciet.* BA. *faciam.*

PH. *Quid iſtaec mihi narras? an quia non tute audiſti dudum,*
De hac re animus meus ut ſit, Laches? illis exple modo animum

LA. *Quaeſo aedepol, Bacchis, quod mihi es pollicita tute, ut ſerues.*

BA. *Ob eam rem uis ergo intro eam?* LA. *i, atque exple animum his, ut credant.*

BA.

BA. *Eo: etſi ſcio pol his fore meum conſpectum inuiſum hodie:*

Nam nupta meretrici hoſtis, a uiro ubi ſegregata eſt.

LA. *At hae amicae erunt, ubi quamobrem adueneris, reſciſcent.* PH. *atqui*

Eaſdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognorint:

Nam illas errore, & te ſimul ſuſpicione exſolues.

BA. *Perij, pudet Philumenae: ſequimini me intro huc ambae.*

LA. *Quid mi eſt, quod malim, quam quod huic intellego euenire, ut*

Gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi una proſit?

Nam ſi eſt, ut haec nunc Pamphilum uere ab ſe ſegregarit?

Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam eſſe;

Referetq. gratiam ei, unaque opera nos ſibi amicos iunget.

ACTVS QVINCTI SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

PAR. AB DEPOL *nae eſſe meam herus operam deputat parui preti,*

Qui ob rem nullam miſit: fruſtra ubi totum deſedi diem,

Myconium hoſpitem dum exſpecto in arce Callidemidem.

Itaque ineptus hodie dũ illic ſedeo, ut quiſque uenerat,

Accede-

Accedebam: adoleſcens, dic dum quaeſo tun' es Myconius?
Non ſum. Callidemides? non. hoſpitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabat: neque enim quemquam eſſe arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abij. ſed quid Bacchidem
Ab noſtro affine exeuntem uideo? quid huic hic rei eſt?
BA. *Parmeno, opportune te offers, propere curre ad Pamphilum.*
PAR. *Quid eo?* BA. *dic me orare, ut ueniat.* PAR. *ad te?* BA. *immo ad Philumenam.*
PAR. *Quid rei eſt?* BA. *tua quod nil refert, percunctari deſinas.*
PAR. *Nil aliud dicam?* BA. *etiam: cognoſſe anulum illum Murrhinam*
Gnatae ſuae fuiſſe, quem mihi ipſu' olim dederat. PAR. *ſcio.*
Tantumne eſt? BA. *tantum: aderit continuo, haec ubi ex te audiuerit.*
Sed ceſſas? PAR. *minime equidem: nam hodie mihi poteſtas haud data eſt:*
Ita curſando atque ambulando totum hunc contriui diem.
BA. *Quantam obtuli aduentu meo laetitiam Pamphilo hodie?*
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?

Gnatum

Gnatum ei reſtituo, qui paene harum, ipſiusq. opera perijt:
Vxorem, quam numquam eſt ratus poſthac ſe habiturum, reddo:
Quare ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exſolui.
Hic adeo his rebus anulus fuit initium inueniundis.
Nam memini, abhinc menſes decem fere ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, ſine comite, uini plenum,
Cum hoc anulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obſecro? aut unde anulum iſtum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere ſe ſimulare. poſtquam id uideo;
Neſcio quid ſuſpicarier magi' coepi; inſtare, ut dicat.
Homo ſe fatetur ui in uia neſcio quam compreſſiſſe:
Dicitq. ſeſe illi anulum, dum luctat, detraxiſſe:
Eum cognouit Murrhina in digito modo me habentem:
Rogat, unde ſit: narro omnia haec: inde eſt cognitio facta,
Philumenam eſſe compreſſam ab eo, et filium inde hũc natum.
Haec tot propter me gaudia illi contigiſſe laetor:

Etſi

Etſi hoc meretrices aliae nolunt: neque enim eſt in rem noſtram,
Vt quiſquam amator nuptijs laetetur. uerum aecaſtor.
Numquam animum quaeſti gratia ad malas adducam partes.
Ego dum illo licitum eſt uſa ſum benigno, & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptijs euenit: factum fateor:
At pol me feciſſe arbitror, ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eiu' incommoda aequom eſt ferre.

ACTVS QVINCTI SCENA IV.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

PAM. VIDE mi Parmeno etiam ſodes, ut mi haec certa & clara attuleris;
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falſo frui.
PAR. *Viſum eſt.* PAM. *certo ne?* PAR. *certe.* PAM. *deus ſum, ſi hoc ita eſt.* PAM. *uerum reperies.*
PAM. *Mane dum ſodes? timeo ne aliud eſſe credam, atque aliud nuncies.*
PAR. *Maneo.* PAM. *ſic te dixiſſe opinor, inueniſſe Murrhinam,*

Suum

Suum anulum habere Bacchidem. PAR. *factum.* PAM. *eum, quem ego olim ei dedi:*

Eaq. hoc te nunciare mihi iuſſit: ita ne factum? PAR. *ita inquam.*

PAM. *Quis me eſt fortunatior, uenuſtatisque adeo plenior? egon'*

Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? neſcio. PAR. *at ego ſcio.* PAM. *quid?*

PAR. *Nil: nam neque etiam in nuncio, neque in me ipſo quid ſit boni,*

Scio. PAM. *ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,*

Sinam ſine munere a me abire? ah nimium me ingratum putas.

Sed Bacchidem eccam uideo ſtare ante oſtium:

Me exſpectat credo: adibo. BA. *ſalue Pamphile.*

PAM. *O Bacchis, o mea Bacchis, ſeruatrix mea.*

BA. *Bene factum & uolupe eſt.* PAM. *factis, ut credam, facis:*

Antiquamq. adeo tuam uenuſtatem obtines,

Vt uoluptati obitus, ſermo, aduentus tuus, quocumque adueneris,

Semper ſiet. BA. *at tu aecaſtor morem antiquum, atque ingenium obtines,*

Vt unus hominum homo te uiuat numquam quiſquam blandior.

PAM. *Ha, ha, ha, tu ne mihi iſtuc?* BA. *recte amaſti, Pamphile, uxorem tuam:*

Nam numquam ante hunc diem meis oculis eam,

quod

quod noſſem, uideram:
Perliberalis uiſa eſt. PAM. *dic uerum.* BA. *ita me dij ament Pamphile?*
PAM. *Dic mihi, harum rerum numquid dixti iam patri?* BA. *nil.* PAM. *neque opus eſt*
Adeo mutito: placet hoc non fieri, itidem, ut in comœdijs,
Omnia ubi omnes reſciſcunt. hic, quos par fuerat reſciſcere,
Sciunt; quos non autem ſcire aequom eſt, neque reſciſcunt, neque ſcient.
BA. *Immo etiam, hoc qui occultari poſſe facilius credas, dabo:*
Murrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando ſe meo
Fidem habuiſſe, & propterea te ſibi purgatum. PAM. *eſt optume:*
Speroq. rem hanc eſſe euenturam nobis ex ſententia.
PAR. *Here, licet me ſcire ex te, hodie quid ſit quod feci boni?*
Aut quid iſtuc eſt, quod uos agitis? PAM. *non.* PAR. *ſuſpicor tamen.*
Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM. *neſcis Parmeno,*
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta aerumna extraxeris.
PAR. *Immo uero ſcio, neque hoc imprudens feci.* PAM. *ego iſtuc ſati' ſcio.* PAR. *an*

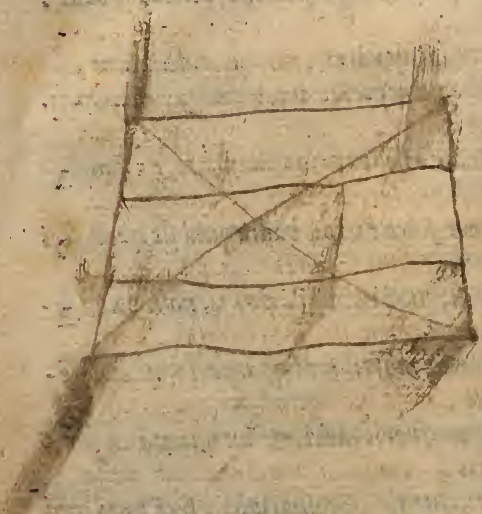
Temere quidquam Parmenonem praetereat, quod quod facto uſu' ſit?

PAM. *Sequere me intro Parmeno.* PAR. *ſequor. equidem plus hodie boni*

Feci imprudens, quam ſciens ante hunc diem umquam.

Vos ualete & plaudite.

FINIS.

M. ANTONII MVRETI ARGVMENTORVM, ET SCHOLIORVM IN TERENTIVM LIBER.

IN VITAM TERENTII.

DVM AFRICANI uocem diuinam] *Antea legebatur, uoce diuina. ego hoc latini ſermonis conſuetudinem pati non puto: neque enim, aliqua re, ſed aliquam rem inhiare dicimus. Plautus,*

-- Inhiat aurum, ut deuoret. itaque ratus ſum, ſine periculo poſſe mutari. Sic paullo infra, cum in omnibus libris legeretur, - Abijt in Graeciam in terram ultimam: auſus ſum prius illud, in, expungere: quod & uerſum corrumpebat, & orationis, ut ego quidem arbitror, puritatē. terram enim Graeciā, & terram Italiam, & ſimilia ueteres ſaepe dicebāt.

Iuſſus ante Caecilio recitare.] *pro Cerio, quod nomen nihili eſt, & tamen hoc loco in omnes libros irrepſerat, Caecilium repoſui, fretus auctoritate Euſebij, qui hoc ipſum, quo de hic agitur, narrat in Chronicis. Caecilium autem poetam comicum accipio.*

Conſularibus ludis] *conſularium ludorum nulla alibi, quod ſciam, mentio. Conſualibus, non, conſularibus, legendum forte ſit. ſunt autem Conſuales ludi ijdem cum Circenſibus, ſiue Romanis.*

Iliadem inſtar tragoediae, Odyſſeam ad imaginem comoediae] *Aliter ſentit Ariſtoteles; cuius auctoritate facile huius grāmatici opinio praeponderatur. eius uerba ſunt, ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς. ὥσπερ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιητικῆς ὅμηρος ἦν (μόνος γὰρ, οὐχ ὅτι εὖ, ἀλλ' ὅτι καὶ μιμήσεις δραματικὰς ἐποίησεν) οὕτω καὶ τὰ τῆς κωμῳδίας σχήματα πρῶτος ὑπέδειξεν, οὐ ψόγον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματοποιήσας. ὁ γὰρ μαργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὥσπερ ἰλιὰς καὶ ὀδυσσεία πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας.*

Ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, ſiluere.] *In alijs, lata lege ſanxerunt. inepte. hoc enim ſignificat: ſiluiſſe poetas, ideſt, deſiiſſe, ciues nominatim proſcindere, cum lex illa lata eſſet, atque hoc ipſum eſt, quod ait Flaccus,*

lex eſt accepta, chorusque.
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.

Prorſae orationis] *Proſam orationem qui dicunt, facere imperite puto. prorſum antiqui rectum uocabant: unde prorſi limites apud Feſtum, eoq. uocabulo in hunc ſenſum reperio uſum Senecam in his uerſibus ex Troade,*

Et qui renatum prorſus adſpiciens diem,
Tepidum rubenti Tigrin admiſcet freto.

Sed & Prorſam uocabant deam, quae rectos fetus educeret: de qua locum hunc A. Gellij lib. XVI. ita ſcriptum in ueteribus libris uidere memini: Huius periculi deprecandi gratia arae ſtatutae ſunt Romae duabus Carmentibus, quarum altera Poſtuerta nominata

minata eſt, Prorſa altera: a recti, peruerſiq. partus & poteſtate, & nomine. Nunc autem ibi quoque corrupte legitur, Proſa. quia igitur, Prorſum, ut dixi, rectum eſt, iccirco ſolutam orationē prorſam, nominarunt; quod eſſent in ea uoces recto fere ordine, & , ut naturae ferret impetus, collocatae. contraq. uerſum dixerunt, in quo eſſet orationis genus, ut Cicero loquitur, uerſum atque mutatum.

Latinae fabulae primo a Liuio Andronico ſcriptae ſunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta, & actor fabularum ſuarum fuiſſet] *in alijs libris, cum etiam tum recentius idē & poeta &c. locus aperte corruptus eſt; quem equidem ita legendum cenſeo: Latinae fabulae primo a Liuio Andronico ſcriptae ſunt; cum, etiam tum ad cuncta recentibus, idem & poeta, & actor fabularum ſuarum fuiſſet. ut hoc ſignificet, ideo eundem et poetam, & actorem fuiſſe, quod Romani etiam tum ad eiuſmodi omnia rudes eſſent. uide Liuium lib.* VII.

Nam ludorum quattuor ſunt ſpecies] *Difficile dictu eſt, hoc loco, non multis in uerbis quam multa peccata ſint. primum, quattuor tantum ludorum genera, ſiue, ut iſte neſcio quis loquitur, ſpecies. ubi igitur florales? ubi Romani? ne ceteros perſequendo ſim longior. deinde Apollinares ludos numerat inter eos, qui ad curam aedilium curulium pertinerēt, falſo. exſtant apud Liuium, & Macrobium carmina Marcij uatis, quae eos ad praetoris urbani curam pertinuiſſe demonſtrant. Apollini cenſeo uouendos*

 ludos,

ludos, qui quotannis communiter Apollini ſiant. ijs ludis faciendis praeſit is praetor, qui ius populo plebiq. dabit ſummum. Idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antonium; ubi, de Bruto loquens, Qui, inquit, cum praetor urbanus eſſet, urbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperaſſet. & paullo infra: Qui ne Apollinares quidem ludos, pro ſua, populiq. R. dignitate apparatos, praeſens fecit, ne quam uiam pateſaceret ſceleratorum hominum audaciae. Errat etiam in eo, quod Megalenſes magnis dijs conſecratos fuiſſe arbitratur. non enim Megalenſes, ſed Circenſes, ſiue Romanos Conſo & magnis dijs, ex Aſconio; Megalenſes autem magnae deum matri ſacros fuiſſe, ex Liuio & alijs cognoſcitur. Nam quod Antonius Goueanus a Megalenſibus Megaleſia diſtinguere, Megalẽſes autem eoſdẽ cum Romanis facere uoluit; aeque in utroque falſus eſt. Locus eſt Ciceronis ex oratione de reſpõſis haruſpicũ. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templũ in ipſo Matris magnae conſpectu Megalenſibus fieri celebrariq. uoluerunt, qui ſunt more inſtitutisq. maxime caſti, ſollemnes, religioſi: quibus ludis primum ante populi conſeſſum ſenatui P. Africanus iterum conſul ille Maior dedit, ut eos ludos haec lues impura pollueret. quo ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſſa acceſſerat, manus afferebantur: eo matrona nulla adijt propter uim conſeſſumq. ſeruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta eſt, ut ex ultimis ter-

ris

ris accerſita, in hac urbe conſederit, qui uni ludi ne-uerbo quidem appellantur latino, ut uocabulo ipſo & appetita religio externa, & Matris magnae nomine ſuſcepta declaretur, hos ludos ſerui fecerunt, ſerui ſpectauerunt, tota denique hoc aedili ſeruorum Megaleſia fuerunt. Hunc locum totidem uerbis citat Goueanus; & ex eo colligit, a Megalenſibus alia eſſe Megaleſia, quod Cicero Megaleſia Megalenſibus celebrari ſolita dicat. deinde tradit ludos Megalenſes eoſdem eſſe, qui Circenſes, Romani, magni nominantur. quae cum dicit, non animaduertit in quam difficiles ſeſe rerum abſurdiſſimarum laqueos induat. non abutar pluribus argumentis, neque committam, ut mea oratio, hunc ueluti patentē alienae reprehenſionis nacta campū, iuueniliter in eo exſultare uideatur. tota res uno uerbo confici poteſt. nam ſi ludi Megalenſes committebantur pridie id. Apr. ut ex Liuio conſtat; ludi autem Romani pridie kal. Sept. ut e priore actione in Verrem cognoſcitur: quis eſt uſque eo hebes, qui non uideat, ut iidem ſint Megalenſes & Romani, nullo modo fieri poſſe? Ego uero, ne dicam dolo, uocem illam, Megalenſibus, e Ciceronis loco, quem paullo ſupra recitaui, & expungendam puto, & e gloſſemate aliquo in ordinem Ciceronis uerborū irrepſiſſe ſuſpicor. Sunt igitur eadem Megaleſia cum Megalenſibus, neque dicta ſunt ἀπὸ τῶν μεγάλων σιῶν, ut hic grammaticus nugatur, ſed a Magna matre, cui dicata erant: cumq. initio Megalenſia dicerentur, detrita, ut ſaepe fit, littera, Megaleſia nominata

minata ſunt. Itaque Feſtus, Megaleſia, inquit, ludos Matris magnae appellabant.

Μεγάλυος θεοὺς] *antea legebatur coniunctè μεγαλεσίους, quam uocem nuſquam apud probatos auctores reperiri arbitror.*

Diuerbiis & canticis] *ita emendaui, coniectura tantum adductus, cum partim librorum, De authenticis, partim, Deuerbijs authenticis, haberent.*

Adnotandum ſane puellarum &c.] *falſum eſt, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nuſquam in palliata loqui. loquitur in Heauton timorumeno Antiphila, in Curculione Planeſium, in Epidico uirgo illa, Stratiphoclis ſoror. pluribus exemplis nihil opus eſt.*

Nihil ergo ſecus factum eſt.] *In alijs ſecus, in alijs ſecius: ego ſequius legendum puto. Valet autem ſequius, minus bene, aut minus bonum. neque eſt, cur dubitetur de integritate loci illius apud Liuium lib. 11. Inuitus, inquit, quod ſequius ſit, de meis ciuibus loquor. Sic Afranius apud Soſipatrum. Sin, id quod non ſpero, ratio talis ſequius ceciderit.*

M. ANTO-

M. ANTONII MVRETI IN ANDRIAM TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES, & Phania fratres Athenienſes fuerunt. eorum, Chremes profecturus in Aſiam, Paſibulam filiolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit. profecto eo, contingit, ut in Graecia magni bellorum motus excitarentur. quos fugiens Phania, cum, impoſita ſecum in nauim puella, ad fratrem iter cepiſſet, ui tempeſtatis fracta naui, apud Andrum inſulam eiectus eſt. ibi applicat ſe ad Andrium quendam, hominem haud magna in re; a quo tamen benigne humaniterq. exceptus, nõ ita multo poſt moritur. Hoſpes Andrius relictae apud ſe puellae commutat nomen, & pro Paſibula Glycerium nominat: cumque per aliquot annos eam cum filia Chryſide, pari utramque ſtudio, educaſſet, decedit ipſe quoque de uita. Chryſis, quae ſe & orbam, & inopem uideret, abrepta ſecum Glycerio, Athenas nauigat: ubi cum aliquandiu uitam lana telaque toleraſſet, ad poſtremum adoleſcentum blanditijs, & pollicitationibus uicta, quaeſtum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter ceteros Pamphilus, Simonis filius, probus, & liberali praeditus ingenio adoleſcens; qui non Chryſidis ille quidem, ſed ipſius Glycerij mirifico quodam amore percuſſus, primus, ſolusq. corpus cum ea commiſcuit, fidemq.

ſidemque iam grauidae dedit, eã ſibi uxorem fore. Suſceperat & poſtea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (iam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adoleſcentis impulſus fama, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem uenit, cum eo negotium conficit. inſcio Pamphilo, de communi ſenum ſententia, faciundis nuptijs conſtituitur dies. Adhuc haec erant: cum Chryſis moritur. ibi primũ Simo de filij amore cognouit. nam cum ambo una in funus prodijſſent; accidit, ut, poſita in ignem Chryſide, Glycerium ſe, prae doloris impatientia, eodem coniectura uideretur. Accurrit Pamphilus; eamque mediem amplexus, ita conſolari coepit, ut plurimas minimeq. dubias totius rei ſignificationes daret. itaque uenit ad Simonem poſtridie Chremes; condicionem renunciat: comperiſſe ſe, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco. neſcius, ex ſe natam eſſe eam, quam ita contumeliae cauſſa peregrinam nominaret. gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra, ac ringi Simo. aduenit interea dies, qui nuptijs initio fuerat praeſtitutus. Simo, ueteratoria quadam calliditate, ſimulandas ſibi, ad pertentandum filij animum, nuptias ſtatuit: hoc cogitans, ſi abnueret filius, ueram ſibi obiurgandi illius cauſſam fore; quae ad eum diem nulla ſatis iuſta fuerat: ſin annueret; facile ſe, quod uellet, a Chremete impetraturum; atque ita uero nuptias, dijs adiuuantibus, factum iri. praeteriens igitur apud forum, ſecuro iam, & nihil tale metuenti filio, Pamphile,

in-

inquit, abi domum, ac deos comprecare: uxor tibi ducenda hodie eſt. hoc dicto, uelut improuiſo quodam iaculo, ſauciatus adoleſcens, quid ageret, aut quid conſilij caperet, neſciebat: cum ad eum Dauus, uafro admodum, ac uerſuto ingenio ſeruus, animaduerſa ſenis aſtutia, accurrit. Erat tum una cum Pamphilo Charinus, qui adoleſcens miro quodam amore Philumenae incenſus, fruſtra ſaepe tentatis illius nuptijs, ad poſtremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in ſummam deſperationem adductus, eum orabat, ſi ſe ſaluum uellet, ut uel eam ne duceret, uel ſaltem nuptijs dies aliquot produceret. Pamphilus eum ſua quidem cauſſa bono eſſe animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri iubebat: ſe, quantum in ſe eſſet, effecturum, ea ut ne daretur ſibi. adueniens, ut dixi, Dauus Charinum, iam ſpei plenum, abire ad ambiẽdos ſenis amicos iubet: deinde ſeorſum Pamphilo coniecturas ſuas aperit, perſuadetque, ut patri dicat, ſe paratum eſſe uxorem ducere: nam eo pacto, inquit, & patri omnem iurgandi occaſionem praecideris, & non erit tamen uerendum, ne nuptiae fiant: numquam enim Chremes tibi, ſemel repudiato, filiam ſuam iterum cõmiſſurus eſt. Haec ita de ſerui conſilio acta, longe aliter cecidere, ac putabantur. exorat enim Chremetem Simo. ita res in uerarum nuptiarum diſcrimen adducitur. Forte eo ipſo die Glicerium, exactis temporibus, puerum peperit. eum puerum Dauus, cum aliter nuptias diſturbare non poſſet, pro foribus aedium Simonis ab ancilla collocandũ curat.

curat. in eum cum incidiſſet Chremes, & e Pamphi lo natum eſſe cognoſſet, rurſum abducit animum a nuptijs. turbae maximae cōcitantur: donec aduenit Crito Andrius, qui, quod Chryſidi genere proximus fuiſſet, ad cernendam illius hereditatem Athenas uenerat. eius interuentu Chremes filia agnoſcit. ita, ſumma omnium laetitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

SCHOLIA.

MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII.] in alijs, quos quidem uiderim, omnibus, FLACCVS CLAVDII FILIVS, quod equidem concoquere nō poſſum. neque enim cum pater alicuius notādus erat, nomine eum, ſed praenomine, aut certe cognomine notabant. uerbi cauſſa, non ita ut dicerent, M. TVLLIVS CICERO TVLLII F. certe enim, ſi Tullius eſt, Tullij filius ſit, neceſſe eſt, aut iure naturae, aut iure ciuili. Sed hoc modo, M. TVLLIVS, M. F. CICERO. quomodo igitur retineri poteſt ſcriptura haec, FLACCVS CLAVDII FILIVS? nondū enim adduci poſſum, ut aſſentiar homini doctiſſimo, Antonio Auguſtino, qui Claudium ueteribus non nomen modo, ſed praenomen quoque fuiſſe ait. deinde ut in gente Valeria, et Horatia Flacci cognomen fuiſſe notiſſimum eſt: ita in Claudia fuiſſe non puto. poſtremo hunc Flaccum, quiſquis eſt, ciuem Romanum natum fuiſſe, non eſt credibile, cum ignominioſa eſſet apud

pud Romanos ſcenicorum artificiorum tota fere tractatio: ſed aut ſeruum alicuius ciuis R. aut certe libertum: quorum utrouis poſito, illud, CLAVDII FILIVS*, ſtare non poteſt. Deleui igitur uocem* FILIVS*, eo fidentius, quod in ceterarum fabularum inſcriptionibus, nullus omnino eſt, qui eam habeat, antiquus liber.*

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.] *Scena quid ſit, notum eſt omnibus. quod autem actus fabularum partimur in ſcenas, aliamque primam ſcenam, aliam ſecundam, & ſic deinceps dicimus; quam perite & intelligenter id fiat, quaerendum puto. equidem, libere ut dicam, grammaticorum hanc, non poetarum, eſſe partitionem arbitror: neque credo ſcenam pro parte actus, apud ullum probatum ſcriptorem, ſi grammaticos excipias, legi. itaque neque apud Plautum ulla ſcenarum mentio eſt; & in Terentij fabulis aliter ab alijs diſtinguuntur: & in ueteribus Terentij libris, etiam impreſſis, neque prima, neque ſecunda, neque ulla omnino ſcena nominatur.*

Sed iis quas ſemper, &c.] *Donatus annotat, fidem & taciturnitatem artes uocari. recte; artes enim antiqui & uitia, & uirtutes uocabant. Terentius Adelphis:*
- Primarum artium magi' principem. Salluſtius: Quae utraq. ijs artibus auxerat, quas ſupra memoraui. plures locos congerere me memini ad hanc rem, in ſcholijs, quas olim Lutetiae in hunc poetam edidi. animaduerto autem, Ariſtotelem quoque nonnumquam, τῶν τεχνῶν nomine, uirtutes etiam amplecti, ut cum

ait in ſecundo νικομαχείων. ταῦτα δὲ πρὸς μὲν τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν οὐ συναριθμεῖσθαι, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι.

Nam iſtaec commemoratio] *Demoſthenes* περὶ στεφάνου. τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τὸ ὀνειδίζειν.

Liberius uiuendi fuit poteſtas . nam antea] *Fuit, in hoc uerſu monoſyllabum eſt: & in quarta ſede pes ille, qui creticus dicitur. Sico autem ſuper hoc pede, ecquid in iambicum carmen reciperetur, an minus, uarias eruditorum hominum & fuiſſe, & eſſe ſententias. ego, antequam hac de re ſtatuam, quid in quaeſtione uerſetur, etiam atque etiam conſiderandum puto. Nam ſi hoc quaeritur, data quibuſdam hominibus in Terentio, & Plauto addendi, detrahendi, inuertendi, mutandique licentia, poſſint ne omnes illorum poetarum iambici uerſus ita componi, ut nuſquam in eis creticus reperiatur: facilis & expedita res eſt. ipſe mehercules iambus, ſi hoc concedatur, ex eo ipſo, cui nomen dedit, uerſuum genere moueri queat. Sin hoc agitur, nulla importuna & temeraria mutatione cōceſſa, multi ne ſint in utroque horum poetarum uerſus: quorum dimenſio explicari ſine cretico non queat: ego uero innumerabiles poſſe proferri arbitror. proferam paucos, ex quibus de ceteris coniectura capiatur.*

Ex Andria.

Futuras eſſe audiuit, ſed ipſe exit foras.

Goueanus particulam, ſed, delere auſus eſt. parum conſidera-

ſiderate. poterat alio confugere, & dicere, pronomen, ipſe, interdum priore correpta enunciari.

Ex eadem,

Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.
Quidnam eſt? puerile eſt. quid eſt? nihil. quin dic, quid eſt.
Bonum ingenium narras adoleſcentis. optumum.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Adeon' impotenti eſſe animo, ut praeter ciuium.

Piget plura, uel ex hac ipſa, uel ex alijs fabulis colligere: ſunt autem innumera: nunc pauca ponam ex Plauto.

Non omnes poſſunt olere unguenta exotica.
Tu tibi iſtos habeas turtures, piſces, aues.
Qui ſcis, an tibi iſtuc eueniat prius, quam mihi?
Quo modo occepiſtis, bibite, pergraecamini.
Tace, atque abi tu rus. ego ire in Piraeeum uolo.

male autem in hoc uerſu uulgo legitur, abiturus. porro uerbum abi, poſteriore correpta enunciatur, ut & alijs apud eundem, & apud hunc quoque poetam ſat multis locis. atque haec e principio Moſtellariae deprompta ſunt omnia. quod ſi quis ceteras fabulas excutiat, non dici poteſt, quam multa ſit deprehenſurus, quae ſine uiolentis, ut ita dixerim, mutationibus creticum effugere non poſſunt. uideo & Anacreontem hoc pede in uerſibus ſuis uſum. cuius illud eſt:

τέρπει με κ' ἀφροδίτη,
καὶ πάλιν θέλω χορδίειν. *Et illud:*
τὰς δὲ φροντίδας μεθῶμεν.

Sed

Sed & multis alijs locis eundem pedem adhibuit.

Quod plerique omnes] *Priſc. lib.* XVIII. *admonet, hanc loquendi rationem manaſſe ab Atticis: eos enim ità loqui ſolitos,* πλείονες δὴ πάντες τοῦτο λέγουσιν ἄνθρωποι. *Sic & in Heauton timorumeno,*

- Dixi pleraque omnia.

Huc uiciniae] *Sic in Phormione, hic uiciniae. Nonius tamen, & Priſcianus, & Cariſius, huic uiciniae, legunt: certeq. in quattuor manuſcriptis libris, quibus uſus ſum, huic uiciniae, aperte legitur.*

Perduxere illuc ſecum.] *Perducuntur, ait Donatus, neceſſitate coacti. Confirmat hanc interpretationem Aſconius, qui in locum illum ex primo accuſationis, Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: Lenones, inquit, ſunt ſcortorum, perductores etiam inuitarum perſonarum. Perductorum nomine uſus eſt & Tertullianus in apologetico, his uerbis. Nam ſi qui forte uere de ſterilitate Chriſtianorum conqueri poſſunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, &c.*

2:

Quis heri Chryſidem habuit?] *honeſte dictum, pro, quis cum Chryſide rem habuit. Ita intelligẽdum eſt illud e nono epiſtolarum, Sed tamen ne Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit, cum eſſet obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor a Laide. nam & Graecos ita nonnumquam loqui conſtat.*

Nam qui cum ingeniis conflictatur eiuſmodi] *conſen-*

conſentiunt libri. non uideo tamen, quo modo uerſus ſtare poſſit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo legerem,

Nam qui conflictat cum ingenijs eiuſmodi.

Si quidem uerbo, conflicto, uſus eſt & in Phormione.

3:

Honeſta oratio eſt.] *in quibuſdam libris, honeſta ratio eſt. ſed hanc ſcripturam & ueteres libri, & ipſa carminis ratio, & latine loquentium conſuetudo confirmat. Cicero enim, quem ſtudio ſe feciſſe conſtat, ut multas loquendi formulas ab hoc poeta deſumptas in ſua ſcripta transferret, hac ipſa ſaepe uſus eſt. unius nunc loci uenit in mentem, qui eſt in ſecundo de Officijs: Dictu quidem eſt procliue: itaq. uulgo loquuntur, ſeſe in beneficijs collocandis, mores hominum, non fortunam, ſequi. honeſta oratio eſt: ſed quis eſt tandem, &c.*

4:

Hoc quid ſit? Si. omnes qui amant] *in dimetiendo uerſu, qui, non eliditur: ſed ita permanet, ut in illo Virgilij,*

Credimus, an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?

Eius autem generis apud hũc poetā ſatis multa ſunt.

5.

Neque tu hoc dicas tibi non praedictum] *ita eſt aperte in meo manuſcripto, & in altero eorum, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca aſſeruantur: eſtq. haec uera huius loci lectio, quidquid interpres de tribus negationibus comminiſcantur.*

5.

Audiui Archillis iamdudum : Lesbiam adduci iubes.] *Goueanus de ſuo addit particulam, quod: hoc modo, iamdudum quod Lesbiam adduci iubes, uidelicet quia putauit hos omnes uerſus iābicos eſſe. ſed falſus eſt. ſunt enim omnes trochaici, quadrati catalectici, praeter poſtremos duos, qui ſunt iambici quadrati acatalectici.*

6.

Vxorem decreuit dare ſeſe mi hodie] *in alijs, decrerat. ſed & meus manu ſcriptus habet, decreuit; & is, qui in hac urbe abhinc annos octuaginta duos impreſſus eſt: cuius ego poſthac teſtimonio cum utar, ueterem Venetū nominabo. qui quidem liber, etſi, ut illa erant tempora, mendis innumerabilibus ſcatet; tamen ita multa, ita praeclara ueteris ſcripturae ueſtigia retinet, incredibile ut mihi auxilium attulerit ad locos perplurimos corrigendos. Decreuit, autem, quin hoc loco melius ſit; dubitare non oportet: loquitur enim nō de primo illo conſilio, quo nuptiae in hunc diem conſtitutae fuerant: (tunc enim non eſſet, cur diceret, Non ne oportuit praeſciſſe me ante? quippe qui id ſatis multo ante cognoſſet, ut e multis huius fabulae locis colligitur) ſed de ſecundo, quod patrem ſubito, atque ex tempore cepiſſe arbitratur. Cum haec iā ſcripſiſſem, animaduerti in libro quoque manuſcripto Bernardini Lauretani, decreuit, non decreuerat, legi.*

Adeon' hominem inuenuſtum] *inuenuſtum, hoc loco accipere debemus, in rebus amatorijs infortunatum, & infelicem: quod Graeci dicunt,* ἀναφρόδιτον.

Graecus

Graecus ille Samoſathenſis, ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως ἀναφρόδιτός εἰμι εἰς τὰ ἐρωτικὰ καὶ δύο γοῦν, οὓς μάλιστα ὑπερηγάπησα, τὴν Δάφνην, καὶ τὸν Ὑάκινθον, ἡ μὲν ἀποδιδράσκει με καὶ μισεῖ, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ δίσκου ἀπώλετο. *& uenuſtas interdum eſt* ἡ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς εὐδαιμονία. *Terent. Quis me eſt fortunatior, uenuſtatisq. adeo plenior? Vbi tamẽ Nonius legit, Vetuſtatis: ſed falſo, ut puto.*

Pro deum, atque hominum, nullon' ego] *Dimeter eſt iambicus, quales etiam duos paullo ſupra octonarijs admiſcuit. in alijs legebatur, Pro Deum, atque hominum fidem, nullon' ego: quo modo ſi legas, uerſus ſtare non poteſt. neque tamen auſus eſſem illud, fidẽ, expungere, niſi primum uidiſſem abeſſe a meo manu ſcripto; deinde meminiſſem, eodem modo locutum hũc ipſum poetã in Phormione, Pro deum immortalium, Negat Phanium hanc ſibi cognatã eſſe Demipho? ubi etiam conſimilem e Ciceronis oeconomico citat interpres locum, Quid igitur, pro deum immortalium, primum eam docebas, quaeſo?*

7.

Hoc incertum quorſum accidat.] *Quorſum cadat. accidere enim uetere latina lingua eſt cadere. ut, cum dicimus, accidere ad genua. Ennius, Caeſa accidiſſet ad terram abiegna trabes.*

7:

Quaeſo aedepol Charine, quoniam id fieri, quod uis, non poteſt: uelis id, quod poſsit.] *Fuit haec ſententia ſummi philoſophi Ariſtotelis, de quo apud Stobaeum haec leguntur.* Ἀριστοτέλης εἶπεν, ἐπει-

δὴ μὴ γίνεται τὰ πράγματα, ὡς βουλόμεθα, δεῖ βούλεσθαι, ὡς γίνεται.

8.

Neque pol conſilii locum habeo, neque auxilii copiam] *Hunc uerſum, ut in omnibus libris repereram, ita reliqui; ſumma ipſorum conſenſione permotus: puto tamen ita legendum,*

Neque pol auxilij locum habeo, neque cõſilij copiã. nam & Charinus hoc ordine propoſuerat, - auxiliũ, conſilium, expetens: & ipſa uerſus ratio, ut ita legas, exire uidetur.

9:

Egomet continuo ad Chremem] *Liber meus, Ego me continuo ad Chremem: quod mihi quidem multo uenuſtius uidetur.*

10:

Qui ſe ſciret non deſerturum] *Vnum habeo librũ ueterẽ, in quo ſcriptum eſt, qui ſe ſciret nõ deſertuiri.*

12:

Num immemores diſcipuli?] *Alij emendant, Nũ immemores diſcipli? ego nihil mutandum cenſeo: in tertia enim huius carminis ſede eſſe pedem, qui proceleumaticus dicitur: ut in illis,*

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Non fiet: hoc modo ſine te exorem. ſcilicet.
Ita faciam. quid? quid aliud uolui dicere?

nam quod Ioachimus Camerarius & hunc pedẽ, & amphimacrum ab iambico excludit; mihi quidẽ multis de cauſſis non placet. eas cauſſas tunc explicabo,

cum

tum Plautum a me emendatum in publicum emittã: quod, ſi uita ſuppeditabit, cito fore confido.

Adhuc Archillis quae aſſolent, quaeq. oportet] *In ueteribus, oportent. Sunt autem hic aliquot uerſus, quorum dimenſionem explicare ex ueteribus libris non potui, ex ingenio nolui.*

13.

Tibi uideor eſſe, quem tam aperte] *In alijs, Tibi uideor, quem tam aperte. Goueanus intellexerat, deeſſe aliquid ad uerſum; feceratq., Tibi uideor ego, quem tam aperte, &c. quod ego repoſui, in ueteribus libris ſumma conſenſione reperitur.*

14.

Amantium irae, amoris integratio eſt] *Ita eſt in libris manuſcriptis: in uetere tamen Veneto, reintegratio. apud Seruium in Eclogam 11. legitur, redintegratio. hanc autem ſententiam ita expreſſit Plautus:*

Verum irae, ſi quae eueniunt forte huiuſmodi
Inter eos, rurſum ſi reuentum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe, quam prius.

ſed & apud Aelianum lib. 11. de uaria hiſtoria legiſſe uideor quiddam ab hoc loco non nimis alienum. id eſt huiuſmodi. Pauſaniae Agatho poeta in amoribus ac delicijs fuit: uentitabat autem ſaepe uterque ebrũ una ad Archelaum regem, qui & Muſarum erat ſtudio deditus, & a rebus amatorijs minime alienus. hic cum illos inter ſe crebro diſſidentes uideret, contemptui eſſe amatorem amato autumabat. quodam igitur die, Quaeſo, inquit, Agatho, quod ingenium tibi

 eſt,

eſt, qui homini uni ex omnibus maxime te diligenti tam frequenter iraſceris? Ego dicam tibi o rex, inquit ille. non enim iſta facio, uel quod Pauſaniae parum cupiam, uel quod agreſti ſim, efferoq. ingenio. quin ſi mihi uel aliunde, uel ex ipſo poetices ſtudio aliqua affectuum, quibus hominum tentantur animi, cognitio eſt, eam ego demum ſummam eſſe uoluptatem amantibus duco, cum e diſſenſione in gratiam cum iis, quos amant, redeunt: exploratumq. habeo, nihil ipſis accidere poſſe iucundius. hanc igitur uoluptatem ſaepe Pauſaniae impertior, qui ei frequenter iraſcar: non modico enim gaudio perfunditur, cum me ſibi ſtatim conciliari uidet. id gaudium perſentiſceret, ſi amor in eum meus uno quaſi tenore, & ſine ulla eiuſmodi offenſione procederet. Haec Agatho; quae rex non mediocriter laudaſſe perhibetur.

15.

Inſperante hoc, atque inuito Pamphilo] *Inſperante ſene, Pamphilo autem inuito. hoc uiſum eſt admonere, quoniam ſunt, qui utrumque ad Pamphilum referant: quo nihil fieri ineptius poteſt.*

16.

Hoccine credibile eſt, aut memorabile] *Horum primorum uerſuum rationem explicare, difficile eſt. quidam, magna in mutando licentia uſi, fecere iambicos octonarios. ego ueterem ſcripturam cum fide proponere, ut erat, malui.*

Hic, ubi opus eſt, Non uerentur:] *Similis eſt ſententia Plauti in Epidico.*

Plerique

Plerique homines ſunt , quos , cum nihil refert, pu-
det ; ubi pudendum eſt ,
Ibi eos deſerit pudor .

17:

Quis homo iſtuc ? Dauos . Dauos ? Dauos omnia] *Diuine hunc uerſum iampridem reſtituerat homo ingenioſiſſimus, Antonius Goueanus, qui, etiam ſi praeterea aliud nihil praeſtitiſſet, eſt tamen, cur ei Terentij amatores multum ſe debere fateantur.*

21.

Vt quimus , aiunt : quando ut uolumus , non licet] *circumfertur apud Graecos ſenarius , ex quo hic expreſſus uidetur :*

Ζῶμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα.

Optume hoſpes] *Mirum eſt, quantulae res quantum interdum eruditis hominibus negotium exhibeant . antea cum hic locus ita legeretur ,*

Optume hoſpes pol Crito antiquum obtines :

Nonnulli, qui uerſum non cōſtare animaduerterent , contra omnium librorū fidem, ex, optume, fecerunt , opportune; quo nihil minus opportunum cogitari poterat . Goueanus, & librorum ueterum, & Donati auctoritate neglecta , addidit, morem : hoc modo ,

Morem optume hoſpes pol Crito antiquū obtines.

ego, unica litterula adiecta, (quae quam facile a librarijs omitti potuerit , nemo non uidet : ſaepe enim in hoc genere peccarunt , cum litteram, quae geminanda erat , ſemel tantum ponerent) ea igitur adiecta, locum (uti mea fert opinio) emendaui .

Nae iſtam multimodis tuam inueniri gaudeo] *uocem antiquam, multimodis, quae nuſquam in uulgatis libris apud hunc poetam legebatur, primus ego, ni fallor, in ueterem quaſi poſſeſſionem reſtitui. de qua & ſimilibus Cicero in Oratore: Sed quid ego uocales? ſine uocalibus ſaepe breuitatis cauſſa contrahebant, ut ita dicerent, multimodis, uaſargenteis, paſſicrinibus, tectifractis. et in tertio de Oratore citatur hic ueteris poetae uerſus,*

Multimodis ſum circumuentus, morbo, exſilio, atque inopia.

Hac autem ipſa uoce ſaepe uſum Lucretium, notius eſt, quam ut collectis exemplis patefieri neceſſe ſit.

M. ANTONII MVRETI IN EVNVCHVM TERENTII ARGVMENTVM.

CIVIS *quidam Athenienſis filiam, cui Pamphilae, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit. ex iis Pamphilam adhuc infantulam praedones rapuere e Sunio, & mercatori cuidam Rhodio uendidere: qui, Rhodum aduectam, meretrici, quam amabat, dono dedit. haec acceptam puellam pari cura ac ſtudio, cum Thaide filia coepit educere: nemo ut eſſet, qui non utramque ex ipſa genitam eſſe arbitraretur. Thais, quae grandiuſcula erat, cum ad eam aeta*

tem

Dominus

tem perueniſſet, ut uiris placere poſſet; maternam, ut ſit, uiuendi rationem inſecuta, cum hoſpite quodã Athenas uenit, qui eam poſtea moriens heredem reliquit. interea miles Thraſo nomine, ad eam adiecit animum, cumque cum ea per aliquod tempus conſueuiſſet, in Cariam profectus eſt. Thaidis mater per eos dies uitam cum morte commutauerat, fraterque ipſius Pamphilã uenalem propoſuerat, ſperans eam, quod & formoſa eſſet, & fidibus ſciret, praeclare a ſe uenditum iri. forte accidit, ut eo ipſo tempore Thaidis amator miles eſſet Rhodi: qui, harum omnium rerum inſcius, Pamphilam emit; ut eſſet, quod amicae, Athenas reuerſus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam condicionem quaeſierat, adiunxeratq. ſibi Phaedriam, adoleſcentem Athenienſem, Lachetis filium. inaudiuerat interim etiam aliquid de Pamphila; iamque cum fratre ipſius Chremete aliquoties collocuta, eo peruenerat, ut non dubijs indicijs intelligeret, ſororem illius eſſe, quae ſecum in maternis aedibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occaſionem ſibi aliquam dari, qua Pamphilam ſuis reſtitueret, eodemque facto et puellam ſummo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas conſtabiliret ſuas. Redit miles: ſed, cum cognoſſet de amore Phaedriae, puellam ſe, niſi eo repulſo, daturum negat. Thais, quid ageret, neſcire: nam & Phaedriam amabat ex animo, et Pamphilae recipiendae gratia quiduis ſibi faciundum putabat. tandem, cum ſperaret, ſe poſtea facile conſilium ſuum ei ipſi,

cuius

cuius animum offenderet, probaturam, Phaedriam, ut militi gratificaretur, excludit: poſtridie accerſito ei, atque aegreferenti, tandem ſe purgat, multisque precibus ab eo impetrat, ut, per biduum, priores partes habere Thraſonem ſineret: ubi primum eripuiſſet puellam, nihil ſibi cum illo amplius fore. Phaedria, ut huius bidui moleſtiam aequiore animo ferret, rus ſibi abeundum eſſe ſtatuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut eunuchum et Aethiopiſſam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilã, cũ ex aedibus Thraſonis ad Thaidẽ deduceretur, cõſpicatus in uia Phaedriae frater natu minor, Chaerea ita eius amore flagrare coepit, nihil ut penſi haberet, dum ea potiretur: neq. prius conquieuit, quã, eius rei cauſſa, ad Thaidẽ pro eunucho deductus eſt. quid plura? Thaide ad cenã cũ milite profecta, uirgini a Chaerea per uim uitium offertur. turbae undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais a Lachete in fidem & clientelam recipitur, Chaerea agnitam Pamphilam duxit uxorem, Thraſo diu illuſus, tandem in amoris meretricij partem, Gnatonis paraſiti opera, admittitur.

SCHOLIA.

27.

Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis Quam plurimis.] *Iampridem admonuit Aemilius Ferrettus, quam plurimis, hoc loco duas eſſe dictiones: ſenſumque eſſe; ſi quiſquam eſt, qui ſuum ſtudium coreſe-*

eo referat, ut bonis potius; quam ut plurimis placeat, etc. deeſt igitur particula, potius; ut in illo Plauti ex Rudente.

- certum eſt moriri, quam hunc pati lenonem in me
graſſari:

ſic etiam ſaepe loquuntur Graeci. Homerus,
Αὐτὸν ἔχοντά σε βούλομ᾽ ἐπαυρέμεν, ἢ τινὰ τῶνδε.
Idem, βούλομ᾽ ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι.
Alexander in epiſtola ad Ariſtotelem: ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι, διαφέρειν. *contra, quae hic particula deeſt, ea ſaepe alijs in ſermone latino locis redundat. Cicero in Diuinatione: Tamen eos defendes, qui ſe ab omnibus deſertos potius, quam abs te defenſos, eſſe malunt? Plautus Sticho:*

Si manere hic ſeſe malint potius, quam alio nubere.

Terentius Adelphis.

Quin, quidquid poſſem, malem auferre potius in praeſentia. *Vlpianus: Si actor malit dominum potius conuenire.* *Palladius de inſitione: Malo operam eius exſpectare potius, quam timere.*

Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet] *Ex gloſſemate alicuius barbari, & inepti magiſtri irrepſerat in hunc uerſum uox, ſciat: hoc modo, Sic exiſtimet, ſciat. id collegi primum ex uetere libro Veneto, & quattuor manuſcriptis, quibus uſus ſum: in quibus erat omnibus,*

Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet, ſciat, praeſumat. ut appareret, primum uerbum Terentij eſſe, reliqua

qua duo ex eodem fonte manaſſe. hoc tantum diſcriminis animaduerti, quod in uetere Veneto, pro, exiſtimauit, perperam legitur, exiſtimat. ſed & in libro uiri clariſſimi, Petri Bébi, locus hic totus ita ſcriptus, uti eum nos emendauimus, legitur.

28:

Proin. tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita Here] *Continuatam eſſe hanc Parmenonis orationem non dubito: ideoque interiecta perſonarũ nomina ſuſtuli. libet uerſus apponere, quibus hunc locum expreſſit Horatius.*

Porrigis irato puero cum poma, recuſat.
Sume catelle. negat. ſi non des, optat. amator
Excluſus qui diſtat? ait, ubi ſecum, eat, an non,
Quo rediturus erat non arceſſitus, & haeret
Inuiſis foribus: nec nunc, cum me uocet ultro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit, reuocat. redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paullo ſapientior. O here, quae res
Nec modum habet, neque conſiliũ, ratione modoq.
Tractari nõ uult. in amore haec ſunt mala: bellum,
Pax, rurſum. haec ſi quis, tempeſtatis prope ritu
Mobilia, & caeca fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa; ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certa ratione, modoque.

ſed & Perſius:

Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accerſor, et ultro
Supplicet, accedam? &c.

Vtinam

- Vtinam eſſet mihi
Pars aequa amoris tecum.] *Simile eſt uotum illud Theocriti:*
Εἴθ' ὁμαλοὶ πνεύσειαν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔρωτες
Νῷιν.

33.

Viden', oſſum, & cibus quid faciat alienus?] *Hic quoque ſecutus ſum auctoritatem Petri Bembi, quam nemini docto, atque intelligenti aſpernari fas puto. in libris tamen, quos uidi, omnibus erat, uel ocium, uel otium. uocem oſſum, Chariſius exponit.*
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem uideo] *Verſum non conſtare, omnes, ut opinor, uident. ego uerebar, ne Terentius ſcripſiſſet, Sed Parmenonē ante oſtium meretricis triſtem uideo: poſteaq. ad nomen, meretricis, appoſita eſſet gloſſa, Thaidis: quae de inde irrepſiſſet in uerſum.*

33:

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus] *Hic quoque uerſus nō conſtat: conſtabit autem, ſi legas hoc modo:*
Qui mihi nunc uno digitulo forem aperis fortunatus,
Nae tu iſtam faxo calcibus ſaepe inſultabis fruſtra.
idque ego uerum eſſe arbitror. eodemq. modo corrigē dum eſſe uerſum ex Heauton timorumenon, qui cum uulgo ita legatur,
Mane, mane. quid eſt, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?
ita legendus uidetur:

Mane

Mane, mane. quid eſt, quod tam à nobis grauiter crepuit foris?

omnino tamen ueteres libri cum uulgatis cõſentiunt.

34:

Cum in cellulam ad te patris penum omnem] *Hãc lectionem & libro quincto Priſcianus agnoſcit, & cõſentiens librorũ ueterum confirmat auctoritas.*

36:

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero. P. Numquam defugiam auctoritatem. ſequere. C. di uortant bene] *Defugere auctoritatem, quid ſit, uideo etiam ab eruditis hominibus ignorari. ualet autem, cum ipſe rei alicuius faciundae auctor fueris, eiusque euentũ in te receperis, id infitiari poſtea, & fateri nolle, eam auctore te factam. liquido conſtare hoc, propoſitis exemplis, poteſt. Plautus.*

Suſpende, uinci, uerbera: auctor ſum, ſino,
M. *Si auctoritatem poſtea defugeris;*
Vbi diſſolutus tu ſies, ego pendeam.

hoc enim ſignificat: ſi tu poſtea infitiari uolueris, te harum mihi rerum auctorem fuiſſe. Cicero pro Sylla: Itaque attende iam Torquate, quam ego non defugiã auctoritatem conſulatus mei. ideſt, quam non recuſem, quo minus ea, quae, me conſule, in opprimenda cõiuratione geſta ſunt, ea me auctore omnia geſta eſſe dicantur. haec illius orationis cum ſit uis, puto, hoc quoque loco, illud, Numquã defugiam auctoritatem, non a Parmenone, ſed a Chaerea dici, perſonarumque nomina ita diſtingui oportere.

P.

P. Iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
Numquam defugiam auctoritatem. P. Sequere.
di uortant bene.

ut interroganti ſeruo, ita reſpondeat Chaerea: Ego uero iubeo, cogo, atque impero: neque umquam recuſabo, quo minus tu, quidquid huius factũ erit, auctore atque impulſore me factum eſſe dicas. tum ſeruus: ſequere, inquit, di uortãt bene. nam haec quoque poſtrema uerba nõ tam Chaerea cupido ac confidenti conueniunt, quam ſeruo dubio animi, & inceptionis tam periculoſae euentum extimeſcenti.

38:

- Fac periculum in litteris;
Fac in palaeſtra, in muſicis: quae liberum
Scire aequom eſt adoleſcentem ſollertem dabo]
hinc ſciri poteſt, quibus olim ſtudijs liberi adoleſcẽtes inſtituerẽtur. haec autẽ ipſa ponit Ariſtoteles; additque praeterea pingendi artem. eius uerba ſunt ex VIII. πολιτικῶν. ἔστι δὲ τέτταρα σχεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώθασι, γράμματα, καὶ γυμναστικὴν, καὶ μουσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικήν.

74:

Omnia prius experiri uerbis, quam armis, ſapientem decet] *a libris impreſſis aberat uox, uerbis. qua tamen detracta, claudicat uerſus. in meo manu ſcripto, & in duobus Antonianis erat, Omnia prius experiri conſilio, quam armis, ſapientem decet. at illud uerſus ratio non patiebatur: Verbis, eſt in uetere Veneto, & in manu ſcripto, cuius mihi copiam fecit honeſtiſſimus, & omni liberali*

doctrina

doctrina politiſſimus adoleſcens, Bernardinus Lauretanus. Si cui tamen illud, conſilio, magis arridet, poterit ita legere, ut in quibuſdam impreſſis,

Conſilio omnia prius experiri, quam armis, ſapientem decet.

49.

Aufugiſtin'? Ch. hera, factum. Th. ſatin' id tibi placet?

Ch. Non. Th. credin' te impune habiturum?] *In alijs, credin' te impune abiturũ? ego cur hoc maluerim, in cauſſa eſt, quod infra quoque Terentium ita locutum uideo, Siquidem iſtuc impune habueris.*

51.

Quae, cum amatore ſuo cũ cenant, liguriunt] *Hic certe eſt creticus primo loco. ſed eum ut effugeret Goueanus, legit hoc modo,*

Cum amatore ſuo quae cũ cenant, liguriunt. neque animaduertit, ſe eodem recidere. uerbum enim, ligurio, ſecundam ſyllabam producit. Horatius:

Semeſos piſces, tepidumque ligurierat ius.

neque deſunt eruditi homines, qui r littera geminata ſcribendum cenſeant.

Quae futura exempla] *notum eſt ex Platone, tria eſſe poetarum genera, κόλασιν, τιμωρίαν, παράδειγμα: de quibus eſt etiam aliquid apud Gellium. ex ijs intelligi poteſt, quid hoc, & ſimilibus locis exempli nomen ualeat: itemque, quam proprie inſcripta ſit illa altera fabula, ἑαυτὸν τιμωρούμενος.*

nunc

51:

-nunc minatur porro ſeſe, id quod moechis ſolet] *Quid autem id eſt, quod deprehenſis moechis fieri ſolebat? dixi equidem alibi: ſed hic quoque non omittendum uidetur. inſperſo cinere calido, nates eis depilabant: immittebantq. in ſedem raphanos. Ariſtophanes* νεφέλαις. τὶ δ', ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, τέφρᾳ τὲ τιλθῇ, ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν, τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι; *ubi interpres:* οὕτω, *inquit*, τοὺς ἁλόντας μοίχους ᾐκίζοντο. ῥαφανίδας λαμβάνοντες, καθίεσαν εἰς τοὺς πρωκτοὺς τούτων. καὶ παρατίλλοντες αὐτοὺς, τέφραν θερμὴν ἐπέπασσον, βασάνους ἱκανὰς ἐργαζόμενοι. *Graecus ille Samoſathenſis.* ἐν Ἀρμενίᾳ μοιχεύων ἁλοὺς μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε, καὶ τέλος κατὰ τοῦ τέγους ἁλούμενος, διέφυγε, ῥαφανίδι τὴν πυγὴν βεβυσμένος.

52:

An in Aſtu uenit?] *Eadem uoce uſus eſt & M. Tullius in ſecundo de legibus. Veſtri Attici, prius quam eos Theſeus demigrare ex agris, & in Aſtu, quod appellatur, omnes ſe conferre iuſſit, &c.*

54:

Satis credo. nihil eſt Thaide hac, frater, tua dignius] *Hunc uerſum quidam ſine cauſſa mutare uoluerunt: quod neſcirent, uocem, nihil, etiam producta poſteriore ſyllaba enunciari. Exemplum autem eſt & apud Ouidium.*

Morte nihil opus eſt, nihil Icariotide tela.

55.

Si in platea hac te offendero poſt umquam; quod

dicas mihi] *Ex gloſſemate aliquo in ordinem uerborum Terentij defluxerant uoces duae, nihil eſt: quas cum alijs de cauſſis, tum quia uerſum manifeſto corrumpebant, ſuſtuli. eſt autem particula, quod, ita poſita, ut in illo Plauti:*

Quod ille gallinam, aut columbã ſe ſectari, aut ſimiá
Dicat; perijſtis, niſi uſque ad morté multatis male.

de quo, alijsq. ſimilibus commemoraui quodam loco in Catullum. Sed & Terentius ipſe ſupra ita locutus eſt:

Sane, quod tibi nunc uideatur eſſe, hic nebulo magnus eſt.

& Cicero in Piſonem: Nam quod uobis iſte, tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc uero etiam rapax, quod ſordidus, quod contumax, quod ſuperbus, quod fallax, quod perfidioſus, quod impudens, quod audax eſſe uideatur: nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius.

55.

Hunc comedendum & deridendum uobis praebeo. Ch. placet] *Quia facile ſuſpicor, fore permultos, qui mea peruulgata huius loci lectione receſſiſſe mirentur: icciroo hanc emendationem meam diligenter mihi conſtituendam, ac conſtabiliendam puto. ante me igitur ita in impreſſis paene omnibus legebatur:*

Hunc comedendũ, & deridendum uobis propino.

atque ego mirabar equidem, qua ratione dictum eſſet,

eſſet, propinare aliquem comedendum: cum in ipſo propinandi uerbo, bibendi ſit, non comedendi, ſignificatio. nam ſi ſolum illud alterum fuiſſet; poterat fortaſſe ita dictum uideri, propinare aliquem deridendū, ut apud Demoſthenem, προπίνειν τὴν ἑλλάδα. *& apud Euripidem in Rhoeſo.*

Ελλησιν ἡμᾶς προύπιες, τὸ σὸν μέρος.

certe quidem, comedendum propinare, ſatis lepide dici non poſſe opinabar. uiderat hoc neſcio quis, qui libros Sebaſtiani Gryphij, anno MDXLIV. *impreſſos, correxerat: itaque in illis ſcriptum reperias:*

Hunc comedendum, & bibendum uobis propino.

at eum oportet ualde imperitum dimetiendorum uerſuum fuiſſe: profecto enim, ſi aliquid in hoc genere ualuiſſet, poterat digitis, ut ille ait, & aure deprehendere, multum, ea mutatione facta, ad legitimā uerſus menſuram deſiderari. mouebat ipſa me quoque metri ratio: propino enim breuem habet primam ſyllabam, longam ſecundam. Martialis:

Quod nulli calicem tuum propinas,
Humane facis Herme, non ſuperbe.

ergo ſi quis id uerbum retineat, erit iambus in trochaico uerſu: quod ita abſurdum eſt, ualde ut mirer, quid adducere potuerit inſigniter eruditum hominem Camerarium, ut affirmaret, id interdum fieri poſſe. neque tamen quidquam hoc loco mouere auſus eſſem ſine ueterum librorum teſtimonio. quattuor, cū haec ſcriberem, ad manum habebam calamo exaratos libros. in ijs omnibus ſcriptum erat:

Hunc comedendum, & deridendum uobis praebeo. itaque ſuſtinendam amplius ſententiam non putaui: ſed, omni dubitatione remota, reponendum id uerbum, quod & orationis concinnitas, & metri ratio, &, totum, librorum ueterum conſentiens auctoritas comprobaret. ac fieri fortaſſe poſſit, ut quiſpiam, ne hanc emendationem recipiat, Donati interpretatione moueatur; qui hoc uerbum explicans, Facete, inquit, dixit, ut paraſitus, & quaſi de conuiuio loqueretur. ita enim legendum eſt. ſed eam ipſam ſi quis accurate conſideret, uidebit, ad praebendi nihilo minus, quam ad propinandi, uerbum poſſe accommodari. praebere enim apte admodum in epulis conuiuijsq. dicitur. Cicero ad Q. Fratrem: Sponſalia Craſſipedi praebui. quin & eum qui praebet, pro epuli domino, dixiſſe Horatium, homines eruditiſſimi affirmant, qui ita legunt illud e primo ſermonum,

> E quibus unus auet quauis aſpergere cunctos,
> Praeter eum qui praebet, aqua.

non, ut uulgo legitur,

> Praeter eum, qui praebet aquam.

M. ANTO-

M. ANTONII MVRETI IN HEAVTON TIMORVMENON TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES *Soſtratae uxori grauidae praeceperat, ſi puellam pareret, ut eam ſtatim interficeret. fuit haec immanitas in ueterum moribus, ut, cum fera nulla ſit, quae fetus ſuos non diligat, ipſi, quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Soſtrata puellam eniſa, (ut eſt maternus ſemper animus clementior) uitam ei adimere non ſuſtinuit: ſed pauperculae cuidam anui Corinthiae, Philterae nomine, exponendam dedit: etiamque, muliebri quadam ſuperſtitione, anulum de digito detractum ſuo, iuſſit, ut una cum puella exponeret. id, quod tum ſtulte factum uideri poterat, poſtea puellae ſaluti fuit. eius enim anuli ope tandem agnita eſt a ſuis. anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatque ut ſuam. eam, cum adoleuiſſet, anusq. illius filia putaretur, Menedemi filius, Clinia perdite amare coepit; prope iam ut pro uxore haberet. quod ubi reſciuit pater, ita uiolenter tulit, ut filiũ, aſſiduitate iurgandi, clam, militatum in Aſiam abire coegerit. tum uero qui filij amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore eiuſdem abſentiam ferre coepit. itaque ut de ſe ſupplicium abſenti filio da-*

ret, qui eum ſaeuitia ſua exegiſſet ex aedilibus, aedes ſupellectilem, familiam uendit, praeter, qui ſerui ad opus ruri faciundum utiles erant: ingentemq. ſibi agrum comparat, ubi a prima luce ad noctem non ſeruos modo exerceret, uerũ etiam, homo ſexagenarius, ſenectutẽ miſeris modis excruciaret ſuã. profecto Clinia, Philtere, quae, ut dixi, Antiphilae putabatur mater, extremum uitae diem morte confecit. Clinia, cum iam menſis tres abfuiſſet, amicae deſiderio reuerſus, non auſus eſt patri ſe in conſpectum dare, antiquam illius aſperitatem ueritus: ſed ad Clitiphonem, Chremetis filium diuertit; quicum magna ipſi a puero familiaritas interceſſerat. Clitipho, ſodalis reditu laetus, Syrum & Dromonem ſeruos (iam autem aduesperaſcebat) in urbem, ad accerſendam Antiphilam, mittit. expoſuerat eo ipſo die Menedemus Chremeti, quanto ſibi deſiderio eſſet filius: parum ut abfuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniae accepit, mitteret, qui ei nunciarent. continuit tamen ſe in diem poſterum, quod ita magis e rè illius fore cenſeret. Syrus, ſumma ſeruus & audacia, & aſtutia, qui Antiphilam tantum accerſere iuſſus eſſet, etiam Bacchidem adduxit. erat haec meretrix procax, potens, ſumptuoſa, nobilis, cuius ſe amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo autem res Chremetem lateret, hoc conſilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniae, Antiphilam uero unam de illius ancillis eſſe ſimularent. poſtridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiſcitur,

tur; & rediiſſe Cliniam nunciat. ille gaudio amens, filium iamiam uidere, iamiam amplecti; iamiam ei ſe ſuaq. omnia permittere cupiebat. at Chremes, caue, inquit, faxis: iſtoc enim modo & te, & eum, & rem una perdideris tuam. ſimul ei oſtendit, quot incommoda capturus ſit, ſi tam molli eſſe ſe, tamq. infracto animo oſtenderit. Cliniae amicam (eam enim Bacchidem exiſtimabat) non iam pauperculam eſſe, aut paruo contentam, ut antea: ſed ſumptuoſam, gemmis atque auro collucentem, cum familia nume roſiſſima. una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit: nedum tu te cenſeas oneri ferundo fore, ſi te illi perpetuo ſumptibus ſuppeditare oporteat. quin tu ita potius agito. humane quidem & comiter excipito filium: iſtuc tamen tam impotens illius deſiderium occultum habeto. tum ſi ille, quod amicae det, ut habeat, machinam aduerſum te aliquam ſtruet, falli te ſinito. ita & eum commodius re tinebis apud te, & ſumptum facies minus. haec Chremes, neſcius (ut ſunt humana) oculatum foris eſſe ſe, caecum domi. interea enim meditabatur Syrus, decem minas. quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quo modo illi a Chremete ipſo conficeret. iamq. inibi erat, cum eum Chremes arreptum blande compellat, hortaturque, aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. iniecit in ſermone Syrus mendacium a ſe pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphile (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuo accepiſſe a Bacchide: ea mortua, puellam

pro pecunia illa arrhaboni relictam . dum haec aguntur , anulum ſuum agnouit Soſtrata , eiusq. indicio , Antiphilam filiam ſuam eſſe cognouit . gaudio exſiliens ,omnem rem deſert ad uirum; qui,ea leuiter obiurgata , repertam tamen filiam, ipſe quoque gauiſus eſt . iam omnia in tranquillo erat ; abſque Bacchide fuiſſet . ſed & illi quoquo modo decem excudendae erant argenti minae ; & periculum erat , ne aliqua eam Chremes filij amicam eſſe reſciſceret . ibi Syrus audax conſilium init , quo modo & utrique ſeni rem , ut erat , pateſaceret , & commode ſe e tam impedito negotio expediret.primum igitur Chremeti , Reperi , inquit , quo modo argentum a Menedemo eripiam . dicemus ei , Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicam eſſe : orabimusque,ut eam domi ſuae dies aliquot eſſe patiatur, teq. id celatum uelit . porro Clinia filiae tuae,quae modo reperta eſt , formam ſibi complacitam eſſe dicet , eamq. petet uxorem . Quid tum ? pecuniam , inquit , petet a patre ſuo , qui nouae nuptae ornamenta coemat:eam pecuniam numeraturus eſt Bacchidi . iam autem ad Menedemum, Syri hortatu,tranſierat Bacchis ; & eo pompã omnem ſuam tranſduxerat . Chremes primo non ſatis conſilium illud probare . at illam certe, inquit Syrus , pecuniam , pro qua filia tua oppoſita erat pignori , quin diſſoluas , facere honeſte non potes . Ego uero , inquit Chremes , & libenter quidem . Immo uero , infit Syrus, dato eam Clitiphoni , qui ad Bacchidem deſerat . ita enim facilius credet Menedemus,

eam

eam illius eſſe. Sit ita ſane. numeratur à patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. interea tota res detegitur. indignari Chremes, & fremere, & minitari ſe omnia atrociſſima exempla editurum. tandem, cum prius Antiphilam Cliniae collocaſſet, partim Menedemi, partim uxoris precibus delenitus, ignoſcit. Clitipho ſe, relictis meretricijs amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem ceterarum fabularum argumentum uno die contineri ſoleat; huius non niſi biduo explicari poteſt.

SCHOLIA.

58.

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique] *in alijs illud, denique, cum ſequentibus coniungitur, hoc modo:*

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique
Nullum remittis tempus.

ego fidem habeo Ciceroni, qui in primo de Finibus citans hunc locum, facile oſtẽdit, denique, finem periodi eſſe. & alioqui ſcio, alijs quoque locis hac uoce ita uſum Terentium.

At enim me, quantum hic operis fiat, paenitet] *impreſſi, ut opinor, omnes, praeter eos, quos, aliquot abhinc annos, ediderat Manutius:*

At enim, dices, ne quantũ hic operis fiat paenitet. miror autem, ne Goueanum quidem ipſum uidiſſe, detracto uerbo, dices, multis partibus uenuſtiorem orationem fieri: recepto autem, uerſum conſtare nõ poſſe.

Si

Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtuc quid mali eſt?] *Neque conſtat uerſus, neque ſententia mihi quidem ſatis aperta eſt. cum aliud, hoc quidem tempore, nihil poſſem, quod in ueteribus libris erat, cũ fide proponere, ſatis habui. Sunt qui putent legendum, Si cui labori eſt, nollem. hoc ſenſu. Si quem tibi laborem, ac moleſtiam affert huius rei explicatio, ac patefactio, nollem equidem urgere te, ac tibi moleſtus eſſe.*

59:

Aetate me putauit, & ſapientia,] *in alijs: Et aetate putauit me, & beneuolentia: quae lectio neque inconcinna eſt, & ueterum librorũ teſtimonio adiuuatur: in quibus tamen perpetuo ſcribitur, beniuolentia. ego Petri Bembi auctoritatem, ac teſtimonium ſequi malui.*

59:

Victum exercerent ſuum] *Dionyſius Lambinus, homo commemorabili doctrina, pariq. probitate praeditus, cenſet hoc loco legendum, uictum exſarcirent ſuum. Sed in libro Petri Bembi, non tantum, ut in alijs, exercerent, legitur, uerum etiam adſcripta eſt ad latus explicatio quaedã huius uocis, quae ſcripturae illius integritatem cõfirmet. multum autem eius libri ualere debet auctoritas. eſt enim ita antiquus, ut Angelus Politianus, qui multos ueteres libros uiderat, teſtatus ſit, omnium cuiuſque generis librorũ, quos ipſe umquam uidiſſet, eum ſibi antiquiſſimum uideri.*

Quam

Quam iniqui ſunt patres] *Miror, quid ſibi uoluerint, qui actus principium hoc loco fecerunt. cũ enim, Chremete ſolo ingreſſo domum, Clitipho in proſcenio remanſerit, nemo profecto nõ uidet, eorum dumtaxat quibus comica ratio non penitus ignota eſt, non modo nouum actum, ſed ne nouam quidem (ſi ita loquendum eſt) ſcenam hoc loco eſſe poſſe.*

61:

Aſtutus, nae ille haud ſcit, quam mihi nunc ſurdo narret fabulam] *Contemptum hunc paternarum admonitionum mirifice expreſſit Theocritus; apud quẽ paſtor quidam, cum aeſtatem a ſe non metui, indicare uellet, ait tanti eam a ſe fieri, quanti a liberis patrum matrumque uerba fiunt. uerſus hi ſunt,*

Τῶ δὲ θέρευς φρύγοντος ἐγὼ τόσσον μεδέαίνω,
Οσσον ἐρῶντι πατρὸς μύθων, καὶ μητρὸς ἀκούειν.

Nam Clinia hic, etſi is ſuarum rerum ſatagit, attamen] *Neſcio quo modo factum eſt, ut hic uerſus meam diligentiam fugerit. ita enim emendandus fuerat, ut eſt in quibuſdam impreſſis, & in omnibus calamo notatis:*

Nam hic Clinia, etſi is quoque ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet, &c.

62:

- uerum interea, dum ſermones caedimus] *Genus hoc loquendi dictum eſſe a Graecis, admonet Priſcianus libro* XVIII. *eos enim ita dicere ſolitos,* κόπτειν λόγους, κόπτειν ῥήματα.

Non oportuit relictas. portant quid rerum?] *Ita ſaepe loquebantur ueteres, cum magnam rei alicuius uim, aut copiā indicare uellent. Sic in Andria:*

Di boni, boni quid porto? & in hac ipſa fabula,

Modo pitiſſando quid uini abſumpſit mihi?

Plautus in Epidico.

Tum captiuorum quid ducunt ſecum pueros, uirgines,

Binos, ternos alius quiſque: fit concurſus per uias.

Cicero in Verrem: Quid lacrymarum putatis ipſum, profudiſſe Neronem?

64.

Nam diſciplina eſt iiſdem, numerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant uiā] *praeceptum hoc ita complexus eſt Ouid. in arte:*

Sed prius ancillam captatae noſſe puellae
Cura ſit. acceſſus molliet illa tuos.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod cupis, ex facili, ſi uolet illa, feres.

Enimuero reticere nequeo. multimodis iniurius] *Hic quoque, multimodis ut legas, ipſa uerſus ratio cogit. quod neminem antea animaduertiſſe, mirum eſt.*

65.

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tu ne? quod boni] *In alijs omnibus, tu ne? quod boni eſt. mirumque, quam ſuo more, ideſt, quam inepte, quamque ridicule locum hunc interpretentur litteratores. illius igitur nobis ſententia, quam ante nos nemo tradidit, aperienda*

perīeda eſt. dicturus erat Clinia continuata oratione: tu ne? quod boni datur modo, fruere, dum licet. nam neſcias, Eius ſit poteſtas poſthac, an numquam, tibi. Sed cum, eo loqui exorſo, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, & Syrū inclamauit: deinde ad Cliniam conuerſus, dic modo uerum, inquit. at Syrus indignabundus, age, inquit, modo: hodie ſero, ac nequidquam uoles. tum demum Clinia interruptam orationem perſecutus eſt.

Tibi erunt parata uerba, huic homini uerbera] *uenuſte, huic homini, dixit, cum ſeipſum deſignaret, ſic apud Plautum in Epidico.*

Quid uerba facimus? homini huic opuſt quadraginta minis. Sic Demea Adelphis:

Vin'tu huic ſeni auſcultare?

& apud Sophoclem Vlyſſes:

Ἐχθρός γε τῷ δε τ' ἀνδρὶ καὶ ταυνῦ ἔτι.

& apud Euripidem Admeti pater:

Μὴ θνῆσχ' ὑπὲρ τοῦ δ' ἀνδρὸς, οὐδ' ἐγὼ πρὸ σοῦ.

66:

Luciſcit hoc iam: ceſſo pultare oſtium] *In omnibus libris, praeter Manutianis, locus hic inepte & ſcriptus, & interpunctus erat, hoc modo: Luceſcit: hoc iam ceſſo pultare oſtium &c.*

quae ſit autem uis huius orationis, Luciſcit hoc iam, dixi quodam loco in commentario in Catullum.

67:

Quam ea nunc inſtructa pulchre ad perniciem ſiet,] *loquendi ratio a Plauto, ut uidetur, accepta;*

cuius

cuius eſt uerſus ille, Bacchidibus:

Omnium ad perniciem inſtructa domus opime, at que opipare.

68.

Conſilia adoleſcentes: & tibi perdere] *Verſus con ſtare non uidetur. ſuſpicor legendum, aduleſcentes: & ita ſcripſiſſe ueteres, cum uellent ſecundam huius nominis ſyllabam producere.*

68.

Somnum hercle ego hac nocte oculis non uidi meis] *ſuſpicor, fuiſſe in graeco Menandri,* ὕπνον οὐχ ἑώρακα. *ſi quidem* ὕπνον ὁρᾷν, *eodem ſenſu, pure admodum ac proprie dicitur. Ariſtophanes Veſpis:*

Ὕπνου δ' ὁρᾷ τῆς νυκτὸς οὐδὲ παπάλην.

68:

Ne nos inter nos congruere ſentiant.] *Claudeo pro, claudo, dictum a ueteribus legimus. ſed et uiueo, pro, uiuo; &, diceo, pro, dico, uſitata aliquando fuiſſe, conſtat ex Nonio, apud quem citatur illud ex Naeuio:*

tibi, dum uiuebo, fidelis ero.

ubi tamen uulgo male legitur, uidebo. et item illud ex eodem: Primum quod dicebo, recte; ſecundum quod dicebo, eo melius. ita neceſſe eſt, congrueo, hoc loco, non, congruo, dictum fuiſſe a Terentio, intelligamus. nam, niſi congruere legas, ſyllaba, quae proxime ultimam eſt, producta, ut uerſus conſtet, non aſſequeris.

Diſſolui me, otioſus operam ut tibi darem] *in*

aliis,

aliis, Diſſolui me ocyus; operam ut darem tibi. ſed, quin ea uera ſcriptura ſit, quam nos ei, quae uulgo recepta eſt, antepoſuimus, cur dubitetur, cauſſa non eſt. primum Io. Pierius, ſpectatae eruditionis, acerrimique iudicii ſenex, affirmat, eam eſſe in optimo illo Romano libro. eſt & in altero eorum, qui olim Dominici Grimani Cardinalis fuere; nunc in hac urbe, in coenobio ſodalium Antonianorũ aſſeruantur. ſed et Bernardini Lauretani antiquus eam confirmat liber: & Terentius ipſe alibi eodem modo locutus eſt:

Nos otioſi operam dabamus Phaedriae:

Hoc autem loco potiſſimum libet puſillum quiddam, neque tamen contemnendum, cum ſtudioſis communicare. id eſt ſuper ratione ſcribendae uocis, ocium; quã uideo ab aliis per t, ab aliis per c litteram ſcribi. ac iam pridem Pierius, quo nemo umquam ſubtilius, nemo accuratius iſtius generis minima maxima perſcrutatus eſt, in optimis illis, bonaeque frugis pleniſſimis annotationibus in Virgilium ſuis, quid hac de re ſentiret, aperuit. nam cum in Romano libro uerſum illum ita ſcriptum eſſe dicat.

Parthenope ſtudiis florentem ignobilis oci,

aliis tamen locis omnibus eo ipſo in libro otium affirmat legi. profert etiam inſcriptiones antiquas, libros ueteres aliquot, in quibus ea uox per t litteram legatur. ego tantum Pierio tribuo, ut cum antea ocium et negocium ſcribere conſueuiſſem, idque uerius putarem; poſtea, ſola ipſius auctoritate motus, a mea conſuetudine diſceſſerim. neque tamen, quid ſentiam, diſſi-

diſſimulandū puto. marmora, numiſmata ue antiqua, quae hanc, aut illam ſcripturam confirmarent, mihi quidem inſpicere adhuc non contigit. libros ueteres non nullos uidi, in quibus otium; multis partibus plures, in quibus ociū, ſcriberetur. adeoque nunc ipſum, de quattuor manuſcriptis Terentij libris, quos habeo in duobus otium, in alijs duobus ocium perpetuo ſcribitur. habeo & Salluſtium ſatis antiquum, in quo numquam aliter, quam ocium, & negocium legas. Ciceronis autem quotquot uidi ueteres libros, in eis eodem modo ſcriptum animaduerti. Paullus quidem Magnolus, magna homo doctrina, diligentia etiã admirabili cū Ciceronis libros de Officijs accuratiſſime cum antiquis exemplaribus contuliſſet, teſtatum reliquit, ſe in antiquis omnibus ocium & negocium per c litteram reperiſſe. mouet me quoque uehementer Donati auctoritas, qui in locum illum ex Eunucho,

Suſpiciones, inimicitiae, induciae:

Induciae, inquit, ſunt pax in paucos dies: uel quod in diem dentur, uel quod in dies ocium praebeant. quae ſi poſterior notatio uera eſt, dubitationem res amplius nullam habet. quinetiam ſi uera non ſit, credibile tamen eſt, Donatum aliquam probabilitatem ſecutum: quae nulla fuiſſet, ſi ipſius temporibus, inducias per c, ocium autem per t, ſcribere eruditi conſueſſent. Piget ſuper re tam tenui plura uerba facere: neque ſane magnopere laboro, utra opinio recipiatur. non enim in eo poſitas eſſe, ut ille dicebat, Graeciae fortu

nas,

nas, ſatis intelligo. cum tamen eruditiſſimi olim homines de ſingulis litteris ſingulos libros ſcripſiſſe memorentur; non eſt cur ego, qui praeclare mecum agi duco, ſi per illorum ueſtigia repere liceat, has diſputationes mihi parum decoras putem.

69.

S. Garris. C. haec facta ab illo oportebant Syre] *antique dictum, ut in Andria, - quae aſſolent, quaeq. oportent.*

69:

Nec cum malefacere crederem mi impunius Licere] *In alijs, malefacerem. nemo autem non uidet, una a nobis detracta litterula, quam commodum, quamq. apertum ſenſum effecerit, qui obſcurus antea, & perturbatus fuerat.*

Quid iſtuc quaeſo? qui iſtic mos eſt Clytipho? ita ne fieri] *Qui hunc uerſum temere immutarunt, neſciebant uidelicet, fieri, prima producta, ſaepe apud ueteres poſitum eſſe. id ergo exemplis confirmandum eſt. Terentius,*

Credebam. minime. ſcite poterat fieri.
Iniurium eſt: nam ſi eſſet, unde fieret.

quem in locum etiam a Donato hoc ipſum notatur.

Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.

Plura ponerem, niſi haec ſatis eſſe ad rem docendam arbitrarer. Apud Plautum autem quam multa eiuſmodi exempla ſint, ſciunt, qui poetam illum accurate legerunt.

70.

Atque eius amicam] ſubagitare, uel heri in uino quam immodeſtus] *Ne quis hoc me loco quidquam mutaſſe parum conſiderate putet; teſtificor in quattuor libris calamo exaratis ita ſcriptum reperiſſe me, ut excudendum curaui. quo modo autem antea legebatur, in conuiuio, ita qui leget, magnum faciet, ſi uerſus rationem explicare poterit. quo modo nos legimus, quadratus eſt hypercatalecticus. in uino autem ita dictum eſt, ut apud Catullum,*

Marrucine Aſini, manu ſiniſtra
Non belle uteris in ioco, atque uino.

71.

-immo, ſi ſcias.

Hoc uide, quod inceptet facinus] *In alijs, Vah uide. ſed ita, ut ego emendaui, legitur in libro Lauretani, in duobus Antonianis, & in uetere Veneto hoc autem genere loquendi uſus eſt & ſupra, in hac ipſa comoedia:*

Hoc uide: in mea uita tu tibi laudem is quaeſitum ſcelus.

71.

Mane, mane. quid eſt, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?] *De hoc loco quid ſuſpicer, iam ante dixi: legendum uidelicet, crepuit foris. alioqui enim uerſus iuſto longius excurrit. ueteres tamen libri ita habent, ut ipſi edidimus.*

Niſi me animus fallit, hic profecto eſt anulus, quem ego ſuſpicor.] *Cum Chremes & Syrus*

in

in proſcenio remanſerint; non ſane uideo, quo modo hic principium actus eſſe poſſit.

72.

Suſtuliſti. Sy. ſi ſic factum eſt domina, ergo heru' damno actus eſt.] *In alijs omnibus hoc modo:*

Suſtuliſti. SO. ſic eſt factum. SY. domina, ergo
herus damno actus eſt.

quae quidē mihi ſcriptura ſeipſam refellere uidetur. nam ſi dicenti uiro, Suſtuliſti, reſpondeat Soſtrata, ſic eſſe factum; primum inutili ſe mendacio obligabit: neque enim filiam ſuſtulerat ipſa, ſed exponendam dederat. deinde quo modo illa conuenient, quae ab eadem poſtea dicuntur:

Minime. ſed erat hic anus Corinthia haud impu-
ra: ei dedi
Exponendam. *ſed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere ſatis eſt: de ceteris non laboro. illud modo teneatur, quo modo nos edidimus, ita in omnibus ad unum, quos quidem ipſi uidimus, calamo notatis libris legi.*

73.

Niſi fallit me animus, haud multum a me aberit infortunium] *Haec, cum in alijs ſeparentur, in meo manuſcripto continuantur cum ſuperioribus: neque cauſſa eſt, cur ſeparari debeant.*

Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere] *Hoc loco, utrum, neque ſatis ſcio, neque, ſi ſciam, dicere auſim; alterutrum quidem ſine dubio neceſſe eſt: ut aut ſolus ex ijs, qui uerſum hunc ad-*

huc interpretati ſunt, recte ſentiam, aut ſolus errem. nam ceteri omnes, latere, ut uerbum accipiunt: ego nomen eſſe ſtatuo. ac illi quidem quam ſententiam efficiant, non eſt obſcurum. ego uero ita intelligo: ut hanc ſuam Syrus emungendi pecuniā Chremetis inceptionem cuidam gladiatorio certamini comparet, in quo ſe cum illo depugnare oporteat. ſicut autem primum illud eſt gladiatori, ut antagoniſtam feriat: quod ſi non poſſit, proximum eſt, ut ſaltem bene tegat latus ſuum, nullaq. plaga accepta, abſcedat e pugna: ita Syrus primum ſibi illud fuiſſe dicit, ut ſenē argento circumduceret, ſed cum rem in eum locum deductam uideat, magnum ut periculum ſit, ne omnia fiant palam; nihil eſſe ait, quod iam ſenem quaſi ferire pecunia illa cogitet: triumphare ſe, ac putare ſecum praeclare actum iri, ſi ex hac pugna, latere tecto, poſſit abſcedere: ideſt, ſi ita poſſit euadere, nihil ut ex eo, quod iam factum eſt, nanciſcatur mali.

74:

Tu fortaſſe, quid me fiat, parui curas] *In alijs, paruipendis. ego omnium ueterum librorum conſenſum ſecutus ſum.*

76:

– ius ſummum ſaepe ſumma malitia eſt. *in meo manuſcripto, ſumma iniuria eſt.*

77:

Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' ſis,
Qua cauſſa id fiat, obſecundato in loco;

Quod

Quod imperabit, facito: loquitor paucula.] *Antea praepoſtero ordine legebantur hi uerſus, in hunc modum:*

Qua cauſſa id fiat, obſecundato in loco.
Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu'ſis:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

nullus autem ſenſus illo modo extorqueri poterat: qui nunc & optimus eſt, & uel pueris perſpicuus. ita memini olim, cum in Academia Parriſienſi libros de Diuinatione publice interpretarer, emendatum a me eſſe locum quendam ex primo eorum librorum, qui ut eſt in impreſſis libris, nullo modo intelligi poteſt. uerſus ſunt Accij, quos ibi Cicero citat:

Cum iam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, ſopore placans artus languidos:
Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere,
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Praeclarioremq. alterum immolare me.

ſunt autem legendi hoc ordine:

Viſum eſt in ſomnis, paſtorem ad me appellere
Pecus lanigerum eximia pulchritudine:
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Praeclarioremq. alterum immolare me.

77:

Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus eſt] *In alijs, relictis omnibus; non male. Sed, in omnibus manuſcriptis quod repereram, id repraeſentandum curaui. eſt autem ita locutus & in Andria:*

Herus me, relictis rebus, iuſſit Pamphilum &c.

78:

Nam te ſcientem faciam, quidquid egero.] *Ita eſto in meo manuſcripto, & in uetere Veneto. eſt autem dictum, te ſcientem faciam, pro, te conſulam, te certiorem faciam.*

In illum nil poteſt: nam exſuperat eius ſtultitia omnia haec] *Nihil muto. uolo tamen indicare, quid in ueteribus libris repererim. in meo manuſcripto aperte legitur:*

- nam exſuperat eius aſtutia omnia haec.

in libro Lauretani legitur quidem, ſtultitia; ſed aut eadem, aut certe alia non minus antiqua manu emendatum, aſtutia. in uno etiam Antonianorum eadem narietas ad marginem libri annotatur. uidebunt alij, ecquid ironia illa uenuſtatis habeat.

79.

Sponſae ueſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe: argentum ut dares] *Ita emendaui e meo manuſcripto: cum ab alijs abeſſet particula, atque; uerſusq. iccirco claudicaret.*

79:

Quemquam ne animo tam comi eſſe, aut leni putas] *Ita plane eſt in uetere Veneto. a manuſcriptis abeſt particula, ne. ne quid tamen diſſimulem, & in uetere Veneto, & in manuſcriptis ita legitur: cōi: quod utrum ualeat, comi, an, ut in alijs, communi, ſatis liquido affirmare non poſſum.*

Quot

Quod incommoda tibi in hac re capies, niſi caues?] *Ita emendaui ex omnibus antiquis libris: cum antea contra rationem uerſus legeretur:*

Quot incómoditates in hac re accipies, niſi caues?

Quid hoc, quod uolo] *In alijs, quod rogo. ſed, uolo, eſt in omnibus ueteribus. ualet autem, cupio; ut non uoluntatem modo, ſed deſiderium etiam declaret. ſic in Andria:*

- ſin eueniat, quod uolo,
In Pamphilo ut nil ſit morae, reſtat Chremes.

83.

Quam pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio] *In impreſſis omnibus, quod principium inueniam; ſed in omnibus antiquis, quod principium incipiam. idq. lepidius uidetur.*

84.

Quam uolo. S. nunc laudo te gnate. Cl. Archonidis filiam] *In alijs, nunc laudo Gnate. Goueanus ſenſerat, abeſſe aliquid a uerſu. itaque addiderat ad finem, uolo, hoc modo: Archonidis filiam uolo. ſed repugnant ueteres libri. hoc, quod ego poſui, ſcriptum eſt in libro Lauretani, et in uetere Veneto. Archonidis autem legendum eſt, producta ſyllaba, ni; ut tale ſit, quale illud apud Sidonium:*

Orcheſtram quatit alter Euripidis.

M. ANTONII MVRETI
IN ADELPHOS TERENTII
ARGVMENTVM.

M ITIO, *& Demea, duo diſſimillimo fratres ingenio fuere. ille urbanam uitam ſecutus eſt; hic ruſticam: ille caelebs uixit; hic uxorem duxit: ille ingenio leniſſimo; hic aſperrimo: ille mitis etiam in alienos; hic ſaeuus etiam in ſuos: ille etiam in ira placidus; hic etiam citra iram ferox. Erant Demeae filij duo: ex quibus natu maiorem Aeſchinum ſibi adoptauit Mitio, eumq. ſecum in urbe liberaliſſime, indulgentiſſimeque educauit: minorem Cteſiphonem ruri ſecum ſeuere imprimis, ac reſtricte habuit pater. Aeſchinus multa meretrices, patre ad omnia conniuente, adamauit; multa conuiuia celebrauit; quae denique iuuẽtus fert, ea omnia non libere modo, ſed etiam licenter exercuit. poſtremo uſque eo progreſſus eſt. in uirginẽ pauperculam quidem, ſed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Soſtrata uidua ſancte ſecum, & pudice, ut poterat, educabat, noctu temulentus cum incidiſſet, uim ei attulit, grauidamq. fecit. uenit poſtea ad matrem illius, ueniam petens, pollicensq. ſe puellam uxorẽ ducturum. ea fide data, & ignotum eſt, & tacitum. Cteſipho, cum in urbem interdum uentitaret, ipſe quoque citharistriae cuiuſdam amore correptus. totam eius rei famam, ne qua*

ema-

emanaret, ac perueniret ad Demeam, in ſeſe Aeſchinus transferebat. tandem, cum leno, puellae dominus, aut pecuniam ſibi, quanti ea erat, uellet in manum dari, aut ſe eam alij uenditurum minitaretur; adductus in ſummam deſperationem Cteſipho, iam de relinquenda patria cogitabat. cum Aeſchinus, re intellecta, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per uim ingreſſus eſt, & ipſum, & familiam contudit pugnis, puellamque per uim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor. uenit Demea, Mitionem obiurgat, inclamat, teſtatur deos atque homines, quod diſſolutus, quod intemperans, quod uinoſus, quod ſcortator, quod nullius bonae rei Aeſchinus foret, omnem in Mitione uno haerere culpam: dijs gratias agere, quod ille ſaltem, quem ipſe ruri haberet, frugi, ac temperans eſſet; rei ſtuderet, & famae, illarum rerum hil ne cogitaret quidem: tantum uidelicet intereſſe in inter ſuam & fratris diſciplinam. placat hominem, quantum in ſe eſt, Mitio: iamque ſe ab eo expediuerat, cum ſuperuenit aliud, quod maiores etiam tumultus excitaret. raptam ab Aeſchino citharistriá, profertur ad matrem Pamphilae, quae quidem Pamphila ita erat ad pariendum uicina, ut iam e dolore laboraret. quid faceret miſera? mutatum Aeſchini animum, ſe uero, filiamque ſuam proditas per ſummam perfidiam, ac deſertas putabat. Getam ſeruulum, qui pauperem familiam ſolus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellae cognatum, iubetque

ei

ei rem, ut erat, exponere. interea audierat Demea, ſuum quoque Cteſiphonem in raptione affuiſſe. iamq. totus in fermento, ut aiunt, erat; cum ei Syrus, ſeruus uaſerrimus, mendaciolum aſpergit: ueniſſe quidem rure Cteſiphonem; ſed ueniſſe obiurgatum Aeſchinum; multa ei medio foro mala dixiſſe, deinde rediiſſe rus in praefecturam ſuam. lacrumare gaudio Demea, & gratulari ſibi, quod unum ſaltem haberet, in quo exſtaret paternae ſeueritatis exemplum. dum rus redit, incidit in Hegionem, a quo de conſtuprata per uim ab Aeſchyno Pamphila intelligit. denuo commotus, dum fratrem, ut in eum iram euomeret, quaerit, obuium habuit mercaenrium a uilla, ex quo ſciſcitatus de filio, accipit, non eſſe ruri. redit ad Syrum; a quo ei rurſus nouum mendacium, uelut offa in os, ne latraret, obiicitur. quaerit, ubi fratrem reperire poſſet. id uero ita indicauit Syrus, ut infelix ſenex, dum illius uerbis fidem habet, nequidquam omne opidum perreptauerit. interea Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipſemet ad mulieres profectus, iacentes iam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmauerat, triſtitia ac maerore confectas recreauerat, pollicitus, ſe Aeſchino Pamphilam uxorem daturum. uenit Demea. clamor, iurgium, conuicia. etiam eo praeſente, ſeruulus quidam Cteſiphonem per imprudentiam nominat. ille cum ſubito per uim in aedes irrupiſſet; quem iampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, & ſua-

uiter

uiter potitantem deprehendit. ibi uero tanta iracundia incitatus eſt, ut arderet. ſatis diu uociferatus cum eſſet, tandem placida & compoſita Mitionis oratione eo perducitur, ut depoſita uetere ſaeuitia, benignus, affabilis, lepidus eſſe meditetur. itaque ipſo non permittente tantum, ſed etiam iubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiae; lenoni numeratur argentum; Mitio ipſe Sophronam ducit uxorem; Hegioni datur, unde uiuat, Syrus una cum Phrygia uxore manumittitur. cum Mitio, ceteriq. omnes, ſed tamen praecipue Mitio illam tantam, tam inſperatam, tam ſubitam mutationem admiraretur; graui & cordata oratione claudit fabulam Demea; ſi omnia profundere, ſi in omni libidine ac nequitia uiuere, ſi totam rem beluationibus, ſcortationibus, largitionibus conſumere libeat, nihilo id ſua magis, aliquanto etiam minus, quo ſibi minus aetatis ſuperſit, quam aliorum, intereſſe; ſin corrigi ſe in loco, & modice coerceri, atque admoneri uelint, eum eſſe ſe, qui id praeſtare poſſit. permittuntur ei omnia. ita fabula concluditur.

SCHOLIA.

ADELPHI TERENTII] *In omnibus antiquis libris non* ADELPHI, *ſed* ADELPHOE *legitur. idq. ego, ne quid diſſimulem, uerius puto.*

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI.] *Ita eſt ſummo con*

ſenſu in antiquis libris: ut ualde mirer, qua ſtultitia quidam alij ex FVNEBRIBVS *fecerint*, FVNERALIBVS, *& L. Paulli nomen ſuſtulerint.*

Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO] *Horum uterque L. Aemilij filius fuit: ſed ille a Q. Fabio Maximo, hic ab Africani ſuperioris filio adoptatus.*

AEDILIBVS CVRVLIBVS.] *Hoc perſpicue falſum eſt: quod ante me an quiſquam animaduerterit, neſcio; nemo quidem certe tradidit. falſum autem eſſe, ita doceo. primum, quod nuſquam reperietur, ludos funebres pertinuiſſe ad aedilium curam: praeterquam apud grammaticum illum, quiſquis eſt, cuius ante Terentium, ſub Donati nomine, quiſquiliae quaedam haud magni pretij leguntur. is autem eadem uidelicet eruditione, eodemque iudicio illud tradere potuit, quo, quattuor eſſe ludorum ſpecies, & Megalenſes fuiſſe magnis dijs conſecratos; & Apollinares pertinuiſſe ad curam aedilium: quae quam uera ſint, ſuo loco diximus. deinde, ſi hi duo fratres ſimul aedilitatem illam maiorē geſſiſſent, aliqua profecto tam inuſitatae rei ab hiſtoricis facta mentio eſſet, praecipue a Paterculo, qui huius generis aliquot exempla ſubtiliter, & accurate annotauit. Sed quid argumentis opus eſt? unicum ſatis eſt ad praecidendum omnem dubitandi occaſionem. P. Cornelius Aemilianus, quo de hic manifeſto agitur, numquam aedilis fuit: immo uero annum agens* XXXVI, *cum aedilitatem peteret, conſul creatus eſt. auctoris, quem*

modo

modo nominaui, Paterculus. corruptum eſſe locum, oſtendi; ideoq. aſteriſci notam appoſui. nunc, quo modo ei medicina facienda ſit, ſi potero, oſtendam. in uno Antonianorum reperio: Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO AEDILIBVS CVRVLIBVS, QVOS FECERE. inde ſuſpicor, expungendas eſſe uoces illas, AEDILIBVS CVRVLIBVS, legendumq. hoc modo: ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI, QVOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS. ita confirmat hanc opinionem Donatus, ut uix ulla dubitatio relinquatur. is enim in προλεγομένοις in Hecyram, de Hecyra ipſa loquens: Poſtremo, inquit, data eſt ludis funebribus L. Aemilij Paulli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & P. Cornelius Africanus. quamquam autem non id mihi conſilium eſt, hoc quidem tempore, ut ea, in quibus grammatici errauerint, perſequar; tamen iniecta me Donati mentio facit, ut quiddam, quod ille in ijs, quae praefatus eſt in hanc fabulam, dixit, praetermittere ſilentio non queam. eius igitur uerba ſunt. Hanc dicunt ex Terentianis ſecundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetae: itaque ſic pronunciatam, Adelphoe Terentij, non, Terentij Adelphoe: quod adhuc magis fabulae nomine poeta, quam de poetae nomine fabula, commendaretur. Haec Donatus: quae ſi uera ſunt; omnes propemodum, quas hodie habemus,

mus, Terentij fabularum inſcriptiones falſas eſſe oportet. Siquidem Heauton timorumenos acta inſcribitur Ti. Sempronio, M. Iuuentio cos. Eunuchus, M. Valerio Meſſalla, C. Fannio Strabone cos. eodemq. anno, ſed non ijſdem ludis, Phormio: Adelphoe uero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego cos. ut, ſi ordinem temporum ſeruare libeat, non ſecunda, ſed quincta potius collocanda ſit. aut igitur errat Donatus, aut ſunt, ut ſupra dixi, omnes illae inſcriptiones repudiandae.

85.

Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.] *Varro tamē Commorientes Plauti eſſe non putabat. eius e primo de comoedijs Plautinis haec uerba referuntur. Nam nec Gemini, nec Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compreſſa, nec Boeotia umquam fuit: neque adeo ἄγροικος, neque Commorientes: ſed M. Acutici.*

91.

Ego illam facile uero omitto] *Ita emendaui e manuſcriptis libris; cum antea legeretur, Ego illam hercle uero omitto. uerſus autem quo modo conſtet, non uideo, niſi legas, - qui te fratrem habeam quidem.*

93.

Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice] *Ita eſt in ueteribus libris; non, ut in alijs, conſule.*

Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus] *In alijs, celato eſt opus: ſed uerſus non conſtabat. hoc quoque*

quoque ex ueteribus libris emendatum eſt.

95.

- ſinerem illum? aut non ſex totis menſibus
Prius olfeciſſem, quam ille quidquam coeperet?] *Ita perſpicue legitur in meo manuſcripto, & alioqui ſcripturam hanc agnoſcit, & approbat Priſcianus.*

- tuum ne filium?

(Abigam hunc rus) iamdudum aliquid ruri agere arbitror.] *Alij illud, Abigam hunc rus, faciebant dici a Demea. inepte. id enim ſecum de Demea ipſo muſſitat ſeruus. porro praeterquam quod in meo manuſcripto, ita plane legitur, idem etiam ex Donati interpretatione non obſcure colligi poteſt.*

99.

ACTVS QVARTI SCENA III.

Ego hanc actus quincti ſcenam primam eſſe duco: abijt enim Demea quaeſitum fratrem, Syrus ſorbillatum cyathos: itaque ſcena uacua remanſit. infra autem, ubi dicitur eſſe principium actus quincti, id uerum eſſe non poteſt, cum Aeſchinus in ſcena maneat.

100.

Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt negligi] *Donatus admonet, in quibuſdam libris legi, ſe ſemper credunt caluier. Valet autem id uerbum idem, quod, falli ac circumueniri.*

101.

Perii, horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores miſer] *Vltima dictio huius uerſus,*

quae

quae in alijs deerat, in omnibus ueteribus legitur. qui autem tollunt, fores, et contra ueteres libros faciunt, & corrumpunt uerſum, qui quadratus iambicus eſſe debet.

103.

Non clamas? non inſanis? M. non. malim quidem.] *Alij illud, malim quidem, faciebant dici a Demea, aut nullo ſenſu, aut inepto. Dicitur a Mitione: & habet hunc ſenſum: Malim quidem, ſi fieri poſſit, aliter eſſe: ſed quando quod factum eſt, infectum fieri non poteſt, aequo animo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impeditur a Demea.*

103:

Ita uita eſt hominum] *Comparatio Platonica.* κυβίᾳ γὰρ ὁ Πλάτων τὸν βίον ἀπείκασεν, ἐν ᾧ καὶ βαλεῖν δεῖ τὰ πρόσφορα, καὶ βαλόντα χρῆσθαι καλῶς τοῖς πεσοῦσι. *Plutarchus* ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας.

140.

Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?] *Alij omittebant illud, quid agam? quod tamen & eſt in antiquis libris, & agnoſcitur a Donato, & ad uerſum neceſſarium eſt.*

M. ANTONII MVRETI IN PHORMIONEM TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES & Demipho fratres Athenienſes erant. Chremes Athenis uxorem diuitem, ac bene dotatam duxerat Nauſiſtratam: & ex ea ſuſceperat filium Phaedriam. habebat Nauſiſtrata, praeter ceteras opes, opima praedia in Lemno. eo igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendosq. fructus, commeabat. dum illic reſidet, pauperculae cuiuſdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex ea ſuſcipit filiam Phanium: ac, ne res emanaret; commutato nomine, Stilphonem ſe Lemni uocari iubet. detrahebat autem e fructibus praediorum uxoris Athenienſis, quantum ſatis eſſet ad illam alteram una cum filia nutriendam: deinde Athenas reuerſus, aut calamitatem, aut utilitatem, aut tale aliquid cauſſabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim iam haberet annos; conueniunt inter ſe Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret; Demipho uero Phanium filio ſuo uxorem daret. eius rei cauſſa proficiſcitur in Lemnum Chremes. eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter eſſet in Ciliciam. abeuntes ambo, Getae (is Demiphonis ſeruus erat) filios

committunt ſuos. profectis ſenibus, Phaedria ſe ſtatim citharistriae cuiuſdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui a lenone amaret, quod daret, nihil habebat. interea uxor e Lemno, quae, propter paupertatem, uiri diutius forte, quam ſolebat, morantis aduentum exſpectare non poſſet, conſcenſa naui, Athenas una cum filia, & nutrice ipſius uenit. quaerunt Stilphonem. fruſtra. Athenis qui quemquam eo nomine noſſet, reperiebatur nemo. ibi mater (tanta eam aegritudo ceperat) moritur. ei funus una cum nutrice procurantem Phanium cum adſpexiſſet Antipho, ſubito amore illius exarſit. uenit ad nutricem poſtridie, ut eius ſibi copiam faceret, obſecrans. illa ſe, niſi puellam uxorem duceret, facturam negat. illi, cum & quiduis facere cuperet, & patrem abſentem uereretur, paraſitus Phormio hoc conſilium dedit. lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi eſſent, ducere; aut, ſi id nollent, dotem eis dare cogerentur. ego, inquit paraſitus, ſimulabo, me patri uirginis amicum fuiſſe, ideoq. cauſſam illius ſuſcipere: uocabo te in iudicium, tamquam illius cognatum, tecumq. lege agam, ut eam ducas. tu ita te defendes, ut mihi facilem uictoriam praebeas: ita condemnabere. ſic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reuerſo, paratam excuſationem habeas. ita fiunt omnia, ut paraſitus ſuaſerat. confectis iam nuptijs, eodem die ambo redeunt ſenes. turbari uterque: ille, quod filius indotatam uxorem ſe abſente duxiſſet: hic, quod uereretur, ne, erepta ſibi

bi

bi hac collocandae filiae occaſione, tota res fieret palam. eo ipſo die, leno, citbariſtriae, quam Phaedria amabat, dominus, niſi ſibi pro ea triginta minae darentur, uenditurum ſe eam, minitabatur. ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait ſenibus, ſe cum Phormione collocutum: Phormionem uero, ſi ſibi dotis triginta minae darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxiſſet Antipho. eam pecuniam Demipho a Chremete ſumptam numerat Phormioni. is eam Phaedriae; Phaedria lenoni pro amica tradit. cum haec iam confecta eſſent, agnoſcitur Phanium. ibi uero ſenes gaudere, quod, quas nuptias ipſi facere moliebantur, eae ipſis abſentibus, atque inſcientibus factae eſſent. ſed dolebant, ſibi periſſe triginta minas. eas dum a Phormione, primo blanditijs, poſtea etiam per uim eripere conantur: Phormio, qui iam de duabus Chremetis uxoribus, deq. tota re intellexerat, inclamat Nauſiſtratam, eiq. aperit omnia. Illa, cum aliquandiu de uiro conqueſta eſſet, tandem placatur, filijq. ipſius iudicio omnia ſe permiſſuram pollicetur.

SCHOLIA.

III.

Minu' multo audaciter, quam laedit, laederet.] *Primum ab imperitis factum erat, ex audaciter, audacter: deinde interiecta particula, nunc, ad fulciendum uerſum. ego, quod in meo manuſcripto libro perſpicue ſcriptum erat, id repoſui. aduerbium au-*

tem, audaciter, etiam a Cicerone uſurpatum fuiſſe, alibi docui ex Priſciano.

114.

Et ſi tibi res ſit cum eo lenone] *Ita quidem aperte legit Donatus: ſed in omnibus tamen libris ueteribus, Quod ſi tibi res ſit: quae lectio nihilo, ut ego quidem arbitror, deterior eſt.*

116.

Ita ne tandē uxorem duxit Antipho iniuſſu meo?] *Alij omnes hic faciebant principium actus ſecundi. quam inepte, nemo non uidet. neque enim ſcena remanet uacua, neque dubitandum, quin ibi ſit principium ſecundi actus, ubi a nobis conſtitutum eſt.*

119.

Nam, ni ita eum exiſtimaſſem, numquam tam graues

Ob hanc inimicitias caperem in uoſtram familiā,

Quam is aſpernatur nunc tam illiberaliter.] *In horum uerſuum ſecundo, particula, ob, ut uidetur, eſt extra uerſum. in eodem autem, noſtram, pro, uoſtram, alij ſcripſerant, putantes, id, quod ſequitur, Quam is aſpernatur, ad familiam referri. falſo. ad ipſam enim puellam refertur. neque uero ſe Phormio cognatum puellae eſſe fingebat. uoſtram familiam, aperte legitur in antiquis.*

120.

\- nam tua

Praeterierat iam ducendi aetas] *Ita emendaui ex ueteribus libris; cum in alijs eſſet, ad ducendum.*

Hei, metuo lenonem, ne quid ſuat ſuo capiti]

Profecto numquam quiſquam ſatis attēte ueteres inſpexit libros. hoc adeo ea ex re uenit in mentem mihi. ego aliquot abhinc annis, cum primum haec ſcholia diuulgare meditarer, Terentij fabulas cum plurimis calamo exaratis uoluminibus, quam potui, diligentiſſime contuli. praecipue autem unum, quod adhuc habeo, quia ceteris emendatius uidebatur, ita diligenter inſpexi, liquido ut me iurare poſſe arbitrarer, nihil in eo, quod quidem alicuius momenti eſſet, non accuratiſſime excuſſum. ſed cum poſtea eundem librum euoluerem, ualde equidem opinione falſum eſſe me comperi. nam cum alia multa minime negligenda deprehendi: tum hunc locum, quem numquam antea intellexeram, illius ope percepi. cum enim in alijs omnibus eodem modo ſcriptum ſit,

Hei metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti:

ſolus hic meus, quem dico, ita habet:

Hei metuo lenonem ne quid ſuat ſuo capiti:

quae ſcriptura horum uerborum ſententia, quae antea latuerat, facile comprehendi poteſt. Suere enim apud Latinos, ut & apud Graecos ῥάπτειν *interdum ualet idem, quod, aliquid, quod alteri damnoſum ſit, ſtruere, ac machinari. cum igitur dixiſſet Antipho, ſe metuere, ne quid leno ſueret, ideſt, ne quid dolo ſe moliretur, addit, ſuo capiti: quorum uerborum ea uis eſt. quae quidem res ipſi lenoni uortat male, atque in ipſius caput recidat. Ita autem loqui ſolitos ueteres, exempla indicabunt. Demoſthenes in Aeſchinem:*

ſchinem: ἄσοι καὶ τοῖς σοῖς οἱ θεοὶ τρέψειαν εἰς κεφαλήν. *Terentius Hecyra.*

Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali.

Capiti atque aetati illorum morbus qui auctu' ſit. *Coelius ad Ciceronem. Te ad* IX. *kal. Iun. ſubroſtrani, quod illorum capiti ſit, diſſiparant periiſſe. Cicero ipſe, libro* VIII. *ad Atticum. Multa, inquam, mala cum dixiſſet: ſuo capiti, ut aiunt. quo quidem loco, quin ad hunc Terentianum Cicero reſpexerit, mihi dubium non eſt.*

123.

Do. Neque ego, neque tu.] *In eodem illo libro, hoc non a Dorione, ſed a Phaedria dicitur: ut ſit ſenſus, Neque ego quidquá efficere potui, neque tu poteris.*

123:

Fieri miſerum, qui me dudum, ut dixti, adiurit comiter?] *Qui legebant, adiuuerit, non animaduertebant, uerſum ὑπερκοίλιον fieri. ut autem hic adiurit, pro adiuuerit, dictum eſt, ſic apud Ennium, adiuro, pro, adiuuero.*

O Tite, ſi quid ego adiuro, curam ue leuaſſo. ubi uulgo perperam legitur, adiuto.

124:

Nam hanc condicionem ſi cui tulero extraneo.] *Ita eſt in antiquis omnibus. at alij fecerant, extrario, quam uocem ego quidem latinam non puto.*

127.

Huic mandes, qui te ad ſcopulum e tranquillo inferat.] *Nihil addidi, nihil detraxi, nihil immutaui:*

mutaui:

mutaui : ſed, quod in meo uetere libro erat, quia ſine ulla dubitatione uerum putabam, quam potui, fideliſſime expreſſi.

Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt.] *Hunc quoque locum e meo illo libro emendaui: cum in alios omnes, e gloſſemate aliquo, irrepſiſſet uox, argentum: quae ita deformabat uerſum, ut ualde mirer, ne Goueanum quidem eam ſuſtuliſſe.*

132.

curialis uernula eſt, qui me uocat.] *Hic mihi auxilio fuit uetus Venetus: nam in ceteris omnibus hae omnes uoces deſiderabantur.*

133:

Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum.] *Ita legendum eſſe, admonet Priſcianus. & ita legitur in meo manuſcripto, & in uno Antonianorum.*

Heus, quanta quanta haec mea paupertas eſt, tamen] *Ita legendus eſt hic locus ex libro Petri Bembi, & ex libro Bernardini Lauretani.*

134:

In ius? enimuero ſi porro eſſe odioſi pergitis,] *Quid de illo, in ius, faciam, neſcio. nam & uerſum pede uno, quam par eſt, longiorem facit: & tamen neque repetitio illa inuenuſta eſt, & legitur in omnibus antiquis libris.*

135.

Vel oculum exculpe. eſt, ubi uos ulciſcar probe] *Ita emendat Bembus. in omnibus tamen anti-*

udouicus

quis reperio, ut in impreſſis,
- eſt, ubi uos ulciſcar, locus.

135:

Qui nominat me?] *Ita eſt in libro Lauretani, & in duobus Antonianis, melius, & magis ad antiquorum conſuetudinem, quam, ut in alijs, Quis.*
- quid nunc obticuiſti?] *In meo, & in uno Antonianorum, pro, obticuiſti, legitur, obſtupuiſti.*

136.

Exſequias Chremeti, quibus eſt commodum ire, hem tempus eſt.] *Ita erat in duobus Antonianis. in alijs, iam tempus eſt; ſed hoc uerſus ratio repudiat.*

136:

Sigillatim, qualis in iſtum fuerim?] *Ita correxi e meo libro, & ex illo Lauretani. nam in alijs erat, qualis in hunc fuerim: neque ita lepide, & contra rationem metri.*

M. ANTO-

M. ANTONII MVRETI IN HECYRAM TERENTII ARGVMENTVM.

PAMPHILVM, *Phidippi e Soſtrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. is cum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Lachetis, & Myrrhinae filiam, incidit, eamq. in uia per uim compreſſit. atque ita effugit, ut neque ipſe eam, neque puella ipſum cognoſcere potuerit. in illa autem lucta etiam anulum eum detraxit, eumque Bacchidi dono dedit. paullo poſt pater eum, tum ut a meretricio amore auerteret, tum ut praeſidium ſuae ſenectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. contigit, ut ea ipſa uxor ei daretur, quam ipſe conſtuprauerat: gaudente admodum puellae matre, quae, quia ſola conſcia erat filiam e ſtupro grauidam eſſe, quamprimum eam collocare properabat: ut, ſi forte poſt aliquot menſes pareret, nuptijs, quemadmodum ſaepe fit, obtegeretur ſtuprum. cecidit res longe aliter, ac putabatur. etenim Pamphilus, qui inuitiſſimus adiecisſet animum ad rem uxoriam, quiq. auellere ſe derepente a Bacchidis amore nō poſſet, ita dormijt cum uxore, ut eam ne attigerit quidem. Bacchis, quod, ea uiua numquam ſe uxorem ducturum, ſaepe ei promiſerit Pamphilus, nonnullam ſibi ab eo factam iniuriam putans, multo ei minus, quam ſolebat, placida*

cida & obſequens eſſe coepit. eo factum eſt, ut Pamphilus ei ſe paullatim ſubduxerit, quamq. prius ſpernebat uxorem, eius mirificum quendam amorem animo conceperit. interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum eſſet. profecto eo, Philumena, quae intumeſcere ſibi ueterum ſentiret, cum aliorum, tum ſocrus inprimis ſuae conſpectum refugiebat: tandem cum in eo eſſet, ut celare uix poſſe amplius uideretur, ſumpta occaſione, per ſacrificandi ſpeciem, ad matrem ſe, unam omnium rerum conſciam, confert. poſt dies compluſculos mittit Soſtrata, qui eam accerſerent. reſpondetur, aegrotam eſſe. it, ut eam ſaltem uiſeret. non admittitur. Phidippus accuſare uxorem, & dicere, haec omnia illius culpa contingere. illa contra excuſare ſe, & culpam deprecari: nullius ſe rei conſciam eſſe, cur ſua conſuetudo nurui odioſa eſſe debeat. interea redit Pamphilus. atque ita ſors tulit, ut quo die ipſe Athenas appulit, eo ipſo Philumena partu leuaretur. cum igitur, uidendi cupidus, (aegrotare enim acceperat, & ita amabat, ut qui uehementiſſime) ſubito ad eam ingreſſus eſſet, peperiſſe deprehendit. ibi eum Murrhina exeuntem proſecuta, lacrumans, obteſtari coepit, quando ea res nihil ipſi nocitura eſſet; ne reciperet quidem uxorem, ſi ita uideretur: ſed tamen ne famam illius proderet. ita ſe facturum recipit. cum igitur neque uellet uxorem recipere, neque rurſum ueram afferret cauſſam: ſuſpicati ſunt ſenes, eum, Bacchidis adhuc amore impeditum, ea

de

de cauſſa ab uxore abhorreret. accerſitam itaque Bacchidem obiurgat Phidippus. ea, cum ſe illi purgaſſet, iubetur ad mulieres ingredi; & eis quoque illam ſuſpicionem adimere. ingreditur, anulum habens in digito, quem olim Philumenae ereptum, ſibi dederat Pamphilus. is anulus effecit, ut, uitiatam eſſe ab ipſo Pamphilo Philumenam, cognoſceretur. Laetus Phamphilus & uxorem, & filium recipit.

SCHOLIA.

140.

Ita me dii bene ament, haud propterea te rogo, ut] *Ita reperio in omnibus antiquis libris. Donatus tamen legit, amabunt: quod ſi recipias, aut delenda erit uox, te; aut non conſtabit uerſus.*

140:

Ah noli Parmeno] *Conſuetudinem hanc ineptorum hominum, qui flammam ardentem, ut dicitur, in ore potius, quam quidquam ſecreti, continerent, & tamen ſimulant, nolle ea, quae ſciunt, detegere, atque orari uolunt, feſtiuiſſime expreſſit Lucianus in conuiuio: cuius uerba, quoniam & leporis plena ſunt, & huic Terentij loco plane gemina, adſcribere non grauabor. Colloquuntur autem interſe Lucinus, et Philo: e quibus cũ Lucinus dixiſſet:* ἐγὼ δὲ, ἄπαγε, οὐκ ἄντι τοιοῦτον εἴποιμι. *ita excipit Philo.* Θρύπτῃ ταῦτα ὦ Λυκῖνε. ἀλλ' οὔτι γε πρὸς ἐμὲ

οὕτω

οὕτω ποιεῖν ἐχρῆν. ἀκριβῶς γιγνώσκων, πολὺ πλέον ἐπιθυμοῦντά σε εἰπεῖν, ἢ ἐμὲ ἀκοῦσαι. καί μοι δοκεῖς, εἰ ἀπορήσειας τῶν ἀκουσομένων, κἂν πρὸς κίονά τινα, ἢ πρὸς ἀνδριάντα ἡδέως ἂν προσελθὼν ἐκχέαι πάντα συνείρων ἀμυστί. εἰ γοῦν ἐθελήσω ἀπαλλάττεσθαι νῦν, οὐκ ἐάσεις με ἀνήκοον ἀπελθεῖν, ἀλλὰ ἥξεις καὶ παρακολουθήσεις, καὶ δεήσῃ. κἀγὼ θρύψομαι πρὸς σὲ ἐν τῷ μέρει. καὶ, εἴγε δοκεῖ, ἀπίωμεν, ἄλλου αὐτὰ πευσόμενοι. σὺ δὲ μὴ λέγε. Λυ. μηδὲν πρὸς ὀργὴν, διηγήσομαι γὰρ, ἐπείπερ οὕτω προθυμῇ. ἀλλ' ὅπως μὴ πρὸς πολλοὺς ἐρεῖς. Φι. εἰ μὴ παντάπασιν ἐγὼ ἐπιλέλησμαι Λυκίνου, αὐτὸς σὺ ἄμεινον ποιήσεις αὐτὸ, καὶ φθάσεις εἰπὼν ἅπασιν, ὥστε οὐδὲν ἐμοῦ δεήσῃ.

144.

Aedepol nae nos aeque ſumus omnes inuiſae uiris.] *Duas uoces, inique, & , omnino, quae in alijs erant, eo ſuſtuli, quod neque erant in ullo uetere libro, & corrumpebant uerſum. huic autem querellae, qua utitur Sostrata, affinis eſt illa Creuſae apud Euripidem Ioue:*

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κἂν ταῖς κακαῖσιν αἱ 'γαθαὶ μεμιγμέναι,
Μισούμεθ'. οὕτω δυσχερεῖς πεφύκαμεν.

146.

Quid ais? an uenit Pamphilus? uenit. diis gratiam habao.] *Ita emendaui ex uno Antonianorum. nam, quo modo erat in ceteris, dijs habeo gratias, uerſus efficiebatur acatalecticus, quem catalecticum eſſe, ut ceteros, multo ueriſimilius eſt.*

Omnibu'

147:

Omnibu' nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.] *Eandem nimirum habent ſententiam uerſus illi, quos pronunciat Vlyſſes* Ὀδυσσ. σ. *etſi eos, qui philoſophantur, alio trahunt.*

Τοῖος γὰρ νόος ἐςὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

154.

Quod faciundum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi feceris.] *Ita eſt in quibuſdam ueterum. alij, ignoratione antiquae uocis, fecere, poſt, idem.*

156:

Iam aetate ea ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci aequom.] *Mihi peccato, ideſt, mihi ſi quid peccauerim. nam ut iuratus eſt, quid iurauit, ita peccatus, hoc quidem loco, qui peccauit, ideſt,* ὁ ἡμαρτηκώς. *ſimiliter locutus eſt Quinctilianus libro* VI. *Qui uero iudicem rapere, & in quem uellet habitum animi poſſet perducere, quo dicto, flendum, & iraſcendum eſſet, rarius fuit. ibi enim, quo dicto, ualet,* τοῦ λέξαντος.

161:

\- equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quam ſciens ante hunc diem umquam] *Sententia Plautina ex Captiuis:*

\- ſaepe iam in multis locis.
Plus inſciens quis fecit, quam ſciens, boni.

TERENTII *uerſus duorum generum ſunt; iambici, & trochaici. neque autem iambus in trochaicum, neque trochaeus in iambicum admittitur. Iambicus initio fiebat e ſolis iambis, ut,*

Quid hoc noui eſt? quid ira nunciat Deum?

& apud Terentium; ſi modo ita legendum eſt,

Amantium irae, amoris integratio eſt.

Terentianus ait, eos in tragoedijs, propter nimiam ipſorum leuitatem culpari. ego tamen Graecos poetas ſaepe admodum uſos reperio. ut Sophoclem,

πάλαι κυνηγετοῦντα, καὶ μετρούμενον.
ἔτ' ἔργον ἐστὶν, ἐννέπειν δ' ὅτου χάριν.
ὅτ' ἄλλοτ' ἄλλον, ἐμπιτνῶν, στρατηλατῶν.

& Aeſchylum:

ἐγὼ δ' ἄτολμός εἰμι συγγενῆ θεόν.
ἅπας δὲ τραχὺς, ὅς τις ἂν νέον κρατῇ.

& Euripidem:

ἐκεῖθέν εἰμι. παῖς ἔτ' οὔτ' ἀπωλόμην.
ὄλωλεν, ὡς ὄλωλε τοῖσιν εἰδόσιν.

Poſtea admiſſus eſt alternis ſpondeus, & omnes pedes, qui illi temporibus ſunt aequales: in quibus eſt & proceleumaticus. tribrachus etiam, quod iambo temporibus par eſt, recipitur. creticus, quamuis uno tempore longior, tamen ipſe quoque receptus eſt.

Iambici

Iambici integri, ideſt, ἀκαταλήκτικου, ſemper ultimus pes eſt iambus. nam claudi uerſus, ideſt σκάζοντες, an in Plauto ſint, alio loco uiderimus: in Terentio quidem non ſunt. ne in Graecis quidem aut comicis, aut tragicis uſquam: itaque qui locum illum ex Aeſchylo ita ſcripſerunt,

ἵν' οὔτε φωνὴν, οὔτέ του βροτῶν μορφὴν,

& illum, & alios plurimos, dum corrigere uolunt, deprauarunt. recte enim erat in Aldinis:

ἵν' οὔτε φωνὴν, οὔτέ του μορφὴν βροτῶν.

Vltimus igitur ſemper iambus eſt. ceteris locis magna libertas. non tantum enim iambus, & tribrachus, uerum & ſpondeus, & omnes ſpondeo temporibus pares quolibet alio loco, a latinis quidem comicis, tragicisq. ueteribus, ſine ullo diſcrimine ponuntur. creticum & proceleumaticum raro quidem, ſed nonnumquam tamen inuenias. iambicorum autem haec fere diſcrimina ſunt. dimeter catalecticus:

Date. mox ego huc reuertar.

dimeter acatalecticus:

Verebar, quorſum euaderet.

trimeter acatalecticus:

Poeta cum primũ animum ad ſcribendũ appulit.

tetrameter, ſiue quadratus catalecticus:

Sati' pol proterue me Syri promiſſa huc induxerũt.

tetrameter, ſiue quadratus acatalecticus:

Nihil eſt. triũpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.

tetrameter, ſiue quadratus hypercatalecticus:

Atque eius amicam ſubagitare: uel heri in uino quam

quam immodeſtus. Qui pentametros iambicos faciunt, nugantur. itaque hic quoque locus in Aeſchylo deprauatus:

θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν, τοιᾶσδ'

erat enim recte in Aldinis:

θνητοῖς κλέψας ὤπασεν, τοιᾶς δέ τοι.

Trochaicorum apud Terentium haec fere ratio. trocheus quolibet loco [illegible]: ut in iambicis iambus. praeter iambum, proceleumaticum, creticum admittuntur ijdē omnes pedes qui in iambicū trochaicis autē utitur fere octonarijs, ſiue quadratis catalecticis:

Quidquid ego huius feci, tibi proſpexi, & ſtultitiae tuae.

Vbi te uidi animo eſſe omiſſo, & ſuauia in praeſentia

Quae eſſent, prima habere, neque proſpicere in longitudinem.

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec poſſes perdere.

interdum autem apud hunc poetam ultima praecedentis uerſus ſyllaba principium eſt inſequentis. Atque ita de Terentij uerſibus breuiter a nobis diſputatū ſit.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE